

Nochta Tibor : A magánjogi felelősség útjai a társasági jogban

Bevezetés	3
I. Rész: A felelősségi kérdések megjelenéséről a magyar társasági jog egyes korszakaiban	12
1. Az 1875. évi XXXVII. törvény (K.T.) kereskedelmi társaságokra vonatkozó kárfelelősségi rendelkezéseinek értékelése.....	12
2. A magánjogi társaság és a kereskedelmi társaság viszonyáról a magánjog „kereskedelmi jogi” korszakában.....	15
3. Az egyes K.T.-beli kereskedelmi társaságokról felelősségi szemszögből.....	17
4. A korlátozott felelősségű társaság és a csendes társaság felelősségi viszonyáról az 1930. évi. V. tc. alapján .	29
5. Társasági jogunk – benne a kárfelelősség kérdéseinek – alakulása a Polgári Törvény-könyv hatályba lépése után 1989-ig.....	34
II. rész. A korlátozott felelősség társasági jogi útjairól	37
1. A korlátozott felelősség, mint magánjogi felelősségi probléma.....	37
2. A korlátozott felelősség magánjogi dogmatikájáról.....	45
3. A tagi korlátozott felelősség funkcióiról a társasági jogban.....	50
4. A korlátozott felelősség szerepéről az antik és középkori társasági jogokban.....	53
5. A felelősségkorlátozás kérdéséről a társasági jog kapitalista korszakában.....	57
6. A korlátozott tagi felelősség az 1997. évi CXLIV törvény (Gt.) általános és egyes társaságokra vonatkozó rendelkezéseiben.....	58
6.1. A korlátozott tagi felelősség nyomai a közös szabályokban.....	58
6.2. Korlátozott tagi felelősség az egyes társaságokra irányadó szabályokban.....	67
7. A korlátozott tagi felelősség „áttöréséről” és annak kritériumairól.....	89
7. 1. A korlátozott felelősség áttörése, mint elméleti probléma.....	89
7. 2. A korlátozott tagi (részvényesi) felelősség áttörési esetei a hatályos Gt. konszernjogi szabályaiban .	96
III. Rész A társaságok tisztségviselőinek kárfelelősségéről	105
1. A társasági jogi üzletvezetésről (tisztségviselésről) jogdogmatikai és történeti megközelítésben.....	106
2. A társaságok üzletvezetésének (képviselésének) jogtörténeti nyomairól.....	111
3. Tisztségviselői felelősség az 1875. évi XXXVII. Tc. (K.T.) rendelkezéseiben.....	114
4. A társaságok vezetésének felelősségi vonzáspontjairól a modern társasági jogokban (angol, amerikai, francia és német megoldások).....	121
4. 1. Angol jog.....	122
4. 2. Amerikai jog.....	128
4. 3. Francia jog.....	140
4. 4. Német jog.....	144
5. A vezető tisztségviselők köre és magánjogi felelősségüket megalapozó kötelezettségeikről a hatályos magyar társasági törvény alapján.....	152
5. 1. A felelősségi kérdésekről a Gt. általános rendelkezéseinek prizmáján át.....	152
5. 2. A vezető tisztségviselők felelősségének néhány specifikumáról az egyes társasági típusokban.....	166
5. 2. 1. Üzletvezetői felelősség a közkereseti és betéti társaságoknál.....	167
5. 2. 2. A jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaságok vezető tisztségviselői tekintetében érvényesülő egyes speciális felelősségi szabályokról.....	168
5. 2. 2. 1. Az igazgató státuszáról, kötelezettségeiről és felelősségéről a közös vállalatban.....	168

5. 2. 2. 2. A korlátolt felelősségű társaság ügyvezetőjének felelőségéről	170
5. 2. 2. 3. A részvénytársaság igazgatósági tagjainak felelőségére vonatkozó speciális rendelkezésekről.....	174
5. 2. 2. 4. Az egyesülés ügyvezetőjének kötelezettségeiről és felelőségéről.....	189
5. 2. 2. 5. Az európai részvénytársaság igazgatósági tagjainak kötelezettségeiről és felelőségéről	190
5. 2. 3. A vezető tisztségviselők felelőségének kérdése a konszernjogban	195
5. 2. 4. Vezetői felelőség- csődjogi aspektusból	196
5. 2. 5. A tisztségviselők felelőségének „egységesítése” egy Ptk.-ba történő nevesített felelőségi alakzat útján?	197
5. 2. 6. A társaságok tisztségviselői felelőségének hazai joggyakorlatáról	198
IV. rész: A felügyelő bizottság (tagjainak) és a könyvvizsgáló felelőségéről	200
1. A felügyelő bizottság társasági jogi helyzetének megítéléséről	200
2. A felügyelő bizottságra vonatkozó hatályos magyar jogi szabályozásból következő felelőségi kérdések ..	203
3. A könyvvizsgáló felelőségéről.....	207
4. A könyvvizsgáló főbb kötelezettségei a Gt. rendelkezései alapján	208
5. A könyvvizsgálóval kapcsolatos összeférhetlenségi Gt.-beli kritériumok	209
6. Könyvvizsgálói kötelezettségek a számviteli törvényben	210
V. Rész: Az egyetemleges felelőségről a magánjogban és a társasági jogban	214
1. Az egyetemleges felelőség magánjogi lényegéről és céljáról	214
2. Az egyetemleges felelőség különböző szerepeiről a társasági jogban	218
2. 1. A tagok egyetemleges felelőségének történeti és dogmatikai alapjairól	218
2. 2. A társaság tagjainak egyetemleges felelőségéről a Gt. alapján	220
2. 3. A vezető tisztségviselők egyetemleges felelőségéhez	223
VI. Rész: A társasági szerződés dogmatikájáról felelőségi megközelítésben is	225
VII. Rész: A társasági jogi felelőség és a házassági vagyonjog kapcsolatáról	233

„Egy napon megtudjuk az utaknak értelmük van: elvezetnek valahová. Nemcsak mi haladunk az utakon. Az utak is haladnak velünk. Az utaknak céljuk van. Minden út összefut végül egyetlen közös célban. S akkor megállunk és csodálkozunk, tátott szájjal báméskodunk, csodáljuk azt a rejtelmes rendet a sok út szövevényében, csodáljuk a sugárutak, országutak és ösvények sokaságát, amelyeken áthaladva végül eljutottunk ugyanahhoz a célhoz. Igen az utaknak értelmük van. De ezt csak az utolsó pillanatban értjük meg, közvetlenül a cél előtt.”

(Márai Sándor: *Az utak*)¹

Bevezetés

E munkában melyet az olvasó a kezében tart, az írója arra a kérdésre kereste a választ, hogy a magánjogi felelősség milyen utakon halad tovább egy sajátos és igen változatos jogközösséghez - a társaság világához – érkezve el. Máray Sándor idézett szép soraiból kiindulva nem volt kevesebb a szerzői szándék sem, mint „*végighaladni a magánjogi felelősség társasági jogba vezető sugárútjain, országútjain és ösvényein*” És ha van, akkor megkeresni azt a „*rejtelmes rendet*” a sok út szövevényében, amely ugyanahhoz a célhoz vezethet el.

A legjobb akaratunk ellenére is minden bizonnyal maradtak olyan felelősségi utak, melyeket nem tudtunk végigjárni, sőt rájuk sem sikerült találnunk. Talán vigaszunk lehet az, hogy *a társasági viszonyok sokrétegű szövetét megszámlálhatatlan felelősségi szál szövi át*. Mégis azzal a hittel végeztük a munkát, hogy sikerül felhívni arra is a figyelmet, hogy a társasági jogi felelősségi problémák a magánjogi dogmatikából kiinduló átfogóbb szemléletű kutatása mellőzhetetlen és helyes irány. E módszertani mezsgyén maradtunk, amikor történeti, összehasonlító és kritikai elemző megközelítésben tárgyaltuk a különböző társasági felelősségi dimenziókat.

Munkánkban azt is célul tűztük ki, hogy megvizsgáljuk a polgári jogi felelősség általános szabályai, elvei és eszméi jól kiállják-e a társasági próbatételeket és mennyiben van szükség a társasági felelősségi viszonyok ürügyén azok továbbfejlesztésére. *Nem hiszünk abban, hogy*

¹ Lásd Márai Sándor: *Ég és Föld*, Helikon Kiadó 2001 Budapest 191.old.

szükség volna a kereskedelmi társaságok felelősségi külön jogára. Számolni kell ugyanakkor a társaságok gazdasági és társadalmi jelentőségében rejlő olyan igényekkel, amelyeknek vannak speciálisan felelősségi vonzatai is. Fontosnak tartottuk annak a módszertani iránynak a követését az egyes fejezetekben, mellyel magánjogi dogmatikai alapokat kívántunk teremteni a társasági viszonyok funkcionális célú felelősségi jogi elemzéséhez. Megtapasztaltuk, hogy a magánjogi felelősségi dogmatika finom eszközei és módszerei a társaságok felé tartva esetenként olyan „*útelágazáshoz*” érkeznek, ahonnan útjukat már egy másik, sajátos és olykor varázslatos világban folytatják. Az egyes társasági jogi felelősségi kérdések vizsgálatát ezért mindig megelőzi a műben a felelősségi probléma általános polgári jogi vetületeinek tárgyalása.

Arra a megállapításra jutottunk, hogy a társasági jogban a felelősségi kérdések, a felelősségi viszonyok rendezése kevésbé alapulnak a privátautonómián, és sokkal inkább igényelnek törvényi beavatkozást. A felelősségi jog a társasági jogban is „*kényszerítő jognak*” (*zwingendes Recht*) számít. A privátautonómia határainak felelősségi jogi eszközökkel történő kicövekelése végső fokon a közérdek védelmének fontos támasza. Ebből következően a felelősség regulálásának jogalkotói kézben tartása mellett több érv szól, mint azt a tagok társasági szerződésére bízni. A társasági jogban nézetünk szerint létezik egy állandó dilemma, amelynek feloldása körül alakulnak a kezdetektől a társasági jogalkotások. Vagyis milyen teret szükséges adni a „*szerződésnek*” és milyen szerepet tölt be a „*törvény*”. Valljuk, hogy felelősségi szempontból sem létezik az un. „*ideális társasági szerződés*”.

Az említett dilemmának számos felelősségi kisugárzása is van. A társasági jog történeti alakulását összehasonlító jogi metszetben szemlélve, a megoldások modelljei sok tényezőtől függttek és függenek ma is. Mindenek előtt meghatározó hatása van az állam gazdasági szerepvállalásának ebből a szempontból is. Azokban a történelmi korszakokban, amikor az állami beavatkozás a társaságok életében erőteljes volt, a magánautonómia lehetőségei is beszűkültek. Ezen állami gazdaságfilozófiának és jogpolitikának a „*több törvényt - kevesebb szerződést*” elv felelt meg. A XVIII. századtól kibontakozó liberális gazdasági felfogásban, pedig ezen eszme inverzének a biztosítása volt a cél. Korunkban a szükségyszerűen nagyobb kockázatvállalás, a gazdasági élet bizonytalanságai, a gyengék és kiszolgáltatottak védelme a magánjogi felelősség útjait – ha nem is egyenlő fokban a különböző társasági típusokban – de végső fokon az egyensúlyteremtés és a közérdek megóvásának irányába vezették el.

A polgári jogi felelősség társasági viszonyokra történő adaptálhatósága történeti keresztmetszetében igen színes és változatos képet mutat. Voltak kezdetben a társasági jog fejlődésében olyan korszakok, amikor a felelősségi problémák még nem igazán álltak előtérben. A felelősségi szempontok –*a magánjogi felelősség színes mozaikjai*”- a XVIII. századtól már a társasági típusok egyértelmű differenciáló tényezőinek számítanak. A társaság és a tag viszonyában a kapitalista fejlődés hozta azt magával, hogy a társaság önálló jogalanyiségének általánossá válása folytán a tagok felelőssége már nem oldódik fel a társaság felelősségében. *A társaságok önálló jogalanyokká (jogi személyekké) izmosodása az a történelmi pillanat volt, amikor a felelősség igazi differenciálódásának a bázisa megteremtődött.* Ekkortól kapott igazi értelmet a társaság tagjainak korlátozott felelőssége is.

A tagi felelősség korlátozásának szükségessége mögött a vállalkozási, üzleti tevékenységet jellemző az átlagost meghaladó fokú gazdasági kockázat és veszély húzódik meg. Főként e kiemelkedő gazdasági kockázat és veszély ellentételezése a korlátozott felelősség illetőleg a felelősség korlátozásának lehetősége egyes társasági típusokban. Érdekes, hogy mégsem kizárólag a tőketársaságok világára szűkül le a tagi korlátolt felelősség, mert a betéti társaság kültagja számára is biztosítja a törvény. Igazi rendeltetését azonban kétségtelenül a tőketársaságokban tölti be.

A tőketársaságok egyik fő felelősségi vonzéspontja felfogásomban a tagi (részvényesi) korlátozott felelősség. Erősítője a társulási szabadságnak, mert az adott társasági forma által nyújtott tagi felelősség limitálhatósága befolyásolja a vállalkozók döntését is. A cégek alapításának üzleti szempontú mérlegelésénél (*commercial approach*) a kockázat és felelősség előzetes felmérése tulajdonképpen meghatározó. A korlátolt felelősség többletkockázat vállalását rója mindenképp előtt a társaság hitelezőire, de a korlátlan felelősségű tagokra is. Ezáltal szétteríti (megosztja) az üzleti rizikót a tagok és a hitelezők között. Történeti változásának tendenciáját szemlélve elmondható, hogy kezdetekben a társaságok és a hitelezők közötti megállapodásra alapozódott, később azonban egyértelműen jogalkotói kézbe került a biztosítása. *Döntően a tőketársulásokban meghonosodott tagi korlátozott felelősségnek a társaságok irányában érvényesülő állami befolyás növekedése lett az ára.*

A korlátolt tagi felelősség problematikát - általános elvi kérdéseinek elemzésén túlmenően- a hatályos magyar társasági törvény általános és egyes társaságokra vonatkozó szabályaiban is „teszteltük” Fontos kihangsúlyozni, hogy arra a megállapításra jutottunk, hogy *a társasági*

törvény felelősségi jogi szövetében a korlátozott felelősségre utaló, azzal kapcsolatba hozható felelősségi szálak végigfutnak az általános rendelkezéseken csakúgy, mint az egyes társaságokra irányadó, valamint a konszernjogi szabályokon. Amennyire a korlátolt felelősség a korlátlan felelősség alternatívája, annyira érvényesül a két felelősségi helyzet egymásra hatása is.

A korlátolt felelősség megengedése ellensúlyozást kíván a hitelezők, a közérdek és a korlátlanul felelős tagok védelme miatt. *Olyan fékek és ellensúlyok szükségesek amelyek a kockázatvállalás mérlegét egyensúly közeli állapotban tudják tartani.* Ennek egyik eszközévé vált a korlátolt tagi felelősség átmetszésének, áttörésének (*Haftungsdurchgriff*) mint szankciónak a lehetősége - a társaság hátrányára történő - a korlátolt felelősséggel való visszaélés eseteiben.

A korlátolt tagi felelősség korlátlan felelősségre történő átváltásának tényállásai az amerikai, angol, francia és német jogrendszerben sok tekintetben hasonlóak. Szerintünk a hatályos magyar társasági törvény is kiállja e tekintetben az összehasonlítás próbáját. Minden modern jogalkotás és a joggyakorlat abból indul ki, hogy a tagi korlátolt felelősséggel való visszaélésnek- mint jogi chicane-nak - méltó és hatékony magánjogi szankciója a felelősség korlátlanra tétele. A nemzetközi összehasonlítások tapasztalatai alapján e joggal való visszaélés állhat a tagsági jogosítványok rendeltetésellenes – konkrétan a társaságot, a többi tagot és a hitelezőket megkárosító – gyakorlásában, a tagi vagyoni betétszolgáltatási kötelezettség nem teljesítésében, valamint a konszernjogi befolyásszerzéssel való visszaélésben. Munkánkban arra is igyekeztünk rámutatni, hogy a *korlátolt felelősség törvény vagy bíróság általi megvonása nem cél csupán szankciós eszköz.* Valljuk azt, hogy a korlátozott tagi felelősség a gazdasági rizikókorlátozás olyan eszköze marad a jövőben is, amelyről nem lehet lemondani, mert az igazából egyenlő volna a tőketársaságok létjogosultságának feladásával is.

Nem lett volna teljes a korlátolt felelősség szerepének méltatása, ha annak ellentétpárját a korlátlan felelősséget illetőleg az azzal együtt járó egyetemleges felelősség funkcióinak bemutatását mellőztük volna. Az egyetemlegesség az általános magánjogban is sajátos felelősségi kapocssal fűzi egygyé a hitelező helyzetének javítására a kötelezetteket. Leggyakoribb általános magánjogi tényállásai közül a többes károkozáson alapuló esetek adequat adaptálhatóságának van legnagyobb létjogosultsága a társasági jogban.

Az egyetemleges felelősségnek a társasági jogalapjai sorában a tagi egyetemleges felelősség kíván mindenképp előtérbe emelését. Az egyetemleges tagi felelősség vagy az üzletszerű gazdasági tevékenység folytatásának társasági szerződésben kinyilvánított ilyen feltétellel történő vállalásával a *Gesamthand* típusú társaságokban, vagy a korlátolt felelősség elvesztésének folyamánként terheli a betéti társaság kültagját a korlátolt felelősségű társaság tagjait vagy a részvényeseket. A tagok (részvényesek) mellett az *együttes cégjegyzési jogosultsággal rendelkező üzletvezetők, ügyvezetők és igazgatósági tagok, valamint a felügyelő bizottsági tagok felelőssége is lehet szolidáris*. Az egyetemleges felelősség elsősorban a társaság hitelezői számára fontos. Mind anyagi jogi mind pedig eljárásjogi szempontból a kielégítés esélyét és biztonságát növeli. Minden olyan megállapodás, amely az egyetemleges kötelezettek között azért jön létre, hogy felszabadítson valamely érintettet kifelé harmadik személyek irányában hatálytalan - annak csupán a befelé van joghatálya. A tagok rendelkezési jogának korlátozása e tekintetben nem sérti a szerződési szabadságot, csupán a társaságon kívülre hatóan korlátozza.

A könyvben a *társaságok vezető tisztségviselőinek felelősségi kérdéseit törekedtünk részletekig hatolón, történeti és összehasonlító jogi módszerrel tárgyalni*. Érzékeltetni kívántuk, hogy a kapitalista gazdasági viszonyok között vezető tisztségviselők meghatározó tényezőivé váltak a társaságok életében. Példaértékűnek és a jelenkori jogalkotás számára is rendkívül fontosnak tartjuk az 1875 évi XXXVII. törvény (K.T.) és annak joggyakorlata, valamint a XX század első évtizedeiben lezajlott részvényjogunk reformja sodrásában született ez irányú javaslatok tanulmányozását. *Kuncz Ödön* és *Nizsalovzsky Endre* a kor két egyetemleges európai szemléletű magán (kereskedelmi) jogászprofesszorok nézete alapján is állítható, hogy a cég sikeres működése vagy éppen a vállalkozás kudarca múlik a tisztségviselők tevékenységén.

A társaságok vezetésének modern társasági jogokban fellelhető felelősségi szelvényeiről igyekeztünk rövid vázlatot adni. Az amerikai és a meghatározónak számító európai jogrendszerek egyes megoldásait azért láttuk szükségesnek bemutatni, hogy láthatóvá tegyük a jelenkori jogalkotási és jogalkalmazási tendenciákat.

A társasági jogokban az egyik aktuális problémának számít napjainkban annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy vajon milyen felelősségi eszközökkel lehetséges elérni azt, hogy olyan személyek irányítsák a társaságokat, akik szakértelmükön túl, saját érdekeiket nem helyezik a

társaság (illetőleg annak tulajdonosai) érdekei fölé? *Ezen a dilemmán túl még az is nehéz, hogy mely tisztségviselői kötelezettségek megszegéséhez tapadjanak adekvátan felelősségi jogkövetkezmények, és hol húzódik meg a kockázatvállalás felelősséget kioltó határa.* A jogegységesítés lencséjén át vizsgálva, problematikusnak tartjuk azt, hogy a vezető tisztségviselőkre vonatkozó kötelezettségek a jogszabályokban és a bírói gyakorlatban markáns eltéréseket mutatnak az egyes jogrendszerekben. Ezen okból igen nehéz az általános jogi standardok kialakítása.

A modern társasági jogok fejlődésében *igen fontos jogalkotói szándéknak látjuk azt, hogy a vezető tisztségviselőkre vonatkozó felelősségi szabályok a tőketársaságok tekintetében szigorodjanak és ezzel együtt kellően differenciáltak legyenek.* Ennek jeleként lehet értékelni, hogy a különböző jogalkotásokban és a judikatúrákban terjedni látszik a felelősség objektivizálásának igénye. Korunk gazdaságának menedzsertípusává váltak a kockázattal tudó és merő, megfelelő képzettséggel és képességekkel rendelkező személyek. A bizonytalanságokkal teli világunkban a jogi anakronizmust sugalló „tisztes és gondos üzletvezetői kép” felelősségi és etikai fokmérőnek megmaradt, de a felelősségi mérce szempontjából is az eredményesség és a gazdasági siker vált meghatározóvá. *A vezető tisztségviselők társaság sorsát intező hatalmát ezért sok esetben nehéz felelősségi korlátok közé szorítani.*

Természetesen, ami a társaságok vezető tisztségviselőinek magánjogi felelősségi dimenziói szempontjából igazán érdekes kérdés, az az, hogy a társaságok sokszínű érdekstruktúrájában hova kapcsolódik e felelősség. Nem igazán vannak markáns eltérések e szempontból az egyes jogrendszerekben-még történeti visszatekintés alapján sem. A tisztségviselők felelőssége ugyanis alapvetően *egyirányú*, azaz mindenek előtt a társasággal szemben érvényesül. Könnyű azonban azt is belátni, *hogy az üzletvezetés nem áll meg a legtöbb esetben a társaság falai között, annak, e falon áthajló ágai is vannak.* Az üzletvezetői kötelezettségszegés nem egyszerűen csak a társaságnak okozhat kárt, kinyúlhat e felelősségi legyező a tagok, de leginkább a társaság hitelezői irányába is. Ezen a társasági tisztségviselői irányába is megnyíló közvetlen, korlátlan és sok esetben egyetemleges felelősségnek azonban csak súlyosabb jogsértések és visszaélések szolgáltathatnak alapot. E vonatkozásban a legtöbb tanulságos esetet az amerikai bírói gyakorlat szolgáltatja.

A hatályos magyar társasági törvény és a kialakult bírói gyakorlat alapján részletes helyzetképet kívántunk nyújtani a vezető tisztségviselők jogi helyzetéről, kötelezettségeikről

és felelőségükről. Azt állapítottuk meg, hogy a Gt. a vezető tisztségviselők felelőségét a társaságnak okozott károk tekintetében vétkességi alpra helyezve, a polgári jog általános felelősségi normáira utalva szabályozza. Ebből következően e személyek felelőségének tartalma körében nem pusztán a Ptk. 339.§.-a illetőleg 318.§.-a lesz alkalmazandó, hanem példának okáért a kártérítési felelőség kizárására és korlátozására vonatkozó szabályok, a többes károkozás esetén irányadó rendelkezések, a méltányossági alapú enyhítés is. A Gt. és a Ptk. egymásra vetítéséből levonható az a következtetés, hogy a vezető tisztségviselőkre alkalmazandó felelősségi szabály *egységes és általános zsinórmértéket szab azzal, hogy előírja: a társaság vezetése során fokozott gondosság tanúsítása szükséges a társaság érdekei elsődlegességének érvényesülése biztosítása miatt.*

A nemzetközi bírói gyakorlatból levonható tanulságként kell megállapítani, hogy kirívóan súlyos jogsértések esetén a vezető tisztségviselők közvetlen perlésének lehetőségét biztosítani szükséges.

Fontosnak tartottuk, hogy felhívjuk a figyelmet arra is, hogy a vezető tisztségviselők felelőségének esetkörei mindig az adott kötelezettségszegéshez tapadnak, ezért *mellőzhetetlen volt vizsgálni a felelősségi szálnak a társaság egyes stádiumain átvezető valamint egyes társaságokba továbbhaladó útjait.*

Érzékeltetni kívántuk, hogy a vezető tisztségviselői felelőség különleges ösvényeken halad a konszernjogban és a csődjogban. Röviden véleményt nyilvánítottunk abban a kérdésben is, hogy vajon a tisztségviselők felelőségének Ptk-beli egységesítésére milyen esélyt látunk.

A felügyelő bizottság tagjai és a könyvvizsgáló magánjogi felelősségi helyzetével összefüggésben arra szerettünk volna rámutatni, hogy e szervek társasági státusza a döntő szempont. Azaz a társaság irányítási és ellenőrzési rendszerében betöltött szerepük határozza meg a velük szemben alkalmazható felelőséget. A felügyelő bizottság tagjainak felelősége a modern vállalatirányítás rendszerében ha irányítási feladatokat látnak el, ebben a körben az igazgatósági tagok felelőségéhez közelít. Az ellenőrzési feladatokra szűkülő felügyelő bizottsági hatáskör esetén a felelőséget támasztó kötelezettségszegések más természetűek.

A könyvvizsgálók felelősségi helyzetére igen nagymértékben hat, hogy a leginkább e tisztséggel szemben fogalmazódik meg a „neutralitás”, a pártatlanság igénye. Sajátosan vegyül a szerződéshez alapult és a deliktuális felelőség e tisztséget ellátók tekintetében,

mert a Gt. és a számviteli törvényben taglalt kötelezettségeik megsértése, egyben annak a vállalkozási vagy megbízási szerződésnek a megszegésével is együtt jár mely őket a társasághoz szükségszerűen kapcsolja.

A könyv utolsó részében a társasági szerződés és házassági vagyoni jog világába ágyazottan próbáltuk nyomon követni a polgári jogi felelősség haladását. Úgy éreztük, hogy ezeknek a problémáknak a felvetése is annak a szemléletünknek a nyomvonalába esik, amely szerint a magánjogi felelősség társasági jogi útjai lényegében speciális életviszonyok irányába is továbbvezethetők.

Jelen munka célkitűzéseinek eléréséhez elsősorban a gazdasági társaságok és a magánjogi társaságok felelősségi világából merítettünk, jóllehet tudjuk azt, hogy az *általunk vizsgált kérdések csupán színes felelősségi mozaikok, melyekből még nem állítható össze a „teljes kép”*. Meggyőződésünk, hogy szükségszerűen a felelősségi kutatások egyik fontos területe marad a társasági jog. Mindazok az eredmények és javaslatok amelyeket megfogalmaztunk reményeink szerint alkalmasak a továbbgondolásra, a társasági jogi felelősség elméleti továbbépítésére, egy olyan átfogóbb szemléletű kutatási irány követésére amely sok támpontot nyújthat mind a jogalkotó mind pedig a bírói gyakorlat számára.

Az író ezúton szeretne köszönetet mondani a könyv alapjául szolgáló és 2004 decemberében megvédett Phd. értekezése két opponensének Lábady Tamás és Miskolczi Bodnár Péter kandidátusoknak, hogy opponenciájukban megfogalmazott kritikai észrevételeikkel, javaslataikkal hozzájárultak egyes felelősségelméleti kérdések továbbgondolásához és egyes társasági jogi felelősségi kérdések újabb összefüggésekben való vizsgálatához. Ugyancsak megköszöni a szerző Kelemen Dániel Phd. hallgatónak és Kecskés András tanszéki demonstrátornak a kézirat gondozásához nyújtott áldozatos segítségét.

I. Rész: A felelősségi kérdések megjelenéséről a magyar társasági jog egyes korszakaiban

1. Az 1875. évi XXXVII. törvény (K.T.) kereskedelmi társaságokra vonatkozó kárfelelősségi rendelkezéseinek értékelése

A kereskedelmi jog kodifikálása Magyarországon lényegében csupán a XVIII. század végén indult meg és közel egy évszázadig elhúzódott. 1779-ben a királyi Kúria kapott arra elsőként megbízást, hogy egy kereskedelmi és váltótörvénykönyvet alkosson. A törvénykönyvjavaslat el is készült, azonban hiába terjesztette az e célra létrehozott országos bizottság 1795-ben az országgyűlés elé, annak megtárgyalása elmaradt. Mintegy ötven év elteltével 1827-ben újabb kommissziót állítottak fel amely „*Codex Cambio Mercantilis eiusque Ordo Processualis*” címmel az országgyűlésnek betervezte a törvénykönyvjavaslatát, ám annak megvitatására szintén nem került sor. Végül is az 1839. országgyűlés „*felvéve a kereskedelmi jogi kodifikáció elejtett fonalát*” (Kuncz)² Zala vármegye kezdeményezésére (képviselője ekkor Deák Ferenc volt) Bezeredy István elnökle mellett egy újabb bizottság több önálló törvényt készített el amelyeket 1840 március 13.-án a király szentesített.³ Ezek a törvények képezték az országbírói értekezlet határozataival, a kereskedelmi szokásokkal, a törvénszéki határozatokkal és minisztériumi rendeletekkel egyetemben a kereskedelmi jog forrásait a Kt. elkészültéig.⁴

Ilyen előzmények után a kiegészítést követően 1872-ben Apáthy István - a 1848/49. évi szabadságharc egykori hadnagya – később egyetemi tanár kapott megbízást Szlávy József minisztertől arra, hogy készítse el a magyar kereskedelmi törvénykönyv tervezetét a német törvénykönyv elvei alapul vételével.⁵ A törvénykönyv tervezete⁶ alig egy év alatt

² Kuncz Ödön-Nizsalovszky Endre : A kereskedelmi törvény és joggyakorlata , Grill Kiadó Bp.1937 32.old.

³ 1840.XV. tc. a váltótörvény, XVI. Tc. a kereskedőkről, a XVII.tc. a gyárak jogviszonyairól, a XVIII tc. a közkeresetre összeállott társaságok jogviszonyairól, XIX.tc. a kereskedelmi testületek és alkuszokról, XX.tc. a fuvarosokról, XXII. Tc. a csődületről.

⁴ Vö. Dr. Klupaty Antal: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve. I. rész. Budapest 1894 .17-18. old.

⁵ Az 1848 utáni jogfejlődést – annak túlságosan erős német joghoz való kötődése miatt többen is bírálták, így Szász Scwartz Gusztáv 1911-ben Új irányok a magánjogban című művében írt megállapítása szerint a magyar akkori jogéletet huszonöt harminc évre is visszavetítetten a német utánzása jellemezte. Törvénytárunk 1867 óta szerinte alig volt egyéb mint a német és osztrák törvények másolása. A nemzeti irányzatot képviselő Grosschmid Béni a német jogi túlzott befolyást akként jellemezte, „ miként az adós hitelezőjével szemben, úgy süllyedhet szellemi téren helótává valamely nemzet, ha e kölesönökben elmerül. (Vö. Horváth Attila: A magyar magánjog átalakítása 1848-ban című kitérő tanulmányával – Jogtudományi Közöny 1999/7. száma253-257. oldal.)

⁶ Az 1873-as Apáthy-féle tervezet általános határozatokból és három részből állt : I. rész a kereskedői rend , II. rész: a kereskedelmi társaságok, a III. rész: kereskedelmi ügyletek.

összeállításra került, majd széleskörű szakmai és társadalmi vita után a végleges szövegtervezetet - mint kormányjavaslatot - mind a képviselőház, mind pedig a főrendiház megtárgyalta, majd 1875 május 16.-án királyi szentesítést nyert mint az 1875.évi XXXVII. t.c. amely azután 1876 január 1.-jén lépett hatályba. A K.T. általános részből és két fő részből állt. Az I. része a kereskedőket és kereskedelmi társaságokat, a II. része a kereskedelmi ügyleteket tárgyalta összesen 566. §.-ban. A modelltörvénynek számító német kereskedelmi törvényhez való viszonyát és a kodifikáció vezérelveit *Apáthy István* akként fogalmazta meg, hogy „*a kereskedelmi törvénykönyvünk a német kódex és külön később alkotott törvények alapelveire leend fektetendő, azonban hazánk külön forgalmi s kereskedelmi viszonyai a németországi időközi tapasztalatok, nemkülönben a legújabb tudomány álláspontja kellő tekintetbe veendő*”⁷ Hazánk kereskedelmi törvénykönyv tervezetében majd az elfogadott kódexben tehát a német hatások erőteljesen érződtek, de azt is hangsúlyozni kell, hogy *Apáthy István* és más a kor kiemelkedő kodifikátorainak is számító jogtudósok, bírák ügyvédek által megtestesített honi jogtudomány és joggyakorlat eredményei is jelen voltak. A kereskedelmi törvény *Szladits Károly* értékelése alapján a kodifikálatlan köztörvényi magánjogunknak is egyik főforrása lett, mert a kereskedelmi törvény számos rendelkezése nem specifikusan kereskedelmi jellegű, s így ezek a rendelkezések könnyen szívódtak fel a köztörvényi magánjogi bírói gyakorlatba is.⁸ Az általános magánjogi kódex hiányában a K.T. volt az az alap, melyre a jogalkalmazás a kereskedelmi élet körén kívül eső – főként kötelmi jellegű jogviszonyokból eredő jogviták elbírálásánál támaszkodni tudott.⁹ A kereskedelmi törvény nálunk is egyetemes joggá tette a kereskedelmi jogot, és nem miként az 1807-es *Code de commerce* zárt rendszerré formálta.¹⁰ A magánjog gyakorlatának, jogpolitikájának és dogmatikájának így vált ihletőjévé a kereskedelmi jog¹¹.

A K.T.-ban szabályozott kereskedelmi társaságokra specifikált kárfelelősségi szabályok kiindulási alapját és egyben hátterét is mindenk előtt a törvénykönyv un. általános határozatainak 1.§-ban lehetséges fellelni. A kódex 1.§.-a szerint „kereskedelmi ügyekben, ha azok iránt a jelen törvényben intézkedés nem foglaltatik, a kereskedelmi szokások irányadóak, ezek hiányában pedig az általános magánjog alkalmazandó,„. A törvénykönyv, mint jogforrás

⁷ Vö. *Apáthy István* : A magyar kereskedelmi törvény tervezete Budapest 1873 69-70 old.

⁸ Vö. *Szladits Károly*: Magyar Magánjog I. kötet Általános rész, Személyek joga Budapest 1941. A magyar magánjog fejlődésmenete 96-97. oldal (írta Szladits Károly)

⁹ Vö. *Túri Sándor Kornél* : Hiteljogunk fejlődése az utolsó két évtizedben című tanulmányában írt értékeléssel. Megjelent a Magyar jog fejlődése a Trianont követő húsz év alatt című kötetben.. . Kolozsvár 1941 91. oldal.

¹⁰ Vö. *Szladits Károly* : A magyar magánjog fejlődésmenete i. m. 97. old.

¹¹ Ez a szemléletes – a magyar viszonyokra is jellemző -megfogalmazás a híres német kereskedelmi jogásztól *Levin Goldschmidt*től származik.

alkalmazhatóságának körére –ezzel összefüggésben a szokáshoz valamint az általános magánjoghoz való viszonyára – vonatkozó szabályban lényegében annak kimondására került sor, hogy a kodifikált kereskedelmi jog csak a szokás segítségével felelhet meg az állandóan változó forgalmi élet követelményeinek valamint, hogy az általános magánjoghoz viszonyítottan a kereskedelmi kódex lex specialisnak tekintendő.¹² A kereskedelmi szokások két fajtát lehetett megkülönböztetni: a jogszokásokat melyek jogszabályi erővel bírtak és a tényleges szokásokat (üzleti szokások) amelyek jogszabályi erővel nem bírtak, de erősebbek voltak, mint a K.T. diszpozitív szabályai. A kereskedelmi törvénykönyv rendelkezéseit alapvetően a korabeli törvénytárgyalások diszpozitívnak tekintették, mert ahogy *Neumann Ármin* szemléletesen fogalmazta meg „*a kereskedelem természetének a fagypontra mozdulatlan törvénykönyv össze nem férhetne*”.¹³

A kereskedelmi ügyekre (kereskedelemből eredő jogviszonyokra) vonatkozóan K.T. 1. §-ában rögzített jogforrási hierarchia azért is érdekes, mert az általános magánjog Magyarországon ekkor maga is kodifikálatlan volt, azaz szokásjogi fundamentumon állt. E szempontból volt figyelemre méltó, hogy a korabeli kúriai gyakorlat alapján a magánjogi szabállyal ellenkező és a kereskedelmi szabadforgalmat nagy mérvben és minden elfogadható ok nélkül akadályozó kereskedelmi szokás nem volt elfogadható.¹⁴ A kereskedelmi kódex említett jogforrási hierarchiát konstituáló általános határozata természetesen a kereskedelmi ügyleti szabályokra sokkal közvetlenebbül, míg a társaságokra –ezen belül a kárfelelősségi rendelkezéseire - inkább indirekt módon hatott, illetőleg az általános magánjoghoz viszonyítottan szigorúbb felelősségi szabályokat megfogalmazó K.T. esetén a törvényi jog volt elsődleges, míg a jogszokás csak törvénytől erővel bírt.¹⁵

A K.T. négy társasági formát szabályozott kereskedelmi társaságként: a közkereseti társaságot, a betéti társaságot, a részvénytársaságot és a szövetkezetet. Nem ismerte el a kódex kereskedelmi társaságnak - a bírói gyakorlat által is megerősítve - sem a magánjogi társaságot, sem pedig a csendes vagy nevezetlen társaságot.¹⁶ Szabályozta ugyanakkor az un.

¹² Bozóky Géza : A hiteljogi törvények jelentősége 1-18 old., Klupaty im. 31-32.old

¹³ Dr. Neumann Ármin : A kereskedelmi törvény magyarázata . Budapest 1878 35. old.

¹⁴ Lásd: Curia Döntvények C.704/1909 számú jogesetet

¹⁵ Lásd ehhez : Mészleányi Artúr : Kereskedelmi és hiteljog . Budapest 1914 13-14. oldalán írtakat

¹⁶ Vö. Curiai Döntvények : C.421/1901, ill. C.1079/1891.számú döntéseivel

alkalmi egyesületeket¹⁷, de nem vonatkoztatva reájuk a kereskedelmi társaságokra irányadó rendelkezéseit.

2.A magánjogi társaság és a kereskedelmi társaság viszonyáról a magánjog „kereskedelmi jogi” korszakában

A XX. század elején a kereskedelmi magánjog elméletében magánjogi társaságok és kereskedelmi társaságok kapcsolatában annak a tételnek volt fontos szerepe, hogy a kereskedelmi társaságok mindenek előtt a magánjogi társaságokra (*societas*) vezethetők vissza.¹⁸ A kereskedelmi társaságok és a magánjogi társaságok közötti összefüggés a korabeli jogirodalom megállapítása szerint is igen szoros, és teljesen indokolatlan a merev szembeállításuk.¹⁹ Ugyanakkor több eltérés is kitapintható volt a két társaság relációjában. A magánjogi társaságot homogén jogintézménynek számított a kereskedelmi társaságok típusokra tagolódásával szemben. A magánjogi társaságok esetében nem volt kötelező a gazdasági cél fennforgása, de a társasági célnak közösnek és kölcsönösnek kellett lennie.²⁰ A kereskedelmi társaságokra egy többé-kevésbé kiépült szervezetet találunk, míg a magánjogi társaságoknál ez a sajátosság teljesen hiányzott. A magánjogi társaságok esetében a primer jogforrás a társasági szerződés, fő szabály a diszpozitivitás a vonatkozó jogszabályok csak szerződéspótló jelleggel bírtak. A kereskedelmi társaságok esetében a törvényi jog szerepe fokozott. A magánjogi társaságok esetében a tagok a társaság kötelezettségeiért feltétlenül és egész vagyonukkal ugyan, de csak saját részük erejéig (*pro rata*) feleltek, addig a kereskedelmi társaságok esetében a felelősség a társaság kötelezettségeiért egyetemleges volt. A magánjogi társaság olyan szerződéses jogviszony-jelleggel bírt amely harmadik személyek irányában a tagokat közvetlenül jogosította és kötelezte. A kereskedelmi társaságok a forgalom önálló alanyaiként, mint jogi személyek azonban közvetlenül is jogosítva és kötelezve voltak (*Gesamthand* -rendszer). A jogi szabályozásban a *societas* - elvnek a magánjogi társaságokra vonatkoztatása illetőleg a *Gesamthand* rendszernek a kereskedelmi társaságokra illesztése folytán a magánjogi társaság nem volt önálló egység, míg az együttes

¹⁷ Meszlényi Artúr megfogalmazásában „nem tulajdonképpeni kereskedelmi társaságok” voltak ezek is, mert ha kereskedelmi ügyletekkel foglalkoztak akkor lényegileg a törvény hatálya alá tartoztak. Vö. Meszlényi Artúr : Kereskedelmi és hiteljog im. 72. old..

¹⁸ Vö. Nagy Ferenc : A Magyar kereskedelmi jog kézikönyve . 1884 Budapest. 146-147. oldal

¹⁹ Vö. Kuncz Ödön. A magyar kereskedelmi és váltójog vázlat. Budapest, 1922 Grill Kiadó 150. old. Patakfalvi László : A társaság jogi személyisége. Jogászegyleti Értekezések 1939-41 293-297. oldal. Kuncz Ödön megfogalmazásában a kereskedelmi társaság és a magánjogi társaság között ha nincs is lényegbeli, de igen is van fokozatbeli különbség.

²⁰ Vö: Kuncz Ödön :Kötelmek személy és vagyonkapcsolatokból . Társaságok 710-712 old. Magyar Magánjog Kötelmi Jog Különös Rész szerk. Szladits Károly Budapest 1942

közösséget megjelenítő kereskedelmi társaság a vagyont dologilag is megkötötte.²¹ A kereskedelmi társaság vagyona a *Gesamthand* alapján a társaság célját szolgáló zárt, a tagokétól elkülönült vagyonná válik és csupán a társaság feloszlása, vagy a tag kiválása esetén lazul meg a társasági vagyon rájuk eső része feletti rendelkezés dologi lekötöttsége és nyeri vissza a tag rendelkezési jogát. Kuncz Ödön véleménye szerint a *Gesamthand* gazdasági előnyei (a tagsági vagyon lekötöttsége, a tagok szoros egységgé szervezése, az egy akaratba sűrűsödő érdekek, a gyorsaság) miatt „a római *societas* alapjára a kereskedelmi társaságok hatalmas épületét nem lehetett volna reáhelyezni.”²² Felelősségi jogi következményei is voltak a kétféle típusban a tagok egymással szembeni kötelezettségei eltérésének. A kereskedelmi társaságok esetében a tag ha kifizette a közös egész tartozást, nyomban fordulhatott a többi tag felé a rájuk eső rész megtérítése érdekében. A tagok egymáshoz való viszonya a *bona fides*, a kölcsönös bizalom és hűség elvén (*Treu und Glauben*) épült fel, egymás irányában a társaság céljai valóra váltása során kellő gondosság tanúsítására voltak kötelesek. Egyenesen a tagi egyenlőség elvébe ütköző volt valamely tag olyan gondatlan, felelőtlen eljárása, amely számára a többi tag rovására előnyöket jelentett..

A magánjogi társaságok esetében a tagok közös tulajdonában álló - igaz nem a tagok vagyontól élesen elkülönült - (a tagok magánrendelkezésétől elvont) társulási célokat szolgáló vagyonról ugyancsak beszélhetünk. E társasági célokra biztosított közös vagyon egyes esetekben társas viszonyból eredő tartozások elsődleges fedezetéül szolgált. Az *Mtj. 1690. §.-ában* ugyanis erre történt utalás azzal „ha a társasági vagyontárgyak a tartozásokat és a betéteket nem fedezik, akkor köteles a kivált tag a kiválás időpontja szerint megállapított veszteségnek reá eső részét megtéríteni”. E szabályból azonban nem következett még a tagok mögöttes felelőssége a magánjogi társaságokban, de arra mindenképpen utalhatunk, hogy a tag vagyoni betéte arányához igazodó *pro rata* felelősségének előfutáraként az *Mtj. 1673. §.-a* értelmében a társasági közös vagyon szolgált. A magánjogi társaságok esetében a tagok vagyoni hányaduk erejéig fennálló korlátlan, közvetlen és feltétlen felelőssége nem volt korlátozható addig egyes kereskedelmi társaságok (bt. kültagja, kft tagja, részvényes, szövetkezeti tag) esetében- a nagyfokú üzleti kockázatvállalás okából – megengedett volt a tagi felelősség korlátozása. A társasági szerződés szerinti vagyoni hozzájárulás szolgáltatásának elmulasztása a tagok egymás közötti viszonyában valamint harmadik személyek felé hatóan ugyan úgy felelősség megállapításával járt együtt, mint a kereskedelmi

²¹ Vö. Kuncz Ödön . A magyar kereskedelmi és váltójog vázlati i. m. 152. old.

²² Lásd : Kuncz Ödön : A magyar kereskedelmi és váltójog vázlati i. m. 154. old.

társaságok esetében. Amíg azonban e felelősség a belső viszony tekintetében a szerződés szabta keretek között élt, addig a külső relációban átalakult a társaságot terhelő felelősséggé.²³ A tag számára magánjogi társaság esetében is tilos volt a vagyonhányadával a társaság fennállása alatt rendelkezni. A tag felelősségét kellett megállapítani a többi taggal szemben, ha magánhitelezője a közössé vált vagyontárgyakat végrehajtás, csődeljárás, vagy visszatartási, ill. beszámítási jog gyakorlása által a társasági céltól elvonta.²⁴ A magánjogi társaság esetében fő szabály volt a közös ügyvitel, a kereskedelmi társaságok esetében az önálló ügyvitelt tekinthetjük elsődlegesnek.

3. Az egyes K.T.-beli kereskedelmi társaságokról felelősségi szemszögből

A magánjogi és kereskedelmi társaságok elhatárolásánál említendő fenti dogmatikai szempontok mellett a jogi szabályozásban annak volt differenciáló hatása, hogy a társaság magánjogi vagy kereskedelmi ügyletekkel foglalkozott-e. A Kt. szabályozásában e tekintetben némi következetlenség volt tapasztalható, mert a kódex a közkereseti társaságokat és betéti társaságokat csak akkor tekintette kereskedelmi társaságoknak ha kereskedelmi ügylettel foglalkoztak, míg a részvénytársaságoknál és szövetkezeteknél maga a társaság formája volt a minősítésre mérvado és nem a tevékenység.²⁵

Az alkalmi egyesülés lényegében olyan a cégjegyzékbe be nem jegyezhető jogalanyisággal és perképességgel nem rendelkező szerződéses együttműködését biztosította a tagoknak, akik közös haszon szerzése vagy veszteség viselése mellett egy vagy több kereskedelmi ügylet lebonyolítását előre elhatározták.²⁶ A K.T. 62.§.-a alapján azon ügyletekből amelyeket az ilyen egyesülésben résztvevők egyike harmadik személlyel köt, ennek irányában kötelezve és jogosítva ő lesz, ha azonban a résztvevő a többiek nevében és megbízásából jár el, vagy a résztvevők közösen vagy közös meghatalmazott által szerződnek, a szerződő harmadik irányában egyetemlegesen lesznek jogosítva és kötelezve is.²⁷ Az idézett törvényi rendelkezés első fordulata alapján az egyetemleges felelősség nem állapítható meg a többi tag vonatkozásában abban az esetben, ha az alkalmi egyesülés tagja harmadik személlyel olyan kereskedelmi ügyletet köt, amelyet saját nevében és nem a többi tag nevében és megbízásából

²³ Vö. Kuncz Ödön . Társaságok. Kötelmi Jog Különös Része i.m. 722-723. old.

²⁴ Vö. az 1928-as Mtj.1660-1662. és 1670. szakaszaiban foglaltakkal

²⁵ Vö. Nagy Ferenc. A magyar kereskedelmi jog kézikönyve i. m. 148. old.

²⁶ Alkalmi egyesülésnek tekintette a Kúriai joggyakorlat például a részvénytársaság alapítása végett alakult szindikátust (C.4863/1922 Hj.Dt.XVII.72), a tőzsdei ügyletek lebonyolítására történt vállalkozást(C.7429/1907)

²⁷ Vö. még a szabályt erősítő joggyakorlattal (C.2685/1887, C.939/1902, C.5700/1926 J.H.I.596.)

,illetőleg nem a többi taggal közösen vagy közös meghatalmazott által visz végbe. Az egyetemlegességet mellőző e szabállyal kapcsolatosan kialakult korabeli joggyakorlat abban az összefüggésben vált érdekessé, hogy melyek voltak azok az esetek, amikor a tag saját nevében való eljárásával szemben a törvényhely második fordulata szerinti egyetemlegességi kötelezettség alá sodródott minden tagja az alkalmi egyesülésnek. Ebből a nézőpontból számítanak azok a bírósági határozatok irányadónak, amikor az egyetemleges kötelezettséget állapították meg azon esetekben, amikor az eljáró tag cselekményét a többi tag jóváhagyta, alkalmi egyesülés ügyvitellel megbízott tagja tartozást ismert el, a közös cég használata áruk rendelése esetén, közös eladás esetén az egyik tag által átvett vételárért való felelősség.²⁸

Az alkalmi egyesülés üzletvezetőjével szembeni elvárhatósági kritériumként fogalmazódott meg – tételes jogi rendelkezés hiányában is - a joggyakorlatban a rendes kereskedői gondosság tanúsítása az ügyek intézése, az ügyletek megkötése során-, amelynek elmulasztása esetén kártérítési kötelezettséggel tartozott a tagok irányában.²⁹

A K.T. kereskedelmi társaságokra megállapított kárfelelősségi rendelkezései szempontjából mindenekelőtt és konkrétan annak a ténynek van meghatározó jelentősége, hogy minden cégjegyzékbe bejegyzett kereskedelmi társaság jogi személyiséggel volt felruházva, cégneve alatt jogokat szerezhettek, kötelezettségeket vállalhattak, tulajdont és egyéb jogokat szerezhettek, valamint perképesége volt.³⁰ Már a korabeli jogirodalom egyértelműen foglalt abban a kérdésben állást, hogy a jogi személyiség nem jelenti azt, hogy a társaság tagjai saját magánvagyonukkal ne lennének a társaság tartozásaiért felelőssé tehetőek akkor, ha egyébként a korlátolt tagi felelősség érvényesíthetőségét a tagok jogellenes ténye akadályozza meg.³¹ Ilyen esetnek számított a gyakorlatban az ha a tagok a korlátolt felelősségük határán túl igénybevett hitel összegét, egy általuk alapított más társaság vagyonába fektették akkor a hitelezők e másik társaság ellen annak ellenére követelhetnek kielégítést, hogy az első társaságban a tagok felelőssége korlátozott volt. A tagi korlátozott felelősség áttörésének lehetősége és szükségessége – döntően hitelezővédelmi okokból - tehát markánsan jelen volt a K.T. joggyakorlatában és az elméletben is.

²⁸ Vö: C.6613/1888, C.1768/1895.,C.3838/1922. Hj. Dt. XVI.79.döntésekkel

²⁹ Lásd: a Kúria 4198/1924.számú. döntését

³⁰ Vö. K.T. 63.§.-ával, még lásd. Nagy Ferenc: A kereskedelmi társaságok jogi természete különös tekintettel a főbb európai törvényhozásokra Bp. 1878, Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi és váltójog vázlatja I.köt.164.old.

³¹ Vö: Bozóky Géza: Magyar kereskedelmi jog I. Budapest 1928, 359. old., Nagy Ferenc: Magyar kereskedelmi jog I. i.m. 231. old.

Az egyes társasági formákra vonatkozó felelősségi rendelkezések lényegében az adott társasági típusnak elhatárolási szempontot is adtak a kódex rendszerén belül. Azaz a K.T. is jól szemlélteti - az európai kereskedelmi törvénykönyvek mintájára -, hogy a társasági típusok egyik meghatározó ismérve tradicionálisan is a társaságra illetőleg a tagokra vonatkozó felelősségi normák természetében lehelhető meg. Mondhatjuk elvi értelemben: a társaság és a tagok kereskedelmi, üzleti tevékenysége az adott társasági formának megfelelően volt átszőve a felelősség szálaival.³²

A közkereseti társaság esetében ennek megfelelően a K.T. 64.§-a kimondta, hogy a közkereset társaság akkor keletkezik, ha két vagy több személy kereskedelmi üzletet közös cég alatt korlátlan és egyetemleges kötelezettség mellett folytat. Nagy Ferenc a dualizmus korának legnagyobb hatású kereskedelmi jogásza a kereskedelmi jogot átfogóan tárgyaló kézikönyvében a közkereseti társaság kizárólagos jellemvonását a feltétlen, korlátlan és egyetemleges felelősségben látta.³³ Megfogalmazásában „*a közkereseti társaság gazdasági súlypontja nem annyira tőkéjében, mint a tagok személyes közreműködésében fekszik, s túlnyomóan ily személyes közreműködés mellett tehető fel, hogy valaki hajlandó lesz magát a korlátlan és egyetemleges felelősségnek kitenni.*”³⁴ A korlátlan és egyetemleges tagi felelősség harmadik személyek védelmét szolgáló béklyója a kereskedelmi üzlet folytatásának megkezdésétől a tagokra fonódott a K.T. 87.§-a alapján. Mielőtt erről részletesen is szólnánk, logikailag helyes iránynak az ígérkezik, ha a felelősség társasági jogviszonyokon végigfutó fonalát elsőként a társasági tagok egymáshoz való (belső) viszonyában értékeljük.

Mindenek előtt le kell szögezni, hogy a K.T. nem kívánta meg a kkt. társasági szerződésének érvényességéhez az okiratba foglalást sőt még az írásbeliséget sem. A társasági szerződés ugyanakkor elsődleges keretét jelenítette meg a tagok együttműködésének, azaz a kereskedelmi üzleti tevékenység közös folytatásának. A közkereseti társaság belső viszonyaira nézve a felek szerződési szabadsága nem állhatott szemben a társaság fogalmával (ti. a korlátlan és egyetemleges felelősség törvényben kimondott szubsztanciájával, a közrenddel és közérkölcssel).³⁵ A társasági belső viszonyokban felelősségi jogi szempontból annak a körülménynek meghatározó volt a jelentősége, hogy alapvetően diszpozitív normáknak voltak

³² Lásd ezt az álláspontot még Neumann: A kereskedelmi törvény magyarázata i.m. 192. old., és még Nagy Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyv Budapest 1884, 162. oldal

³³ Lásd: Nagy Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve i.m. 164. oldal.

³⁴ Vö. Lásd: Nagy Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve i. m. 179-180 oldal.

³⁵ Vö. Nagy Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve i. m. 168. oldalon írtakkal

alávetve a felek társasági szerződése és általa e belső viszonyok. A társasági szerződés megszegésével okozott kár a szerződésszegő részéről természetesen megtérítendő volt.³⁶ A K.T. által közvetlenül deklarált belső viszonyokra vonatkoztatott felelősségi szabály volt, hogy a társasági tagnak azon kiadásokért, melyeket a társaság ügyeiben tesz, azon kötelezettségeikért, amelyeket a társaság helyett vállal, s azon veszteségeikért, amelyek őt közvetlenül ügyvezetéséből vagy az azzal elválaszthatatlanul járó veszélyekből érik, a társaság felelős (K.T. 71.§.). A korabeli törvénytárgyalások azonban kiemelik, hogy e rendelkezés szerinti felelőssége a társaságnak csupán akkor állhatott be, ha a tag jogosítva volt a társaságért kiadásokat tenni, helyette kötelezettségeket vállalni, ügyeiben eljárni.³⁷ A tag felelősségét kellett ugyanakkor megállapítani a társaság felé azon esetekben, amikor a tag vétkes magatartásával a társaságnak kárt okozott. A taggal szembeni elvárhatósági (vétkességi) zsinórmértékül a K.T. azt a gondosságot határozta meg amelyet saját ügyeiben történő eljárásakor a tag tanúsítani szokott. - *quam suis rebus adhibere solet*. A „saját ügyeiben megszokott eljárás” követelménye – hasonlóan a római jogi *culpa in concreto* szintjéhez - egy olyan mércét jelentett amely az adott társasági tag egyéniségéhez kapcsolódott de tartalmában objektív követelményt is elért, sőt meghaladott, de az is lehetséges volt, hogy az mögött maradt.³⁸ Amennyiben a tag az elvárható gondosságának mellőzésével vétkessége által vagy szándékosan kárt okozott a kárt anélkül tartozott megtéríteni, hogy az okozott kár ellenében azokat az előnyöket felszámíthatta volna, amelyek szorgalma által a társaságnak esetleg korábban szerzett.(K.T. 72. §. (2). bek.) A tag törvényben tipizált társaságnak okozott vétkes károkozását jelentette a pénzbeli betét kellő időben történő befizetésének elmulasztása, az általa beszédett pénzek a társaság pénztárába határidőben történő be nem fizetése, jogosulatlan pénzkivétel a társaság pénztárából, a versenytilalmi szabályok megsértése.³⁹ Ez utóbbi szabály megsértésével okozott kár megtérítését a társaság azzal együtt követelhetette a tagtól, hogy a versenytilalmi kikötés ellenére kötött ügyletet saját részére kötöttnek tekintette. Tehát a K.T. a társaságnak kártérítési igényt is adott a taggal szemben ilyen eljárás esetén nemcsak az üzlet hasznát vonta el tőle. Az említett kártérítési igényt viszonylag rövid határidőn - három hónapon belül – kellett előterjeszteni a tudomásszerzéstől számítottan.

Felelősségi jogi szempontból a *társaság és harmadik személyek relációjában* a tagi korlátlan és egyetemleges felelősség már a K.T.-ben is a társaság hitelezőinek védelmét szolgálta

³⁶ Vö. a Kúria C. 1313/1905, C.5580/1925. Hjt. Dt. XIX. 90. számú döntésekben foglaltakkal.

³⁷ Vö. Nagy Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve. i.m. 174-175. old.

³⁸ Neumann: A kereskedelmi törvény magyarázata i.m. 250. old.

³⁹Vö. a K.T. 72-75.§§.-aival

elsődlegesen. A tagok egyetemleges felelőssége- a társasági jogviszony hatálya harmadik személyek irányába - már a bejegyzést megelőzően attól az időponttól kezdetét vette, amikor a közkereseti társaság üzletét ténylegesen megkezdte és mindaddig fennmaradt a tag kilépése és a társaság feloszlása után is.⁴⁰ A kkt. tagjai szolidáris (egyetemleges) felelősségének magyarázatát- mely szerint minden társasági tag a másikkal *institorja*, de egyszersmind *präponense*-az elméletben- elsősorban *Savigny és Thöl* nyomán - a római jogi hagyományokra vezették vissza.⁴¹ Az e felfogást bírálók- hivatkozással egy közös rabszolga feletti társaságra, ahol valaki e közös rabszolgával szerződik, annak a tulajdonosok *in solidum* vannak kötelezve, jóllehet a rabszolga nem tekinthető *institornak*.- a közkereset társaság *solidaris* kötelezettségét a kereskedelmi szokásjog önálló produktumának minősítették.⁴²

Az egyetemleges tagi felelősség nem jelentett szubszidiárius felelősséget a Kt. alapján, de amennyiben a hitelező a társasággal egyetemben nem perelte a tagot úgy a taggal szemben marasztaló ítélet hiányában végrehajtást sem lehetett vezetni.⁴³ A kkt. tagjainak a társaság kötelezettségeiért fennálló korlátlan és egyetemleges felelősségének szubsztanciáját Nagy Ferenc - a Kt. konkrét rendelkezésének hiányában is - abban látta, hogy a tagok egyetemleges kezesi kötelezettséggel tartoztak a társaság, mint főadós kötelezettségeiért.. Azaz felfogásában a tagok törvényen nyugvó kezessége képezi a kkt. hitelerejét, és a társaság hitelezőinek nyújtott garanciának tekintendő.⁴⁴

A tagi egyetemleges felelősségi szabály annyiban is kógens volt a K.T.-ben , hogy a 88.§. második fordulata alapján a társasági kötelezettségeikért való egyetemleges kötelezettségével szembeni megállapodás harmadik személyekkel szemben nem bírt joghatállyal. Az idézett törvényhely értelmezésével kapcsolatos egyik jogesetben a bíróság arra utalt, hogy a társasági tagot szemben a másik társasággal, ennek a társas cég irányába fennálló követeléséért a céggel egyetemleges felelőssé tenni nem lehet.⁴⁵ Az egyetemlegesség kötelezettséget

⁴⁰ Vö. a Kúria C.1382/1904.számú döntésében foglaltakkal

⁴¹ Vö. Savigny : Obligationenrecht I. Berlin,1853 287. old. „Jede Mitglied der G ist in der Regel zugleich institor und verpflichtet durch seine Handlung die übrigen solidarisch, wobei das römischen Recht zur Anwendung kommt.” lásd még Thöl: Handelsrecht I. kötet 1875-76. 130 old.

⁴² Vö. Neumann: A kereskedelmi törvény magyarázata i.m. 284-285. old.

⁴³ Vö. a Kúria C.25984/1880.számú döntésével , a tag mögöttes felelősségét megalapozó egyetlen rendelkezése volt a K.T.-nak, a 97. §. amikor csőd esetén az egyes tagok magánvagyonából a társaság hitelezői csak akkor igényelhetek kielégítést ha igényeik a társaság vagyonából kielégítést nem nyertek.

⁴⁴ Vö. Nagy Ferenc : A magyar kereskedelmi jog kézikönyve i. m. 188. old.

⁴⁵ Vö. Bp. T. 2170/1912. számú döntésével.

vállalta magára a társaságba belépő tag a belépése előtt keletkezett tartozásokért is. Az e szabállyal szembeni szerződés harmadik személyek irányába hatálytalan volt.

A jelenleg hatályos Gt.-beli szabályozástól lényegesen eltért a K.T. 105.§.-ában foglalt rendelkezés. E rendelkezés ugyanis nem a kilépett tagnak a hitelezők irányába való felelősségét, hanem a kilépett tagnak a társasághoz való viszonyát szabályozta. A társaságból kilépett vagy kizárt tag a későbbi ügyletekben, jogokban és kötelezettségekben csak annyiban részesülhetett, amennyiben azok a korábban történtek közvetlen folyamányt képezték. Ebből a szempontból elvi jelentőségű volt az a kúriai határozat, amely alapján a tag kilépése után a társaság részéről vállalt váltókötelezettség a kilépő tagot akkor sem kötelezte, ha az a kilépése előtt keletkezett társasági kötelezettség folyamánya volt.⁴⁶

A betéti társaság törvényi fogalma e társasági forma lényegét hasonlóan a kkt.-hoz a tagok felelőssége határainak kicövekelésével adta meg. E szerint a K.T. 125.§.-a kimondta, hogy betéti társaság akkor keletkezik, ha közös cég alatt folytatott kereskedelmi üzletnél a társak közül egy vagy több (kül)tag csak kikötött vagyonbetételével felelős, míg ellenben egy vagy több (bel) tagot korlátlan és egyetemleges felelősség terhel. A betéti társaságnál a társasági szerződés érvényességével összefüggő de tulajdonképpen a felelősségre vonatkozó szabály volt az, hogy „hallgatag betéti társaság nem volt köthető”. Ennek hitelezővédelmi oka volt, mert az e társaság kültagjának korlátozott felelősségéről csak kifejezett akaratnyilvánítás esetén értesülhetett a hitelező.⁴⁷ A társaság üzletvezetése csak a személyesen felelős (bel) tagot vagy tagokat illette meg a törvény 133. §.-a alapján.

A kültag vagyoni betétének befizetésére illetőleg befizetéséig a kikötött összegre korlátozódó *cum viribus* felelőssége korlátlanná vált harmadik személyek irányában a közzétételéig keletkezett tagsági kötelezettségekért a K.T. 138. §.-a alapján, ha a bt. a kereskedelmi cégjegyzékbe történt közzététele előtt megkezdte az üzletét és a kültag nem tudta igazolni azt, hogy a felelőssége korlátozott voltáról a harmadik személyek tudtak.⁴⁸ A kültag személyes felelősségét a törvény 139.§.-a akkor és annyiban mondta ki, hogy ha a kültag betétje időközben történt fizetések folytán csökkent. Azaz a kültag a társaság tartozásaiért a társaságnak még befizetendő vagyonbetétjéből még hátralékos összeg erejéig volt csupán

⁴⁶ Lásd. a Kúria C. 864/1903 számú döntését

⁴⁷ Vö. Nagy Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve i. m. 220 oldalán írtakkal.

⁴⁸ Vö. Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi és váltójog vázlati i.m.. 218-219. oldalon írtakkal.

marasztalható.⁴⁹ A társaságba belépő kültag a társaságnak a belépéséig keletkezett tartozásaiért olyan mértékű felelősséggel tartozott a Kt. 140. §.- a szerint mint amely kültagi minőségéhez a fentiekben leírtak szerint kötődött. E felelősséget alapító szabálytól való eltérő szerződéses megállapodás harmadik személyek irányába nem volt joghatályos. Fontos felelősségi jogi rendelkezést jelentett az, hogy ha a kültag a betéti társaság részére ügyleteket kötött, anélkül, hogy határozottan kijelentette volna, hogy cégvezetői vagy meghatalmazotti minőségben jár el, a megkötött ügyletből fakadó társasági kötelezettségekért beltagnaként volt felelős. Ugyancsak beltagnaként felelt a kültag, ha neve a társaság cégnevében szerepelt.

A Magyar Kereskedelmi Törvénykönyvben ugyan nem, csupán később az 1930. évi V. törvénycikkben szabályozást nyert csendes (nevezetlen) társaságok elsősorban a magánjogi és a betéti társaságoktól való elhatárolásukkal összefüggésben kerültek értékelésre a kereskedelmi jogot feldolgozó elméleti munkákban.⁵⁰ Ilyen okból magunk is a csendes társaságokra vonatkozó felelősségi jogi szempontból fontos kérdéseket nem külön címben, hanem e helyütt tárgyaljuk, nem elfeledtetve, hogy a csendes társaság a magyar kereskedelmi társaságok sorába a kereskedelmi kódexen kívüli törvény nyomán került be.

A csendes társaságot 1930.-ig alapvetően az 1861.-ben hatályba lépett német általános kereskedelmi törvénykönyvben foglalt szabályok szerint fogadta el a hazai joggyakorlat. A német K.T. 250. §.-a alapján a nevezetlen v. csendes társaság (*stille Gesellschaft*) egy olyan társaság, ahol a cég mindig a beltagné, azaz a kültag és a beltagnem hoz létre kifelé ható közös üzletet, a tagoknak nem jön létre közös vagyonuk.. A haszonban való részesedés és a veszteség viselése kifelé nem bír hatással. A kültag nem egyes üzletekhez járul hozzá betétével, hanem egy másiknak az állandó üzletéhez. A csendes társ „betétje” a vállalkozó tulajdonába megy át., aki saját nevében szerzi a jogokat és vállalja a kötelezettségeket. A kültag kifelé tagul nem jelentkezik csak vagyoni betétet szolgáltat más üzletéhez. Az 1930. évi V. tc. 115. §.-a mindezen fogalmi elemeket a következőképpen foglalta össze: „*csendes társaság keletkezik, ha valaki (a csendes társ) anélkül, hogy kifelé tagul jelentkezne, másnak vállalatába vagyoni betétet úgy vesz részt, hogy azt a vállalat tulajdonosának rendelkezésére adni köteles* „.

⁴⁹ Lásd a Kúria C/5741/1924 számú határozatát.

⁵⁰ Lásd például Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi és váltójog vázlati i. m. 222.-223. old. , Naumann Ármin : A kereskedelmi törvény magyarázata i. m. 199-200 old. Apáthy István : A magyar Kereskedelmi Törvénykönyv Tervezete. Bp. 1873. 126. old.

Felelősségi jogi szempontból lényeges hangsúlyozni, hogy a csendestársra harmadik személyekkel szemben sem jogok sem kötelezettségek nem származnak. A csendes társaságok *sui generis* jellegét a korabeli hazai joggyakorlat és jogirodalom – nem vitatva, hogy a vállalat tulajdonosa és a csendestárs között lényegében egy hitelezési jogviszony jön létre – viszonylag hamar elismerte.⁵¹ A korabeli jogfelfogás szerint a tulajdonos és a csendes társ viszonyát társasági jelleg határozta meg és nem a „kölcson”. A csendes társ és a kültag jogi helyzetét egymásra vetítve az állapítható meg, hogy a társaságon belüli relációkban - amelynek kereteit alapvetően a törvény felhatalmazása alapján a tagok megállapodása határozhatott meg - szinte azonosak jogosultságaik és kötelezettségeik. Így a csendes társnak joga volt a mérleg és egyéb iratok ellenőrzésére, a nyereségben és a veszteségben a vagyoni betététől eltérően is részesedni megállapodás alapján. A nyereségből azonban nem lehetett kizárni, a veszteségben való részesedése a betétértékére maximalizálódott.⁵² A törvény 120. §.-a alapján a társas viszony megszűntével a csendes társ nem követelhetett felszámolást vagy végelszámolást vagy végelszámolást hanem csupán a K.T. 105. és 106. §§.-inak megfelelő végkiegyenlítést kapott, úgy mintha a társaságból kilépett volna. A csendes társ végkiegyenlítési illetménye kiszolgáltatására irányuló követelését nem érvényesíthette olyan harmadik személy hátrányára, akinek vállalat tulajdonosa ellen a vállalatot érintő ügyletből kifolyólag követelése volt. Ha ilyen követelés a társas viszony megszűntekor kielégítetlen maradt, azokkal a vagyontételekkel, amelyeket végkielégítési illetménye fejében kapott a csendes társ a hitelezőnek az alaptalan gazdagodás visszatérítésének szabályai szerint volt felelős. A nyereségjutalék címén felvett vagyonérték tekintetében a csendes társ az említett módon csak rosszhiszeműsége esetén felelt. A vállalat tulajdonosának csődje esetén a csendes társ vagyoni betétére vonatkozó követelését- feltéve, hogy a betéte nagyobb volt a veszteségből reá jutó hányad összegénél nagyobb volt - mint csődhitelező érvényesíthette. Ha a csendes társ még nem adta át betétét a vállalat tulajdonosának a csendes társ köteles volt azt addig az összegig, amelyet a veszteségből reá jutó hányad kitett, a csődtömegnek beszolgáltatni.

A Kt. a részvénytársaságot olyan társaságként definiálta, amely előre meghatározott bizonyos számú és egyenértékű (egész vagy hányad) részvényekből álló alaptőkével alakul, s amelynél a részvények tulajdonosai csak részvényeik erejéig felelnek. A részvénytársaságra vonatkozó magánjogi felelősségi rendelkezések átívelik a részvénytársaság valamennyi létszakaszát az

⁵¹ Lásd : Dr. Glückstahl Andor és Dr. Huppert Leó : A korlátolt felelősségű és a csendes társaság Budapest. 1930 Jogi Hírlap Kiadása 106-107 oldal. Kúria 6.716/1922 P.II. számú határozatát Hiteljogi Döntvénytár XVII. 87. szám

⁵² Vö. az 1930. évi V..tc. 116.-118.§§.-aival

alapítástól a megszűnésig. Célszerű és módszertanilag is helyeselhető irányként az kínálkozik, ha kódex egyes rendelkezéseit követve térünk ki a kárfelelősségi kérdésekre.

A már idézett általános részvényesi korlátozott felelősség mellett a Kt számos esetben tartalmaz szolidáris (egyetemleges) felelősséget alapító rendelkezést. Így egyetemleges felelősségét mondta ki az alapítóknak az alapítási tervezet tartalmának valódiságáért, a részvényaláíróknak vagy azok jogutódainak az általuk részvényeikre befizetett pénzekért a közgyűlés felmentéséig, a meghiusult részvényjegyzés esetén a befizetett pénzek visszafizetéséért. A Kt. 160. §.-a szerint a kereskedelmi cégjegyzékbe történt bevezetés és kihirdetés előtt az rt. létezőnek nem volt tekinthető. A bejegyzés és kihirdetés előtti részvények kibocsátásából származó károkért a kibocsátók egyetemlegesen tartoztak felelősséggel, ugyancsak személyes és egyetemleges felelősséggel tartoztak mindazok akik az rt. bejegyzése és kihirdetése előtt a társaság nevében eljárta. E rendelkezéssel összefüggő joggyakorlat az idézett törvényhelyből levezette azt a lehetőséget, hogy a részvénytársaság nevében annak cégbejegyzése és kihirdetése előtt vállalt kötelezettségeket a társaságot terheljék, ha ahhoz utóbb hozzájárult akár konklúdens tényével is.⁵³ A kibocsátók egyetemleges és korlátlan felelősséggel tartoztak azért, ha a részvények névértékének teljes befizetése előtt a törvény tilalma ellenére kibocsátottak.

A részvénytársaság igazgatóságának eljárásával összefüggő törvényi felelősségi szabályozás mindenek előtt abból indult ki, hogy az rt. igazgatósága mint képviseleti szerv eljárásának az az eredménye, hogy a társaság válik jogosítóvá és kötelezetté. Harmadik személyek irányában az igazgatóság tagjai a társaság nevében teljesített cselekményekért és az elvállalt kötelezettségeikért személyesen nem voltak felelőssé tehetőek. Amennyiben azonban az igazgatósági tagok megbízásuk határain túl mentek, vagy a törvény rendelkezései vagy az alapszabály ellen cselekedtek minden ebből eredő kárért kezdetben egyetemlegesen tartoztak felelősséggel, még akkor is ha jogellenes vagy alapszabály ellenes intézkedésük közgyűlési határozaton alapult. Az egyetemlegesség feltétlen érvényesítendő elvével egy idő után szakított a kúriai gyakorlat⁵⁴ és az egyéniesítésre helyezte a hangsúlyt, aszerint különböztetve, a felelősség szempontjából az igazgatósági tagok között, hogy részt vettek-e a ténylegesen az ügyvezetésben vagy sem. Az ügyvezetésben ténylegesen részt nem vett tag tekintetében az ilyen tag jogköre, az ügyvezetés általános irányítására és ellenőrzésére terjed ki, de a konkrét

⁵³ Vö. Kúria C.196/1902. számú döntésével

⁵⁴ Lásd Kúria P. IV: 1022/1933. számú döntését.

ügyletek megkötésének és lebonyolításának figyelemmel kísérése semmiképpen nem vonható az általános irányítás és ellenőrzés körébe. A tényleges ügyintézésben részt nem vevő igazgatósági tagot a Kúria álláspontja alapján ekként nem is terhelheti felelősség a társaság alapszabályszerű, szokásos ügyviteléhez tartozó ügyletekből kifolyólag. Ennek az egyetemlegesség automatizmusával szakító felelősségi jogi váltásnak alapja a K.T. 182. §.-ában kimondott szabály - mely szerint „a részvénytársaság ügyeit az igazgatóság intézi „a korabeli kúriai gyakorlat és jogirodalom általi olyan fikciónak tekintése volt „amelynek nyomai a gyakorlati életben sehol nem találhatók „⁵⁵

A törvénnyel vagy alapszabállyal ellentétes intézkedésével kárt okozó vétkes igazgatósági taggal szemben nemcsak a társaság, bármely károsult- jelesül leggyakrabban a részvényes illetőleg a társaság hitelezője is felléphetett keresettel.⁵⁶ A bírói gyakorlat az igazgatósági tagok vétkes károkozásként állapította meg példának okáért a csődnyitási kötelezettség elmulasztását, az alapításnak alapul szolgáló adatok valódisága ellenőrzésének elmulasztását, az üzletvezető huzamosabb időn át elkövetett sikkasztását, az ellenőrzési kötelezettségek elmulasztását, az éves mérleg hamis összeállítását, az üzleti könyvek szabályszerű vezetésének és az alaptőke felének elvesztése esetén a közgyűlés összehívásának elmulasztását.⁵⁷ A kártérítési felelősség alól a közgyűlés ill. felügyelő bizottság által az igazgatóságnak adott felmentvény csak a társaság és az igazgatóság közötti jogviszonyban bírt jelentőséggel a tag, a hitelező, vagy más károsult kártérítési igényére nem volt hatással. Nem tartozott felelősséggel az igazgatóság intézkedéseiről az az igazgatósági tag aki a határozat vagy intézkedés ellen mihelyt arról tudomást szerzett tiltakozott és azt a felügyelő bizottságnak bejelentette.

A felügyelő bizottság tagjainak egyetemleges felelősségét állapította meg a törvény az ügyvezetés ellenőrzésének, a társaság könyvei, iratai, pénztára megvizsgálásának kötelezettsége elmulasztásáért, az éves számadás helyességének megvizsgálásáért és arról a közgyűlésnek való jelentéstételért, a közgyűlés összehívásának elmulasztásáért törvénybe vagy alapszabályba ütköző intézkedések , mulasztások észlelése esetén, ellenőrzési és a

⁵⁵ Vö. Túri Sándor Kornél : Hiteljogunk fejlődése az utolsó két évtizedben i. m. 102-103. oldal.

⁵⁶ Vö: Kúria C.571/1927, C.1351/1926 Hj. Dt. XX.107. számú döntéseivel

⁵⁷ Vö: Kúria C 777/1904., C. 593/1900., C.518/1911.,C.947/1907.,C.8095/1926 H.j Dt.XX.81.

törvény rendelkezései ellenére eszközölt kifizetésekkel kapcsolatos kötelezettségei elmulasztásáért a felszámolás tartama alatt.⁵⁸

Speciális felelősségi szabályokat rögzített a K.T. a részvénytársaságok egyesülése esetére az igazgatóság tagjai tekintetében. Beolvadás esetén a 208.§. kimondta, hogy a beolvadó társaság vagyonát az igazgatóságnak mindaddig külön kell kezelnie az új társaság igazgatóságának amíg a beolvadó társaság hitelezői kielégítve vagy biztosítva nem lettek. Ha ezen kötelezettségét elmulasztották a kezelő igazgatóság tagjai akkor a beolvadó társaság hitelezői felé egyetemlegesen feleltek.

A szövetkezetek a K.T. 223.§.- a értelmében olyan kereskedelmi társaságoknak számítottak amelyek meg nem határozott számú tagokból, tagjaik hitelének, keresetének, vagy gazdálkodásának közös üzletkezelés melletti előmozdítására alakultak. Felelősségi jogi szempontból – a többi kereskedelmi társasághoz képest - annak a speciális rendelkezésnek volt különösen jelentősége mely szerint a szövetkezet alapszabályában kötelezően meg kellett határozni azt, hogy a tagok a társaság kötelezettségeiért korlátlan vagy korlátozott felelősséggel tartoznak-e, illetőleg korlátozott felelősség esetén annak terjedelmét ha a törvényen meghatározott mértéket meghaladóan vállalta fel azt a tag. E szerint tehát *a szövetkezetek megalapítására két út kínálkozott, korlátlan felelősséggel vagy korlátozott felelősséggel alapíthatták a tagok.* Korlátlan felelősséggel alakult szövetkezet tagjai a társaság kötelezettségeiért, amennyiben azok a társaság vagyonából ki nem voltak elégíthetők egyetemlegesen egész vagyonukkal feleltek. A korlátozott felelősségű szövetkezetek tagjai amennyiben az alapszabály másként nem rendelkezett csak lekötött üzletrészüik erejéig voltak kötelezhetőek. Ez utóbbi korlátozott felelősség pro viribus felelősséget jelentett, mert abban állt, hogy amennyiben a társasági kötelezettségek a társaság vagyonából ki nem elégíthetőek, a tagok a kötelezettségek kielégítéséhez az üzletrészeknek megfelelő összeggel abban az esetben is hozzájárulni tartoztak, ha az üzletrészeikre az alapszabályban meghatározott befizetéseiket teljesítették is.⁵⁹ A szövetkezet – hasonlóan az rt.-hez -jogilag csak azáltal vált létező, hogy a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezették és kihirdették. Azok a személyek akik a bejegyzés és kihirdetés előtt eljárak a társaság nevében személyesen és egyetemlegesen feleltek.⁶⁰ A társaság hitelezői a K.T. 232 §. alapján követeléseiket az egyes tagok ellen csak a

⁵⁸ Lásd a K.T. 195., 203. és 205.§§.-iban foglaltakat

⁵⁹ Vö.: Kúria C. 1393/1903.számú döntésével.

⁶⁰ Vö. Kúria C.985/1903.számú döntésével

társaság vagyonára nyitott csőd befejezése után és csak annyiban érvényesíthették, amennyiben ezek a követelések a csődnél felszámítva illetőleg megítélve nem lettek. A fennálló szövetkezetbe történt belépéssel a tag a belépése előtt keletkezett minden társasági tartozásért felelős volt, a kivált tag és örököse pedig egészen vagy üzletrészeikre nézve a társaság hitelezői irányában a kiválásáig keletkezett társasági kötelezettségeikért az alapszabályban meghatározott mértékben felelt.⁶¹ A szövetkezet igazgatóságának felelősségére vonatkozó szabályok megegyeztek az rt. igazgatóságára irányadó Kt.-beli rendelkezésekkel.

Összefoglalóan értékelve a Kt. kereskedelmi társaságokra irányadó felelősségi rendelkezéseit, elmondható, hogy a magánjogi kárfelelősség intézményének mindenek előtt jelentősége volt a társaságok törvényi rendszere és a társasági típusok elhatárolhatósága szempontjából egyaránt. E mellett a kárfelelősség kitapinthatóan olyan fontos érdekek szolgálatában állt mint a jogbiztonság garantálása a kereskedelmi-üzleti életben, a közérdek, a hitelezői érdekek, a társaságok valamint tagjaik vagyoni érdekeinek védelme. Mindezen célok megvalósításához a jogalkotó – annak szükségéhez mérten – fogta össze a különböző érdekeket vagy az egyetemleges és korlátlan felelősség kapcsával, vagy éppen lazított a tag felelősségének szorításán, utat engedve a nagyobb kockázatvállalásnak és kockázatelosztásnak. A Kt.-beli felelősségi szabályok is már miként napjainkban is a köztörvényi (általános magánjog) jog táptalajában gyökereztek, így *Rudolf Lóránt* egykori pécsi kereskedelmi jogászprofesszor azon véleményéhez feltétlenül csatlakozunk, hogy *„a köztörvényi és kereskedelmi jog általános kártérítési szabályainak meg kell egyezniük, mert lényegileg hasonló életviszonyokat szabályoznak és nincs semmi elfogadható indok a különbségtételre”*⁶².

A Kereskedelmi Törvénykönyv – *Túry Sándor Kornél* megejtően szép gondolatát kölcsönözve –, *„csak a joggyakorlat csendes revíziójával válhatott a gazdasági, társadalmi haladás kifejezőjévé”*. Ez a judikatúra európai mércével is mérve jól kiállta a próbát. Az egyes bírói határozatokban megfogalmazott tételek mai társasági jogi felelősségi problémák megválaszolásához is bátran felhasználhatók és felhasználandók. Jelenkori bírói gyakorlatunk számára természetesen újabb kihívásokat adnak a megváltozott és összetettebbé vált vagyoni

⁶¹ Lásd a K.T. 233. és 266. §§.-t.

⁶² Lásd *Rudolf Lóránt*: Magyar kereskedelmi, váltó-és iparjog, Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt. Pécs 1942.223. old.

viszonyokból eredő jogviták. A kárfelelősségi problémák más dimenziójú jelentkezése a társasági jogban a jelenkori joggyakorlatot tovább színesítik.

4. A korlátolt felelősségű társaság és a csendes társaság felelősségi viszonyiról az 1930. évi. V. tc. alapján

A K.T. hatályba lépését követően az 1930. évi V. tc. a korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról a kereskedelmi társaságokra vonatkozó hazai jogalkotás fél évszázados csendjét törte meg.⁶³ Elsősorban az 1892.-ben hatályba lépett német *GmbH Gesetz* mintájára a XX. század első évtizedeiben szinte valamennyi európai jogrendszerben szabályozást nyert a korlátolt felelősségű társaság – természetesen bizonyos fokú eltérésekkel a kontinentális és az angol jogban.⁶⁴ A korlátolt felelősségű társaságról szóló magyar törvény megalkotásának alapját *Thiering Lajos* és *Kuncz Ödön* által készített 1926.-os tervezete jelentette, mely összefüggésben volt az akkor zajló részvényjogi reformmal is. A kft. hazánk kereskedelmi jogában való viszonylag késői megjelenésének okát egyes szerzők abban látták, hogy a gazdasági szabadelvűséggel szemben ez a társasági forma a merev szabályozottság és az erős megkötés rendszerét jutatta érvényre.⁶⁵ Ezzel a megítéléssel azonban feltétlenül szemben álltak a korlátolt felelősségű társaság nyújtotta azon előnyök, amelyek folytán a magyar társasági jog megújulása egy majdnem fél évszázados mozdulatlanság után meg tudott indulni. Miután a német törvénnyel kapcsolatos bírói gyakorlat több vonatkozásban is ekkorra magát a német törvényt is átalakította, kézenfekvő volt az, hogy ezeket a tapasztalatokat is az 1930.-as kodifikáció hasznosítsa. A korabeli elmélet megítélésében a korlátolt felelősségű társaság lényege: *részvénytársaság részvény nélkül, betéti társaság beltag nélkül, közkereseti társaság korlátlan felelősség nélkül és szövetkezet változó tőke nélkül.*⁶⁶

A törvény 1.§.-a mindennek előtt azt rögzítette, hogy a korlátolt felelősségű társaság olyan kereskedelmi társaság -a K.T. 4.§. (1). bekezdésére figyelemmel-, amely előre meghatározott törzsbetétekből álló törzstőkével alakul, s amelynél a tag felelőssége a társasággal szemben

⁶³ Kuncz Ödön megfogalmazása szerint a modern részvényjogunk megteremtése érdekét is szolgálta az 1930. évi V.tc., mert „beharangozója volt azoknak a tisztultabb elveknek, amelyeken a jövőbeni részvényjog nyugodni tudott”.

⁶⁴ Az angol jogban az 1929 november 1.–jén hatályba lépett Companies Act 26.§.-ában nyert szabályozást a először private company mint korlátolt felelősségű társaság amely lényegében az rt. különleges fajtáját jelentette. A kontinentális jogokban a német modell alapján a tag felelőssége lényegében megszűnt ha a törzsbetétét befizette.

⁶⁵ Vö. Dr. Glückstahl Andor és dr. Huppert Leó: A korlátolt felelősségű és a csendes társaság i. m. 3. old.

⁶⁶ Például a Fazekas –Harsányi – Miskolczi - Ujváriné : Magyar társasági jog Novotni Kiadó Miskolc 2000 15. oldalán is történik erre hivatkozás.

törzsbetétének szolgáltatására és a társasági szerződésben megállapított egyéb vagyoni hozzájárulásra terjed ki. A társaság tartozásaiért a tag egyébként nem felel. A kft. nyomán a kereskedelmi jogunkban a tagi felelősség korlátozásnak legnagyobb hatású mintája jelent meg. A kft. tagjának felelőssége nem egyszerűen csak korlátolt, de közvetett is volt a közkereseti társaság tagjaihoz képest. A kft.-ről szóló törvényi rendelkezésekben a felelősség intézménye számos egyéb, nem pusztán a tagi felelősség korlátozottságának tényében található meg. *A felelősség sugara átmetszette az egyes társasági jogi létszakaszokat.*

A társasági létszakaszokat tekintve, mindenek előtt a társaság cégbírósági bejelentésének elmulasztása járt felelősségi szankcióval az ügyvezetőkre nézve. A bejelentési kötelezettség elmulasztóját a felelősség a tv. 10. §.-a szerint két irányból is terhelte: felelt a tagok és a hitelezők irányában egyaránt. Ez a felelősség az ügyvezetők teljes vagyonára kiterjedt és alóla a taggyűlés csak a tagok irányába adhatott felmentést, a hitelezők irányába nem. Az ügyvezetők gondatlanságuk esetén is felelősséggel tartoztak, de a vétkesség foka kihatott az elévülési időre. Az egyébként 5 éves elévülési idő az ügyvezetői szándékos magatartás esetén 32 évre hosszabbodott meg.

Ugyancsak az alapítás fázisához tartozóan volt igen fontos felelősségi jogi rendelkezés az apportért való felelősség regulálása. A tv. 11. §.-a alapján akik valamely tag nem pénzbeli betétét a valódi értéket meghaladó értékkel fogadtatták el a társasággal vagy akik az alakuláskor csalárdul jártak el, személyesen és egyetemlegesen feleltek minden ebből eredő kárért. Ha a társaság a felelősség alól felmentette a tagot e felmentés a hitelezők irányába hatálytalanná nem bírt. Az ilyen kártérítési követelések – csalárd eljárást kivéve (itt 32 év volt az elévülés ideje) – a társaság bejegyzésének közzétételétől számított öt év alatt évültek el.

A kft. létezésének alapvető feltétele volt a cégbírósági bejegyzés. E szabályból következett az, hogy bárki, aki eljár a bejegyzés előtt a társaság nevében (tag, ügyvezető, felügyelő bizottság tagja stb.) lényegében önmagát kötelezte, teljes vagyoni felelősséggel. Ha többen jártak el, akkor ez a felelősség egyetemleges volt.⁶⁷

A tag apportért való felelősségének szabályozása a Törvény 17.§.-a szerint akként történt, hogy az a társasági tag aki törzsbetétét nem pénzbeli betéttel szolgáltatja, a társaság bejegyzésétől számított öt éven át felelős volt azért a társaságnak, hogy a szolgáltatás

⁶⁷ Vö. dr. Glückstahl Andor és dr. Huppert Leó : A korlátolt felelősségű társaság és a csendes társaság i. m. 27. old.

tárgyának értéke a beszolgáltatás idején a társasági szerződésben foglalt értéknek megfelelt. E felelősség alól őt a társaság nem menthette fel. Mentésült azonban a törvény alapján e felelősség alól – kivéve a betét jogi hiányait és csalárd eljárását -, ha nem pénzbeli betétének értéke helyességét a bejegyzés előtt a bírósági szakértő írásbeli véleménye igazolta. A rendelkezésből következően a betét jogi hiányiért és a csalárd eljárásért a törvény nem biztosított *ex- culpatios* lehetőséget azaz ezen esetekben a felelősség feltétlen volt.

A törzstőke és a tartalékok terhére történő illetéktelen kifizetéseket a Törvény felelősségi eszközökkel szankcionálta. Az ügyvezetők és a felügyelő bizottság tagjai egyetemleges felelősséggel tartoztak azért, ha a tagoknak vétkesen olyan fizetést teljesítettek amely a társaság olyan vagyonából történt amely a törzstőke és tartalékok fedezésére volt szükséges. A tag e tilalom ellenére megkapott szolgáltatás visszafizetéséért teljes vagyonával felelt a Törvény 34. §.-a alapján E vonatkozásban tagi objektív felelősség alapja az illetéktelen fizetés elfogadásának tényében volt, a bírói gyakorlat nem tulajdonított jelentőséget az esetleges jóhiszeműségnek, avagy a jogtalan kifizetés fel nem ismerésének. A Törvény ezen rendelkezései érzékelhetően a törzstőke megóvásához fűződő érdeket egy szigorúbb felelősség eszközeivel erősítették meg.

A társasággal szembeni ügyvezetői kártérítési felelősséget megalapozó kötelezettségszegési esetek igen sok irányból kerültek beépítésre a Törvénybe. Jelesül az ügyvezetők feleltek a társaság felé a könyvvezetés szabályszerűségéért, a mérleg összeállításáért és valódiságáért valamint közzétételéért és cégbírósági bemutatásáért.

Az ügyvezetők és cégvezetők kártérítési felelőssége a társaság felé a fenti esetkörökön túlmenően a kizárási, összeférhetlenségi és versenytilalmi szabályok megszegésével összefüggésben volt felvethető. A Törvény 54. §.-a alapján ügyvezetők a taggyűlés kifejezett beleegyezése nélkül nem köthettek saját részükre, vagy másnak számlájára a társaság üzletkörébe tartozó ügyleteket, nem vehettek részt személyesen felelős tagként a társasághoz hasonló üzletet folytató más kereskedelmi társaságban, és nem vállalhattak igazgatósági, felügyelő bizottsági, kereskedelmi meghatalmazott vagy ügyvezetői tisztséget hasonló üzletet folytató részvénytársaságban, szövetkezetben vagy más korlátolt felelősségű társaságban. A kifejezett beleegyezést pótolta, ha a tiltott tevékenység a felügyelő bizottság vagy a taggyűlés előtt az ügyvezető kijelölése alkalmával ismert volt és annak abbahagyását kifejezetten nem kötötték ki. A kártérítés helyett a társaság követelhetette azt is, hogy az ügyvezető saját részére

megkötött ügyletet neki átengedje és kiadja a más számlájára kötött üzlet hasznát, vagy arra vonatkozó követelését rá engedményezze. A társaság taggal szembeni ez irányú követelése az időtől számított három hónap alatt évült el, amikor a felügyelő bizottság tagja, vagy a taggyűlés az ügylet megkötéséről, vagy más társaságban való részvételről tudomást szerzett. E követelés a tudomásra tekintet nélkül az ügylet megkötésétől vagy más társaságban való részvétel megszűnésétől számított öt év alatt évült el.

A Törvény 59. §.-a szerinti generális felelősségi tényállás alapján az ügyvezetőknek a társaság ügyeiben a rendes kereskedő gondosságával kellett eljárniuk. Ebbéli köteleységük megsértése esetén a károsultnak az okozott kárért egyetemlegesen feleltek. Különösen megalapozta az ügyvezetők vétkeességét- ezzel a kártérítési kötelezettségét - ha a törvény vagy a társasági szerződés ellenére a társaság tagjai között a társaság vagyonát felosztották, a törzsbetéteket vagy pótbefizetéseket a tagoknak egészben vagy részben visszaadták, kamatot vagy nyereségrészesedést fizettek, a társaság saját üzletrészeit megszerezték, zálogba vették, vagy bevonták. A társaság taggyűlése az említett esetekben az ügyvezetőket a felelősség alól a hitelezőkre is kiterjedően nem menthette fel. Nem mentesülhettek az ügyvezetők a hitelezők felé azzal sem, hogy a taggyűlés határozata alapján jártak el.

Több ügyvezető esetén az ügyvezetők határozataiért és intézkedéseikért nem terhelte azt az ügyvezetőt a felelősség aki a határozat vagy intézkedés ellen mihelyt tudomást szerzett róla , tiltakozott és tiltakozását a felügyelő bizottságnak vagy ennek hiányában a taggyűlésnek írásban bejelentette.

Fontos felelősségi jogi rendelkezéseket tartalmazott a Törvény a csődnyitás esetére az ügyvezetők tekintetében. Kimondta , hogy azok az ügyvezetők, akik a társaság vagyonából a csődnyitás feltételeinek bekövetkezése után fizetést teljesítenek vagy hitelt vesznek igénybe, hacsak vétlenségüket nem bizonyítják, az első esetben kötelesek a fizetett összeget a társaságnak egyetemlegesen visszafizetni, a második esetben pedig a hitelezőknek a társasággal együtt egyetemlegesen felelősek.

A kártérítési felelősség kifelé, harmadik személyek irányába megnyilvánuló fő szabálya alapján a társaság felelt azért a kárért, amelyet ügyvezetői és alkalmazottai az ügkörükbe eső tennivalók teljesítése közben harmadik személynek vétkesen okoztak. Az említett szabályban ott lappangott az a nyilvánvaló felelősségkorlátozási mozzanat, amely szerint a társaság csak

azt a felelősséget tartozott viselni e körben, amelyet az ügyvezető vagy alkalmazott az ügykörében eljárva (ebbéli jogkörét gyakorolva) okozott harmadik személynek.

A korlátolt felelősségű társaságok esetében felügyelő bizottság létesítését a törvény bizonyos esetekben előírta (Tv. 66.§.), illetőleg más esetben a társasági szerződés alapján is elrendelhető volt. A felügyelő bizottság illetőleg tagjai felelőssége a törvényből folyó sokirányú kötelezettségéből eredően számos dimenzióban jelentkezhetett.⁶⁸ A Törvény mindenképp előtérbe helyezte a felügyelő bizottság tagjai számára általános követelményként fogalmazta meg, hogy tisztük teljesítésében a rendes kereskedő gondosságával kötelesek eljárni, ellenkező esetben felelősek az eljárásukból vagy mulasztásukból a társaságra háruló kárért (Tv. 72.§.). A törvény különösen felelősségalapítónak tekintette azt a magatartást, ha a felügyelő bizottság tagjai a taggyűlés elé terjesztett jelentésükben jobb tudomásuk ellenére valótlan adatokat közöltek, vagy szándékosan elhallgatták az ügyvezetők jelentésében vagy a mérlegben és számadásokban foglalt adatokat, az ügyvezetők vétkes kötelezettségszegéseinek leplezését, ha elmulasztották szakértő alkalmazását olyan ügyekben, amelyek megítéléséhez kellő szakértelemmel nem rendelkeztek. Fontosnak tartható szabály volt, hogy ez utóbbi esetekben nemcsak a társaság, de a hitelezők is kártérítést követelhettek.

Amennyiben a kft.-nél hites könyvvizsgáló a társasági szerződés alapján kirendelésre került úgy a felügyelő bizottságra irányadó felelősségi rendelkezései a törvénynek vele szemben is irányadóak voltak.

Összefoglalóan értékelve az 1875 és 1960 közötti időszak kereskedelmi társaságokra vonatkozó joganyag kártérítési felelősségi rendelkezéseit, azt állapíthatjuk meg, hogy a magánjogi felelősség vétkességen nyugvó alapvető általános szabályait - főként a tagoknak és a vezető tisztségviselőknek a társasággal szembeni kötelezettségszegései esetében – lényegében egy tartalmilag objektív mérce alkalmazásával szigorította a jogalkotó. A kereskedelmi társaságokra vonatkozó kártérítési felelősség típusalkotó hatása abban állt, hogy a társaság tartozásaiért viselendő tagi felelősség korlátlansága, közvetlensége és az egyetemlegesség a személyegyesítő, míg a tagi felelősség korlátozottsága a tőketársulásokra volt jellemző. A korabeli törvénytárgyalások és a bírói gyakorlat alapján megállapítható, hogy a felelősség fő súlypontjai voltak: a társaság tőkéjének és a tagok, a kisebbség vagyoni

⁶⁸ Az 1930. évi V. tv. alapján a felügyelő bizottságnak -kötelezettsége volt az ügyvezetés állandó ellenőrzése, a taggyűlésen való megjelenés, megvizsgálni a társaság könyveit, pénztárát és iratait, a személyes eljárás, jelentés készítése az éves mérlegről és beszámolóiról, csődnyitás szükségességére való figyelmeztetése az ügyvezetésnek.

jogainak védelme, a hitelezői követelések szavatolása, a harmadik személyek érdekeinek biztosítása és közérdek megóvása.

Fontos utalni arra, hogy a kereskedelmi-üzleti élet etikai szempontjai is megjelentek egy-egy felelősségi jogi rendelkezésben. A társasági autonómia legmesszebbmenő tiszteletben tartásával nem ellenkezett az a jogvédelmi szempont, hogy a jóhiszemű forgalom, a tisztességes kereskedő és vállalkozás erkölcsi mértékéhez igazodó a gyakorlatban működni képes felelősségi rend keretei között működjének a társaságok. A szándékos, csalárd eljárás bármilyen összefüggésben, bárki általi tanúsítása a felelősség szigorítását vonta maga után úgy, hogy a felelősségi inga még inkább a tárgyi felelősség irányába billent, akár azáltal is, hogy a kártérítési igények elévülési idejének meghosszabbítását eredményezte. *A jogi szabályozásban egy a maihoz hasonló mozaikszerű felelősségi kép rajzolódott ki, amely mögötti kárfelelősségi esetek bekövetkezésének végelláthatatlan sora lappangott, és ezt a kereskedelmi társaságok felelősségi kérdéseivel összefüggésben kialakult bírói gyakorlat is visszaigazolta.*

5. Társasági jogunk – benne a kárfelelősség kérdéseinek – alakulása a Polgári Törvény-könyv hatályba lépése után 1989-ig

Társasági jogunk fejlődése az 1945 utáni jogi átalakulási folyamatban megtorpant a szocialista viszonyok, a szocialista tulajdonviszonyok megteremtésének menetében és a társaságok, a társasági jog szerepe sokáig háttérbe szorult.⁶⁹ A tervgazdálkodás körülményei között a vállalati együttműködés társulások keretében történő megvalósítása sokáig szemben állt a kor gazdasági és politikai ideológiájával.⁷⁰ A magánjog szocialista korszakának első évtizedeiben a kereskedelmi társaságok helyett a minisztériumok ill. tanácsok által alapított állami vállalatokra helyeződött a hangsúly, melyek létesítésének és működésének jogszabályi alapja az 1950. évi 32. számú törvényerejű rendelet volt.

Igazából nem számított gyökeres változásnak az 1959. évi IV. törvény (Ptk) 1960. május 1.-jén történt hatályba lépése sem. Csupán annyiban volt hatása a társasági jog alakulására a magánjogi kódexnek, hogy a Ptk-ban szabályozást nyert a társasági szerződés, amely azonban nem volt alkalmas jogi kerete a szocialista gazdálkodó szervezetek társulásai szabályozására.

⁶⁹ Lásd még hasonló értékelést ezen időszakról: a Fazekas-Harsányi-Miskolczi-Ujváriné: Magyar társasági jog Egyetemi tankönyv 2001 Miskolc. Novotni Alapítvány a magánjog fejlesztéséért 17-18.-oldal

⁷⁰ Vö. Sárközy Tamás: A szocialista szervezetek társulásainak elvi alapkérdéseiről. Állam és Jogtudomány 1970/ 2. szám. 316. oldal.

Bizonyára ennek is tulajdonítható, hogy a Ptk életbe lépésével hatályban maradtak a K.T. kereskedelmi társaságokra vonatkozó egyes rendelkezései. Jelesül a közkereseti társaságokra, a részvénytársaságra és a korlátolt felelősségű társaságokra vonatkozó szabályok tovább éltek, megszűnt ugyanakkor a betéti társaságok alapításának lehetősége. Az állami szektorban az ún. „közhatalmi tömörítés” jelensége volt tapasztalható, amelynek eredményeként orosz mintára a tröszt és az ipari nagyvállalt kategóriája honosodott meg.⁷¹

A szövetkezeti szektorban jelentkezett az első társasági jogi áttörés azzal, hogy a 10/1961. (IV. 30.) FM rendelet lehetővé tette a jogi személyiséggel bíró és az egyszerű társulás létrehozását. Hangsúlyozni szükséges azonban, hogy maguk a szövetkezetek az új politikai-gazdasági rendszerben elveszítették kereskedelmi társasági vonásaikat.⁷² A szövetkezeti társulások modelljei fokozatosan áterjedtek vállalati szférára is és az 1968-as gazdasági reformok eredményeként a termelőszövetkezeti társulások mellett megjelentek a közös vállalatok részvénytársasági vagy korlátolt felelősségű társasági formában, az egyesülések, a külkereskedelmi társulások, a kutatási fejlesztési társulások. A szövetkezetek és az állami vállalatok egymás közötti gazdasági társulásait elsőként az 1970. évi 19. számú törvényerejű rendelet, majd az 1978. évi 4. törvényerejű rendelet szabályozta. Két társulási forma létesítésére kerülhetett sor: a tagok kezesi felelőssége mellett működő közös vállalat és a koordinatív szerepet betöltő egyesülés azonban távol állt a hagyományos kereskedelmi társaságoktól. A Kt. valóságos szerepe csupán annyiban élt, hogy a nyugati vállalatokkal való közös vállalkozások számára a 28/1972 (X.3.) PM. rendelet a kft., illetőleg a részvénytársasági formát írta elő, de ténylegesen ilyen vállalkozások csak kivételesen jöttek létre.

A társasági jog széttöredezett állapotba került a szocializmus korszakában, a politikai-gazdasági centralizáció maga alá gyűrte e jogterületet és csupán fokozatosan és lassan, a hagyományos kereskedelmi társaságoktól eltérő variánsok formájában tudott visszaszívárogni jogéletünkbe. Ilyen körülmények mellett az is természetszerű, hogy a társasági jog szocialista elmélete a folyamatok követőjeként inkább a századfordulón európai színvonalú kereskedelmi jogtudományunk hagyományaira támaszkodott. A társulásokra vonatkozó joganyag pedig nem igazán tett hozzá jogdogmatikai újdonságokat az évszázados kereskedelmi társasági jogi kultúrához⁷³.

⁷¹ Vö. Sárközy : A szocialista szervezetek társulásainak alapkérdésiről i. m. 354.old.

⁷² Vö. Sárközy Tamás : Gazdasági státuszjog. Aula 1999. 59. old.

⁷³ Vö. Eörsi Gyula : A gazdaságirányítás új rendszerére való áttérés jogáról KJK. Budapest 1968. 211. p.

Ami a témánk szempontjából fontos felelősségi kérdéseket illeti, azok szétszórtnak, sokszor gazdaságpolitikai érdekeknek alárendelten bukkantak fel. A jogi szabályozásból a társulás tagjainak harmadik személyek irányában fennálló felelősségének rendezése körüli kérdések emelhetők ki elsősorban. A Polgári Törvénykönyv 575. §-a alapján például az adott társaság által kötött ügylet jellege döntötte el a tag felelősségét. Ha a szolgáltatás osztott volt akkor a felelősség is osztott volt, ha oszthatatlan akkor a felelősség egyetemleges volt. Az egyesülés tagjainak felelőssége kifelé egyetemleges volt, míg az rt. és kft. formájában működő közös vállalatok tagjai a bevitt vagyontárgyaikon túli kötelezettséggel nem tartoztak. A jogi személyiséggel rendelkező termelőszövetkezeti kooperációs társulások esetén az alapítók kifelé harmadik személyek irányába kezesként, korlátlanul feleltek. A társulások tagjai kifelé ható felelősségének korlátlan vagy korlátozott volta, nem volt a társaságok tagozódásának szempontja, miként azt a kereskedelmi társaságoknál fentebb láthattuk. A jogirodalomban inkább hangoztatott volt az a nézet mely szerint mind az egyszerű, mind pedig a jogi személyiséggel rendelkező társulások esetén alapvetően a korlátlan felelősség érvényesüljön. Ezt egyes szerzők azzal indokolták, hogy ezzel a felelősségi jogi megoldással is növelhető a társulások iránti bizalom.⁷⁴ Példának okáért eléggé ötletszerű volt az az elképzelés is mely szerint ha az egyszerű társulás saját nevet vesz fel akkor a korlátlan tagi felelősség - egyetemlegességgel is párosuljon. Másrészt a jogi személyiségű társulások esetében fokozatosan a korlátozott alapítói felelősség gazdasági kockázatot csökkentendő korlátozásának igénye is felvetődött.

A társasági jog hazai fejlődésében ugyan az 1978. évi 4. tvr. a gazdasági társulásokról, fontos mérföldkönek számított, mert a Ptk 1977. évi átfogó módosítása nyomán a társasági típusok markánsabban határolódtak el a jogalanyiség szempontjából is, azonban attól a jelenségtől társasági jogunk nem igazán tudott megszabadulni, mely szerint – igazodóan a gazdaságpolitika folyton változó igényeinek – a társasági formációk laza és rendszertelen halmazából állt.⁷⁵ Az állami tulajdon – benne az állami vállalatokat - érintő és lényegében 1977-ben megkezdődött gazdasági szervezeti reformfolyamat volt az igazi áttörés előkészítője. Ekkor indulhatott meg az a folyamat, amely a gazdasági -rendszerátalakító 1988-as társasági törvény megalkotásának is ihletője lett.

⁷⁴ Vö. Sárközy : A szocialista szervezetek társulásainak elvi alapkérdéseiről i.m. 356-357. old.

⁷⁵ A szocialista szektort jellemző társulások mellett ,társasági mozzanatok lehetett felfedezni a kisvállalkozások , az. un. szerződéses üzemeltetés , a gazdasági munkaközösségek és vállalati gazdasági munkaközösségek esetében is.

II. rész. A korlátozott felelősség társasági jogi útjairól

„ A méltóságos tenger zúg,
Zajg tovább is és nevet,
Hagyd zajongani, majd az élet
Korlátozza önmagát.
Nem vesz el harcában semmi,
Mindig új s mindég a régi
Halld csak igéző dalát „
(Madách Imre: Az ember tragédiája. Londoni szín)

1. A korlátozott felelősség, mint magánjogi felelősségi probléma

A korlátozott felelősség társasági jogi szerepének részletesebb méltatását megelőzően indokoltnak tartjuk ezen intézmény magánjogi dogmatikai lényegének, funkcióinak és egyes esetköreinek összefoglalását is. Úgy véljük, hogy a korlátozott felelősség illetőleg a felelősség korlátozhatósága a kártérítési felelősségi jog egyik olyan kérdése, amely elméleti és joggyakorlati nézőpontból egyaránt roppant színes és változatos képet mutat. Nem hasztalan, néhány fontos általános dimenzióját megvilágítani, hogy ezzel azt igazoljuk: *a magánjogi korlátolt felelősségnek vannak a társasági jog felé vezető fontos leágazásai is.* Látnunk kell ugyanakkor azt is, hogy a felelősség korlátozás *magánjogi esetei és módszerei*” nem alkalmazhatók adekvátnan a társasági jogban mutatkozó minden korlátolt felelősségi helyzet megoldására. A tisztán polgári jogi felelősségi viszonyokhoz kötődő társasági tényállások esetén, mint a vezető tisztségviselők, felügyelő bizottsági tagok és könyvvizsgáló károkozása, valamint a tag által a társaságnak okozott károk tekintetében a magánjogi felelősség korlátozásának általános dogmatikai eszközei természetesen hasonlóan vetődnek fel. A társaság vagyonát meghaladó tartozásokért való „korlátozott” tagi felelősség – lévén igazából helytállási kötelezettség - azonban már a magánjogi korlátozott felelősséghez csupán igen vékony szál köti. Ezzel együtt a polgári jogi felelősség korlátozásának elméletét és joggyakorlatát mindkét értelemben biztosan gazdagíthatják a társaságok életében felbukkanó eltérő irányú felelősségi helyzetek.

A felelősség korlátozhatósága a magánjog elméletét és a joggyakorlatot régóta foglalkoztató probléma. A magánjogi felelősség „korlátozása” lényegében azt mutatja meg, hogy hol vannak a teljes kártérítés elvének határai – ennyiben az okozatosság problémája. Az okozati láncolat a múltból a jelenen át a jövőbe mutat, miközben szétágazik és újabb láncolatokat

létesít. Ebbéli hatása folytán a teljes kártérítés igen gyakran nem más mint „ *summum jus, summa iniuria.*” (Lábady Tamás) A kártérítési kötelezettség valamilyen fokú korlátozásával lehet csupán védekezni az ellen, hogy a felelősség parttalanul minden távoli következményre is kiterjedjen. Izgalmas elméleti kérdés ugyanakkor, hogy hol legyen a felelősségi határ? Azaz a teljes kártérítés magánjogi követelményének pereme hol húzódjék?⁷⁶ A közönséges magánjogban a felelősség korlátozása egy szükséges, a teljes kártérítés elve alóli kivételes helyzetnek számít. Mind a szerződéses, mind pedig a szerződésen kívüli kárfelelősségi viszonyokban - igaz nem azonos intenzitással - de jelen lehet a károkozás eltérő körülményei folytán.⁷⁷ Igen változatos karakterű, szerteágazó magánjogi intézmény melynek léte azon is alapul, hogy a felelősség, és annak mértéke nem kerülhet a törvénytől függetlenül teljesen szabad kézbe.⁷⁸

Az *antik jogok* a felelősség korlátozott voltát, illetőleg a felelősség korlátozhatóságának kérdését alapvetően a kárfelszámítás határainak különböző mértékű megvonásával oldották meg. A klasszikus római jogban például e mögött a jelenség mögött a szerződési kockázatok megosztásának gondolata is meghúzódott.⁷⁹ A római jog a kezdetekben alapvetően a totálreparációs elvet követte, de az „*interesse*” mértéke lényegében már az „objektív előreláthatóság” kritériumához is kötődött.⁸⁰ A klasszikus római jogot átható- lényegében büntetőjogias szemléletű- objektív felelősségnek a kár objektív felfogása felelt meg.⁸¹ Később a *justinianusi jog* a kártérítés mértéke megállapításánál intézményesen lehetővé tette annak az előnynek, haszonnak a vagyoni kárfogalom alá történő bevonását „amelyet a károsult joggal és alaposan remélhetett” (*quantum locrari potui*).⁸² A megtérítendő kár összegét a károsult lehetséges és tényleges vagyoni helyzetének egybevetésével állapították meg és a különbözet keretében került értékelésre az un. elmaradt haszon (*lucrum cessans*) is.⁸³ A *justinianusi jog* egyfelől figyelembe vette a kártérítés mértéke megállapításánál azt az egyéni érdeket, amely a

⁷⁶ Lásd e probléma tárgyalását részletesebben – Zweigert-Kötz, Einführung in die Rechtsvergleichung, J.C.B.Mohr Tübingen, 1969. II. p. 348., még J.G.Fleming, The Law of Torts, III. kiadás 1965. p. 176. old.

⁷⁷ Vö: Ptk. Reformkoncepció 2001 162. old. (szerk. Lábady Tamás)

⁷⁸ Vö. Savigny : System des heutigen römischen Recht, VIII. 1849. 278. old.

⁷⁹ Lásd : Takáts Péter : Szerződészegési kártérítés a klasszikus római jogban. Dolgozatok az Állam és Jogtudomány köréből VIII. 1977 Pécs. 211-227.

⁸⁰ Vö. Dieter Medicus : Id quod Interest. Köln-Graz 1962 27-48. old.

⁸¹ Vö. Kaser, Max: Römisches Privatrecht. München-Berlin 1962 137-139.

⁸² Vö. Brósz-Pólay: Római jog Tankönyv Kiadó . Budapest, 1984 345. old., D.46.8.31.

⁸³ Vö. Brósz-Pólay : Római jog i.m. 345. old.

káreset folytán közvetlenül vagy közvetve sérelmet szenvedett⁸⁴, másfelől a szerződésszegő féltől követelhető kártérítést korlátozta. Ennek nyomán legfeljebb a dolog forgalmi értékének kétszeresét lehetett kártérítésként követelni.⁸⁵ A fejlett gazdasági viszonyokat tükröző római jog e periódusában a kártérítés alapvető funkciójának a károsult valamennyi vagyoni érdekséremlme kiegyenlítését tartották. Főként szerződésen kívüli viszonyokban érvényesült e felfogás töretlenül, mert ezen esetekben mindenfajta *culpáért* teljes reparáció nyújtását írták elő. A szerződéses viszonyok körében ugyanakkor hatásában a kiszabandó kártérítés mértékére –az adós szerény anyagi tehetségének (*mediocres facultates*)⁸⁶ és a vétkesség fokának is jelentőséget tulajdonítottak.⁸⁷ A kárt a *dolozus* adós ellen teljesebben, az ártatlanabb ellen mérsékelten ítélték meg.

A középkori jogokban a kártérítési felelősség megállapítása során ismét kizárólag a károkozás objektív mozzanatainak vizsgálatára helyeződik a hangsúly.⁸⁸ A kártérítési kötelezettség funkciója a megsértett gazdasági érdekkör sérelmének kiküszöbölése volt. Ennek megállapítása után a károkozó teljes elégtételadásra volt köteles.⁸⁹

A kapitalista jogfejlődést kezdeteit szemlélve a teljes kártérítési elv tisztán csupán a Code Civil híres 1382 cikkelyében lelhető fel, mert e szakasz meglehetősen nagyvonalúsággal „egyszerűen” a kár megtérítésére kötelezte a károkozót. Az osztrák ABGB felelősségi generálklauzulája (1295§.) a vétkes károkozót a „kár „ megtérítésére kötelezte, azonban e generálklauzulát lerontja példának okáért az a rendelkezés mely szerint a kártérítés mértéke a károkozó vétkességének fokához igazodik, teljes kártérítést csak szándékos és súlyos gondatlanság esetén kell nyújtani.(1324§.) A porosz Landrecht felelősségi jogában is hasonlóan az ABGB szabályaihoz a kártérítés terjedelmét a vétkesség fokához kötötték. Sőt e kódex különbséget tett a közvetlen és közvetett károk között valamint számított a károkozó és károsult státusza is, mert fájdalomdíjra csak a „ paraszti és közönséges polgári rendbéliek”

⁸⁴ A túlzott kártérítési követelések ellen irányuló szabályalkotás adósvédelmi célokat szolgált. A kártérítés mértékét az adta, hogy a dolog fényűzési cikk vagy közönséges használati tárgy volt-e. Fényűző dolgok esetében mérsékeltek a kártérítést.(Ulpianus I.43. ad Sabinum D.39,2, 40 pr.)

⁸⁵ Vö: Just.C.7,47,1. scimus esse nature congruum eas tantummodo poenas exigi, quae cum competentente moderatione proferuntur vel a legibus certo fine conclusae statuuntur.

⁸⁶ Vö: Személyi Kálmán: Keresztény eszmék hatása a római kötelmi jog kifejlődésére, Szeged 1939. 23. old.

⁸⁷ Vö: Reiner János : Szerződésen kívüli kárkötelmek. Magyar magánjog Budapest, 1898 755-763. old.

⁸⁸ Vö: Lange, Hermann: Schadenerzetz und Privatsrafe in der Mittelalterliches Rechtstheorie München-Köln 1955 35-39 old.

⁸⁹ Vö. Reiner : Szerződésen kívüli kárkötelmek. i. m. 75. old., Nochta Tibor: Az elmaradt vagyoni előny megítélésének változásáról a kártérítési jogban című tanulmányával. Jogtudományi Közöny 1991/12. szám 271. old.

ismert el, a magasabb rendhez tartozók fájdalmát a törvényes büntetés kiszabásánál vette figyelembe.

A teljes kártérítés elvét generális szabályként kimondó magánjogi kódexekben a generálklauzula alóli a kódexbeli részletszabályokban is már fellelhető korrekciókat a felelősségkorlátozás igénye vetette fel. Ennek köszönhető, hogy a jogalkotás és bírói gyakorlat felelősségkorlátozás egyik formájaként, a vétkesség fokához igazodó kártérítésnek egy szűk keresztmetszetű terét adta a deliktuális és kontraktuális felelősségi helyzetekben is.⁹⁰ Jól példázhatja e jelenséget az Optk. magyarországi 1853-ban történt hatályba léptetése „melynek köszönhetően” a vétkesség fokozatainak megfelelően érvényesülhetett a teljes kártérítés elve.⁹¹ Hazai bírói gyakorlatunk ennek megfelelően évtizedekig az Optk. 1324. §-nak azon tétele szellemében alakult, mely csak szándékosság vagy súlyos gondatlanság esetén írt elő teljes reparációt, míg enyhe gondatlanság csupán a tényleges (közvetlen) kár megtérítésének kötelezettségét vonta maga után. Az ez irányú praxis alóli kivételeket a század végéig kizárólag a K.T. kártérítési rendelkezései jelentettek, amelyek szerint a valóságos kárt és az elmaradt nyereséget egyaránt- függetlenül a vétkesség fokától – megítélhetőnek mondták ki.⁹²

A kártérítési felelősségi jogunk – benne a teljes kártérítési elv - vétkességi rendszerhez való igazodása a korabeli magánjogtudományunkban is tetten érhető volt.⁹³ A kor egyik kiemelkedő jogtudósa *Kolozsvári Bálint* példának okáért e jelenséget a következőképpen értékelte: „*ahol a vétkességnek szerepe annyira kimagasló ott nem lehet eltekinteni attól sem, hogy a vétkességnek fokozatai vannak*”.⁹⁴ Amikor azonban a fejlődő gazdasági viszonyok a XX. század elején az objektív károkozási elvet szembe állították az addig szinte kizárólagos vétkességi rendszerrel az „inga” lassan a teljes kártérítést favorizáló felfogás irányába visszabillent, vagyis felvetődött annak szükségessége, hogy a kártérítési felelősség mértéke ne a vétkesség fokozatához igazodóan kerüljön megállapításra.⁹⁵

⁹⁰ Vö. Nochta Tibor, Az elmaradt vagyoni előny megítélésének változásáról a kártérítési jogban i. m. 271. old.

⁹¹ Vö: Szilágyi Antal, A kártérítési jog alapelvei Budapest 1889. 43. old.

⁹² Vö: Az 1875. évi XXXVII. Tv. (K.T.) 54. és 75. §§- val, a versenytildalom megszegéséből, a bizományi és fuvarozási szerződésekből eredő kártérítésre vonatkozó 371. és 375. §§-val, a cégbitorlás miatt bekövetkező kárra irányadó kártérítési szabályt a 24. §-ban stb.

⁹³ Vö. Grosschmid Béni, Fejezetek kötelmi jogunk köréből Budapest 1898.710-720. old. ugyanó Glossza a fejezetek című művéhez? Budapest 1932 671-697. old., Zlinszky Imre, A magyar magánjog mai érvényében, Budapest, 1902. VIII. kiadás 570-572. old., Kolozsvári Bálint: Magánjog, Budapest 1930. 303-304. old.

⁹⁴ Vö. Kolozsvári Bálint: Magánjog, Budapest 1930. 304. old.

⁹⁵ Vö. Szladits Károly, Az Optk. hatásában a magyar jogra, Budapest, 1912 287-288. old.

A vétkesség szabta korlátokon való legnagyobb hatású áttörést hazánkban *Marton Géza objektív felelősségi teóriája* jelentette. Elmélete alapján az vált világossá, hogy a kártérítési jogban a teljes reparáció elvének megvalósulása a kártérítési felelősséget megalapozó elemek és az eset összes körülményei bírói beszámítási értékelésének mikéntjével áll leginkább összefüggésben.⁹⁶ Megítélésének alapbázisát lényegében az okozatosságnak az általa vallott kár-illetve felelősség-fogalomban való jelentősége kondicionálja. A kár fogalmi körét nála egyenrangúan töltik ki mindazon körülmények, amelyek a károkozó jogellenes magatartásának okaként akár közvetlenül akár közvetve jelennek meg. A martoni felelősségi elméletben a felelősségi jog koherenciáját a prevenció elvének az egyes rendelkezéseket átható eszmeisége, valamint a bírói méltányosság gyakorlásának lehetősége jelenti.⁹⁷ Azaz a kárfelelősség kiterjesztésének feltétlen határát a prevenció lehetősége szabja meg.⁹⁸

Ezen elmélet progresszív hazai tudományos kritikája először és főként *Eörsi Gyula* munkáiban nyert megfogalmazást.⁹⁹ Az ő elméletében egyesítésre kerül az objektív polgári jogi vétkesség az általános szubjektív jogi felelősséggel. Eörsi kártérítési műveiben a felelősségkorlátozás kérdése olyan felelősségi alapproblémaként jelenik meg, amelynek a bírói gyakorlatban való megjelenése számos nehézséget támaszt az okozati összefüggés értelmezése és a vétkesség megítélése szempontjából.¹⁰⁰ Eörsi mellett a hazai magánjogi elméletben követői *Sólyom László*¹⁰¹, *Harmathy Attila*,¹⁰² *Kecskés László*¹⁰³ és *Lábady Tamás*¹⁰⁴ a kárfelelősség korlátozásának különböző dimenzióit dogmatikai, történeti és összehasonlító jogi összefüggésekben ugyancsak érintik. Ezek részletes méltatása azonban meghaladná e munka terjedelmi és tartalmi kereteit egyaránt.

⁹⁶ Vö. Marton Géza. Adalékok egy polgári törvénykönyv kártérítési fejezetéhez (Budapest 1944-45) a 2-13.§.-aihoz fűzött összehasonlító jogi alapokon nyugvó kommentárokkal.

⁹⁷ Vö. Marton Géza, Adalékok egy polgári törvénykönyv kártérítési fejezetéhez i. m. 3.§.

⁹⁸ Vö. Marton, A polgári jogi felelősség, TRIORG Kft. Budapest, 1993 140-145. old.

⁹⁹ Vö. Eörsi Gyula, Kártérítés jogellenes magatartásért KJK Budapest 1958, ill. ugyanő A jogi felelősség alapproblémái a polgári jogi felelősség Akadémiai Kiadó Budapest 1961. valamint. A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve KJK Budapest 1966.

¹⁰⁰ Vö. Eörsi: Jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség i. m. 430-431. old.

¹⁰¹ Vö. Sólyom László: A felelősség korlátozása a közvetlen kárra című tanulmányával. Állam és Jogtudomány 1969.XII/4 697-698. old

¹⁰² Vö. Harmathy Attila nézete szerint a szerződési jogban a kártérítés mértéke megállapításánál az olykor nagyon erős bírói mérlegelés felismerhetetlenné teszi a felelősségkorlátozási szándék tettenérését.: Felelősség a közreműködőért KJK 1974.249-250. old.

¹⁰³ Vö. Kecskés László: Perelhető-e az állam. Állami immunitás és kárfelelősség című művével Budapest KJK 1988. 22-25 old.

¹⁰⁴ Lábady Tamás megítélése szerint problematikus, hogy a biztosítási szerződési gyakorlatban a biztosítók óvakodnak a *lucrum cessans* típusú károkért való fedezet nyújtásától. Vö. Lábady Tamás: A termékfelelősség biztosítási jogi kérdései és megoldási lehetőségei. Gazdaság és Jogtudomány 1976. X.3-4 szám 453-456. old.

A felelősség korlátozás, mint kárfelelősségi alapprobléma jogtörténeti vonulatához szélesebb összefüggésekben való tapadása a magánjogban arra is visszavezethető, hogy a XIX. század derekán fokozatosan az érdekkutató jogtudomány veszi át az akaratelméletek természetjog által megteremtett uralmát.¹⁰⁵ A kártérítési felelősségi elmélet már ekkortól abból indult ki, hogy a kár másra hárítása csak akkor lehetséges, ha valakit felelőssé tehetünk a károkozásért- egyébként mindenkinek viselnie kell a saját kárát.¹⁰⁶ A magánjogi felelősség az érdekelméletek tanításában egyértelműen a károsult érdekeit szolgáló intézménnyé válik.¹⁰⁷ Friedrich Mommsen e folyamatot is megalapozó műve¹⁰⁸ a felelősség korlátozás magánjogi elméletében mérföldkőnek számított azzal, hogy megkülönböztette a közvetlen (direkt Schaden) és közvetett károkat (Folgeschäden). Már nála felvetődik a modern kárfelelősségi elmélet egyik „fenoménja” az előreláthatósági kritérium, amelynek kártérítést korlátozó szerepe a magánjogi elmélet szerint elsősorban a kontraktuális, de a deliktuális jogban is tetten érhető.¹⁰⁹

A modern kárfelelősségi elméletek alapján a felelősség korlátozása, vagy a teljes kártérítés alapeszméje (*totálreparációs elv*)¹¹⁰ alóli kivételes engedménye a törvénynek, vagy pedig a jogviszonyba lépő felek autonómiája által – igaz lényegében törvényi felhatalmazással - biztosítható.¹¹¹ Elméletileg levezethető a felelősségi jog azon lényegéből is mely szerint a magánjogi felelősség a vagyoni érdekek védelmét a cselekvési szabadság korlátozásával is garantálja.¹¹²

A korlátozott felelősség magánjogi létének megokolása csak ezen intézménynek a kártérítési felelősség általános funkcióival való összefüggésében lehetséges. A kártérítési felelősség alapvetően fontos céljainak számítanak : a *prevenció, a reparáció, a felelősség*

¹⁰⁵ Vö. A. Ehrenzweig: Die Schuldhaftung im Schadenersatzrecht, Wien 1936 167. old.

¹⁰⁶ Vö. Sound policy lets losses lie where they fall except where a special reason can be shown for interference Holmes, The Common Law 1881 50. old.

¹⁰⁷ Vö. K. Oftinger : Schweizerisches Haftpflichtrecht Zürich 1975 53. old.

¹⁰⁸ Lásd F. Mommsen: Zur Lehre von dem Interesse 1855 Tübingen 130-134. old

¹⁰⁹ Vö: Peter Schlechtriem : Voraussehbarkeit und Schutzzweck einer verletzten Pflicht als Kriterium der Eingrenzung des Ersatzfähigen Schadens im deutschen Recht. (Recht in Ost und West, Festschrift zum 30. Jährigen Jubiläum des Instituts für Rechtsvergleichung der Wasedu Universität 1988 Tokyo 505-507. oldalig.

¹¹⁰ Vö. O. v. Gierke, Der Entwurf eines bürgerlichen Gesetzbuches und das deutsche Recht 1889. München 198. old.

¹¹¹ Vö. A felelősség szerződéssel történő korlátozása csak különleges esetekben, kivételesen lehetséges. Ilyen eset a veszélyes üzemi felelősségnél a dologban okozott károkra való szorítása a felelősségnek Vö. Volker Emmerich : Das Recht der Leistungstörungen, C.H Beck :Verlag, München 1991 3. kiadás 75. old.

¹¹² Lásd erre vonatkozó hasonló következtetést Lorenz/Canaris: Lehrbuch des Schuldrechts, Band II/2. Besonderer teil 13. Auflage München 1994 350. old., Picker: Vertragliche und deliktische Schadenshaftung, Juristische Zeitung 1987 1041. old.

„kollektivizálása”, a kárkockázatok biztosítási fedezettel történő mérséklése és az elégtételadás. E célokon túl van egy konfliktus feloldó szerepe is azáltal, hogy kiegyenlíti a károkozó és károsult azon *érdekkonfliktusát* amely a károkozás következtében a károsult valamely vagyoni vagy személyi érdekének kompenzálása és a károkozó vagyonának megtartása között támad fel. Ahogy szemléletesen fogalmazott *Ulrich Lorenz-Meyer*: „ennek a konfliktusnak a megoldását elérni tudó kártérítési jog így számít tulajdonképpen „a jogrend központi idegrendszerének”.¹¹³

Az említett felelősségi premisszák természetesen fontos sarkcsillagai a felelősség korlátozásának is, mert nélkülük nem értelmezhetők megfelelően a korlátolt felelősség funkció sem.

A felelősség korlátozását a svájci és német magánjogi elméletében – a totál reparáció elvén és az okozatosságon túl -a prevenció eszméjéhez is hozzákapcsolták, amennyiben általa a kártérítés és elégtételadás nem nőhet parttalanul.¹¹⁴ E felfogás szerint a vétkességnek nem csak felelősségalapító, hanem egyben felelősségkorlátozó(felelősség mérséklő) szerepe is van¹¹⁵, mert csak ott juthat szerephez ahol a jogrend a károkozó magatartásokat befolyásolni képes a megelőzés érdekében.

Elméletileg fontosabb további kérdés, hogy a felelősség korlátozása és a kártérítés mérséklése között hol van a dogmatikai határ? E kérdéseket érintő tudományos munkákból könnyen kiolvasható a két kategória összemosódása is talán leginkább azért, mert a kártérítés mérséklés helyett gyakran használják a „felelősség” mérséklés kifejezést. A korábbiakban írtakból következően a felelősség „korlátozása” a teljes kártérítés elvéhez mérendő okozatosság világába vezető kérdés.”Ugyanakkor nem felelősség korlátozó hanem a kártérítés mérséklésére ható intézményeknek számítanak példának okáért az „előreláthatóság”, a „too remote”, az adequat kauzalitás, a kártérítés alól részben méltányosságon alapulóan mentesítő szabály (Ptk.339.§.(2).bek.) stb. A méltányosságon alapuló mérséklése a kártérítés összegének, a kártérítés korlátozásának azért vált egyik eszközévé, mert a vétkességen alapuló

¹¹³ Ulrich Lorenz – Meyer : Haftungstruktur und Minderung der Schadenersatzpflicht durch richterlichen Ermessen, Tübingen 1971 55. old.

¹¹⁴ Vö. K. Oefinger , Schweizerisches Haftpflichtrecht Zürich 1975 45-49. old.

¹¹⁵ Larenz/Canaris : Lehrbuch des Schuldrechts Band II/2. Besonderer Teil 13. Auflage München 1994. 350-351. old.

felelősség határai igen essze nyúlhatnak e.¹¹⁶ Erre utalva értékeli úgy *Vékás Lajos* professor a Ptk. 339.§. (2).bekezdésében foglaltakat, hogy „*a magyar Ptk. azért választhatta a felelősség mérséklésének vészkijáratszerű bírói méltányossági mérlegelésen nyugvó útját, mert a kimentésre viszonylag tág és rugalmas kaput nyitott az adott helyzetben általában elvárható magatartás károkozó általi bizonyításának* „.¹¹⁷

A felelősség korlátozása és a kártérítés mérséklése korunkban kockázati természetű, a felelősségkorlátozások mögött rizikó-kalkulálási szempontok állnak, a kártérítés mértéke is a kockázatmegosztáshoz igazodik.¹¹⁸ A kockázati szempontokat megjelenítő felelősség vektora egyre inkább a kockázatelosztási funkciót leginkább megjelenítő biztosítási jog felé mutat. A felelősség biztosíthatósága a magatartás szemléletű felelősségi felfogást kockázatviselési irányba terelte, amely a felelősség korlátozhatóságára is hatással van. A felelősségen nyugvó kárkompenzáció biztosítási jogi útja nem a totálreparáció magatartás szemléletű variánsa, a biztosítási jogviszony kockázatközösségi jellegéből ugyanis következik, hogy a biztosító a szerződésben foglalt szolgáltatást (biztosítási összeget) köteles nyújtani, amely felelősségbiztosítás esetén sem azonos a bekövetkezett teljes kárral.

A kártérítési felelősségi jog, a kárkompenzáció mai világunkban választak előtt áll. A magánjogot- benne a felelősség kérdését- társadalmi gazdasági összefüggéseiben kell szemlélni. Szociális rendszerekhez igazodik, a jóléti állam visszavonulásával párhuzamosan, a szabad piac miatt a társadalmi önkormányozás fokozódik.¹¹⁹ A jövő egyik nagy kérdése, hogy az állam mit vesz át a piactól, és ki viseli a majd a károkat? Az állam milyen érdekek megjelenítésének ad lehetőséget? Eszünkbe kell jusson az a gondolata *Marton Gézának*, hogy *a jog azokat védi elsősorban akik érdekeiket fel tudják ismerni*. Nincs ma tiszta magánjogi és felelősségi jogi kép – ez kihat minden intézményre, a felelősség korlátozásának és a kártérítés mérséklésének lehetőségeire is.

¹¹⁶ Vö. *Vékás Lajos* a magyar Ptk. 339. §. (2). bekezdésében való a kártérítési felelősséget méltányossági alapon mérsékelhetővé tevő szabály hazai joggyakorlatáról azt állapítja meg, hogy igen kevés esetben éltek e törvényi lehetőséggel a bíróságaink. Lásd: *Vékás L* : Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél. *Eörsi Gyula Emlékkönyv* Budapest 2002. HVG- ORAC Kiadó 206-207. old.

¹¹⁷ Vö. *Vékás Lajos*, Előreláthatósági klauzula szerződésszegésből eredő kártérítési igényeknél i. m. 209. old.

¹¹⁸ Vö. Ptk. Reformkonceptió 178. old. (*Lábady Tamás*)

¹¹⁹ Vö. *Harmathy Attila* a Pécsi Jogi Kar Jubileumi Ünnepein 2004-ben elhangzott előadásával (megjelenés alatt)

2. A korlátozott felelősség magánjogi dogmatikájáról

A korlátozott felelősség vagy kicövekezi a kötelezett vagyonához mérten azt a károkozó vagyoni limitet amelyen belül a felelősségi célok még érvényesülhetnek, vagy az okozott kárhoz képest a károkozó magatartás értékelésének bekapcsolásával a kártérítési szankció terjedelmének szűkítésével, mérséklésével jár együtt.

A hazai magánjogtudományban mindenek előtt Grosschmid Béni ma is mértékadó – a pro és cum viribus felelősség differenciált alakzataira bontott – elemzése szolgálhat kiinduló pontként a korlátozott vagyoni felelősség magánjogi lényegének megértéséhez. Ő a korlátozott felelősséget biztosító normákat a kártérítést helytel-közzel terjedelmileg megszorító, vagy fölemelő olyan szabályoknak tartja amelyek csupán kivételek az alaptétel (a teljes kártérítés elve) alól.¹²⁰ Ugyanő teszi fel azt a kérdést „miféle felelősség az amely e beszédmód szerint „korlátolt”, azaz mi az az egész, amelynek kisebb terjedelmére a „korlátolás” ez összetételben utal?”¹²¹

Grosschmid válasza a következőképpen szól: „korlátlan vagy korlátolt felelősség, azaz ilyen vagy olyan felelősség azért, amivel más korlátlanul felel.” A korlátolt felelősség lényege abban keresendő felfogásában, hogy az nem más mint saját (leendett) tartozásért való felelősségnek a korlátolása.¹²² A korlátolt felelősség alkatelemeinek (*fictiva obligatio* és annak beszorítása) lényegi bemutatására éppen társasági jogi példa szolgált a grosschmid tanítás szerint. A betéti társaság kültagjának K.T. szerinti korlátolt felelőssége nem azt jelenti felfogásában, hogy amiért a kültag felel az nem a társasági kötelezettségek (*prmissima positio*), hanem azon saját kötelezettségek (*fictiva obligatio, prima positio*) amelyek „ötet egyszerűen terhelnék, ha felelőssége nem volna korlátolva”.¹²³ Ezzel összefüggésben a beltág korlátlan felelőssége pedig nem azt jelenti, hogy ő a társaság kötelezettségeinek minden „ízeiért” felel (mert ennyiben helyzete azonos a kültag felelősségével), hanem azért ami reá a társasági kötelezettségekből nehezedik (*prima positio*) felel egész vagyonával. (*secunda positio*).¹²⁴ A beltág jogalanyisága mintegy beolvadt alkatrésze a társaság jogalanyiságának, közvetlen és egyetemleges felelőssége ezen alapul.¹²⁵ Értelemszerűen Grosschmid a kor

¹²⁰ Vö. Grosschmid Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből Budapest 1933. I. kötet. 655. old.

¹²¹ Vö. Grosschmid i.m. 892. old

¹²² Vö. Grosschmid i. m. 893. old.

¹²³ Vö. Grosschmid i. m. 893. old.

¹²⁴ Vö. Grosschmid i. m. 894. old

¹²⁵ Vö. Grosschmid i. m. 894. old.

hatályos kereskedelmi törvényének a betéti társaság tagjainak KT-beli felelősségi helyzetét alapul véve vonta le egyébként helytálló következtetéseit.

A korlátolt felelősség megszámlálhatatlan különböző magánjogi változatai nem teszik lehetővé – de szükségessé sem - intézményszerű egységgé tételét közös szabályok útján a joghelyzeteknek.¹²⁶ -vallja Grossschmid. Mindenek előtt a korlátolt felelősség vagy egy *vagyonbeli, szolgáltatásbeli korlátot jelent*- ebbéli lényege szerint „*pro viribus*”, avagy „*cum viribus*” -amely a *felelősség tulajdonképpeni kizárása*, „hacsak nincs mellette, vagy mögötte a *pro viribus*.”¹²⁷ A *pro viribus* felelősség, mint korlátolt felelősség egy vagyoni érték erejéig áll fenn, míg a *cum viribus* felelősség egyedben kifejezett korlátozása a felelősségnek. Ebben az összefüggésben – a társasági jogból vett példával – az apportért való felelősség esetében a társasági szerződésben vállalt nem készpénzi hozzájárulás szolgáltatásának kötelezettsége *cum viribus* felelősség, de *pro viribus* az a társasággal szembeni felelősség, amely a szerződés ellenére be nem fizetett vagyoni hozzájárulásért illetőleg azon apport - tárgy tekintetében áll fenn amelyet a tag jobb tudomása ellenére nyilvánvalóan magasabb értékben fogadtatott el a társasággal. Tehát a *cum viribus* felelősség tiszta formája az ha meghatározott, egyedileg elkülöníthető vagyontárgyakkal való a kötelezett helytállása, de azokra a vagyontárgyakra is kiterjed amelyek az egyedileg lekötött vagyontárgyak helyébe léptek (surrogatumok), sőt ha azok értékcsökkenésében vétkenység terheli azért is helytállni tartozik. Az elszámolásból eredő kötelezettségért, ugyanakkor a tag személyesen, egész vagyonával felel, ebben a részben tehát felelőssége értékre korlátolt – *pro viribus* felelősséggé fordul át.¹²⁸ A *cum* -és *pro viribus* felelősség elvi különbözősége abban foglalható össze, hogy amíg a *pro viribus* felelősség esetén a kötelezettség és a felelősségi szál egybe esik, addig a *cum viribus* felelősség „*felelősség akasztó*” hatású.

A felelősségkorlátozás magánjogi dogmatikai keresztmetszetének vizsgálatához a *cum* és *pro viribus* felelősség mellett további olyan *differenciált* felelősségjogi kérdések elemzése is sok elméleti haszonnal járhat, amelyek a társasági jogi összefüggésekben más-más megjelenést mutatnak. Ezek különösen a következők: 1) *magánjogi kötelezettség és felelősség*, 2) *szerződésszegésen alapuló és szerződésen kívüli felelősség*, 3) *saját magatartáson alapuló és másért való felelősség*,

¹²⁶ Vö. Grossschmid i. m. 894. old

¹²⁷ Vö. Grossschmid i. m. 891. old

¹²⁸ Vö. Szladits Károly : A kötelelem jogalkata és keletkezése. Magyar Magánjog, Kötelmi jog Általános része. Budapest 1941.22-23. old.

Ad1. A *kötelezettség* = *Schuld* és a *felelősség* = *Haftung* fogalmak különbségét elsőként *Alois Brinz* fogalmazta meg, amikor rámutatott, hogy az obligáció fogalmában két elemet kell megkülönböztetni: az egyiket *Schuld*-nak, a másikat pedig *Haftung*-nak nevezte¹²⁹. A szembeállításban a *Schuld* jelenti a jog részéről a parancsolt magatartást önmagában, vagyis szankció nélküli védtelenségében, mint pusztán jogi kívánalmat, ezzel szemben a *Haftung* a szankciók összességét, a személy vagy vagyon ellen irányuló kényszereszközöket, amelyekkel a jog a maga parancsának érvényt szerez. Az ilyen értelemben vett *felelősség* kétféle lehet: a felelősség *alacsonyabb foka*, ha a felelősségben foglalt szankciók csupán *anyagiak* és *közvetettek*, és a felelősség *magasabb foka*, ha a szankciók *alakiak* és *közvetlenek*. A felelősség alacsonyabb fokát *Grosschmied* „*anyagi kénytetőségnek*”, a magasabb fokát pedig „*alaki kénytetőségnek*” nevezi.

A kötelezettség és felelősség elhatárolása a társasági jogban azért különösen indokolt, mert a felelősségnek a társasági jogban intézményt karakterizáló szerepe is van – *korlátolt felelősségű társaság* -, holott itt voltaképpen nem felelősségről, hanem szerződési *teljesítési kötelezettségről* van szó, amely a *felelősség létszakába* csak szerződésszegés esetén lendül át. Hasonlóképpen – magánjogi dogmatikai megközelítésben – ugyanez a jogi helyzet a *részvénytársaságnál*, amelynél a tag (részvényes) teljesítési kötelezettsége a részvénytársasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének a szolgáltatására terjed ki. Ezekben – és más hasonló – társasági jogi tényálláskörökben pusztán arról van szó, hogy a magánjog és a kereskedelmi jog „más nyelven beszél”. Itt a magánjog meghatározott tartalmú kötelezettsége a társasági jogban korlátolt felelősséget jelent.

Ad2. Aligha tagadható a magánjogi felelősség mindkét alakzatának – a *deliktualis* és a *kontraktualis felelősségnek* – mi több: a *kvázi-kontraktualis felelősségnek* a társasági jogi jelenvalósága. E kérdés elemzése azért nem mellőzhető, mert az új Polgári Törvénykönyv – Kormány által jóváhagyott – koncepciója – amely mára már a Kodifikációs Szerkesztőbizottságban elfogadott konkrét szövegjavaslattal rendelkezik – a *szerződésszegéshez* kapcsolódó kártérítési szankciót nem köti a szerződésszegő fél felelősségének feltételéhez. Ennek megfelelően a szerződésszegő fél nem mentheti ki magát azzal, hogy a szerződésszegés elkerülése érdekében úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben

¹²⁹ Alois Brinz: Lehrbuch der Pandekten, 2. Aufl., Berlin, 1895. A későbbiekben Otto von Gierke (Schuld und Haftung nach älteren deutschen Recht, Leipzig, 1936.) dolgozta ki a Haftung fogalmának német jogtörténeti hátterét.

általában elvárható. Kimentésre – megfelelően támaszkodva az *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (1994.)*, továbbá a *The Principles of European Contracts Law (I-II: 1999, III: 2002.)* szerinti elvekre – csak az ad lehetőséget, ha a szerződésszegő fél bizonyítja, hogy a kárt olyan akadály okozta, amely nem volt elhárítható, és a szerződéskötés időpontjában nem kellett az akadállyal számolnia. A törvénytervezet elvi kiindulópontként a szerződésszegésből eredő teljes kár megtérítését rendeli, az elmaradt hasznok és következménykárok mértékének korlátjaként azonban bevezeti az *ésszerű előreláthatóság mércéjét*. Ennek értelmében a kártérítés mértéke nem haladhatja meg azt a veszteséget, amelyet a szerződésszegő fél a szerződés megkötésének időpontjában előre látott, vagy amelyet előre kellett látnia azoknak a tényeknek és körülményeknek alapján, amelyekről – mint a szerződés lehetséges következményeiről – a szerződéskötéskor tudott vagy tudnia kellett.

Ezzel szemben a *deliktuális felelősség* általános szabálya megtartja a hatályos Ptk. 339. §-ának (1) bekezdésébe foglalt – a prezumált felelősségen alapuló – kárfelelősség általános szabályát.

De lege feranda egyáltalában nem mindegy, hogy a vezető tisztségviselő felelősségét a társaságnak okozott károk tekintetében *deliktuális*, *kontraktuális* vagy esetleg *kvázi-kontraktuális* tényállásnak kell-e minősíteni. Ugyanezek a kérdések merülnek fel a társasági jogban más szerződésszegő és deliktuális tényállások kapcsán, ezért mellőzhetetlennek látszik a korlátozott tagi felelősségnek, az ügyvezetési kötelezettségek teljesítése megszegésének stb. egyértelmű differenciálása aszerint, hogy azok a szerződésszegés, vagy a szerződésen kívüli kárfelelősség szférájába esnek-e.

Ad3. Az új Polgári Törvénykönyv tervezete a *másért való felelősség* kérdéskörét szabályozza mind a kontraktuális, mind pedig a deliktuális kárfelelősség körében. A szerződésszegések világában a teljesítési segéd leszűkített értelmezése helyett az új Ptk. a másért való felelősség szabályát a piaccgazdaságra jellemző árukapcsolatok bonyolult összefonódására tekintettel rendkívül széleskörűen állapítja meg, a deliktuális jogban pedig egy új szabályt konstituál, amely – mintegy generálklauzulaként – tételezi, hogy *aki joga gyakorlásához más személyt vesz igénybe, ennek magatartásáért felelősséggel tartozik*. Ha az igénybevett személyt megnevezi, felelősségük *egyetemleges*.

A differenciálásnak azért van jelentősége, mert a másért való felelősség szabályának alkalmazása *tényálláskötött*. Ha az szerződésszegési tényálláshoz kapcsolódik, a szerződésszegésért fennálló *objektív felelősségi szankció* kerül alkalmazásra, deliktuális tényállás esetén viszont az *exculpációs felróhatósági szabály*. A társasági jog tipikus terrénuma a saját magatartáson alapuló és a másért való felelősség tényállásköreinek, e körben is végigvihető a társasági jogi felelősségi tényállások differenciált elemzése.

A korlátolt felelősség másik fő ágán az okozott kárhoz képest kerül értékelésre a károkozó magatartás. E körben az okozatosság szűkítő értelmezésével, az előreláthatósági korlát bevezetésével, a méltányosságon nyugvó mérsékléssel, vagy éppen a felek szerződéses megállapodása következtében bizonyos károk megtérítésére nem lesz kötelezve a károkozó.

Korunk magánjogi elméletében érvényesülő tételnek minősíthetjük azt, hogy a felelősség határok közé szorításának igénye már nem annyira az okozatosság világában keresendő, sokkal inkább *a kárfelszámítás határainak jogrend és a felek – jogi keretek közötti - megállapodása általi kijelölésében*.¹³⁰ Erre a fejlődési tendenciára utalnak a különböző egyes jogrendszerbeli megoldások is.

Az angol jogban – amely a felelősség korlátozására vonatkozó magánjogi elméletek számára új fényt gyújtott - példának okáért a szerződésszegésnél sem az okozatosságra vezethető vissza a felelősségkorlátozás, sokkal inkább magából a szerződésből illetőleg annak szabályaiból a felek érdekei által motivált jelenség.¹³¹ A szerződéses felelősségnél- mely alapvetően vétkességtől független - a megtérítés csupán a materiális károkra terjed ki, míg a deliktuális felelősség mely a vétkességre alapozódik, a vagyoni elégtételadás mellett fájdalomdíjra is igényt tarthat a károsult. Az előreláthatósági korlátnak (*contemplation rule*) - mint felelősséget korlátozó(mérséklő) elvnek alapvető szerepe van 1854 óta -a szerződésszegésen alapuló felelősség esetén .¹³²

A német jog felfogásában - melynek alapjai egyébként a bírói gyakorlatban alakultak ki – vagy az un. „*allgemeines Lebensrisiko*” (*Risikotragungsgedanke*) azaz az általános életbeli

¹³⁰ Vö. Ulrich Lorenz Meyer : Haftungstruktur und Minderung der Schadenersatzpflicht durch richterlichen Ermessen, Tübingen 1971 16-17. oldal

¹³¹ Vö. Rabel : Das Recht des Warenkaufs, Berlin-Tübingen 1958.264-266.old

¹³² Vö. a Hadley v. Baxendale 1854-ben tárgyalt esetben alkalmazták az elvet elsőként, majd több későbbi eset is hozzájárult megszilárdításához (lásd Vékás, Előreláthatósági klauzula ...i.m. 215. old 26. lábjegyzetben írt összefoglalását)

kockázatvállalás szüksége folytán kell a felelősség korlátozása, és a károkozó nem felel azért a kárért, ami ehhez a szférához tartozik hozzá.¹³³, vagy a megsértett kötelezettségek értékelésében a partnerek vagy a jogrend védelmének (*Schutzweckslehre*) célja a lényeges.¹³⁴ A korlátozott felelősség elméleti megközelítésének ugyancsak a német jogtudományban alkalmazott módszere volt, hogy vagy a magatartás által előidézett kárkövetkezményeknek a magatartással adequat okozati kapcsolatát (*Adequanztheorie*), avagy a károkozást a megsértett jogi norma alapján (*Normzwecktheorie*) értékelte.¹³⁵ A felelősség korlátozásának előbbi említett esete alapján a felelősség határai lényegében a károkozó magatartáskor az ésszerűség és célszerűség alapján előre látott következményekre szorítkoznak, míg a magatartás jogellenességét kizáró körülmények felelősséget korlátozó ill. megszüntető hatását abban lehet fellelni, hogy felelősség csak akkor állapítható meg, ha a törvény a kötelezettség megsértéséhez kártérítési kötelezettséget kapcsol, egyébként nem. A felelősség korlátozásának *BGB 255. §-ában* méltányosságon nyugvó biztosítása pedig látványos áttörése volt a „mindent vagy semmit” (*alles -oder – nichts Prinzip*) elvnek.¹³⁶

A francia jogban szerződésszegés esetén a megtérítési kötelezettség kiterjedhet az eszmei károk megtérítésére is (*damage moral*)¹³⁷ Érdekes jelenségként értékelhető itt az, hogy ha a szerződésszegésért való felelősség alapja szándékos magatartás vagy súlyos gondatlanság, akkor a bírói gyakorlat a deliktualis felelősség irányába túllépi a szerződéses felelősséget. A *Code civil 1150. §-a* az előreláthatósági korlát felelősségi doktrínájának megfelelően kimondja, hogy csak azokat a károkat kell megtéríteni amelyeket előre láttak, vagy amelyeket előre láthattak volna.¹³⁸

3. A tagi korlátozott felelősség funkcióiról a társasági jogban

E pontban a felelősség korlátozás lehetséges társasági jogi esetei közül a korlátozott tagi felelősség problémakörével foglalkozunk, mert a felelősségkorlátozásnak a fentiekben már említett lehetőségei a későbbiekben vizsgálandó felelősségi viszonyokban közelebb

¹³³ Lásd az un. *Gefahrbereich Theorie* amelyet J.G. Wolf és Hermann Lange képvisel.

¹³⁴ Vö. Peter Schlechtriem : *Voraussehbarkeit und Schutzzweck einer verletzten Pflicht als Kriterium der Eingrenzung des Ersatzfähigen Schadens im deutschen Recht* im. 507. old.

¹³⁵ Vö. Ulrich Lorenz –Meyer, *Haftungsstruktur und Minderung der Schadenersatzpflicht durch richterlichen Ermessen i. m.* 16-19. old, Ulrich Huber, *Normzwecktheorie und Adequanztheorie* JZ.1969 677. old.

¹³⁶ Vö. Erwin Deutsch : *Haftungsrecht I.* 1976, Köl-Berlin-Bonn-München 334. old.

¹³⁷ Vö. Mazeud-Tunc : *Responsabilite civile I.* Parizs 1955 329. old.

¹³⁸ Vö. Mazeud,H- Mazeud,L: *Traité theorique et partique de la responsabilite civile*, Paris 1955. 330.old (Mazeud-Tunc)

állnak a magánjogi felelősségkorlátozási dogmatikához. A tagi korlátozott felelősség jelenlétét és fokozott szerepét a társasági jogban nézetünk szerint első sorban gazdasági szempontok indokolják. A felelősség korlátozásának szükségessége mögött itt alapvetően egy a vállalkozási és üzleti tevékenységet jellemző, az átlagost meghaladó fokú *gazdasági kockázat és veszély* jelenléte húzódik meg. E kiemelkedő gazdasági kockázat és veszély vállalásának egyfajta "honorárium" is a korlátozott tagi felelősség lehetősége.¹³⁹ A felelősség korlátozott volta a tagok számára fontos motiváció is adott társasági formában a vállalkozási tevékenység megkezdéséhez,¹⁴⁰ valamint a társulási szabadság erősítője azáltal, hogy a vállalkozóknak a döntésére befolyásolóan hat az adott társasági forma által nyújtott tagi felelősség limitáltsága. A társaságok alapításának üzleti szempontú megközelítése (*commercial approach*) napjainkban, döntően a befektetési-rizikó és általa a felelősség előzetes felmérését jelenti.

A tagi korlátozott felelősség jogrend általi elismerése egyfelől szükségképpen együtt jár a többletkockázat társasági hitelezők általi viselésével, másfelől a tagok érdekében tőkevédelmi funkciót is betölt.¹⁴¹ A tagi felelősség korlátozottsága fontos eszköze az üzleti kockázat társaság tagjai és hitelezői közötti megosztásának.

Elméleti megközelítésben érdekes lehet megkeresni a választ arra a kérdésre, hogy a korlátozott tagi felelősség a társasági jogban, mennyiben a társasági tagok magánautonómiájának része és mennyiben a jogalkotó megítélésén nyugvó, a jogi szabályozásra tartozó kérdés? Történeti alakulásának tendenciáját szemlélve leszögezhető, hogy a korlátozott felelősség kezdetekben a társaságok és a hitelezők közötti megállapodásokra alapultak,¹⁴² de később már a társasági jog „szigorú joga” (kognitív) körébe esett. E területen a tagok autonómiáját a jogrend -miként ezt a későbbiekben látni fogjuk- fokozatosan visszaszorította és nem általánosan - csupán bizonyos fokban - a tagok által kötött társasági szerződés teremtette *belső viszonyokra* szűkítette le.¹⁴³

¹³⁹ Vö. Nochta Tibor, Megjegyzések a társasági jogi felelősségkorlátozás kérdéséhez Magyar Jog 1991/7. szám 102. old.

¹⁴⁰ Lásd Kuncz Ödön, A korlátolt felelősségű társaság szabályozásának alapelvei című tanulmányát amely megjelent *Küzdelem a gazdasági jogért* című tanulmánykötetben Budapest, 1939.496-497. oldal

¹⁴¹ Bartl-Henkes, GmbH-Recht Handbuch und Kommentar Heidelberg 1986. 3-6. old

¹⁴² Vö. Gary M, Anderson-Robert D. Tollison. The Myth of the Corporation as a Creation of the State, 3 International Review of Law and Economics (1983) 115. old., még Kisfaludy András: A társasági jog helye a jogrendszerben, Polgári Jogi Kodifikáció II/3.szám 9-10 oldalon írtakkal.

¹⁴³ Igen érdekes megközelítés olvasható Kisfaludy Andrástól a társaságok lényegére vonatkozóan. Nézete szerint a társasági jognak aligha lehet más logikája mint az, hogy a társaságot a tagok érdekében működő

A tagi korlátolt felelősség intézményi kiszélesítése a kapitalista gazdasági fejlődés terméke. A tag korlátolt felelősségének megszilárdulása elsőként Itáliában-Firenzében ment végbe. Egy 1408-as firenzei statútum a betéti társaság kültag korlátolt felelősségének biztosítása végett már előírta, hogy a harmadik személyek védelmében a társaság alapító okiratában regisztráltatni kell a „betett” összeg nagyságát és azt nyilvánosságra is kell hozni.¹⁴⁴ Az egyre kiterjedtebb, komplexebb üzleti vállalkozások lebonyolításához már a XVI. századtól egyre nagyobb tőkekoncentrációra volt szükség, amely a korlátlan tagi felelősség mellett működő személyegyesülésekkel nem volt elérhető. A felelősség korlátozása a tagok számára azzal a gazdasági előnnyel járt, hogy a nagyobb kockázatvállalás határok közé szorítása törvényileg is biztosítottá vált főleg a tőketársaságokban. A társaság tulajdonának elkülönülése a tagok tulajdonától a társaság valódi jogi személyiséggé válásához volt elengedhetetlen.

A korlátolt felelősség megengedése a társasági jogban ellensúlyozást kíván meg főként a harmadik személyek (elsősorban a hitelezők), de a közérdek védelme érdekében is. Sőt betéti társaság esetében a korlátlanul felelős tag védelme is felvetődik a kültag korlátozott felelőssége miatt. Azt is mondhatjuk, hogy *a tagi felelősség korlátozása, - fékek és ellensúlyok nélkül - a kockázatvállalás ingóját nem kívánatosan a tagról a társaság hitelezői vagy a korlátlanul felelős tag irányába téríti ki.* A rizikóvállalás tagok és harmadik személyek közötti megosztásának kiegyenlítése- ezáltal igazságos jogi rendezése - ugyanakkor a társaság piaci stabilitásának is záloga. Ennek egyik legfontosabb támasza a társaságok önálló jogalanyiségének elismerése. A tagok saját vagyontól elkülönült társasági vagyonnal biztosítható mindenek előtt az, hogy *a társaság önálló felelősségi jogalanyisági pajzsa mögött álló tagok felelőssége korlátozott lehessen a törvény által.* A korlátozott felelősség útjai a társasági jogban főként a társaság határain túlra vezetnek és érinthetik mindenki jogi helyzetét, aki a társasággal jogviszonyba kerül, de e személyek sorában elsősorban a hitelezőket.

Társasági jogi szerepének megértéséhez mindenképpen szükségesnek mutatkozik a felelősség funkciói változásának rövid történeti ívű- társasági formákra vetített -

szervezetként tételezze és ne valamiféle társaságon kívüli társadalomszervező szerepe legyen.. Vö. Kisfaludi András: A társasági jog helye a jogrendszerben. Polgári Jogi Kodifikáció 2000/3. szám 9-10. oldal

¹⁴⁴ Hilaire: Introduction historique au droit commercial, Presse Universitaire de France, 1986, 184.old.

felvázolása is, mert a korlátozott felelősség eszméje más felelősségi dimenziókkal való összefüggésében változott a társasági jog történetében. Korlátozott tagi felelősség nincs és nem is volt a társasági jogban általában, hanem mindig egy adott társaság felelősségi viszonyai keresztmetszetében értelmezhető. Funkcionálása mindig összefüggésben áll azokkal a belső és külső vagyoni viszonyokkal, amelyek adott társasági típust jellemeznek.

4. A korlátozott felelősség szerepéről az antik és középkori társasági jogokban

Annak ellenére, hogy a római jogban ismert társas vállalkozásoknak korlátlan és korlátolt felelősségű társaságokra való feloszthatósága a jogirodalom szerint felvethető,¹⁴⁵ igazából típus sűrítő jellege a tagi felelősség eltérő mértékének nem igazán volt. Az egyetemleges és az osztott felelősség sajátos periodicitása „hullámozása” figyelhető meg adott intézményeken belül a formuláris eljárásoknak is köszönhetően. A társasági jogi felelősségkorlátozás eszményének csírái a kezdetekben abban mutatkoztak meg, hogy a társas vállalkozók egyetemleges kötelezettségétől a tagok között megosztott felelősség irányába történt az elmozdulás. A római jogban a hajós-fogadói quasi deliktuális felelősség esetében lehetett kiváltképpen ezt a tendenciát fellelni. A több hajós (*exercitor*) társasága által üzemeltetett hajót ért kárért a kvázi deliktuális *actio*k alapján nem egyetemlegesen hanem csak részeik arányában feleltek (lényegében osztott felelősség) az *exercitorok*.¹⁴⁶

A korlátolt felelősség egy viszonylag tiszta formáját láthatjuk később az *actio de peculio* teremtette felelősségben is.¹⁴⁷ A vagyonosabb római polgárok rabszolgáikkal végeztették a nagyobb szabású kereskedelmi vállalkozásaikat. A kiválasztott rabszolgának egy bizonyos vagyont (*peculium*) bocsátottak a rendelkezésére, amellyel az vállalkozott. Ha nyereséges volt a tevékenysége akkor a haszon a gazdáé lett, azonban ha elveszítette akkor csak a *peculiumra* korlátozódott a veszteség. Ezt a *peculium* intézményében testet öltött lehetőséget a római polgár számára biztosított korlátolt felelősségnek tarthatjuk számon.¹⁴⁸

¹⁴⁵ Lásd Földi András : Kereskedelmi jogintézmények a római jogban , Akadémiai Kiadó Budapest, 1997. 183. old

¹⁴⁶ Lásd. Földi András: Kereskedelmi jogintézmények a római jogban i. m. 133. old.

¹⁴⁷ Vö. Földi András : Kereskedelmi jogintézmények a római jogban i. m. 136. old.

¹⁴⁸ Vö. E példát Kuncz Ödön : A magyar kereskedelmi és váltójog vázlatára című művében említi. i.m.12. old.

A korlátolt felelősség e két említett római jogi eseténél a megfelelő kereset felperes általi kiválasztása fontos garanciája volt a hitelezői igényérvényesítés sikerének.¹⁴⁹ A több hajós által üzemeltetett társaságot ért kár esetében az *actio exercitoria* és az *actio institoria* voltak a megfelelő keresetformulák. Később az *exercitori* korlátozott (osztott) felelősség egyetemlegességi felelősséggé vált, azért, hogy az utazónak ne kelljen valamennyi *exercitort* perelni.¹⁵⁰

Elmélettörténetileg igazolható, hogy a kereskedelmi társaságok jogának fejlődésében mindenképp előtt a római örökösök közösségére (*Erbschaftsgemeinschaft*), a *consortiumokra*¹⁵¹ és méginkább a *societasra* visszavezethető jegyeket lehet kitapintani különösen a társaságok tagjainak felelősségi viszonyai tekintetében.¹⁵² A *societas* esetében a felelősségi kérdések eleinte a társasági szerződés problémakörébe integrálódó kérdésekként merültek fel.¹⁵³

Ebből a nézőpontból szemlélve, a kiterjedt szerződési szabadság a társaságok különböző variánsainál (*societas universales, societas omnium bonorum, societas quaestus*) kedvezett a társaság tagjainak harmadik személyek irányába való felelőssége diszpozitív rendezésének.¹⁵⁴

A társaságok *belső viszonyaiban* a tag felelőssége mindenképp előtt a társaság felé a konszenzuál szerződésnek minősülő társasági szerződésben vállalt vagyoni szolgáltatás vagy a vállalt személyes közreműködés teljesítésének elmulasztása nyomán támadt fel. A saját ügyekben való eljárás során tanúsított gondossági - „*diligentia quam in suis*”- magatartási mérce be nem tartása kártérítési kötelezettséggel járt, amelyet a társaság és a többi tag egyaránt érvényesíthetett.¹⁵⁵ A társaság tagja kezdetben csak *dolusért*, a klasszikus korban azonban a társasági vagyon egészét károsító magatartásáért már

¹⁴⁹ Vö. Földi András : Kereskedelmi jogintézmények a római jogban i.m. 183. old.

¹⁵⁰ Vö. Földi András : Kereskedelmi jogintézmények a római jogban i. m. 133-134. oldal.

¹⁵¹ Vö. Römisches Recht, Aufgrund des Werkes Paul Jörs-Wolfgang Kunkel-Leopold Wenger in. Vierter Auflage neue bearbeitet von Heinrich Honsell- Theo Mayer-Maly- Walter Selb. Berlin 1987 Springer Auflage 332-333. old.

¹⁵² Vö. Helmut Coing, Europäisches Privatrecht (1500-1800) i. m. 464-465. old.

¹⁵³ Vö. Max Kaser, Das Römisches Privatrecht I. (2. Auflage) München 1971 C.H. Beck 573-574 old.

¹⁵⁴ Vö. Lévy- Bruhl, Henri, Histoire juridique des Societes de Commerce en France au XVII et XVIII siecles Paris 1938 35. old.

¹⁵⁵ Vö. Helmut Coing, Europäisches Privatrecht Band I. i.m. 466. old.

culpaért felelt, és ha a társasági vagyontárgyat átvette feldolgozás céljára, akkor *custodia* felelőssége is volt.¹⁵⁶

Külső relációban az volt a kiindulás, hogy a társaság tagja, aki a társaság részére ügyleti kötelezettséget vállal fel, ezért a társaság mellett közvetlenül maga is felelt harmadik személyek felé. Ugyanakkor ha saját nevében kötött ügyletet a tag, akkor ezért pusztán ő felelt.¹⁵⁷ Az azonban a társaság nevében történő kötelezettségvállalás felelősségi megalapozása szempontjából fontos volt, hogy *mandator* ill. *institor* lett legyen, aki eljár a társaság nevében.¹⁵⁸ A *sociusok pro rata* felelősségének szabálya – mint felelősséget megosztó – egyben korlátozó norma - fokozatosan elveszítette jelentőségét és egyre inkább a *szolidáris (egyetemleges) felelősség* irányába mozdult el a tagok felelőssége a *societasban* is.

A *societas* intézményén túl a nagyfokú üzleti rizikó miatti kockázatközösségekbe szerveződés tényére utaló törvénynek számított az ókorban például a sokat vitatott *lex Rhodia de iactu mercium*.¹⁵⁹, mely Hamza Gábor megítélése szerint a kereskedők egyezményes joga *lex contractusa* volt. A *tengeri kölcsön (periculum maris)* kockázat és kártelepítő funkcióját is fontos megemlítsük, mert a tengeri kölcsön esetében a kölcsönbevevő azért nem volt köteles visszafizetni a kölcsönt a kölcsön összegén vásárolt áru elveszése esetén, mert a felelősség kizárólag a pénz helyébe lépett árura korlátozódott.¹⁶⁰ Az antik jogokban is már ismert *compagnia-nál* amelyben egy házközösséghez (*cum panis*) tartozók közötti valamely üzlet folytatása céljából létrejött társaságról lehetett beszélni, a társaság tagjainak a társaságon túlterjedő felelőssége pedig csak akkor állt fenn ha ez külön szerződésen alapult.¹⁶¹

A *középkorban* folytatódott a tengeri kereskedelemmel foglalkozók társulásaiban annak szükségessége, hogy a hajóépítők, hajósok és kereskedelmi vállalkozók különböző

¹⁵⁶ Vö. Max Kaser, *Römisches Recht* i.m. 576-577

¹⁵⁷ Vö. Helmuth Coing, *Europaisches Privatrecht* Band I. i.m. 468. old

¹⁵⁸ Vö. ehhez a kérdéshez általános áttekintést nyújt : Cagninacci, Françoise, *Le mandatans la doctrine française de l ancien régime*, Nancy 1962. . (13-18. old).

¹⁵⁹ Vö. Hamza Gábor: *Jogösszehasonlítás és az antik jogrendszerek*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 1998 144. old.

¹⁶⁰ Vö. Hamza Gábor : *Jogösszehasonlítás és az antik jogrendszerek* i. m. 148. old itt a szerző az un. szurrogációs gondolatra utal Pringsheimre hivatkozva.

¹⁶¹ Vö. Goldschmidt : *Universalgeschichte des Handelsrechts*. Stuttgart 1891.284. old.

nagyságú tőkerészekkel vehessenek részt egyes vállalkozások lebonyolításában.¹⁶² A mai betéti társaságok és részvénytársaságok elődeiként is számon tartott *commendák* esetében például a két fél által az üzlet finanszírozására biztosított tőke az üzleti vállalkozást ténylegesen bonyolító *tractator* (*socius stans*) és a tőke nagyobbik részét biztosító *commandator* (*portator*) között eltérő ($\frac{1}{4}$ - $\frac{3}{4}$ -ed) arányban oszlott meg.¹⁶³ és ennek megfelelően alakult a nyereség-veszteségviselés is. A *commendákra* vonatkozóan a jogirodalom arról is említést tesz, hogy a traktator nem mindig szolgáltatott tőkét hozzájárulásként, hanem példának okáért a tengeri fuvarozás tényleges lebonyolítását személyében vállalta.¹⁶⁴ A kockázat és veszély e vállalkozások esetén azért volt különösen nagyfokú, mert a résztvevők által biztosított tőke előre nehezen kalkulálható sikerű tengeri fuvarozási ügyletek mellett adásvételi, pénzkölcsön ügyleteket is volt hivatott finanszírozni.¹⁶⁵

Eleinte a *commandator* harmadik személyek irányában egyáltalán nem tartozott felelősséggel, mert ő csupán tőkét bocsátott a *tractator* rendelkezésére, aki az üzletet saját nevében kötötte meg. A betétes célja tőkéje után hozam elérése volt, és miután az egyház tiltotta a kamatvételt, a felek ezért állapodtak meg abban, hogy az üzletvezető fél társa legyen a *kommendator*. Az üzletvezető a kamat helyett tehát osztalékot, nyereséget fizetett- ez a konstrukció tehát palástolt kamatozó kölcsön volt jóllehet az egyház nem tekintette annak.¹⁶⁶ A felelősségkorlátozás megszüntetésének igénye is hamarosan felbukkant és ennek nyomán jelentek meg – főként a francia jogban - a „kifelé” is megnyilvánuló ún. *accommanditák*. E társaságokban már megállapították a betevő társ felelősségét is a harmadik személyekkel szemben igaz csak a betét erejéig, de egyenes adósként.¹⁶⁷ A francia jog a *Code de commerce*-ban is fenntartotta ezt a megoldást, a német jog azonban megőrizte a hagyományos *commenda* azon konstrukcióját, hogy a „kültag” nem felelt a vagyoni betétje szolgáltatásán túlmenően.

¹⁶² Vö. Kisfaludy András: A társasági jog helye a jogrendszerben. Polgári Jogi Kodifikáció 2000/3. szám 4 -5. oldal.

¹⁶³ Vö. Goldschmidt, *Universalgeschichte des Handelsrechts* i.m. 255. old.

¹⁶⁴ Vö. Helmut Coing, *Europäisches Privatrecht Band I. Alteres Gemeines Recht (1500-1800)* München 1985 C.H. Beck 464. old.

¹⁶⁵ Vö. Golschmidt: *Universalgeschichte des Handelsrechts* i.m. 256--259. o.

¹⁶⁶ Vö. Magyary Géza : *Összegyűjtött dolgozatai*.3. Kereskedelmi jog. A kereskedelmi társaságok szervezésének irányelvei. MTA Kiadása Budapest. 1942. 636-637. old.. még Golschmidt : *Universalgeschichte des Handelsrechts* i. m. 265. old.

¹⁶⁷ Vö. Goldschmidt: *Universalgeschichte des Handelsrechts* i. m. 269. old.

Látható, hogy a személyegyesítő típusú társaságok esetében a felelősség korlátozásának ókori és középkori jogtörténeti képe igen színes volt, tendenciájában pedig egyre inkább megfigyelhető a korlátlan tagi felelősség limitálására irányuló törekvés is akkor és ott ahol ezt az üzleti kockázat mérséklése megkívánta.

5. A felelősségkorlátozás kérdéséről a társasági jog kapitalista korszakában

A kockázati tőke és a rizikó korlátozásának megléte a tőketársaságok mai formáihoz emlékeztető változatainál a XVIII. században már nyilvánvaló tény. *Megállapítható, hogy a tőketársulások felelősségi vonzéspontja egyre inkább a tagi korlátozott felelősség lesz.* Az állami befolyás fokozatos erősödése a társasági jog irányába indirekt módon a felelősségkorlátozás kiegyensúlyozásaként tétéleződött. A szerződési szabadság- általa a felelősség korlátozás lehetősége – megszorításaként jelentkezett a társaságok alapításának, nyilvántartásának és működésének egyre kiterjedtebb törvényi szabályozása. *A tőketársulásokban a tagi felelősségkorlátozásnak az állami befolyás növekedése volt az ára.* A felelősségkorlátozás fontos állomásához érkezik el azzal, hogy a részvénytársaságok esetében a részvényesi korlátozott felelősség határa legfeljebb addig volt áttörhető, hogy a társaság vesztesége esetén a részvényest egy pótbefizetési kötelezettség terhelte.¹⁶⁸ Ezt a szabályt egyébiránt a common law csak akkor találta alkalmazhatónak, ha a pótbefizetési kötelezettséget az alapító okirat előírta. A felelősségkorlátozás igénye a társasági jogban később a XIX. századtól még erőteljesebbé vált. A modern technika alkalmazása a közlekedésben, a nehéziparban olyan új veszélyforrásokat teremtett, amely a felelősség korlátozásának igényét a társasági jogban is felfokozta. Nem véletlenül esik erre az időszakra a belga ill. német jog nagy találmánya, a korlátolt felelősségű társaság (*G.m.b.H.*) megjelenése sem.¹⁶⁹ Fontos kihangsúlyozni, hogy a korlátozott felelősség pozíciója a tag számára a vállalkozási tevékenységben nem járhatott azzal, hogy e felelősségi jogi helyzetével visszaélve kárt okozzon a hitelezőknek, a társaságnak vagy korlátlanul felelősséggel tartozó tagtársainak. A társasági jogi jogalkotás egyik fő irányává egyértelműen ezért vált napjainkra, annak biztosítása, hogy a korlátozott tagi felelősség áttörésre (*Durchgriff*) illetőleg átmetszésre kerül a joggal való visszaélés eseteiben a hitelezők és a közérdek védelme miatt.

¹⁶⁸ Vö. Lévy-Bruhl i.m. 245. old.

¹⁶⁹ Vö. Karsten, Schmidt, *Gesellschaftsrecht Köln-München* 1986. 739-740.

A korlátozott tagi felelősség jelenkorig nyúló és a társasági jog internáliáira és exeternáliára egyaránt ható aktualitását főként a gazdasági élet meglévő bizonytalanságai, a forgalom biztonságának támogatása, a közérdek és a hitelezők fokozott védelme, de a kiterjedt üzleti verseny, a nemzetközi gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok a termékfelelősségi problémák, a fogyasztóvédelmi és környezetvédelmi szempontok is indokolják.¹⁷⁰

6. A korlátozott tagi felelősség az 1997. évi CXLIV törvény (Gt.) általános és egyes társaságokra vonatkozó rendelkezéseiben

6.1. A korlátozott tagi felelősség nyomai a közös szabályokban

A tagi korlátozott felelősségnek a hatályos Gt.-ben is mindenek előtt *kódexbeli fundamentumai* vannak.¹⁷¹ A kártérítési felelősség korlátozásának lehetősége a társaság tagjai egymáshoz való (belső) viszonyában is egzisztálhat a magánjog általános (mögöttes) normái szerint, de a felelősség korlátozásának a felek megállapodásán alapuló eseteiben a társaságon kívüli harmadik személyek (elsősorban a hitelezők) tekintetében az ebbéli korlátozásnak nincs joghatálya. Társasági törvényünk felelősségi jogi szövegében a korlátozott felelősségre utaló felelősségi szálak végigfutnak az általános rendelkezéseken csakúgy, mint az egyes társaságokra irányadó, valamint a konszernjogi szabályokban. A továbbiakban a törvény egyes rendelkezéseinek áttekintéséhez e pontban a *tagi felelősségkorlátozás szempontját, mint iránytűt alkalmazzuk*.

Mindenek előtt a felelősségnek határt szabó, azt jogpolitikai és jogdogmatikai lényegére és terjedelmére szorító szabályként kell értékeljük a *felelősség halmozás (kumuláció) tilalmát*. Ennek törvényben rögzített esetei alapján¹⁷²

- természetes személy egyidejűleg csak egy gazdasági társaságban lehet korlátlanul felelős tag.
- közkereseti és betéti társaság nem lehet gazdasági társaság korlátlanul felelős tagja.
- egyszemélyes gazdasági társaság -ha törvény ettől eltérően nem rendelkezik- nem lehet gazdasági társaság egyedüli tagja, illetve részvényese.

¹⁷⁰ Vö. Nochta Tibor, Megjegyzések a társasági jogi felelősségkorlátozás kérdéséhez i. m. 412. old.

¹⁷¹ Vö. Szladits, Magyar Magánjog III. Kötelmi Jog Általános Része i.m. 24. oldalán használja a kódexbeli fundamentum megjelölését a korlátolt felelősséggel kapcsolatosan..

¹⁷² Vö. Gt. 4.§.(1). bekezdésével.

E korlátozások jogpolitikai magyarázata a *közérdek- és a hitelezők védelmének biztosításában van*.¹⁷³ Az előbbi elv áttételesen, míg az utóbbi közvetlenül szenvedhet csorbát valamely tilalom megszegése esetén. A korlátlanul felelős tag ugyanis a társaság tartozásaiért a saját teljes vagyonával köteles helyállni, amennyiben a társaság vagyona a tartozást nem fedezi. A korlátlan felelősségekben rejlő nagyobb biztosíték a hitelezők felé leértékelődik vagy egyenesen végrehajthatatlanná válik, ha ugyanaz a személy az ilyen tagsági viszonyok, azaz helytállási kötelezettségek halmozásával a vagyonát egyszerre több társaságban korlátlan felelősséggel terheli. A kódex e szabályát erősíti meg az egyéni vállalkozásokról szóló törvény is azzal, hogy kimondja egyéni vállalkozó nem lehet az aki korlátlan felelősséggel járó tagsági viszonyban áll valamely gazdasági társasággal.¹⁷⁴

Az említett tilalommal összefüggésben a Gt. indokolása hangsúlyozza, hogy a *tilalom csak az egyidejűsége áll fenn*, azaz egymást követő időpontokban akárhány korlátlan felelősséggel járó tagsági viszony létesíthető, amennyiben a megelőzően létesített ilyen tagság már megszűnt. Ez a törvényi megoldás nézetem szerint aggályossá tehető *egyfelől* azon szabály tükrében, hogy a társaságtól megváló tag tagsági viszonya megszűnésétől számított öt évig- a többi taggal azonos módon felel a társaságnak harmadik személyekkel szemben fennálló olyan tartozásáért, amely tagsági jogviszonya megszűnése előtt keletkezett „¹⁷⁵ A társulási szabadságot deklaráló rendelkezés¹⁷⁶ alapján ugyanakkor annak semmi akadályja nincs, hogy a közkereset vagy betéti társaságban tagsági viszonyát megszüntető tag, illetve beltág újabban alapított társaságban mint korlátlan felelősségű tag részt vegyen.

Másfelől az sem tiltott- mondja ki a törvény kommentárja -, hogy egy korlátlan felelősséggel járó tagsági viszony mellett több más korlátolt felelősséggel járó tagsági viszonyt létesítsenek, illetve olyat, ahol a vagyoni felelősség csak a társasággal szemben és csak meghatározott vagyoni érték szolgáltatására áll fenn. Ha ezt a magyarázatot fenntartások nélkül elfogadnánk, akkor a *korlátolt felelősség törvényben is rögzített áttörésének esetei* a halmozott korlátlan felelősségek helyzetét megteremthetnék. Ezt kollíziós lehetőséget szerintem a jogalkotónak tisztázni szükséges pontosan a közérdek és a hitelezők érdekei védelme miatt. Álláspontom szerint tehát a felelősség kumuláció tilalma törvényi szabályozásának mindenképpen ki kell a

¹⁷³ Vö. E két célt emeli ki Gt. 4.§.-ához fűzött kommentárjában a Gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata CD KompLEX Jogtár és a Társasági és cégtörvény kommentárja I. HVG ORAC 2002. 127-128. old (szerk. Sárközy Tamás)

¹⁷⁴ Lásd az 1990. évi V. tv. 11. §. (2). bekezdésében foglaltakat.

¹⁷⁵ Lásd. Gt. 97. §.(1). bekezdését

¹⁷⁶ Vö. Gt. 3.§.(1). bekezdésével

jövőben térnie a korlátozott tagi felelősség áttörése esetén előálló azonos vagyontömeget érintő többirányú teljes felelősségi helyzetek kiküszöbölésére is.

A felelősségelhalmozás nem kívánt esete fennforogna akkor is ha „továbbtársulhatna” az a gazdasági társaság, amelyben a tagok a társaság vagyonát meghaladó tartozásokért korlátlanul (illetve egyetemlegesen is) felelnek.

Az Európai Unió 12. számú társasági jogi irányelve az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságokról az un. „unokatilalom” elvének megtartását várja el a tagállamoktól. Hatályos kódexünk a fentebb említett jogharmonizációs kötelezettségeink teljesítésébe illeszkedő rendelkezése mondja ki, hogy egyszemélyes gazdasági társaság- ha törvény ettől eltérően nem rendelkezik -nem lehet gazdasági társaság egyedüli tagja. E jogszabályi rendelkezéssel összefüggésben kialakult bírói gyakorlatból külön kiemelés érdemel az a döntés melynek megfelelően erre vonatkozó tilalom hiányában a Legfelsőbb Bíróság kimondta: „nincs jogszabályi akadálya annak, hogy az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaság egyedüli-és nem egyszemélyes–gazdasági társaság tagja a társaság vagyoni eszközeit megosztva, kiválással újabb egyszemélyes gazdasági társaságot alapítson.”¹⁷⁷

A Gt. általános rendelkezései között található alapvetően a társulási szabadságot érintő, de a felelősség korlátozottságának kérdésével is kapcsolatba hozható szabály szerint törvény előírhatja, hogy *egyed gazdasági tevékenységek csak meghatározott gazdasági társasági formában végezhetők.*¹⁷⁸ Azaz ezekben az esetekben olyan gazdasági társaságokról van szó legtöbbször amelyeknél –mint tőketársulásoknál -a tagi (részvényesi) felelősség egyben korlátozott is.¹⁷⁹

A korlátozott tagi felelősség léte a társasági jogban miként ezt már a korábbiakban hangsúlyoztuk alapvetően a jogalkotó döntésétől függ. Terrénumát alapvetően a kódex kogens szabályai fogják át. A magánjogban megszokott, a felelősséget korlátozni is képes magánautonómiát a társaságok jogában – a közérdek és a hitelezői érdekek védelme céljából -

¹⁷⁷ Vö. BH.2001.232. számú döntéssel és a 2001.537. számú döntéssel

¹⁷⁸ Lásd Gt. 6. §. (1). bek.

¹⁷⁹ Lásd ilyen korlátozás található a szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény 37. § 7. pontjában, mely alapján a törvény alkalmazásában gazdasági társaság alatt korlátolt felelősségű társaság vagy kizárólag névre szóló részvényeket kibocsátó részvénytársaság értendő. A gazdasági társaságok közül részvénytársasági formakényszert ír elő pl. a Hpt. 8. § (1) bek. a bankok és a szakosított hitelintézetek számára, míg pl. a Bit. 6. § (1) bek. és a 33. § (1) bek. a gazdasági társaságok közül csak a részvénytársasági és a korlátolt felelősségű társasági formát engedélyezi az általa meghatározott tevékenységekre.

a törvényi jog a társaságon kívüli relációkból kiszorítani törekszik. A korlátozott felelősség kérdésének törvényi rendezése azonban szükségszerűen csak „tökéletlen” lehet. A társasági jog rigorózus felelősségi jogát kell, hogy lazítsa az általános magánjog inkább szabadsághoz (diszpozitivitáshoz) szokott normarendszere és eszméje. E megközelítésben a felelősség korlátozásának ügye a társasági jogban *a kógencia és a diszpozitivitás mérlegén* is mérhető¹⁸⁰, de a *Gt. és a Ptk. általános viszonyára is visszavezethető* kérdés. Ezeket az összefüggéseket törvény¹⁸¹ mindenek előtt akként rögzíti, hogy *”a tagok (részvényesek) e törvény rendelkezéseitől akkor térhetnek el, ha ezt a törvény megengedi.”* A tagok (részvényesek) e törvény, illetve a jogszabályok keretei között a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) tartalmát szabadon állapíthatják meg. A törvény e paragrafusának (2). bekezdése pedig kimondja: *„a gazdasági társaságoknak és tagjaiknak (részvényeseinek) e törvényben nem szabályozott vagyoni és személyi viszonyaira a Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit kell alkalmazni.”*

A hatályos társasági törvény rendelkezéseinél láthatóan alapelv a kógencia, ami azt jelenti, hogy a Gt. szabályai kötelezőek, eltérni tőlük csak azokban az esetekben lehet, ahol az eltérés lehetőségét maga a törvény mondja ki.¹⁸² A fentiekből következően a cégek létesítő okiratának tartalmát a szerződő felek csak a Gt., illetve az esetleg alkalmazandó egyéb jogszabályok keretei között jogosultak megállapítani.

A Gt. alapvetően polgári jogi jogviszonyokat rendez. Ezért az általa érintett vagyoni és személyi jogviszonyokra is mögöttes jogszabályként általános érvénnyel mindazok a polgári jogi rendelkezések az irányadók, amelyeket a Ptk. tartalmaz. A Ptk. és a Gt. egymás közti viszonyára az általános (generális) és a különös (speciális) jogszabályi rendelkezések alkalmazásánál használt szempontokat kell figyelembe venni. Ezért *ahol a Gt. eltérő rendelkezéseket nem tartalmaz, ott az adott társasági jogviszony sajátosságaira figyelemmel a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.* Így az olyan polgári jogi fogalmaknál és rendelkezéseknél mint például a kártérítési felelősség a Ptk. az alapvető és elsődleges jogforrás is lehet.¹⁸³

¹⁸⁰ Lásd a probléma felvetést részletesebben Nochta Tibor : Társasági jogunk néhány aktuális kérdéséről . Jogtudományi Közlöny 1994/3. szám. 122-123 old.

¹⁸¹ Lásd a Gt. 9. § (1) bekezdését

¹⁸² Lásd Gt. 57.§.(1). bekezdését.

¹⁸³ Vö. a Gt. 9. §.-hoz fűzött miniszteri indokolással, valamint lásd a Gt. és a Ptk. viszonyáról bővebben : Nochta Tibor: Társasági jogunk néhány aktuális kérdéséről Jogtudományi Közlöny 1994/3. szám 122-123. old.

Ezt láthatjuk például a *könyvvizsgáló felelősségére* vonatkozó azon Gt.-beli rendelkezésben mely szerint a könyvvizsgálóra a reá vonatkozó speciális jogszabályokban, illetve a Polgári Törvénykönyvben meghatározott felelősségi szabályok az irányadók.¹⁸⁴

A *gazdasági társaságok megszűnése* során a felelősségi konzekvenciák szempontjából egyrészt annak van jelentősége, hogy jogutódlással, avagy anélkül történik a társaság megszűnése, másrészt annak, hogy a megszűnt társaságban a tagok felelőssége a társaság vagyonát meghaladó tartozásokért korlátlan vagy korlátozott volt-e.

A *felelősség mögöttes(másodlagos) variánsa* (és ezzel együtt teremtődött korlátozottsága) tapintható ki azon elévülési szabályban mely szerint a gazdasági társaság megszűnése esetén a megszűnő társaságot terhelő kötelezettségek alapján érvényesíthető követelések a társaság megszűnésétől számított öt év alatt évülnek el, kivéve, ha jogszabály valamely követelésre rövidebb elévülési időt állapít meg.¹⁸⁵ Ezt az elévülési időt – ha a tag felelőssége a társaság kötelezettségeiért a társaság fennállása alatt korlátlan volt és a tag tagsági viszonya a társaság megszűnése előtt szűnt meg-tagsági viszonya megszűnésétől kell számítani. E rendelkezésből következik, hogy a társaság cégjegyzékből történő jogerős törlését megelőzően kivált tag csak a tagsági viszonya megszűnéséig keletkezett társasági kötelezettségeikért tartozik mögöttes felelősséggel, és nem felel az ez után keletkezett társasági kötelezettségeikért.¹⁸⁶ Ugyancsak a felelősség tagokra nézve szekundér rendezését láthatjuk azon rendelkezésben mely szerint *a gazdasági társaság jogutódlással történő megszűnése esetében* a jogelőd kötelezettségeiért a jogutód társaság tartozik helytállni.¹⁸⁷ A jogelőd gazdasági társaság tagjainak (részvényeseinek) felelőssége csak akkor állapítható meg, ha jogutód gazdasági társaság helytállási kötelezettségének nem tudott eleget tenni.

A jogutódlással történő különböző megszűnési módok valamennyi lehetséges esetére (átalakulás, egyesülés, összeolvadás, beolvadás, szétválás, különválás, kiválás) egységesen érvényes, hogy a jogelőd társaságnak az átalakuláskor fennálló tartozásaiért és egyéb kötelezettségeiért alapvetően a jogutód társaság köteles helytállni. A megszűnt (jogelőd) társaság tartozásáért a volt tagok (részvényesek) helytállási kötelezettsége csak másodlagos.

¹⁸⁴ Lásd a Gt. 45. §. (2). bekezdését

¹⁸⁵ Vö. Gt. 54.§.(1).bek.

¹⁸⁶ Lásd ugyanezen következtetést a Társasági és a cégtörvény kommentárja I. kötet HVG ORAC Kiadó 2002 Budapest 241. old.

¹⁸⁷ Vö. Gt. 55.§.(1). bekezdésével

Ez azt jelenti, hogy felelősségük csak akkor állapítható meg, ha a jogutód társaság az elsődlegesen őt terhelő helytállási kötelezettségének nem tudott eleget tenni. A felelősség korlátozottsága tehát itt terjedelmileg egy helytállási (*praestare*) kötelezettségben manifesztálódva van behatárolva arra a mértékre, amelyet a jogutód társaság, mint egyébként őt terhelő helytállási kötelezettséget nem tudott teljesíteni. Ha a jogutód társaság a megszűnt (jogelőd) társaság kötelezettségeinek még részben sem tud eleget tenni akkor a tag helytállási kötelezettsége természetesen a teljes tartozásért áll fenn.

Általános elv, hogy a gazdasági társaság tagja (részvényese) a *jogutód nélkül megszűnt* gazdasági társaságot terhelő kötelezettségeikért felelősséggel tartozik. A társaság jogutód nélküli megszűnésének különböző eseteiben általános szabályként a volt tagok (részvényesek) kötelesek a rendezetlen tartozásokért helytállni¹⁸⁸Lényeges szabály azonban, hogy mindkét fő megszűnési mód - jogutódlással vagy anélkül - esetén a helytállási kötelezettség mértéke és jellege eltérően alakul attól függően, hogy az adott társasági formára figyelemmel a társaság fennállása alatt milyen volt a tag (részvényes) felelőssége a társaság tartozásaiért.

Ha a tag felelőssége a társaságot terhelő kötelezettségeikért a társaság fennállása alatt korlátlan és egyetemleges volt, a helytállási kötelezettsége is korlátlan és egyetemleges a megszűnt gazdasági társaság kötelezettségeiért. A tagok között a helytállási kötelezettségre tekintettel felmerült tartozást a felosztott társasági vagyonból való részesedésük arányában kell megosztani.

*Ha a tag felelőssége a gazdasági társaságot terhelő kötelezettségeikért a társaság fennállása alatt korlátozott volt, a tag (részvényes) felelőssége a társaság megszűnésekor felosztott társasági vagyonból a tagnak (részvényesnek) jutó rész erejéig áll fenn a megszűnt társaságot terhelő kötelezettségeikért.*¹⁸⁹

Nem hivatkozhat korlátozott felelősségére az a tag, aki ezzel visszaélt. Így a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság azon tagjai, akik a társaság elkülönült jogi személyiségével és korlátlan felelősségével a hitelezők rovására visszaélték, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a megszűnt társaság ki nem elégített kötelezettségeiért.

¹⁸⁸ Vö. Gt. 53. § (1) a)-b), bekezdéseivel

¹⁸⁹ Vö. Gt. 56.§-al

Különösen fennáll a tagok ez utóbbi felelőssége, ha a társaság vagyonával sajátjukként rendelkeztek, illetve, ha a társasági vagyont saját vagy más személyek javára úgy csökkentették, hogy tudták, illetve kellő gondosság tanúsítása esetén tudniuk kellett volna, hogy ez által a társaság a kötelezettségeit harmadik személyek részére nem lesz képes teljesíteni.

A kódex indokolása szerint a helytállási kötelezettség tekintetében alapvető különbség érvényesül abban az esetben, ha a tag helytállási kötelezettsége a társaság megszűnését megelőzően korlátlan és egyetemleges volt a társaság tartozásaiért, vagy pedig a tagi (részvényesi) felelősség csak korlátozott volt.¹⁹⁰

Az előbbi eset vonatkozik a közkereseti társaság valamennyi tagjára és a betéti társaság esetén a beltagra, illetve a kültagra is a Gt. 103. § (1) bek. szerinti esetben. Ide tartozik továbbá az a speciális eset is, amikor az egyszemélyes korlátozott felelősségű társaság egyedüli tagja, vagy az egyszemélyes rt. részvényese az alapító okiratban vagy annak a módosításában az egyszemélyes társaság tartozásaiért korlátlan és teljes felelősséget vállal.¹⁹¹ Ezekben az esetekben a társaság megszűnésekor a kielégítetlen tartozásokért a helytállási kötelezettség változatlanul korlátlan és teljes, illetve több tag esetén egyetemleges marad. Ilyenkor a jogosult valamennyi volt tagtól együttesen vagy választása szerint bármelyik volt tagtól egyedül követelheti a teljes tartozást a Ptk. általános rendelkezései szerint.¹⁹² A tartozásért helytálló tag a többi korlátlan és egyetemleges vagyoni felelősségű tagtól ezt követően a felosztott társasági vagyomból - ha volt ilyen - a ráeső részt meghaladóan történt teljesítését követelheti a tagok egymás közti ún. belső jogviszonyának elszámolási szabályai alapján.

Korlátozott tagi (részvényesi) felelősség esetén a felelősség a társaság megszűnésekor is korlátozott marad, mégpedig a felosztott társasági vagyomból az egyes tagokra (részvényesekre) jutó rész erejéig. Ha felosztható vagyon nem maradt vagy abból az adott tag nem részesült, akkor az ilyen társaságoknál - fő szabályként - a volt tagokat (részvényeseket) helytállási kötelezettség a társaság rendezetlen tartozásaiért nem terheli.

¹⁹⁰ Vö. Gt. 55.§-ához fűzött CD-CompLex Jogtárban olvasható indokolással

¹⁹¹ lásd a Gt. 173. § (3), 271. § (3).bekezdéseit

¹⁹² Vö. a Ptk. 334.§.(2).bekezdésében foglaltakkal

E fő szabály alól kivétel az olyan visszaélés a korlátolt felelősséggel, ami a hitelezők kijátszását célozta és aminek tipikus esete a társasági vagyon ún. kimentése vagy a társaság ún. kiürítése a hitelezői követelések vagy a köztartozások elől. Ez éppen úgy történhet a vagyoni eszközöknek a társasági vagyonból egy másik társaság vagyonába való átvitelével - átjátszásával -, mint magánvagyonba utalással. Az ilyen magatartás a kifejezetten célzatos rosszhiszeműségen kívül megvalósulhat az olyan jellegű felelőtlen nemtörődömséggel vagy gondatlansággal is, ami adott esetben indokolja annak a kivételes szabálynak az alkalmazását, ami ilyenkor a korlátlan és egyetemleges felelősség szankcióját jelenti. Az adott kivételes felelősségi szabály alkalmazásának természetesen feltétele egy erre alapított polgári jogi igény során a megfelelő bizonyítottság, aminek a megállapítása peres eljárásra tartozik, de megalapozhat büntetőjogi felelősségre vonást is.¹⁹³

A korlátolt felelősséggel való visszaélés felelősségi jogkövetkezménye ugyanúgy a korlátolt tagi felelősség elvesztése, mint a konszernjogi szabályokban deklarált korlátozott tagi felelősség korlátlan felelősségbe való átmenete. Fontos ugyanakkor kihangsúlyozni, hogy a vonatkozó rendelkezések egymásra tekintettel történő alkalmazása – és szükséges elhatárolása - a joggyakorlatban mellőzhetetlen követelmény.¹⁹⁴

A korlátozott tagi felelősség megszűnésével járhat együtt - és olyan *kötelező átalakuláshoz* vezethet ahol a tag felelőssége már korlátlan lesz -, az ha a gazdasági társaság a számviteli törvény szerint készített beszámolójának adatai alapján egymást követő két évben nem rendelkezik a társasági formájára kötelezően előírt jegyzett tőkének megfelelő összegű saját tőkével és a társaság tagjai (részvényesei) a második év számviteli törvény szerinti beszámolójának elfogadásától számított három hónapon belül a szükséges saját tőke biztosításáról nem gondoskodnak.¹⁹⁵ Ebben az esetben a korlátolt felelősség „elvesztése” lehet az ára a tartósan tőkehiányos működésnek, amely a forgalom biztonsága és a hitelezők érdekek védelme miatt is fontos szankció.

¹⁹³ Vö. Gt. 56.§.(2). és (3). bekezdésével

¹⁹⁴ A Gt. 56. § (2)-(3) bek.-ben szabályozott említett felelősségi esetek összefüggést mutatnak a Gt. 296. § (1) és (3) bek. és a 297.§.-ban részletezett un. konszernjogi korlátlan és teljes felelősség alakzataival.

¹⁹⁵ Ilyen eset fordulhat elő ha a Kft. „visszaalakul betéti vagy közkereseti társasággá. Vö. Gt. 61. §. (1). bekezdésével.

A törvény¹⁹⁶a részvénytársaságok vonatkozásában az alaptőke leszállítási eljárásnál egy további speciális kényszerátalakulási esetet is megállapít. Eszerint a szabály szerint, ha az alaptőke leszállítására a részvénytársaságnál azért nincsen lehetőség, mert ezzel a részvénytársaság alaptőkéje a Gt.-ban megállapított legkisebb összeg alá csökkenne, akkor a közgyűlés köteles vagy más gazdasági társasággá való átalakulásról, vagy pedig a jogutód nélküli megszűnéstől dönteni.¹⁹⁷

A korlátozott tagi felelősségnek *az átalakulásra irányadó további szabályokban is* lehet szerepe.

A Gt. szerint az átalakulás az átalakuló gazdasági társasággal szemben fennálló követeléseket nem teszi lejárttá.¹⁹⁸

Azok a hitelezők, akiknek az átalakuló gazdasági társasággal szemben fennálló, le nem járt követelése az átalakulásról hozott döntés első közzétételét megelőzően keletkeztek, követeléseik erejéig az átalakuló gazdasági társaságtól a döntés második közzétételét követő harmincnapos jogvesztő határidőn belül biztosítékot követelhetnek.

Ha a tag (részvényes) felelőssége az átalakuló gazdasági társaság kötelezettségeiért a társaság fennállása alatt korlátozott, a fenti rendelkezést csak akkor kell alkalmazni, ha az átalakulással létrejövő gazdasági társaság jegyzett tőkéjének összege kevesebb, mint a jogelőd gazdasági társaságé volt az átalakulás elhatározásakor.

A törvény kivételi szabálya¹⁹⁹a biztosíték igénylési lehetőséget nem a felelősségi formaváltáshoz köti, hanem a hitelezői fedezet csökkenéséhez. Ezért olyan esetekben, ha az átalakulás nem érinti negatívan a jogutód társaság jegyzett tőkéjét, vagyis a jogelőd társaság

¹⁹⁶ Lásd a Gt. 258. § (3) bekezdését

¹⁹⁷ külön törvények - mint például a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény, a pénzügyi intézmények, a biztosítási törvények a hatálya alá tartozó részvénytársaságok, az értékpapírok forgalomba hozataláról, a befektetési szolgáltatásokról és az értékpapír-tőzsdéről szóló 1996. évi CXI. törvény, az elszámoló ház stb. tekintetében a Gt.-tól eltérő magasabb tőkekövetelményeket állapítanak meg, úgy akkor ha a működés során tőkeleszállítást hajtanak végre és annál a magasabb külön törvényben megállapított tőkekövetelmény alá szállna le a társaság, a Gt. 258. § (3) bekezdését nem kell alkalmazni.

Törzstőke leszállításnál a kft. cégformánál ugyancsak hasonló szabályt fogalmaz meg a Gt. A 166. § (2) bekezdése ugyanis kimondja, hogy ha a társaság törzstőkéjének a Gt. által előírt kötelező leszállítására azért nem kerülhet sor, mert a Gt. szerinti törvényes minimum alá szállnának le, akkor a kft. taggyűlése is köteles vagy a jogutód nélküli megszűnéstől, vagy pedig más társasági formává való átalakulásról dönteni.

A Gt. 61. §-ának az alkalmazásával összefüggésben a gyakorlatban értelmezési gondokat okozott a Gt. 258. § (3) és a Gt. 166. § (3) bekezdéshez való viszonya, illetve a két fő esetkör közötti különbség kérdése.

¹⁹⁸ Vö. Gt. 66.§.(1).bek.

¹⁹⁹ Vö. Gt.66.§.(2). és (3). bekezdésével

jegyzett tőkéjéhez képest az nem csökken, hanem azonos marad, vagy esetleg még növekszik is, akkor a hitelezőket nem illeti meg a biztosítékigénylési jog.

Olyan esetekben viszont, ha a jogutód társaság jegyzett tőkéje negatív irányban eltér a jogelőd társaság jegyzett tőkéjétől, akkor a felelősségi formaazonosság ellenére is jogosultak a hitelezők a biztosítékigénylésre. (Így például, ha egy zártkörűen működő részvénytársaság 20 milliós tőkéjével 10 milliós törzstőkéjű kft.-vé alakul át, akkor ez a hitelezői fedezetet érintő negatív változásnak minősül és ezért a hitelezőket megilleti a biztosítékigénylés. Fordított esetben viszont - bár a felelősségi forma mindkét esetben azonos - vagyis, ha egy 5 milliós kft. alakul át egy 20 milliós jegyzett tőkéjű részvénytársasággá, már nincsen hitelezői érdekveszély, ezért biztosítékigénylésre sincsen mód).

Gazdasági társaság betéti társasággá való átalakulásának különleges a korlátozott kültagi felelősségre visszavezethető szabálya alapján, ha gazdasági társaság betéti társasággá alakul át, akkor az átalakulásról szóló közleményben a társasági forma sajátossága miatt a kültagok vagyoni betétjének az összegét is fel kell tüntetni. A kültag ugyanis főszabályként kizárólag csak a társasági szerződésben vállalt vagyoni betétjének a szolgáltatására köteles és a társaság kötelezettségeiért egyébként nem felel. A betéti társaság vagyoni helyzetének az ismeretéhez azonban a hitelezőknek a kültagok vagyoni hozzájárulása mértékét is meg kell tudniuk.

6.2. Korlátozott tagi felelősség az egyes társaságokra irányadó szabályokban

A betéti társaság kültagjának korlátozott felelősségéről

A betéti társaság törvényi fogalma szerint olyan társaság, amelynek létesítésére irányuló társasági szerződéssel a társaság tagjai üzletszerű, közös gazdasági tevékenység folytatására vállalnak kötelezettséget oly módon, hogy legalább egy tag (beltag) felelőssége a társasági vagyon által nem fedezett kötelezettségekért korlátlan és a többi beltaggal egyetemleges, míg legalább egy másik tag (kültag) csak a társasági szerződésben vállalt vagyoni betétje szolgáltatására köteles, a társaság kötelezettségeiért azonban - e törvényben meghatározott kivétellel - nem felel.

A tagi felelősségi viszonyok kifelé történő egyértelműsítése szempontjából van jelentősége annak is, hogy a betéti társaság elnevezést - vagy annak "bt." rövidítését - a társaság cégnevében fel kell tüntetni. Felelősségi konzekvenciája is van annak, hogy a betéti társaság

hatályos jogunk szerint nem biztosíthat anonimitást a kültag számára és kifelé csak a társaság léphet jogviszonyba a kültag nem, ekként nem valósíthat meg ún. csendes társaságot.²⁰⁰ A betéti társaság lényegében olyan személynek is (kültag) kínál részvételi lehetőséget gazdasági társaságban tőkebefektetés biztosításával, ahol e személy jóllehet nem akar, illetve nem is tud személyesen részt venni a társaság tevékenységében és irányításában. E túlzott kockázatvállalás ellentételezése ugyanakkor számára a felelősség korlátozottságának törvény általi biztosításában áll.²⁰¹

A kültag vagyoni felelőssége korlátozott, csak a vagyoni betétje erejéig áll fenn. Felelőssége a beltageval csak akkor azonos, ha neve a társaság cégnevében szerepel.²⁰² A kültag vagyoni felelősségét a társaságból őt illető vagyoni hányad növekedése nem érinti, ahogyan a vagyoni betétje - a társaság vagyona - csökkenése vagy elveszése sem jelenti a társasági szerződésben meghatározott vagyoni betétjének kiegészítési vagy pótlási kötelezettségét. Ha tehát a társaság vagyona elfogy és a kültag a vagyoni betétjét már szolgáltatta, akkor a kültag a saját vagyonával semmilyen mértékig nem köteles helytállni (cum viribus felelősség). A törvényi kivételeken túl a kültagnak nincs mögöttes felelőssége a társaság tartozásaiért.

A kültag a korlátozott felelősségéből következik, hogy a társaság ügyeinek intézését önálló döntési jogkörrel nem láthatja el. Ezért, sem a társaság belső ügyintézési - ügyvezetési - sem a kifelé, harmadik személyek irányába történő képviseleti tevékenységet -a törvény 103.§. (1). bekezdésében foglalt kivétellel- általános jelleggel nem végezhet, erre érvényes felhatalmazást nem kaphat. A rendelkezés indoka, hogy az a tag, aki csak a vagyoni betétje mértékéig tartozik felelősséggel a társaság tartozásaiért, ne kaphasson olyan önálló, általános döntési jogosultságot, aminek a kockázatát a teljes súlyával nem ő, hanem a beltagek viselik, akik a teljes vagyonukkal felelnek.

Ez a tilalom azonban nem jelenti azt, hogy a kültag, ha korlátozottabb mértékben is, de semmilyen formában nem érvényesíthetné akaratát a társaság ügyeiben.²⁰³ A bírói gyakorlat által kialakítottan a kültag ugyan ügyvezetői (üzletvezetői) és cégvezetői tevékenységet nem láthat el, de egyes résztvékenységeket a társasági szerződésben vállalt személyes közreműködése keretében igen. Ebben az esetben a tagok közös elhatározásának

²⁰⁰ Vö. Péter Zsolt, A csendes társaság és hatályos joguk Gazdaság és Jog 1995/4. szám 9. old.

²⁰¹ Vö. Kisfaludi András, A társasági jog, Budapest 1996. 107-108. old.

²⁰² Vö. Gt. 103.§.(1).bekezdésével.

²⁰³ Vö. BH 1995/114. számú jogesetével

függvényében van lehetősége a kültagnak minden lehetséges esetre előre nem meghatározható terjedelmű, de mindenképpen csak kisebb részfeladatokra korlátozódó irányítási teendők ellátására. Azonban ilyenkor is az üzletvezetést ellátó beltág ellenőrzése megfelelő módon kell, hogy érvényesüljön. Másrészt a kültág a tagok gyűlése (taggyűlés) munkájában a tanácskozási és szavazati jogával a beltágokkal azonos módon jogosult részt venni és a döntésekbe szavazati joga mértékének függvényében közrehatni olyankor is amikor nem egyhangúság kell a döntés meghozatalához.²⁰⁴

Ha a kültág a társasági szerződésben feltüntetett vagyoni betétjét nem vagy csak részben szolgáltatotta, a nem szolgáltatott vagyoni betéje értékéig saját vagyonával is felel (pro viribus felelősség).²⁰⁵ A kültág e tekintetben fennálló felelőssége a hitelező irányába nem a társaság tartozásaiért áll fenn, hanem saját helytállási kötelezettségén alapulva személyes, a magánvagyonára is kiterjedő.²⁰⁶

A kültág korlátozott felelőssége kizárja, hogy a társaság tartozásaiért a hitelező közvetlenül a kültággal szemben léphessen fel. Ez alól két esetben van csak kivétel.

Az egyik kivétel, amikor a kültág neve a társaság cégnevében (cégszövegében) szerepel. Ennek elhatározása a tagok megállapodásától függ. Ha úgy döntenek, hogy a kültág neve szerepeljen a cégnevben ezzel azt a látszatot kelthetik mintha a kültág is beltág lenne, vagy nem betéti hanem közkereseti társaságról lenne szó, azaz a felelősségi viszonyokról a cégnev félrevezetésre lehet alkalmas. Ezért az ilyen bt-nél a kültág úgy felel a társaság tartozásaiért, mintha beltág lenne, vagyis korlátlanul és a többi beltággal egyetemlegesen.

A kültág nevének fentiek szerinti feltüntetésével kapcsolatban a Legfelsőbb Bíróság egyik felülvizsgálati eljárásban hozott határozatában²⁰⁷ megállapította, hogy a név fogalmát a Gt. nem határozza meg egyértelműen, de a jogszabály helyes értelmezése szerint - a jelenleg hatályos Gt. szerint is - a tag nevééről és nem a személynévről (a családi és az utónév együtteséről) van szó. Ezért ha a magánszemély kültagnak csak a családi nevét tüntetik fel a cégnevben az utónév nélkül, ez akkor is megalapozza a kültagnak a beltággal azonos

²⁰⁴ Vö. Gt. 101.§.(3). bekezdésével és a Gt.89.§.-ával

²⁰⁵ Vö. Péter Zsolt: A csendes társaság és hatályos joguk című cikkében a kültág ezirányú felelősségét egyezően a csendestárs felelősségével pro viribus felelősségként jelöli meg -Gazdaság és Jog 1995/4.szama 9. oldal.

²⁰⁶ Vö. Fazekas-Harsányi-Miskolczi-Újváriné, Magyar társasági jog. Novotni Kiadó Miskolc 2000. 141. old.

²⁰⁷ Lásd a Legfelsőbb Bíróság Gfv. X. 30421/1994/6. számú határozatát

felelősségét a társaság tartozásaiért, ha a beltág családi neve is azonos. A korlátlan kültagi felelősség beálltához ugyanakkor nem elegendő az, ha a cégnévben szereplő megjelölésből csak asszociáció útján lehet következtetni a kültag nevére.²⁰⁸ A vezetéknevvvel szembeni követelmény, hogy az általa használt írásmódnak megfelelően, mindenféle torzítástól, rövidítéstől mentesen jelenjék meg.²⁰⁹ Ha a betéti társaságban több azonos családi nevű kültag is van, akkor természetesen felelősségük egyformán a beltággal azonosan egyetemleges.²¹⁰

Az említett kivételek másik esete, amikor a kültag csak hiányosan vagy egyáltalán nem tesz eleget a társasági szerződés szerinti vagyoni betétszolgáltatási kötelezettségének. Ilyenkor a társaság hitelezője a kültagtól peres úton követelheti a vagyoni betétje értékének megfelelő, illetve abból a társaságnak még nem szolgáltatott résznek megfelelő teljesítést. A helyállási kötelezettség tehát ilyenkor is korlátozott, mert legfeljebb csak a vagyoni betét értékéig terjed. A különbség a vagyoni betétjét már teljesen szolgáltatott kültaghoz képest, hogy ebben az esetben nemcsak a társaság vagyona, hanem a kültag teljes vagyona is fedezetül szolgál az adott értékig terjedően, és közvetlenül a kültag is perelhető.

Látni kell, hogy a korlátozott kültagi felelősség alapját a betéti társaság önálló felelősségi jogalanyisága teremti meg és a hitelezők követelésének kielégítésére elsősorban rendelkezésre áll itt is egy társasági vagyontömeg;

Másfelől a kültag felelőssége a társaság tartozásaiért egy meghatározott összegre korlátozott felelősség, ami valójában azt jelenti, hogy a kültag az egész vagyonával felel ugyan, de csak egy meghatározott összeg mértékéig.²¹¹ A társasági szerződésben rögzített és a cégbíróságnál bejegyzett összeg mértékéig fennálló felelősségről van szó.

Lényegében ez a konkrétan meghatározott kültagi betétösszeg a kültag rizikóvállalásának felső határa. Hitelezővédelmi szempontok által indokoltan ennek ellentételezését jelenti a Gt. azon generális szabálya, amely alapján, ha a kültag nem pénzbeli betétet szolgáltat, úgy annak rendelkezésére bocsátásától számított 5 évig felelősséggel tartozik a társaságnak azért,

²⁰⁸ Lásd BH1999.13. számú döntést

²⁰⁹ Vö. A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata KJK 2002. Budapest.(szerk: Miskolczi Bodnár Péter) 356-357 old., valamint a BH 1999/13. számú esettel.

²¹⁰ Vö. BH 1994/93-as jogesettel

²¹¹ Vö. Karsten Schmidt, Gesellschaftsrecht. Köln-Berlin-Bonn-München 1986 1160-1161. old

hogy betétjének értéke a szolgáltatás idején a szerződésben megjelölt értékének megfelelt.²¹² Nem található ugyanakkor a törvényben olyan rendelkezés, amely kimondaná, hogy a kültag köteles gondoskodni a nem pénzbeli betéte értékállóságának megőrzéséről is.²¹³ Ez utóbbi szabály felvétele ugyanis a társaság működése alatt számolna minden vagyonnövekedéssel, a kültag és a társaság relációjában. Ez a megoldás a kockázatvállalás mértékét feszítené túl a kültag számára. A kültag szerződésben pontosan összegében is körülhatárolt felelőssége tartalmilag a vagyoni betét szolgáltatását illetően- egyezően a beltág ez irányú felelősségével – *objektív felelősség*, amely azonban meghatározott vagyoni betét erejéig *összegre* korlátozottan áll fenn.

A kültag felelősségének korlátozottságát - hasonlóan a tőketársulásokhoz - csak a *konstitutív cégbejegyzés* ténye teremti meg. A cégbejegyzés megtörténte előtt a felelősség a kültag esetében is korlátlan. Ez a korlátlan felelősség itt ösztönzés a mihamarabbi cégjegyzés végrehajtása érdekében, másfelől a törvényhozó akaratából folyó biztosíték a hitelezők irányába.²¹⁴

A betéti társaság kültagja korlátozott felelősségének problémakörébe illeszkedő kérdés az, hogy miként alakulnak a felelősségi szabályok akkor, ha a betéti társaság egyedüli beltágja egy korlátolt felelősségű társaság vagy esetleg részvénytársaság.²¹⁵

Ezt a lehetőséget a társulási szabadság elvét kimondó Gt.-beli szabály a nem zárja ki.²¹⁶ Ez a társasági formáció felelősségi jogi szempontból az alábbiak miatt különleges:

- a kockázatkorlátozás ennél a formánál lényegében kétszeresen valósul meg,
- a korlátolt felelősségű társaság beltág felelőssége a társaság tartozásaiért –a törvény kivételével - csupán a saját vagyona erejéig fennálló felelősség. Nem véletlen az, hogy e személyegyesülés-tőketársulás "házasság" körül a dupla felelősségkorlátozás veszélye miatt a német jogirodalomban is régóta nagy viták folynak. A német, osztrák és svájci társasági jogokban *G.m.b.H & CoKG* néven ismert társaság, különösen elfogadott és elterjedt társasági típus, és a gyakorlatban is nagy a jelentősége. Olyannyira, hogy a társasági jogi kézikönyvek

²¹² Vö. Karsten Schmidt, *Gesellschaftsrecht* i. m. 1167.old. az ún. "Vertragstheorie"-nak felel meg ez a szabálya a törvénynek

²¹³ Vö. Karsten Schmidt, *Gesellschaftsrecht* i. m. 1164-1166. az ún. "Verrechnungstheorie"-nak felel meg egy ilyen rendelkezés felvétele

²¹⁴ Lásd Karsten Schmidt, *Gesellschaftsrecht* im. 1196--1197. még: Hopt-Hehl, *Gesellschaftsrecht*. München 1987. 180-181. o.

²¹⁵ Lásd a német jogban ismert *G.m.b.H & CoKG* illetőleg a betéti részvénytársaság típusait.

²¹⁶ Vö. Gt. 3.§.(1).bekezdésével

már úgy is említik, mintha önálló társasági forma volna. A két társasági alaptípus keveredésének előnyös oldalait a vonatkozó elemzések az alábbi sajátosságokkal jellemzik.²¹⁷

-ez a társasági típus szerencsésen ötvözi a személyegyesülések és a tőketársulások kedvező tulajdonságait.

- egyszerűbb feltételeket teremt az alaptőke biztosításának,

- a társaságba történő belépés és az onnan való kilépés könnyebb,

- nem természetes személy, hanem jogi személy az, aki mint beltág korlátlanul felel,

-a management egy *G.m.b.H.(Kft)* ügyvezető kezében van, ami magasabb fokú szakértelmet garantál.

-nagyobb felelősségkorlátozási lehetőséget biztosít a vállalkozási tevékenységben.

Az említett sajátosságok alapján mindenképpen egy olyan formációról van szó, amely az Európai Unió társasági jogától sem idegen és nézetünk szerint a jövőben hazánkban is számolni lehet.

A kültag korlátozott felelősségével összefüggésben kell azt nyomatékosan kihangsúlyozni, hogy a kültag beltagéval azonos felelősségi helyzetét és képviselési jogosultságát nem teremtheti meg egy a felek általi törvényt megkerülő megállapodás, mert hatályos jogunk és joggyakorlatunk kógens módon zárja ki ezt a lehetőséget és kizárólag a törvény által biztosított fenti két esetben válhat a betéti társaság kültagjának felelősségi státusza a beltagéval azonossá.²¹⁸

Végezetül utalni kívánunk arra is, hogy a kültag korlátozott felelősségének további kérdései vetődnek fel a házaspárok által közösen, avagy a házassági vagyonszövetségbe tartozó valamely vagyonelem felhasználásával alapított betéti társaságok tekintetében a házassági vagyonszövetség vonatkozó családjogi szabályokkal összefüggésben is.²¹⁹ A joggyakorlatban az az álláspont alakult ki, hogy hiába korlátozott a kültag házastárs felelőssége a betéti társaságban, a Csjt. alapján, mint házastárs ugyanúgy felel a házastársi közös vagyontól reá eső rész erejéig mégpedig beltág házastársával egyetemlegesen a társaság tartozásaiért mintha felelőssége nem volna korlátozva társasági jogilag.²²⁰ Mindezen megoldás elkerülhető akkor,

²¹⁷ Vö. Karsten Schmidt: Gesellschaftsrecht i.m. 1122. old. Heckelmann, Abfindungsklauseln in Gesellschaftsverträgen 1973. München 115. o.

²¹⁸ Vö. A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó (szerk. Miskolczi Bodnár Péter) 102.§-hoz fűzött magyarázatával., valamint a BH 2001/434. számú döntéssel.

²¹⁹ A probléma felvetését átfogó kontextusaiban lásd: Dr. Csúri Éva: Értékpapírok és társasági részesedések a házassági vagyonszövetségben, HVG-ORAC Kiadó Budapest, 1999.

²²⁰ Vö. Pfv.VI.20.882/1998/3. számú döntésével melyet a Legfelsőbb Bíróság egy felülvizsgálati kérelem elbírálása során hozott.

ha a házastársak közötti vagyoni jogi megállapodás szerint a házastársak vagyona egymástól elkülöníthető.

Közös vállalat tagjainak kezesi felelősségéről

A közös vállalat is üzletszerű gazdasági tevékenység folytatására létrehozott jogalany. A vállalatot csak úgy, mint más gazdasági társaságot külföldi vagy belföldi természetes személy, jogi személy, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság alapíthatja, illetve tagként a vállalat tevékenységében részt vehet. Jelentős eltérés tehát a korábbi Gt. szabályozásával szemben, hogy természetes személy is alapítója, tagja lehet a közös vállalatnak. Lényeges ismérve e társasági formának a tagoknak a két nagy tőkeegyesítő társaság a korlátolt felelősségű társaság, és a részvénytársaság tagjaitól (részvényeseitől) eltérő, sajátos felelőssége. E gazdálkodási forma vagyona mögött ugyanis "biztosítékul" ott áll a tagok saját vagyona is. A tagok felelőssége azonban - szemben a közkereseti és betéti társaságnál fennálló korlátlan és egyetemleges felelősséggel - *együttes és kezesi felelősség*. Ez azt jelenti, hogy a hitelező a tagoktól (minden egyes tagtól) csakis a tagok vagyoni hozzájárulása arányában - és nem annak erejéig - követelheti igénye kielégítését. Ugyanakkor a jogszabály változatlanul kezesi felelősségről beszél, ezért továbbra is irányadónak kell tekinteni a Legfelsőbb Bíróság által e tekintetben elfogadott álláspontot, mely szerint a tag felelőssége egyszerű kezesi felelősség, a teljesítést mindaddig megtagadhatja, amíg a tartozás a vállalatától behajtható.²²¹ A közös vállalat korlátolt felelősségű társasággá vagy részvénytársasággá történt - az 1989. évi XIII. törvény alapján végrehajtott - átalakulását követően a közös vállalat volt tagjai a jogelőd közös vállalat tartozásaiért kezesként nem felelnek.

Az igényt érvényesítő hitelező nem köteles bevárni a végrehajtási eljárás eredménytelenségét, a közös vállalat mellett a tagokat együttesen is perelheti, ugyanakkor a kezesi helytállásra kötelezett tagok a vállalat perbevonása nélkül nem perelhetők.

A működő közös vállalatba történő belépésnek a módja a *csatlakozás*. A csatlakozás elfogadása az igazgatótanács kizárólagos hatásköre, így az sem igazgatóságra, sem az igazgatóra nem ruházható át. A csatlakozás elfogadásáról az igazgatótanács alapján - amennyiben a társasági szerződés szigorúbb szavazatarányt nem ír elő -, háromnegyedes szótöbbséggel határoz.²²² A határozatban meg kell jelölni a csatlakozás időpontját, a

²²¹ Vö. BH 1994/42.számú határozattal

²²² Vö. a Gt. 112. § (2) bekezdésével

csatlakozással járó vagyoni hozzájárulás esedékességét, és a csatlakozó tag szavazati jogának mértékét.

A csatlakozó tag felel a vállalatnak a csatlakozás előtt keletkezett tartozásaiért. Felelősségét a csatlakozáskor az igazgatótanácshoz intézett nyilatkozatával korlátozhatja; ennek elfogadása esetében csak vagyoni hozzájárulásával felel a csatlakozás előtt keletkezett tartozásokért. A törvény ezen rendelkezése félreértésekre adhat okot, mert a felelősséget korlátozó nyilatkozat megtételével illetve elfogadásával valójában az történik, hogy a csatlakozó tag vagyoni hozzájárulásának teljesítése megszünteti a felelősségét.²²³

A csatlakozás tényét, időpontját és a felelősség említett korlátozását be kell jegyezni a cégjegyzékbe; a korlátozás harmadik személlyel szemben csak ezáltal lesz hatályos.

Az igazgatótanács hozzájárulásával a tagsági jogok más tagra történő átruházásával is ki lehet lépni a vállalatból. Ilyen esetben a kilépő tagnak a kilépése előtt keletkezett tartozásokért való felelőssége a tagsági jogot megszerző új tagot terheli.

Ha a tag megszűnik vagy meghal, a tag jogutódjával (örökösével) el kell számolni.²²⁴ Ha azonban a jogutód (örökös) folytatni kívánja a tag tevékenységét, igazgatótanács hozzájárulásával a vállalat tagjává válhat. Ebben az esetben az új tag felelősségére a kilépés esetére irányadó rendelkezéseket megfelelően alkalmazni kell.

Az üzletész átruházásához hasonló jogintézmény a tagsági jogok átruházásával történő tagkilépés. Lényeges eltérés azonban, hogy közös vállalat esetében a kilépő tag csakis a vállalat másik tagjára ruházhatja át tagsági jogait. Ilyen esetben a vállalatnak a taggal szemben elszámolási kötelezettsége nem keletkezik, az átruházás a kilépő és a tagsági jogokat átvevő tag egymás közötti viszonyában történik meg. A tagsági jogok átvétele azonban az ahhoz tapadó kötelezettségek és felelősség "átvételével" is együtt jár. A kilépő tag felelőssége tagsági jogokat átvevő tagra hárul. Ilyen módon a kilépő tag "mentesül" a tagsági jogviszonya alatt keletkezett társasági tartozások alól. A tagsági jog átruházása csupán akkor érvényes, ha ahhoz a az igazgatótanács legalább 3/4 szótöbbséggel hozzájárul.²²⁵ Főszabályként az elhunyt tag örököse, illetve megszűnt tag jogutódja nem válik a vállalat tagjává. Ezért a jogutóddal a

²²³ Vö. A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata KJK Budapest, 2002. i.m. 375. old.(szerk. Miskolczi Bodnár Péter)

²²⁴ Vö. Gt. 118. § -ában foglaltakkal

²²⁵ Vö. Gt. 109. § (1) h) pontja és 112. § (2) bekezdése szerinti szabályokkal

vállalatnak el kell számolnia. Az elszámolásra a tagkilépés esetére irányadó szabályokat kell alkalmazni.

Arra is mód van azonban, hogy az örökös illetve jogutód az igazgatótanács hozzájárulásával a vállalat tagjává váljon. Ebben az esetben elszámolási viszony a vállalat és a jogutód között nem keletkezik, az örökös, illetve jogutód a tag "helyébe lép", amiből az is következik, hogy a "taggá válása" előtt keletkezett kötelezettségeikért, tartozásokért is felel.

A korlátolt felelősségű társaság tagjának felelőségéről

A korlátolt felelősségű társaság olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével (jegyzett tőkével) alakul, és amelynél a tag kötelezettsége a társasággal szemben csak törzsbetéteinek szolgáltatására és a társasági szerződésben esetleg megállapított egyéb vagyoni hozzájárulás szolgáltatására terjed ki. A társaság kötelezettségeiért – a Gt. -ben meghatározott kivétellel - a tag nem felel.

A korlátolt felelősségű társaság elnevezés nem arra utal, hogy a társaság felelősége harmadik személyek irányában korlátozott lenne, mert itt egyértelműen csak a tagok felelőségének limitáltságáról lehet szó. Sajátos a felelőségi viszonyokra ráerősítő szabály, hogy korlátolt felelősségű társaság elnevezést - vagy annak "kft." rövidítését - a társaság cégnevében fel kell tüntetni.

A korlátolt felelősségű társaság a kis vagy közepes méretű és tőkeerejű általában kevés tagot számláló vállalkozások legelterjedtebb formája. Erősen kötődik a tagok személyéhez, mert nincs lehetőség az olyan jellegű anonimitásra, mint a részvénytársaságoknál, ahol a könnyen mobilizálható részvények miatt is a tagok gyakrabban cserélődnek és a bemutatóra szóló részvények folytán lehetőségük van az ismeretlenségben is maradni.

Az alapítása viszonylag egyszerű az rt.-hez képest lényegesen kevesebb kötöttséggel. A szervezeti felépítése sem különül el az rt.-hez hasonló mértékben a tagoktól, akik ezáltal közvetlenül is részt vehetnek a társaság ügyeinek intézésében.

Sajátossága a tagok korlátolt felelősége, ami azt jelenti, hogy a tagok a társaságnak és nem a társaság hitelezőinek felelnek, de a társaság felé is csak a társasági szerződésben

meghatározott vagyoni szolgáltatás - törzsbetét - nyújtására kötelesek. Ezen felül legfeljebb - a társasági szerződésben írtak szerint - pótbefizetésre és mellékszolgáltatásra kötelesek.

A korlátolt felelősség tehát nem a társaság vagyoni felelősségének korlátozottságát jelenti - az a társaság teljes vagyona erejéig korlátlan - hanem kizárólag a tagoknak a társaság vagyonát meghaladó tartozásokért való, a hitelezőkkel szembeni mögöttes helytállását (korlátozott felelősségét).

Ez a sajátosság az rt.-ről is megállapítható, ahol szintén csak a befektetett tőke és legfeljebb annak a hozadéka van kockáztatva, de a szabályozás nagyobb rugalmassága és lényegesen kevesebb kötöttsége élesen megkülönböztethetővé teszi a két társasági formát. Ahol a kft. viszont mindenképpen szigorúbb kötöttséget jelent az rt.-hez képest, az a társaságtól való megválás lehetősége az üzletrész átruházásának szigorú szabályaira, sőt a többi tag - taggyűlés - esetleges hozzájárulásának szükségességére is figyelemmel.

Korlátolt felelősségű társaság esetében a tag felelősségéről a társaság és a tag relációjában lehetséges beszélni - és e korlátlan felelősség (kötelezettség) csak annyiban „korlátozódik”, hogy a törzsbetét, az esetleges pótbefizetés, valamint mellékszolgáltatás teljesítésére vonatkozik. A fentiekben kifejtettek szerint a tag felelősségének(helytállásának) korlátozottsága igazából hitelezők felé és csupán mögöttesen áll fenn, mert a hitelezők irányába elsősorban a társaság felel mindenkor teljes vagyonával - korlátlanul.

A kft. tagokra vonatkozó felelősségi szabályok áttekintését megkönnyíti az az elméleti módszer, amely az alapítás egyes stádiumait elkülöníti.²²⁶ Ennek megfelelően megkülönböztethető az alapítás előtti, az alapítás és a cégbejegyzés közötti (előtársasági szakasz), és a bejegyzés utáni stádium. A könnyebb áttekinthetőség érdekében mi is e felosztásnak megfelelően mutatjuk be a felelősségi szabályok változását.

Alapítás előtti stádium

A felek e stádiumban egymással tárgyalásokat kezdenek azzal a céllal, hogy korlátolt felelősségű társaságot alapítsanak. Egymással szemben kötelezettségeket is vállalhatnak - mindenekeelőtt azt, hogy társasági szerződést kötnek. Ez utóbbi kötelezettség nem teljesítése a Ptk. 6.§.-a szerinti utaló magatartással okozott *bíztatási kár*, vagy a Ptk. 205. § (3)-(5)

²²⁶ Vö. Karsten Schmidt, Gesellschaftsrecht i.m. 761-774. Binz: Haftungsverhältnisse im Gründungsstadium der G.m.b.H & CoKG München 1976. 45-67. old

bekezdései szerinti *culpa in contrahendo*, vagy kivételesen a Ptk. 208. §-ban írt jogszabályi feltételek fennállása esetén *előszerződés megszegése*. Az első esetben kártalanítási kötelezettség, míg az utóbb említett két esetben felelősségi alapú kártérítési igény is felmerülhet, amely az általános Ptk-beli felelősségi szabályok szerint bírálendő el. Az alapítás előtti stádium rendes lefolyása esetén a felek a közösen kialakított tartalmú szerződést megkötik, amelye fázis végét jelenti.

A társasági szerződés megkötésétől a társaság bejegyzéséig tartó előtársasági stádium

Az alapítás folyamatának e szakaszát a német társasági jogi eredete alapján az ún. előtársaság (*Vorgesellschaft*) időszakának nevezzük²²⁷ E "társaság" jogi státusza vitatott a jogirodalomban és joggyakorlatban. Egyesek egyszerűen magánjogi társaságnak tartják, a német Legfelsőbb Bíróság pedig egy olyan szervezetet lát benne, amely különleges jogokkal bír - jogképes - jogai a törvényből és a társasági szerződésből fakadnak.²²⁸ A hazai elmélet és joggyakorlat alapján az előtársaság nem rendelkezik önálló jogalanyisággal (felvethető ugyanakkor a relatív jogképessége) ekként önálló felelősségi jogalanyisága sincs.

A korlátolt felelősségű társaságot -ha több személyes-a tagok a társasági szerződés megkötésével alapítják meg.²²⁹ A társaság, jogi személyiségét azonban a csak a cégjegyzékbe való bejegyzéssel szerzi meg.²³⁰ Mindazok, akik a közös név alatt a társaság nevében az alapítás során eljárak, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a vállalt kötelezettségeikért.²³¹ A felelősség kizárása vagy korlátozása a társaság hitelezőivel szemben hatálytalan, csupán az egymás közötti belső viszonyban lehetséges erre nézve megállapodást kötni. E korlátlan felelősség megszűnik, a cégbejegyzést megelőzően a társaság nevében vállalt kötelezettségeikért, ha a taggyűlés a szerződést utólag jóváhagyja.

Hazai joggyakorlatunkból még nem ismertek olyan esetek, amelyek ezen utóbbi szabállyal összefüggésben problémákat okozhatnak. A német jogban ugyanakkor, számos kérdés merült már fel ezzel összefüggésben, az elméletben és a legfelsőbb bírósági gyakorlatban.²³²

²²⁷ Vö. Bartl-Henkes, G.m.b.H-Recht Handbuch und Kommentar-ban (Heidelberg 1986.) az ún. Vor-G.m.b.H státusáról kifejtettekkel.

²²⁸ Vö. Karsten Schmidt, Gesellschaftsrecht im. 766-770.

²²⁹ Vö. a Gt. 10. §-ával

²³⁰ a Gt. 16. §.(2). §-a értelmében a jogalanyiság megszerzése a cégbejegyzéshez kötődik

²³¹ Vö. a Gt. 15. §-ával

²³² Vö: Hopt-Hehl, Gesellschaftsrecht im. 252-253. o.

Mindenekelőtt felvetődik elméleti szempontból az a kérdés, hogy vajon van-e olyan köre a bejegyzést megelőzően kötött szerződéseknek, amelyeket a kft taggyűlése, mint erre hivatott szerv nem hagyhat jóvá, illetve azok jóváhagyását mikor tagadhatja meg? A törvény indokolása alapján hitelező védelmi okokból fennmarad a korlátlan felelősség, bármilyen szerződés jóváhagyásának megtagadása esetén a szerződést kötő terhére. A törvény szerint teljességgel tehát a taggyűlés hatáskörébe tartozik az e kérdésben való döntés. E döntési szabadságnak azonban nézetem szerint bizonyos kört nem érintően van csak létjogosultsága. Nevezetesen az alapítás során de még a cégbejegyzést megelőzően feltétlenül indokolt azon szerződések esetén, amelyeket a társaság neve alatt kötöttek meg, és kötelezettségeket rónak a bejegyzett társaságra, nyilvánvalóan jóvá kell hagynia a taggyűlésnek, mert azok jogkövetkezményeit a harmadik személyek védelme miatt a társaságnak kell beszámítani.²³³

Lényegében a bejegyzés előtti előtársasági stádiumban a kft. neve alatt szerzett jogok és kötelezettségek a bejegyzéssel, illetőleg a szerződések taggyűlés általi jóváhagyásával átszállnak a már jogi személyiséggel rendelkező társaságra. A taggyűlés számára biztosított jogosítvány ugyanakkor kettős célt szolgál, egyfelől védi a már bejegyzett társaságot azzal szemben, hogy nevében eljárva már a bejegyzés előtt indokolatlanul nagy kötelezettségeket, terheket okozzanak, másfelől ez a társaság hitelezői számára is kedvezőbb lehetőségeket biztosít, nagyobb biztosítékot jelent.

A korlátolt felelősségű társaság tagjának felelőssége a bejegyzést követően

A tag felelőssége fentiekben részletesen már ismertetett módon a társasággal szemben a törzsbetétére és a társasági szerződésben esetleg megállapított egyéb vagyoni hozzájárulása összegére kiterjedő felelősség. A társaság kötelezettségeiért – a törvény ezirányú kivételével – a tag nem tartozik felelősséggel. E két irányból is csökkentett(korlátozott) mértékű felelősség ellentételezéseként határozza meg a törvény a tag jogait és kötelezettségeit.

²³³ Ilyen szerződésnek számíthat például a bankszámlaszerződés, a székhelyt biztosító bérleti szerződés, az ügyvezető alkalmazására vonatkozó szerződés, a könyvelést végző társasággal való megbízási szerződés megkötése. stb.

A törzstőkére, a törzsbetétre és a tőkevédelemre vonatkozó szabályok összefüggése a tagi korlátozott felelősséggel

Felfogásunk szerint a tagi korlátozott felelősség létevel – igaz áttételesen - összefüggenek a társaság törzstőkéjére, a tagok törzsbetéteire és a tőkevédelemre vonatkozó szabályok is. Az összefüggést mi abban látjuk, hogy a korlátozott felelősség korábbiakban vázolt általános magánjogi esetkörei alapján a tagi felelősség limitáltsága tulajdonképpen a társasági vagyonhoz képest határozódik meg. Ilyen elméleti megfontolás vezetett bennünket arra, hogy rövid áttekintést nyújtsunk a társasági törvény ez irányú rendelkezéseiről is. Szeretnénk ugyanakkor hangsúlyozni és előrebocsátani, hogy a tagoknak (sőt a gyakorlatban a vezető tisztségviselőknek is) a társaság vagyonának biztosításával kapcsolatos kötelezettségei elmulasztásának elsősorban nem felelősségi jogkövetkezményei vannak.

A kft. törzstőkéje az egyes tagok törzsbetéteinek összességéből áll, összege nem lehet kevesebb hárommillió forintnál. A társaság jogelőd nélküli alapításakor a törzstőkét, ami ekkor lényegében azonos a társaság induló vagyonával, a tagok bocsátják a társaság rendelkezésére. A törzsbetét a tagok által nyújtott készpénzi vagy nem készpénzi vagyoni hozzájárulás. Az alapításkori összes törzsbetéten - azaz az induló törzstőkén - belül a pénzbeli és a nem pénzbeli rész aránya azonban annyiban kötött, hogy a pénzbeli részek összegének legalább a törzstőke harminc százalékát el kell érnie és legalább az egymillió forintot. Ez az arány azonban hangsúlyozottan csak a jogelőd nélkül alapított társaság alapításkori törzstőkéjére érvényes. Nem érvényes az induló törzstőke esetében sem akkor, ha a kft. átalakulás folytán jött létre²³⁴ és nem kötelező már létező - már bejegyzett - társaságok működése során sem a törzstőke felemelésekor vagy leszállításakor.

A tagok törzsbetétei különböző mértékűek lehetnek, az egyes törzsbetétek mértéke azonban nem lehet kevesebb százezer forintnál. A törzsbetétnak forintban kifejezettnek és tízezerrel maradék nélkül oszthatónak kell lennie. Minden tagnak egy törzsbetéte van; egy törzsbetétnak azonban a közös tulajdon szabályai szerint több tulajdonosa is lehet.

A törzsbetét felső határa nem szabályozott. Mivel a törzsbetét nagyságához igazodik az üzletrész mértéke, ami viszont tagsági jogokat és a tag vagyoni érdekelttségét testesíti meg (pl.

²³⁴ Lásd a Gt. 68.§.(1). bekezdését.

szavazati jog mértéke, nyereségből részesedés aránya stb.), a tagok közti arányát, illetve mértékét a feleknek kell a társasági szerződésben meghatározni.

A törzsbetét értékét mindig forintban kell meghatározni függetlenül attól, hogy az azt szolgáltató tag milyen módon vagy formában, illetve milyen pénznemben teljesít. A tízezerrel maradék nélküli oszthatóság a nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás értékelésénél rendszerint a kerekítést kívánja meg, egyébként a törzsbetét mértékéhez igazodó tagsági jogok esetén azok egybevetésének egyszerűsítését szolgálja.

Mivel minden tagnak csak egy törzsbetéte lehet, ezért újabb törzsbetét szerzésekor az a korábbi törzsbetétbe olvad, annak mértékét növelve. Amíg egy tagnak egy törzsbetéte lehet, addig egy törzsbetétnek azonban többen is lehetnek a tulajdonosai bármilyen arányban. Ilyenkor az adott törzsbetéthez kapcsolódó jogosítványok és kötelezettségek tekintetében a Ptk.-nak a közös tulajdonra vonatkozó rendelkezései szerint jogosultak a tulajdonostársak eljárni. A tulajdonostársak a társasággal szemben egy tagnak számítanak. Ezért tagsági jogaikat csak képviselőjük útján gyakorolhatják. Ez azt is jelenti, hogy írásbeli jognyilatkozatokat - beleértve a társasági szerződésnek vagy a módosításának az aláírását is - nem az egyes résztulajdonosok, hanem a közös képviselőjük jogosult tenni.

A jegyzett tőke részét képező nem pénzbeli hozzájárulás bármilyen vagyoni értékkel rendelkező forgalomképes dolog, illetve szellemi alkotás, valamint vagyoni értékű jog lehet. Nem pénzbeli hozzájárulásként csak olyan végrehajtás alá vonható dolgot és szellemi alkotást vagy jogot lehet figyelembe venni, amelyet utóbb a gazdasági társaság harmadik személy hozzájárulása (engedélye) nélkül ruházhat át. Ilyennek kell tekinteni, ha az engedélyt már a nem pénzbeli hozzájárulás szolgáltatásakor megadták.

A kft. esetében is érvényesek egyrészt a nem pénzbeli hozzájárulásra a Gt általános szabályaiban előírtak. Másrészt a kft. számára törzsbetétként teljesített nem pénzbeli vagyoni hozzájárulásnál meg kell valósulnia annak a hármas követelménynek is, hogy annak egyidejűleg vagyoni értékkel rendelkezőnek, forgalomképesnek és végrehajtás alá vonhatónak is kell lennie. A nem pénzbeli vagyoni hozzájárulás - amennyiben az előző hármas feltételnek megfelel - akkor egyaránt lehet dolog, szellemi alkotás vagy vagyoni értékű jog (pl. bérleti jog) is. Mindhárom kategóriánál azonban további követelmény az is, hogy ha azon harmadik személynek olyan joga van, ami a szabad átruházását megakadályozhatja (pl. szerződésben kikötött elidegenítési tilalom) akkor a jogosulttól szükséges egy esetleges későbbi átruházáshoz az előre megadott hozzájáruló nyilatkozat is.

A társaság bejegyzésére csak azután kerülhet sor, ha a bejegyzési kérelem benyújtásáig

- a) a nem pénzbeli betéteket teljes egészében a társaság rendelkezésére bocsátották, és
- b) minden egyes pénzbeli betétnek legalább a felét és összesen legalább egymillió forintot a társaság számlájára befizették.

Az ügyvezető köteles a cégbírósághoz történő bejelentéssel egyidejűleg igazolni, hogy a tagi betétek teljesítésére előírt feltételek teljesültek. A társaság bejegyzésének több más követelmény mellett hitelezővédelmi okokból kiemelt fontosságú kelléke a vagyoni hozzájárulás teljesítése, aminek mértéke eltérő attól függően, hogy pénzbeli vagy nem pénzbeli betétről van szó.

A pénzbetéteknél lényeges, hogy több pénzbetétnél nem a pénzbetétek összegének a felét, hanem minden egyes pénzbetétnek kell a felét, de legalább összesen egymillió forintot befizetni. Ezért nem fogadható el, ha számszerűleg a betétek összegének felét és a minimálisan befizetendő összeget ugyan befizették de úgy, hogy pl. egyes pénzbetéteket teljesen befizettek, más pénzbetéteket pedig egyáltalán nem vagy csak kevesebb mint a felét. A hangsúly ebből a szempontból a minden egyes pénzbetétnek a felén van. Ezért a befizetés igazolásának is olyannak kell lennie, hogy abból az egyes befizetők megállapíthatók legyenek, kitűnjön a pénzbetétenként külön-külön megtörtént teljesítés összege.

A pénzbetétek befizetésének igazolását a Cégtörvény(Ctv) Mellékletének II. 1. b) pontja kötelezően előírja mégpedig hitelintézet által kiállított igazolást kívánva meg. Ennek elmulasztása a bejegyzési kérelem érdemi vizsgálat nélküli elutasítását eredményezi.

A nem pénzbeli betétet minden ilyen szolgáltatást vállaló tag köteles a bejegyzési kérelem benyújtásáig teljes egészében a társaság rendelkezésére bocsátani. A Ctv. Melléklet II. 1. c) pontja alapján ennek az igazolására az ügyvezető nyilatkozata szolgál, amit kötelező a bejegyzési kérelemhez csatolni. Az igazolás elmulasztása a kérelem érdemi vizsgálat nélküli elutasítását vonja maga után.

Ha a pénzbetétek teljes összegét a társaság alapításakor nem fizették be, a fennmaradó összegek befizetésének módját és esedékességét a társasági szerződésben kell meghatározni. A társaság cégbejegyzésétől számított egy éven belül valamennyi pénzbetétet be kell fizetni, melynek megtörténtét az ügyvezető köteles a cégbíróságnak bejelenteni.

Azok a társasági tagok, akik valamely tag nem pénzbeli betétjét tudomásuk ellenére a szolgáltatáskori értéket meghaladó értékkel fogadtatták el a társasággal, vagy akik az alapítás során egyébként csalárd módon jártak el, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek minden ebből eredő kárért.

A nem pénzbeli betét túlértékelésének tilalma nemcsak a hitelezők érdekeit védi, hanem a többi tagét is mivel a fiktív törzstőke képzésének és a vagyoni szolgáltatással arányban nem álló üzletrész - tagsági jogok - megszerzését célozhatja. Ezért az ezzel okozott kárért az abban részt vevők egyetemleges és korlátlan vagyoni felelősségével szankcionálja a Gt. ezt a magatartást. Ugyanez a szabály érvényes a Gt. által közelebbről nem meghatározott úgynevezett „egyébkénti csalárd eljárásra”, ami minden olyan, az alapításkor a vagyoni szolgáltatással kapcsolatban tudatosan megtévesztő magatartást felölel - pl. az értékelést végző könyvvizsgáló megtévesztése - amelyeket előre meghatározni nem lehetséges ezért esetenkénti elbírálás alapján állapítható csak meg.

A társasági szerződés feljogosíthatja a taggyűlést arra, hogy a veszteségek fedezésére pótbefizetési kötelezettséget írjon elő a tagok számára. A szerződésben meg kell határozni azt a legmagasabb összeget, amelynek befizetésére a tag kötelezhető, továbbá a pótbefizetés teljesítésének módját, gyakoriságát és ütemezését. A pótbefizetés összege a tag törzsbetétjét nem növeli. A pótbefizetési kötelezettséget - ha a társasági szerződés ettől eltérően nem rendelkezik - a törzsbetétek arányában kell meghatározni és teljesíteni. A pótbefizetés a törzsbetétek teljes befizetése előtt is előírható.

A társaság cégbejegyzését követően a tag jogait és egyben kötelezettségeit az üzletrész testesíti meg. Az üzletrész forgalomképes vagyoni értékű jog. Átruházása esetén az átruházónak a tagsági jogviszonyból eredő jogai és kötelezettségei az üzletrész megszerzőjére szállnak át. Az üzletrész átruházása a társasági szerződés módosítását nem igényli, bár jogdogmatikailag a szerződés módosítása történik.²³⁵

A tulajdonosváltozást és annak időpontját a tagjegyzékbe való bejegyzés végett az üzletrész megszerzője köteles bejelenteni a társaságnak. A bejelentést közokiratban vagy teljes

²³⁵ lásd a BH 1992/652. számú döntést.

bizonyító erejű magánokiratban kell megtenni, és nyilatkozni kell benne a megszerzés tényén kívül arról is, hogy az üzletrész megszerzője a társasági szerződés rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri el.

A korlátolt felelősség törvényi szabályozásából következik, hogy a tag a vagyoni hozzájárulását a társaság fennállása alatt nem követelheti vissza. Ellenkező esetben a korlátolt felelősségnek a megszűnését jelentené a visszakövetelhetőség vagy a visszaszolgáltatás lehetősége. Ezért legfeljebb a vagyoni hozzájárulása értékét kaphatja vissza a tag az üzletrészének olyan értékesítése esetén, ahol az ellenérték eléri a befektetése értékét. További lehetőséget a törzstőke-leszállítás jelenthet, ahol a Gt. szabályai szerint van lehetőség visszafizetésre. Ezért a tag a tagsági viszonya fennállása alatt nem a befektetésére, hanem a befektetése ellenértékeként csak a tagsági jogok keretében az adózott eredményből őt illető nyereséghányadra tarthat igényt.

Ennek mértékéről és a nyereség felosztásáról a társasági szerződés keretei között a taggyűlés jogosult dönteni.²³⁶ Eltérő rendelkezés hiányában a nyereségfelosztás fő szabálya a törzsbetétek arányában történő felosztás. Erről a taggyűlés csak a számviteli törvény szabályai szerinti beszámoló elfogadásával egyidejűleg jogosult határozni. A törzstőke védelmét szolgáló rendelkezés folytán azonban még nyereséges mérleg esetén sem fizethető osztalék akkor, ha ezáltal a társaság vagyona - saját tőkéje - nem érné el a törzstőkét. Ennek tipikus esete, amikor a társaság vagyona az előző év vagy évek veszteséges gazdálkodása folytán a törzstőke alá csökken. Ilyenkor mindaddig érvényes az osztalékfizetési tilalom, amíg a saját vagyon olyan mértékig nem nő, amit az osztalékfizetés sem csökkent a törzstőke alá.

A tagi korlátozott felelősség ellensúlyai

A tag korlátozott felelősségének ellensúlyait mindenek előtt a fenti rendelkezések alapján a következő tőkevédelmi rendelkezések jelentik:

- a törzsbetét szolgáltatási kötelezettség (Gt. 163. §);
- a törzsbetét összegének be nem fizetése esetén a törvényben rögzített jogkövetkezmények alkalmazása;
- mellékszolgáltatás vállalása esetén annak teljesítésére vonatkozó kötelezettség (Gt. 167.§);

²³⁶ Lásd Gt.152.§.(2).bekezdésében foglaltakat

- pótbefizetési kötelezettség a Gt. 168. §-ában foglaltak alapján;
- a tag üzletrészéhez igazodó területi jogosítványok (Gt. 169. § (1) bek.; 177. § (2) bek.);
- az üzletrész kívülálló személyre történő átruházása esetén fennálló megkínálási kötelezettség a többi tag, a társaság vagy a taggyűlés által kijelölt személy számára a Gt. 171. §-ában biztosított elővásárlási jogoknak megfelelően;
- az üzletrészt megszerző új tag tulajdonos változás bejelentésére irányuló kötelezettsége a Gt. 174. §-ában foglalt rendelkezések szerint;
- a törzsbetét társaság fennállása alatt történő visszakövetelésének tilalma (Gt. 177.§.(1) bekezdése);
- a tag részére a Gt. 178. § (1-2) bekezdései ellenére teljesített kifizetések visszafizetésére irányuló kötelezettség (Gt. 178. § (3) bekezdés).

A társaság tagjának említett kötelezettségei *objektív* természetűek, azok megszegéséért kilátásba helyezett jogkövetkezmények is alapvetően objektívek, de természetesen kárt is okozó következményeik esetén kártérítési kötelezettséget is támaszthatnak.

A tagi korlátozott felelősség alóli kivételekről

Miként azt a fentiekben tett elhatárolás körében jeleztük, a korlátozott tagi felelősség alól a törvényben meghatározott feltételek esetén vannak kivételek. Ilyen kivételes szabály érvényesül a következő esetekben:

- a gazdasági társaság megszűnésekor a társaság ki nem elégített kötelezettségeiért a tag felelőssége korlátlan és egyetemleges azon tagok vonatkozásában, akik a társaság elkülönült jogi személyiségével és korlátlan felelősségével a hitelezők rovására visszaéltek,²³⁷
- korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a tagok ha a társaság vagyonával sajátjukként rendelkeztek, illetve ha a társasági vagyont saját vagy más személyek javára úgy csökkentették, hogy tudták, illetőleg kellő gondosság mellett tudniuk kellett volna, hogy ezáltal a társaság a kötelezettségeit harmadik személyek részére nem lesz képes teljesíteni,²³⁸

²³⁷ Lásd Gt. 56.§.(3). bekezdését.

²³⁸ Lásd: Gt.56.§.(4).bekezdését.

- korlátlanul és egyetemlegesen felelnek az ebből eredő kárért azok a tagok akik olyan határozatot hoztak, amelyről tudták, vagy tőlük elvárható gondosság mellett tudhatták, hogy a társaság érdekeit nyilvánvalóan sérti,²³⁹E tagsági viszonyra individualizálódó vétkeességi szabály alkalmazásának tartalmi összetevőit a konkrét eset körülményeinek mérlegelésével a bírói gyakorlat kell, hogy kialakítsa. Ugyancsak a joggyakorlatra vár annak megállapítása, hogy mely határozat az, amely az adott körülmények figyelembevételével "a társaság jelentős érdekeit sérti".

- teljes és korlátlan felelősség sújtja az ellenőrzött társaság felszámolása során -ha e társaság vagyona nem nyújt a hitelezők kielégítésére megfelelő fedezetet- azt a tagot, aki a többségi vagy közvetlen irányítást biztosító befolyása létrejöttét 30 napon belül a cégbíróságnál nem, vagy késedelmesen jelenti be.²⁴⁰

- amennyiben az ellenőrzött társaság az uralkodó tag legalább többségi irányítást biztosító befolyása következtében tartósan hátrányos üzletpolitikát folytat, és ennek következtében az ellenőrzött társaság felszámolása esetén az ellenőrzött társaság vagyona a hitelezők kielégítésére nem nyújt fedezetet, a hitelező felszámolási eljárás során benyújtott keresete alapján a bíróság megállapíthatja az uralkodó tag korlátlan és teljes felelősségét az ellenőrzött társaság tartozásaiért,²⁴¹

- közvetlen irányítást biztosító befolyás esetén-a hitelező keresete alapján-a bíróság az uralkodó tag korlátlan és teljes felelősségét állapíthatja meg, ha az uralkodó tag a közvetlen irányítást biztosító befolyást következtében tartósan hátrányos üzletpolitikát folytat, és ez az ellenőrzött társaság kötelezettségeinek teljesítését veszélyezteti.²⁴²

A részvényes korlátozott felelősségéről

A felelősség korlátozásának legsikerültebb (legteljesebb) változata a részvénytársaság esetében tapasztalható. A gazdasági társaságokról szóló törvény kimondja, hogy a részvénytársaság olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott számú és névértékű részvényekből álló alaptőkével (jegyzett tőkével) alakul, és amelynél a tag (részvényes)

²³⁹ Lásd. Gt. 188.§.(1).bekezdését.

²⁴⁰ Lásd: Gt. 292.§.(3) bekezdését

²⁴¹ Lásd: Gt. 296.§.(1).bekezdését.

²⁴² Lásd: Gt. 296.§.(3).bekezdését.

kötelezettsége a részvénytársasággal szemben a részvény névértékének vagy kibocsátási értékének szolgáltatására terjed ki. A részvénytársaság kötelezettségeiért - e törvényben meghatározott kivétellel - a részvényes nem felel.²⁴³

A felelősségkorlátozás tehát itt azt jelenti, hogy "a részvényesek felelőssége a részvénytársaság bármilyen típusú kötelezettségéért csak- a Gt.-ben meghatározott kivételekkel - a részvényeik határáig terjed". Ez jelenti a tag kockázatvállalásának limitjét. A részvényesi felelősség korlátozottságának tényét a tagi anonimitás is jól szemlélteti. A tagi status kifejezője a részvény - mint értékpapír, mely megtestesíti tulajdonosának a részvénytársasággal szembeni jogait, de e relációban mutatója a vagyoni kötelezettségei határainak is.

A részvénytársaság törvényi fogalma a részvényesi felelősséget súlyponti szabályként a részvényesnek a részvénytársasággal szembeni kötelezettségei oldaláról jeleníti meg.

A részvénytársaság kötelezettségeiért való részvényesi felelősség hiányát nem kizárólagos szabályként, hanem a Gt.-ben megállapított esetek kivételével mondja ki.

A Gt. szerint a részvényes a társasággal szemben kizárólag a részvény névértékének és kibocsátási értékének a megfizetéséért tartozik kötelezettséggel. A részvényes helytállási kötelezettsége tehát egyrészt a társasággal szemben is lényegében korlátolt, másrészt a részvénytársaság hitelezője soha sem fordulhat közvetlenül a részvényes ellen a részvényérték hátralék befizetése végett. Erre kizárólag csak a részvénytársaság jogosult a részvényesével szemben. A fogalmi rendelkezés azonban a részvényesi kötelezettségvállalással összefüggésben nem utal az új tagsági, illetve részvényesi jogviszonnyal kapcsolatos általános felelősségi szabályra.²⁴⁴ Az általános részben elhelyezett norma szerint ugyanis azok a részvényesek, akik a közgyűlésen olyan határozatot hoztak, amelyről tudták vagy elvárható gondosság mellett tudhatták volna, hogy nyilvánvalóan sérti a részvénytársaság jelentős érdekeit, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek az ebből eredő kárért. Ez a felelősség nyilvánvalóan a részvényesnek a részvénytársasággal szembeni befelé is ható korlátlan és egyetemleges felelőssége.

A részvénytársaságra vonatkozó Gt.-beli definíció – megegyezően a kft.-re vonatkozó szabályozással – utalást tartalmaz a társaság tartozásaiért fennálló kivételes és korlátlan helytállási kötelezettségre, illetve felelősségre. Ezeket a korlátozott felelősséget korlátlan és

²⁴³ Vö. Gt. 175.§.(1).bekezdésével

²⁴⁴ Vö. Gt. 19.§. (4). bekezdésével.

egyetemes felelősséggel kiváltó eseteket a Gt. társaságokra vonatkozó közös szabályaiban, a részvényjogi részben és a konszernjogi előírásoknál tartalmazza a törvény.

A közös szabályok közül e körbe tartozik, hogy részvénytársaság részvényese a jogutód nélkül megszűnt társaságot terhelő kötelezettségekért öt évig a reá jutó vagyonrész erejéig felelősséggel tartozik (kivéve, ha valamely követelésre a törvény ennél rövidebb elévülési időt állapít meg).

A hatályos Gt²⁴⁵ megteremtette a korlátolt felelősség átváltásának lehetőségét. Így a vonatkozó általános rendelkezési szabály alapján „nem hivatkozhat a korlátolt felelősségére az a részvényes, aki ezzel a felelősségi móddal a hitelezők rovására visszaélt”. Ilyen visszaélés esetén ugyanis a részvényesek már korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a hitelezőkkel szemben a társaság ki nem elégített tartozásaiért is. Különösen fennáll ez a felelősség akkor ha a részvényesek sajátjukként rendelkeztek a részvénytársaság vagyonával;

Az alapítás megghiúsulása esetén pedig a részvényjegyzés során befizetett összeget a befizetést teljesítő részére tizenöt napon belül, levonás nélkül vissza kell fizetni. E kötelezettség teljesítéséért az alapítók és a forgalomba hozatalban közreműködő befektetési vállalkozás egyetemlegesen felelnek.

Az egyszemélyes részvénytársaság - ha a részvényes gazdálkodó szervezet - a részvényesi jogokkal rendelkező gazdálkodó szervezetben részesedést nem szerezhet, már meglévő részesedését pedig az egyszemélyes részvénytársaság létrejöttétől számított száznyolcvan napon belül köteles elidegeníteni. Ennek megtörténteig a 189. § (2) bekezdésében előírt számítás szempontjából az egyszemélyes részvénytársaság tulajdonában lévő részvényeket is figyelembe kell venni.

Az egyszemélyes részvénytársaság részvényesének felelősségére a közvetlen irányítást biztosító befolyáshoz kapcsolódó Gt-beli felelősségi szabályok megfelelően irányadóak azzal, hogy nem alkalmazható a tartósan hátrányos üzletpolitika érvényesítésének tilalmára vonatkozó rendelkezés abban az esetben, ha az egyszemélyes részvénytársaság részvényese az alapító okiratban vagy annak módosításában az egyszemélyes részvénytársaság tartozásaiért korlátlan és teljes felelősséget vállal.

Az egyszemélyes részvénytársaság saját részvényt szerzésének tilalmát a jogirodalom garanciális okokra tartja visszavezethetőnek.

²⁴⁵ Vö. a Gt. 56.§.(3).bekezdésével.

Megítélésünk szerint a részvényesi felelősség korlátozottságának ellentételezése a részvényekre vonatkozó törvényi rendelkezések köré csoportosíthatók. Ezért a továbbiakban az ilyen tartalmú rendelkezések csokrát próbáltuk összeállítani. A részvényesi korlátolt felelősség ellensúlyát biztosítja :

- az alaptőke minimum húsz millió forintban történő meghatározása²⁴⁶
- a részvényt az értékpapírokra vonatkozó előírások betartásával vagy nyomdai úton ,vagy dematerializált formában történő előállítás kötelezettsége,²⁴⁷
- a részvény minimális formai és tartalmi elemeit rögzítő szabályok²⁴⁸
- a részvényes, a részvénytársaságok a cégjegyzékbe történő bejegyzése és az alaptőke teljes befizetése után igényelheti a neki járó részvények kiadását;²⁴⁹
- több személy tulajdonában álló részvény esetén a részvényeseket terhelő kötelezettségekért való egyetemleges felelősségi szabály ²⁵⁰
- a részvénytársaság alaptőkéjének biztosítására vonatkozó rendelkezések²⁵¹
- az alapítási tervetnek, valamint az alapszabálynak a részvényesekre, valamint a nem pénzbeli hozzájárulásra vonatkozó kógens előírásait ²⁵²
- a részvényes részvényekre vonatkozó befizetési kötelezettségre és annak elmulasztásának jogkövetkezményeire vonatkozó rendelkezések ²⁵³
- a részvényes által teljesített vagyoni hozzájárulás visszakövetelésének tilalma.²⁵⁴

Egyesülés tagjainak felelősségéről:

Az egyesülés, mint koordinációs társaság tekintetében a tagi felelősség korlátozottsága kivételesen merülhet fel. Ennek alapvető indokát abban látjuk, hogy az egyesülés lényegében nem minősíthető olyan tőketársulásnak, amelynek az üzletszerű nyereségszerzés lenne a célja. Rendeltetése inkább az ilyen célok támogatásában is állhat. A tagi felelősség limitáltságának biztosítása azért sem szükséges, mert a tag kockázatvállalása meglehetősen mérsékelt marad -

²⁴⁶ Vö. a Gt.203.§.(1) és (2).bekezdésével.

²⁴⁷ Vö. a Gt.193.§.(1).bekezdésével

²⁴⁸ Vö. a Gt.194.§.(1).bekezdésével.

²⁴⁹ Vö. a Gt.195.§.(1).bekezdésével.

²⁵⁰ Vö. a Gt.220.§.(2).bekezdésével.

²⁵¹ Vö. a Gt.205.és 208.§§-okkal

²⁵² Vö. a Gt.207.§. és 212.§§-okkal

²⁵³ Vö. a Gt.222.§.-ával

²⁵⁴ Vö. a Gt.223.§.-ával

lévén a társaság lényegében non profit jellegű - még akkor is, ha mint társaság vagyont meghaladó tartozásokért korlátlan és egyetemleges a tagi felelősség. Végezetül a korlátlan és egyetemleges felelősség fenntartását indokolja az európai társasági joggal való jogharmonizáció biztosítása.²⁵⁵ A törvényben azonban e kapcsolódó vállalkozásnál is felbukkan a felelősség korlátozásának igénye. Jelesül az egyesüléshez csatlakozó tag felel ugyan a csatlakozása előtt keletkezett tartozásokért, azonban ez alól a felelősség alól a csatlakozást elfogadó igazgatótanácsi határozat őt előzetesen mentesítheti. Hitelezővédelmi szempontból fontos garanciális rendelkezés az, hogy a felelősség alóli mentesítés csak annak cégjegyzékbe történt bejegyzésétől hatályos harmadik személyek tekintetében.

A tagok felelőssége az egyesülésben mögöttes, korlátlan és egyetemleges. A tagok az egyesülés tartozásaiért csak annyiban felelnek, amennyiben a követelések kielégítését a társaság vagyona nem fedezi. Ez azt jelenti, hogy a hitelezők a tagokkal szemben csak akkor léphetnek fel, ha felszámolási eljárás során marad kielégítetlen hitelező. Ilyen esetben az egyesülés tagjai korlátlanul, azaz teljes vagyonukkal egyetemlegesen felelnek. Ellenkező megállapodás hiányában a tagok egymás közötti viszonyukban egyenlő arányban tartoznak helytállni, vagyis a hitelezőt kielégítő tagnak a társaival szemben megtérítési igénye keletkezik.

7. A korlátozott tagi felelősség „áttöréséről” és annak kritériumairól

7. 1. A korlátozott felelősség áttörése, mint elméleti probléma

A korlátolt tagi felelősség áttörésének kérdése alapvetően a társasági jogokban a korlátolt felelősséggel és a társaság jogi személyiségevel való visszaéléssel kapcsolatosan valamint a konszernjogi befolyásszerzés tényén nyugvóan - de tulajdonképpen kivételesen jelentkezik

Klasszikusnak számító és napjainkban is az amerikai bírói gyakorlatot orientáló általános megfogalmazására egy 1905-ben a *United States v. Milwaukee Refrigerator Transit Co.* között folyó ügyben került sor a következőképpen:

„If any general rule can be laid down, in the present state of authority, it is that the corporation will be looked upon as a legal entity as a general rule, and until sufficient reason to the contrary appears, but when the notion of legal entity is used to defeat public

²⁵⁵ Vö. 2137/85/EGK rendelettel is amely az Európai Gazdasági Érdekegyesülés tekintetében a tagi felelősséget így rendezte.

convenience, justify wrong, protect fraud or defend crime, the law will regard the corporation as an association of persons” .

„Ha le lehet fektetni általános szabályt, akkor az autoritás jelen helyzetében főszabályként a társaság jogi személynek tekintendő, amíg az ellenkezőjét alátámasztandó ok nem jelentkezik, de amikor a jogi személyiséget arra használják, hogy megtévesszék a társadalmi jóhiszeműséget, jogsértő cselekedetet igazoljanak, csalást vagy más bűncselekményt leplezzenek vele, a jog a társaságot (természetes) személyek társulásának fogja tekinteni”

E döntésben meghúzódó általános tényállási körülírással a joggyakorlat még nem tudott sokat kezdeni, de ahhoz elégségesnek bizonyult, hogy a praxis számára néhány évtizeden belül megfogalmazásra kerültek a jogirodalomban a felelősség áttörés fogalma és az azt eredményező típus tényállások.²⁵⁶

„The corporate veil will be pierced (Where) the corporate device has been used to defraud creditors, to evade existing obligations, to circumvent a statute, to achieve a monopoly, or to knavery or crime.” (Fuller)

„A társasági lepel átszúrására sor kerül, ha a társaságot a hitelezők megtévesztésére, a meglévő követelések vagy jogszabályok kijátszására, monopólium megszerzésére, bűncselekmények és más jogellenes eljárások elkövetésére használják”

Az amerikai bíróságok gyakorlatában különösen a következő esetekben nyitották meg a korlátozott tagi és ügyvezetői felelősség áttörhetőségének gátját: a) a társaság és a társaság tagjai vagyonának összemosása (*commingling of funds and assets*), b) a társaság vagyonának a tag privát céljaira való felhasználása, c) az üzletrészek kiadására vonatkozó tilalom megszegése, d) a számviteli előírások megsértése, a döntések nyilvántartásának elmulasztása, e) a társaság vagyonának átvitele saját cégekbe, leányvállalatokba. d) bizonytalan kimenetelű hitelnyújtás, a társaság vagyonának megfelelő biztosítékok nélküli kockáztatása, f) a társaság alapítására csupán azért került sor, hogy ezzel egy magánszemélynek vagy jogi személynek a kötelezettségeit a társaság vegye át.²⁵⁷

²⁵⁶ Lásd. Fuller, *The Incorporated Individual: A Study of the One-Man Company*, Har.L.Rew.51(1938) 1373-1406.

²⁵⁷ Lásd. Hanno Merkt, *US-amerikanisches Gesellschaftsrecht*, Heidelberg 1991, 219.old.

A korlátozott tagi felelősség áttörésének céljai az amerikai bírói gyakorlat alapján a következőképpen foglalhatók össze:

- a társaságok működése során a csalás lehetőségeinek (fraud). visszaszorítása,
- jogellenes magatartások kiküszöbölése (*injustice*),
- a felelősség objektívizálása (*evasion of just responsibility*)
- a társasági részesedések jogalap nélküli felemelésének (jogtalan kifizetések) (*unjust raising of a defense*) megakadályozása.²⁵⁸

A francia jogirodalom a korlátolt felelősség áttörésének legfontosabb tényállásaként a szavazati joggal visszaélő tag esetét említi.²⁵⁹ A francia jogban a tagok korlátolt felelősségének elismerése érdekében szoktak hivatkozni a *Code civil* 1382. cikkelyére, mely a deliktuális felelősség általános szabályaként ismert. Ezen érvek szerint a társasági jog a felelősség áttörésének intézményével rontja az általános felelősségi szabályt.²⁶⁰ A taggal szemben az ún. „elválasztható vétkesség” teóriájának megfelelően harmadik személy nem léphet fel azért, hogy esetleg „vétkes” magatartással gyakorolta a szavazati jogát. A szavazati joggal való visszaélés mint a korlátolt tagi felelősséget korlátlanba átlendítő tényállás akár a többség akár a kisebbség részéről megvalósítható. Az előbbi jellemzően a pozitív (a többség érdekében a társasági érdekekkel szembeni érvényesítése), míg az utóbbi negatív módon (a társaság érdekében álló döntés elfogadásának megakadályozása) valósulhat meg.²⁶¹ A többség általi joggal való visszaélés megállapításának a bírói gyakorlat két konjunktív feltételét munkálta ki: a) a döntésnek szemben kell állnia a társaság általános érdekeivel, b) mégpedig abból a célból, hogy a többséget a kisebbség hátrányára részesítse előnyben (a *Cour de Cassation* Kereskedelmi Kollégiumának 1961 április 18-i ítélete). A joggyakorlatban e tényállások változatos esetei jelentkeztek: így példának okáért leányvállalat adósságának átvállalása (*Cour de Cassation* Kereskedelmi Kollégiumának 1972 május 29.-i ítélete), az ügyvezető részére túlzott javadalmazás megállapítása (*Cour de Cassation* Kereskedelmi Kollégiumának 1983 december 19.-i ítélete), a társaság megszűnésének elhatározása (a *Cour de Cassation* Kereskedelmi Kollégiumának 1982 május 18.-i ítélete, holding alapítása egy

²⁵⁸ Lásd a *Robertson v. Roy L. Morgan Production Co.*, 411 F.2d 1041 (1969), *Anderson v. Abbot*, 321 U.S. 349 (1944), *Bevelheimer v. Gierach*, 339 N.E.2d 299 (Ill. App. 1975) eseteket.

²⁵⁹ Lásd M Cozian-A Viander-F Deboissy: *Droit des sociétés*, 16. Kiadás, Litec, 2003. 43. old.

²⁶⁰ Lásd M Cozian-A. Viander-F. Deboissy. *Droit des sociétés* i.m. 182. old

²⁶¹ Lásd Paul Le Cannu: *Droit des sociétés*. 2. Kiadás Montchhrestien, Paris, 2003. 141. old.

leányvállalat nyereségének elszívása végett (Cour de Cassation Kereskedelmi Kollégiumának 1995. évi január 24.-i ítélete)

A visszaélés legvitatottabb esetét jelenti a társaság eredményének tartalékba helyezésének kérdése. Ennek kapcsán a francia bírói gyakorlat azt emeli ki, hogy amennyiben a tartalékolás szisztematikus és a társaság érdekei nem indokolják, a kisebbségi tagokat jogellenesen fosztják meg a társasági részesedésük után elérhető egyetlen hozamtól, miközben a többség elosztja maga között az igazgatói helyeket, a munkaszerződéseket, a menedzseri juttatásokat (Cour de Cassation Kereskedelmi Kollégiumának 1997. évi január 21.-i ítélete.).

A visszaélés egyik szankciója a döntés semmissége, jóllehet a joggal való visszaélést a törvény nem sorolja fel semmisségi okként, mégis azért van lehetőség arra hivatkozni, mert a bírói gyakorlat a szavazati joggal való visszaélést a Code civil 1832 cikkelye (deliktuális felelősség) alapján ítéli meg, így a semmisség mintegy reparációként működik.²⁶²

A visszaélés másik szankciója természetesen a kártérítés. A pert a kisebbség (*Cour d Appel de Rouan*, 1986. január 23.) és a társaság is (*Cour de Cassation Kereskedelmi Kollégiumának* 1997. január 21.-i ítélete) megindíthatja, mégpedig a többségi szavazók ellen.²⁶³

A kisebbség joggal való visszaélése nem inverz tényállása a többség joggal való visszaélésének. A bírói gyakorlat abban látja a kisebbség joggal való visszaélését, ha a kisebbség kizárólag saját érdekeit szem előtt tartva olyan helyzetben akadályozza meg a döntéshozatalt, amikor a társaság léte veszélyben van (Cour de Cassation Kereskedelmi Kollégiumának 1992. július 15.-i ítélete). Az elhíresült „*Flandin-ügyben*” a bíróság pedig kimondta, hogy a tőkeemelés elleni szavazás önmagában még nem tekinthető joggal való visszaélésnek, azonban akkor igen ha a tőkeemelésre a társasági törvényben foglaltak alapján van a társaságnak kötelezettsége.²⁶⁴

Kisebbségi visszaélés esetén a szankció azért érdekes kérdés, mert nincs mit megsemmisíteni, mert nem született döntés. A francia Semmittőszék álláspontja szerint vagy kártérítés lehet a

²⁶² Lásd: Paul Le Cannu: Droit des sociétés i.m. 145.old.

²⁶³ Lásd: M Cozian-A.Viander-F.Deboissy. Droit des sociétés i.m.202.old.

²⁶⁴ Lásd a Cour de Cassation Kereskedelmi Kollégiumának 1993 március 9.-i ítélete.

szankció avagy a bíróság kijelölhet egy un. *ad hoc* megbízottat aki a nem szavazó kisebbség helyett szavaz.²⁶⁵

A német társasági jogban a felelősség áttörésének jelenségét (Haftungsdurchgriff) az un. Trennungsprinzip-elv - amelynek megfelelően élesen elhatárolandó jogilag egymástól a társaság és a tag illetőleg a társasági vagyon és a tagi magánvagyon - alóli sajátos kivételnek tekintik.²⁶⁶E szemléleti alaphelyzetből kiindulva az irodalomban úgy ítélik meg, hogy a korlátozott felelősség áttörésére szigorú feltételek esetében kerülhet csupán sor. A felelősség áttörésének a német jogirodalom alapján vagy egy jogsértés(Normzwecklehre)-amely a társaság jogi személyiségével való visszaélésben nyilvánul meg, vagy a jóhiszeműség(Treu und Glauben) követelményének megsértése(institutionelle Durchgriffslehre) szolgálhat alapjául.²⁶⁷

A Német Legfelsőbb Bíróság is számos döntésében utalt arra, hogy e két jogsértés esetén meg kell állapítani a tag személyes felelősségét a társasági tartozásokért.²⁶⁸ A társaság jogi személyiségével összefüggő visszaélésnek a német jogban fontos konkrét eseteit jelenti a társaság vagyonának „alulkapitalizálása”, az egyszemélyes társaságban az üzletrész olyan harmadik személyre történő átruházása amely a taggal azonos, A jóhiszeműség elvének megsértésének felelősség átfordító szankciójaként szerepel a tagnak harmadik személyekkel kötött olyan szerződése amely a társasággal szembeni kötelezettséget támaszt.²⁶⁹

A felelősség áttörésének további *jogalapja* -miként ezt a fentiekben említettük- egyes társasági jogokban a konzernjogi befolyásszerzésen, valamint a részvénytársaság és a korlátolt felelősségű társaság jogutód nélküli megszűnésekor a tag illetve részvényes által kapott likvidációs hányaddal összefüggésben fordul elő. Mindkét tényállási kör ugyanakkor visszavezethető arra, hogy a korlátozott felelősségű tag illetve részvényes úgy él vissza jogaival (korlátozott felelősségével), hogy ezzel végső soron a társaság jogi személyiségét sérti.²⁷⁰ A felelősség áttörése intézményének megértéséhez egyes nézetek szerint

²⁶⁵ Lásd az említett Flandin-ítéletet

²⁶⁶ Vö. Götz Hueck: Gesellschaftsrecht, 19. Auflage, C.H.Beck, München 1991 366. old.

²⁶⁷ Vö. Scholz-Emmerich, GmbHG 7. Auflage 55. old., Fischer-Lutter-Hommelhof, GmbHG 12. Auflage 7. old. Götz Hueck: Gesellschaftsrecht i.m. 366-367. old.

²⁶⁸ Vö. BGHZ 22, 226, 203, BGHZ 54, 222, 224. döntésekkel.

²⁶⁹ Vö. Ezeket az esetköröket foglalja össze Götz Hueck: Gesellschaftsrecht, i. m. 368-369. oldalakon.

²⁷⁰ Lásd Hanno Merkt, US-amerikanisches Gesellschaftsrecht, Heidelberg 1991, 216. old. a korlátozott tagi felelősségnek a társaság jogi személyiségével való „szembefordulását” először az amerikai jogban az un. South Sea Bubble –Krise eset szolgáltatta- vö: Blumberg, The Law of Corporate Groups: Tort, Contract and other Common Law Problems in the Substantive Law of Parent and Subsidiary Corporations 1987 Kapitel 1.34. old.

mindenképpen szükséges annak a jogi fikciónak a felállítása, hogy a társaság, mint jogi személy teljesen elkülönül a tagok személyétől.²⁷¹ Az ezzel szemben álló teóriát vallók azonban arra hívják fel a figyelmet, hogy a társaság jogi személyisége nem egy fikció, hanem a társasági törvények által kimondott jogi valóság.²⁷²

Megítélésünk szerint egy társaság jogi személyisége- jogközösségi karakteréből folyóan- nem biztosíthat abszolút felelősségi védettséget a tagi felelősségkorlátozás vagy kizárás által. A tag(részvényes) szerepe a társaság működésében a legfőbb döntéshozatali fórumban (taggyűlés, közgyűlés) való részvétele útján lehet meghatározó is. Nem teremthet- sem a hitelezői védelem, sem a közérdek védelme miatt- a korlátozott tagi felelősség érinthetlenségét jelentő szabadító levelet. A csalárd, a rosszhiszemű és a jogellenes eljárások ugyanis nem oldhatók fel a társaság jogi személyiségében, *a jogi személyiség kérge tehát nem áttörhetetlen, a korlátozott felelősséggel való visszaélés áthatolhatóvá teszi.*

A tagi korlátolt felelősség megvonásának alapja legtöbbször valamely joggal való visszaélés, amely eredményében „alulkapitalizálás” jelentheti a társaságnak. A jogellenesség szankciójaként jelenik meg a felelősség átváltása korlátlan felelősséggé.²⁷³ A korlátolt felelősségű tag (részvényes) jogellenes magatartása folytán a társaságot, más tagokat, de még inkább a hitelezőket kár érheti. Ilyen esetben a bíróság megállapíthatja, hogy a megszűnt, vagy az irányított társaság tartozásaiért a tagoknak magánvagyonukkal vagy esetleg az általuk alapított társaságoknak kell felelniük a hitelezők követeléseit teljesítéséért.

A felelősség-áttörés egyik leggyakoribb esetét jelenti az amerikai jogban kialakított, de tartalmát tekintve az európai jogokban is ismert ún. *deep rock doctrine*, amely szerint a vállalat csődhelyzete esetén a hitelezői igényekkel szemben a társaság tulajdonosainak érdekeit helyezi a menedzsment előtérbe és ezzel megnehezíti a hitelezői követelések kiegyenlítésének esélyeit. A várható magyar csődjogi szabályozás is felkészült ennek a doktrínának az átvételére. Ennek egyik fő oka, hogy sok problémát jelent a gyakorlatban a székhelyükön nem található cégek elleni eljárások megghiúsulása. Az ilyen, a gyakorlatban elterjedt megnevezéssel „fantom cég” tagjainak és ügyvezetőinek a felelősségét a cég ellen

²⁷¹ Lásd erre Hamilton, *The Law of Corporation* (1987) „The simplest and usually most useful way of viewing a corporation is to consider it a fictitious being or artificial entity.”

²⁷² Lásd Ballantine, *Parent and Subsidiary Corporations*, *Cal.L.Rev.* 14.(1921) 1-21.old. „The corporate capacity is a legal fact, not fiction”

²⁷³ Vö. Ifj.Korsós Antal: Az intézményes felelősség átvitel problémája a társasági jogban. *Gazdaság és Jog* 1999/5. szám 8.old.

megindult felszámolási eljárással egyidejűleg korlátlanra szükséges tenni. Megítélésünk szerint jogalkotói feladat az, hogy e speciális felelősségi tényállások a készülő új társasági törvényben is szerepeljenek ne pusztán a csődtörvényben.

Fontos hangsúlyozni, hogy a felelősség átvitel eszközének törvényi illetőleg bírói kézbe adása nem jelentheti azt, hogy elsorvadnának azok a jogpolitikai és gazdasági indokok amelyek a tagi (részvényesi) korlátozott felelősséget életre hívták. A neoklasszikus közgazdaságtan képviselői egyenesen zavaró faktornak tekintik, mert a személyes és korlátlan tagi felelősség szerintük csupán a meghatározó tagi (részvényesi) vagyonhányad esetén járhat pozitív eredménnyel.²⁷⁴ Ekként tehát kívánalom, hogy a felelősség átvitel lehetősége csupán kirívó szélsőségesen kivételes esetekre szűküljön le, miként ez tapasztalható az intézmény joggyakorlatával összefüggésben is.²⁷⁵ Miután munkánkban a társaságok megszűnése esetén előforduló felelősségátváltást a korábbiakban már érintettük, most e helyütt a *konzernjogi szabályokban* vizsgáljuk az intézményes felelősség átvitelt.

Mindenek előtt felvethető az a kérdés, hogy a tagi korlátozott felelősség korlátlanra történő „átfordulása” szabályainak a Gt. „Befolyásszerzés gazdasági társaságban” fejezetében való elhelyezése szerencsés és indokolt-e. A jelenlegi megoldást kritikával illető Komáromi Gábor véleménye szerint a felelősségi jogalap nem a befolyásszerzéssel függ össze leginkább, hanem „a tulajdonosi (tagsági) jogok ártalmas gyakorlásával” ezért a konszernjog köréből kiemelve e normákat hasonló tartalommal önálló címben kellene szabályozni.²⁷⁶ A magunk részéről – lévén a konszernjogi felelősségi rendelkezések alapvető feltétele a befolyásszerzés bekövetkezése – ezt úgy látjuk, hogy a jelenlegi törvényi elhelyezésük megváltoztatása, e felelősségi helyzeteket és magatartásokat „elszigetelné” ténybeli alapjuktól ami a jogalkalmazás számára sem volna szerencsés.

A konszernjogi felelősség átfordulás jó példája annak, hogy a tagi és részvényesi felelősség korlátozottságának „előnyét” az uralkodó befolyással rendelkező tagtól a kisebbség és a hitelezők védelmében a jogrend megvonhatja. E tekintetben egyetértünk Sárközi Tamás azon értékelésével mely szerint a vállaltcsoporthoz való tartozás felerősíti az rt.-ben és a kft.-ben a korlátozott felelősséggel való visszaélés lehetőségét, ezért a felelősség átvitel igénye

²⁷⁴ Lásd Hanno Merkt, US-amerikanisches Gesellschaftsrecht i.m.230.old.

²⁷⁵ Vö. ifj.Korsós Antal: Az intézményes felelősségátvitel problémája a társasági jogban i.m. 9.old.

²⁷⁶ Vö. Komáromi Gábor: A korlátolt felelősségű társaságra és a zártkörűen működő részvénytársaságra vonatkozó szabályozás összevetése de lege ferenda. Gazdaság és Jog 2003/12. szám 13. old.

felfokozódik.²⁷⁷E felelősségi következménynek vannak objektív és a tagok személyes tevékenységére is vetíthető kritériumai. Az objektívnek tekinthető feltételt az ellenőrzött társaságban az uralkodó tag befolyásszerzésének ténye és mérhető mértéke adja, amely lehetőséget teremt arra, hogy a tag (részvényes) leadott szavazatai révén befolyásolja az ellenőrzött társaság döntéseit, üzletpolitikáját és a társaság irányítását.²⁷⁸ A szubjektív oldalát pedig a tagsági jogok gyakorlásával történő visszaélés illetőleg vétkes kötelezettségszegés alapozhatja meg. A jelenleg hatályos Gt. az egyes felelősségi esetek fűzérét is e logika szerint tartalmazza.

7. 2. A korlátozott tagi(részvényesi) felelősség áttörési esetei a hatályos Gt. konszernjogi szabályaiban

A befolyásszerzés bejelentési kötelezettség felelősség-átfordító következményéről

A befolyásszerzés bejelentéséhez fontos jogpolitikai indokok fűződnek. Ezek sorából is kiemelhető az, hogy a vagyoni forgalom minden szereplője számára a jogrendnek segítséget kell adnia abban, hogy mindenki az üzleti kapcsolatai kialakítása során biztonságos és megfontolt döntéseket hozhasson. Ezt a publicitási szemléletet támogatják az Európai Unió társasági jogi irányelvei is.²⁷⁹ Annak eldöntésében, hogy a befolyásszerzés mértéke mikor kíván „nyilvánosságot” a befektetők és hitelezők védelme miatt, már lehetnek eltérő jogrendszerbeli variánsok. Egy körülmény azonban bizonyos, jelesül az, ha a befolyásszerzés átalakítja az irányított társaságok döntési és ügyvezetési mechanizmusát, vagyoni szerkezetét, e tényeknek a megváltozása e társasággal kapcsolatban állók számára egyáltalán nem lesz közömbös. A befolyásszerzés „relatív” alapszituációja az uralkodó és irányított vállalat viszonyára tehát nem szűkül le, - „kinyílik” ami a befolyásszerzés jogkövetkezményeiben jelentkezik.

A korlátozott tagi felelősség aspektusából szemlélve hazai jogunkban a többségi (szavazatok min. 50 %-a) és a közvetlen irányítást biztosító befolyás (a szavazatok min. 75 %-a) cégbírósági bejelentésének késedelmes teljesítése illetőleg elmulasztása eredményezheti azt, hogy a társaság felszámolása során (ha az ellenőrzött társaság vagyona a hitelezők

²⁷⁷ Vö. Sárközy Tamás, Szervezetrendszerek és a polgári jogi jogalanyiség a társasági-egyesületi és az alapítványi jogban Gazdaság és Jog 2003/9. szám 37.old.

²⁷⁸ Vö. A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata.(szerk. Miskolczi Bodnár Péter) i. m. 711.old.

²⁷⁹ Vö. például a 88/627/EEC 1988decemberében elfogadott közösségi irányelvvel

kielégítésére nem nyújt fedezetet) az uralkodó tagi (részvényesi) korlátozott felelősség a bejelentés teljesítéséig felmerült tartozásokért „átvált” korlátlan és egyetemleges felelősségre.²⁸⁰ E teljes és korlátlanra vált felelősség azonban hangsúlyozandó, hogy csak mögöttes, mert az ellenőrzött társaság vagyona által nem fedezett rész erejéig áll fenn. A befolyásszerzés és vele a felelősségi „stopperóra” akkor indul el amikortól az uralkodó tag szavazati jogát az ellenőrzött társaságban gyakorolhatja. Ez időponttól számítandó a 30 napos törvényi bejelentési határidő kezdete is.²⁸¹ A bejelentést nem teljesítő vagy késedelmesen teljesítő tag felelőssége objektív, kimentésre és annak megállapítását mellőző bírói mérlegelésre itt nincs lehetőség. Az ellenőrzött társaság hitelezője akár az ellenőrzött társaság felszámolása során akár azt követően előterjeszheti követelését a befolyásszerző taggal szemben, de az ítélet végrehajtására csak azután kerülhet sor, ha tisztázódott, hogy milyen részt nem fedezett az ellenőrzött társaság vagyona a hitelezői követelésekből. E tényállást elemezve *Miskolczi Bodnár Péter*²⁸² a „bejelentés teljesítéséig felmerült tartozás” értelmezésére vonatkozóan arra figyelmeztet, hogy olyan tartozásokra, kötelezettségekre vonatkozik a tag felelőssége e körben, amelyeket befolyásszerzés bejelentése előtt a társaság vállalt, és nem kell, hogy a bejelentés előtt esedékessé is vált legyen. Ezen interpretációt feltétlenül helyesnek tartjuk, mert a felelősségi jogkövetkezmény csak ilyen értelmezés mentén érheti el célját.

A bíróság megállapításán (mérlegelésén) alapuló tagi illetve részvényesi felelősség-változásról

Társasági törvényünkben a részvényes illetőleg kft. tag felelőssége korlátlanra válásának bírói mérlegelésen nyugvó két eltérő esete mindenképp előtti a befolyásszerzés mértékén alapul.²⁸³ Az első törvényi tényállás szerint, ha az ellenőrzött társaság az uralkodó tag legalább többségi irányítást biztosító befolyása következtében tartósan hátrányos üzletpolitikát folytat és ennek következtében az ellenőrzött társaság felszámolása esetén az ellenőrzött társaság vagyona a hitelezők kielégítésére nem nyújt fedezetet, a hitelező felszámolási eljárás során benyújtott keresete alapján a bíróság megállapíthatja az uralkodó tag korlátlan és teljes felelősségét az ellenőrzött társaság tartozásaiért. Az idézett rendelkezés alkalmazhatóságának négy egymással összefüggő tényálláselem teremt alapot. Az ellenőrzött

²⁸⁰ Lásd: Gt.292.(1). és (3).bekezdésében foglaltakat.

²⁸¹ Vö. ugyanezen álláspontot hangsúlyozza Vezekényi Ursula, A konszernjogi felelősség kérdőjelei című tanulmányában. Gazdaság és Jog 2002/4.sz. 12. old. ahol részletesen bemutatja, hogy ezen időpontok a részvényjogban illetőleg a kft. üzletrész megszerzése esetén mikortól kezdődnek.

²⁸² Vö. A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata i.m. 739-740. old.(szerk. Miskolczi Bodnár Péter)

²⁸³ Vö. A Gt. 296.§.(1). bekezdésében foglalt felelősségátrendítő szabály többségi (legalább 50 %-os), míg a (3). bekezdése szerinti rendelkezés a közvetlen irányító (legalább 75%-os) befolyáshoz kötődik.

társaság által folytatott tartósan hátrányos üzletpolitika, az uralkodó tag befolyása következtében alakult ki a tartósan hátrányos üzletpolitika, ennek következményeként felszámolási eljárásra kerüljön sor, és végül az ellenőrzött társaság vagyona a hitelezők kielégítésére nem nyújt fedezetet.²⁸⁴

A tartósan hátrányos üzletpolitika folytatásának megállapítása többszörösen is okozatossági kérdés. Mindenek előtt azért mert e tény megállapításához az üzletpolitika következményeiből lehet visszakövetkeztetni. Egy társaság számára a tartósan hátrányos üzletpolitika a cég eredménytelenségében, veszteségeiben, kezelhetetlenné váló eladósodásában, a felelőtlen pazarló gazdálkodásában mutatkozik meg elsődlegesen. Másfelől akinek a tevékenységéhez (befolyásához) ez köthető, egyidejűleg az ellenőrzött társaság kárára jogtalan vagyoni előnyhöz is juthat. A tartósan hátrányos üzletpolitika folytatásának megállapítása tehát látványosan „könnyebbé” válhat, ha bizonyítást nyer, hogy az uralkodó tag üzletpolitikája csupán az ellenőrzött társaságra nézve volt hátrányos a tag (részvényes) saját vagyona eközben gyarapodott, mert példának okáért felhasználta biztosítékként, fedezetként az ellenőrzött társaság vagyonát az általa felvett hitelekhez. Ugyancsak tartósan hátrányos üzletpolitika folytatásának minősülhet az ellenőrzött társaság szerződési gyakorlatának túlzott kockázatvállalást előíró, vagy dolózus kialakítása, amely állhat, tartozás fedezetének elvonásában (*actio Pauliana*), értékaránytalan szerződések kötésére való kötelezésben²⁸⁵, avagy az ellenőrzött társaság vagyonának megfelelő biztosítékok nélküli átengedésében.

Az említettekben következően a tartósan hátrányos üzletpolitika folytatásának bíróság általi megállapítása tehát önmagában is okozatossági probléma. Sőt az uralkodó tag magatartása lényegében álláspontunk szerint „felelősségi mérlegre” is kell, hogy kerüljön, még ha ezt a törvény „csupán” a következmények levonásával mondja is ki. Megítélésem szerint a tartósan hátrányos üzletpolitika folytatása– egy sajátos társasági jogi ellenmérceje a „tartósan előnyös” üzletpolitikának. Ez utóbbi bizonyításra soha nem is szorul, ám az előbbi az uralkodó tag vonatkozásában lényegében inkább vélelmezi a vétkesség-szerű eljárást, mint egy speciális objektív felelősségi mérték alkalmazását. Elméletileg még nem tisztázott, hogy a tartósan hátrányos üzletpolitika folytatása tényállás bírói megítélése mennyiben objektivizált mérce alkalmazását jelenti, és mennyiben adott a vétkességi *ex culpatio* lehetősége az uralkodó tag

²⁸⁴ Vö. A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata i.m. 756. old.(szerk. Miskolczi Bodnár Péter)

²⁸⁵ Vö. Miskolczi Bodnár Péter, Fekete Iyukak a hatályba léptető rendelkezésekben. Gazdaság és Jog 1998/4. szám 5. old, illetve ugyanő: A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata i.m. 757-759. .old.

számára. Mindenesetre a felelősség korlátlaná válásához még további feltételként csatlakozik az is, hogy az uralkodó tag befolyása következtében alakuljon ki e tartósan hátrányos üzletpolitika. E befolyás fennállása egyértelműen a felelősségátváltás további okozatossági feltétele. A bírói döntés szempontjából ez kevésbé mérlegelés kérdése sokkal inkább annak feltárása, hogy adekvát legyen az összefüggés a befolyás és a tartósan hátrányos üzletpolitika mint eredmény között. Igen érdekes lehet annak a kérdésnek a megítélése, amely akkor merül fel, ha az uralkodó tag perbeli védekezése arra irányul, hogy az uralkodó befolyás társasági jogi ténye ellenére nem valósult meg, mert a döntések meghozatala során ténylegesen nem az uralkodó befolyást biztosító részesedés alapján hoztak döntéseket az ellenőrzött társaság üzletpolitikájára nézve. Azaz az ellenőrzött társaság irányában, a társasági szerződésben (alapszabályban) törzsbetéthez ill részvény tulajdonhoz igazodó szavazati jogoktól eltérő döntések születtek például családi tulajdonú társaságok esetében. Úgy vélem, hogy ennek az elfogadása olyan menlevél kiállítását jelentené a felelősségre irányadó kógens Gt-beli rendelkezések alól ami nem engedhető meg. Sem hitelezővédelmi okokból, sem pedig a közérdek védelme miatt nem volna helyes olyan praktikák eltűrése, amelyek folytán az uralkodó tag(részvényes) felelősségének korlátlaná válása arra hivatkozással volna megíúsítható, hogy az alapító okiratban foglaltak dacára az ellenőrzött társaság irányába az üzletpolitika meghatározása nem köthető személyéhez.

A korlátozott tagi(részvényesi)felelősség átlendüléséhez a jelzett két feltételen túl szükséges, hogy az uralkodó tag jelzett magatartása nyomán felszámolási eljárásra kerüljön sor és az ellenőrzött társaság vagyona a hitelezők kielégítésére ne nyújtson fedezetet. Nézetem szerint e feltételek lényegében szinte következnek az első két tényállási mozzanatból és ekként objektíven mérhetők. Fontos azonban itt is hangsúlyozni, hogy a felszámolási eljárás megindulása és az uralkodó tag tartósan hátrányos üzletpolitikát eredményező befolyása között kell okozati összefüggésnek lennie, amelyhez tapad, hogy az ellenőrzött társaság vagyona a hitelezők kielégítésére nem nyújt fedezetet. Ez utóbbi feltétel tekintetében a bírói gyakorlatra vár annak megítélése, hogy vajon az egyéb feltételek fennállása esetén az ellenőrzött felszámolási eljárás alá vont társaság vagyonának a hitelezői követelésekkel szembeni részbeni megfelelése esetén a korlátlan felelősség megállapítható e vagy csupán a fedezet teljes hiánya miatt.

Az idézett törvényi rendelkezésben az elmondottakon túlmenően elméleti szempontból is fontos további következtetések adódnak. Mindenek előtt nyomatékosan kell hangsúlyozni,

hogy a részvényes illetve kft. tag korlátolt felelősségének bíróság általi átfordítása csupán lehetőség. A jogalkotó ugyanis a bíróság számára nem tette kötelezővé a két tényállási fordulat fennállása esetén sem a felelősségi konzekvencia levonását. Azaz ha meg is állapítható, hogy a legalább többségi részesedéssel rendelkező tag, részvényes befolyása következtében az ellenőrzött társaság hátrányos üzletpolitikát folytat és emiatt az ellenőrzött társaság felszámolásra kerül, még a bíró dönthet a megállapításra irányuló kereseti kérelem elutasításáról. A szabállyal összefüggésben olyan eljárásjogi kérdések is felvethetőek, amelyeknek a bírói gyakorlat egységessége érdekében van jelentőségük, azonban ezekre jelen munkában kitérni azért sem kívánunk, mert erre a jogirodalom már kellő figyelmet szentelt,²⁸⁶ másfelől a felelősségi kérdésekhez csak áttételesen köthetők.

Roppant érdekes elméleti szempontból ugyanakkor annak a problémának a vizsgálata, mely szerint egy látszólag objektív felelősségi alakzatot megállapító tényállás jogkövetkezménye lényegében bírói mérlegeléstől van függővé téve. Mi legyen ennek a bírói mérlegelésnek az alapja? Melyik az a szempont, amelynek prioritása van? Vajon az ésszerűség és célszerűség, a kockázattelepítés, a kockázatelosztás, vagy a korlátozott felelősség–bumeráng visszacsapódása a bírói méltányosság segítségével? Akármelyik szempont kínálta úton is indulunk el, azt a jogalkotói akaratot érezni lehet, hogy a korlátozott részvényesi és tagi felelősség megvonása – merthogy azt törvény biztosítja – elsősorban a törvény által legyen csupán megvonható. Vajon a bíró szerepe itt akkor hogyan érvényesüljön? Szerintünk semmiképpen nem léphet a törvény helyébe ez esetben sem a bíró, mert a jogot csak alkalmazhatja. Azt azonban a bíró megmondhatja – és e szabály kapcsán nyomatékosan leszögezhető, hogy meg is kell mondania, hogy mi az adott tényállás tükrében a jogszabály tartalma.²⁸⁷ A bírói ítélethez a bizonyítási muníciót elsősorban a felperes hitelezőnek kell biztosítania, de miután a tényállást szerintem „*körüllengi a vétkesség lehelete*” ezért az uralkodó tag felelősség alóli kisurranása egyáltalán nem lehet automatikus, ha az okozati összefüggés bizonyítása tekintetében a hitelező nehéz helyzetben van.

A rendelkezéssel kapcsolatos csekélynek mondható hazai pertapasztalatok alapján az e törvényhelyre alapozott hitelezői keresetek elutasításának okai sokszor a bizonyítási teher csapdáiban keresendők. A tartósan hátrányos üzletpolitika folytatásának bizonyítása nézetem

²⁸⁶ Vö. Vezekényi Ursula: A konszernjogi felelősség kérdőjelei. *Gazdaság és Jog* 2002/4. száma 13. old.

²⁸⁷ Vö. Lábady Tamás, *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 1998. 213-217. old.

szerint a fentiekből következően az uralkodó tag vétkességének bizonyítását jelenti, amely az általános magánjogi felelősségi szabálytól pontosan abban tér el, hogy a Ptk. 339.§.(1). bekezdésének második fordulata alapján a felelősség alapja az, hogy a károkozón marad a vétlensége bizonyítatlanságának terhe. A dilemma tehát az, hogy a bírói mérlegelésen alapuló teljes tagi(részvényesi) felelősség kimondása mennyiben olyan felelősségi tényállás, amely az általános magánjogi felelősségről leválasztható speciális alakzat, illetve arra mennyiben visszavezethető. Véleményem szerint az uralkodó tag korlátozott felelősségét korlátlan felelősségbe átvivő jogkövetkezmény megállapításánál a bíró nem nélkülözheti az uralkodó tag magatartásának értékelése során a befolyásolás motívumait sem. Azaz, ha e magatartásnak nemcsak az eredménye, de célja is volt a tartósan hátrányos üzletpolitika folytatása akkor ez a tagi eljárás egy magatartásra koncentrált felelősségi értékelésben kell, hogy részesüljön. Ha ezt elfogadjuk akkor az uralkodó tagot terheli az a kötelezettség is, hogy bizonyítsa vétlenségét. Összegezve tehát megítélésem szerint a tartósan hátrányos üzletpolitika folytatásának megállapítása során *vétkességi tükörben* is vizsgálni kell az uralkodó tag magatartását.

A tagi (részvényesi) korlátozott felelősséget korlátlan és teljes felelősségbe átvivő- ugyancsak bírói mérlegelésen nyugvó- további konszernjogi felelősségi tényállás a *közvetlen irányítást lehetővé tevő befolyáson* alapul.²⁸⁸

Eszerint a szabály szerint a többségi részesedésnek ennél a minősített fokozatánál, ha a befolyás miatt az ellenőrzött társaság tartósan hátrányos üzletpolitikát folytat és ez jelentősen veszélyezteti az ellenőrzött társaság kötelezettségeinek a teljesítését, akkor a hitelezőknek és az ellenőrzött társaság bármely tagjának, illetve részvényesének perindítási lehetősége van. Az uralkodó tag ellen indítandó perben a bíróságtól a keresetben kérni lehet az uralkodó tag korlátlan és teljes felelősségének a megállapítását az ellenőrzött társaság tartozásaiért.

E felelősségi alakzatnál okozatossági nézőpontból az ellenőrzött társaságnál kialakult tartósan hátrányos üzletpolitika a közvetlen irányító befolyással rendelkező tag (részvényes) olyan magatartására kell, hogy visszavezethető legyen, amely az ellenőrzött társaság kötelezettségeinek teljesítését jelentősen veszélyezteti. Nem szükséges tehát következményként a felszámolási eljárás elrendelése és a keresetindításra sem szab határidőt a törvény. Fontos eltérés azonban, hogy az ellenőrzött társaság tagja (részvényese) is

²⁸⁸ Lásd a Gt.296.§.(3) bekezdését

keresetindításra jogosult. Kérdés lehet, hogy milyen okok motiválhatják a tagot (részvényest) keresetindításra. Tipikusan ez akkor fordulhat elő, ha ők maguk is egyben hitelezői a társaságnak²⁸⁹, de ez egyáltalán nem feltétele a keresetindításnak. A tagi és társasági érdek teljes mértékben egybeesik a tekintetben, hogy a társaság kötelezettségeinek teljesítése ne kerüljön jelentősen veszélybe. A rendelkezés e közös érdek mentén megelőző hatású, mert a bíróság már a társasági kötelezettségek teljesítését jelentősen veszélyeztető magatartás esetén is kimondhatja a közvetlen irányítást biztosító befolyásolás esetén a tagi (részvényesi) korlátlan és teljes felelősséget. A tényállás megfogalmazásából következik, hogy az ellenőrzött társaság kötelezettségeinek teljesítését jelentősen veszélyeztető magatartásnak kell tekinteni a szokásos üzleti kockázatokon túlnyúló, a társaság vagyonát jelentősen csorbító, felelőtlen, esetleg csupán a társaságon kívüli érdekeket szolgáló és ezzel a társaság és tagok érdekeivel nyilvánvalóan szemben álló magatartásokat.

Végezetül e körben utalni kívánunk arra a helyeselhető jogirodalmi álláspontra, amely szerint a konszernjogi korlátozott felelősség áttörésének megállapítására vonatkozó ítélet hatálya – a jogszabályból is következően- csupán az ez irányú keresetet előterjesztő hitelezőre ill. tagra terjed ki.²⁹⁰ A konszernjogi felelősségi szabályok alapvető rendeltetése a hitelezők fokozott védelme és kevésbé szempontja a kisebbség védelme. Ezt jelzi, hogy egyszemélyes rt. és egyszemélyes kft. esetén is alkalmazni kell e normákat, ha az uralkodó tag az egyszemélyes társaság tartozásaiért korlátlan felelősséget vállalt.²⁹¹

A konszernjogi felelősségi szabályok megfelelő alkalmazását írja elő a törvény, ha a kft. tagja vagy rt. részvényese már alapításkor a szavazatoknak legalább felével illetve háromnegyedével rendelkezik. Felelősségi jogi szempontból ugyanakkor a tartósan hátrányos üzletpolitika folytatásának megállapítása az alapításkor még igazából korai, azonban az uralkodó tag ezen helyzete és magatartása később alapot szolgáltathat arra, hogy a társaság hitelezője kérje a korlátlan felelősség bírósági megállapítását.²⁹² A tartósan hátrányos üzletpolitika folytatásának felelősségi megalapozásához tehát a befolyásszerzés meghatározott mértéke és a tartósan hátrányos üzletpolitika folytatása a kritériuma és nyilvánvalóan nem az, hogy az irányító befolyás mikor keletkezett az alapításkor, vagy később.

²⁸⁹ Vö. A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata i. m. 763.old.

²⁹⁰ Vö. Vezekényi Ursula, A konszernjogi felelősség kérdőjelei i. m. 13. old.

²⁹¹ Vö. Gt.173.§.(3), 271.§.(3).bekezdéseivel

²⁹² Vö. Gt.297.§., illetve A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata i.m. 764-765.old.

A korlátolt tagi felelősség *áttörésének*, a „*társasági lepel átszúrásának*”, problematikája a hazai bírói gyakorlatot is elérte. A Legfelsőbb Bíróság már 1999-ben kimondta, hogy a jogi személy tevékenységi körében eljáró taggal, tisztségviselővel szemben a polgári jogi jogkövetkezmények közvetlenül a külső harmadik személy károsultak részéről kivételesen és csak akkor érvényesíthetők, ha a jogi személy tagja a korlátolt felelősségével visszaélt, vagyis a jogi személyt olyan célból hozták létre, illetve olyan célból működtették, amely a jogrenddel ellentétes, így különösen külső harmadik személyek (hitelezők) kifejezett megkárosítását célozta, a tevékenység körében kifejtett magatartás bűncselekmény törvényi tényállását is megvalósítja és a jogi személyiség kifejezetten a természetes személy taggal szembeni közvetlen polgári jogi felelősségi jogkövetkezmények elhárítását célozta²⁹³ Ezt követően a *BDT 2002/6/83. sz.* alatt közzétett eseti döntésében fejtette ki a Csongrád Megyei Bíróság, hogy a „piramisjáték” szervezésére irányuló tevékenység esetén a jogi személy elkülönült felelősségének „áttörése” valósul meg, és a Kft. természetes személy ügyvezetőjének és tagjának magánvagyonai felelőssége áll be a *joggal való visszaélés* miatt. A bíróság elvi álláspontja szerint a „piramisjátékot” szervező gazdasági társaság által kötött szerződések a Ptk. 200. §-ának (2) bekezdése alapján nyilvánvalóan jó erkölcsbe ütközőek, mert a Kft. eleve teljesíthetetlen, vagyis lehetetlen szolgáltatással kecsegtető szerződések megkötésére tett ajánlatot. A társaság a szerződés megkötésekor tudta, hogy a vállalt fizetési kötelezettségeit nem tudja teljesíteni. A szerződések ezért polgári jogi szempontból semmisek. A semmis szerződésekért a gazdasági társaság, mint jogi személy áll helyt, és pedig nem „kártérítés” címén, hanem az érvénytelenség folytán az eredeti állapot helyreállítására vonatkozó kötelezettsége miatt. Azonban az alperesek, mint magánszemélyek saját szellemi alkotásukkal, annak a gazdálkodó szervezet keretein belüli felhasználásával közvetlenül, direkt módon megteremtették annak lehetőségét, hogy egy olyan „pilótajáték” induljon, amely terhükre bűncselekmény megállapítását eredményezte. Az alperesek bűncselekményt is megvalósító magatartásukkal közrehatottak abban, hogy a befektetéseket kezelő Kft. tevékenysége, vagyona összemosódjon, a Kft. gazdasági tevékenysége átláthatatlanná, ellenőrizhetetlenné váljon. A jogi személyiséggel való visszaélést valósítja meg, ha a jogi személy választott célja csak látszólagos, a külvilág félrevezetését célozza, és a jogi személyt létrehozó természetes személyek valójában a jogrendbe ütköző, még bűncselekményt is megvalósító tevékenységet folytatnak. Ilyen esetben a szigorú *elválasztás elve*, vagyis a jogi

²⁹³ Lásd a BH 1999/10/456 számú jogesetet

személy lényegéhez tartozó *elkülönült felelőssége* nem érvényesül, a joggal való visszaélést megvalósító esetekben a korlátolt felelősségű társaság tagjának, illetve ügyvezetőjének a hitelezőkkel szembeni *közvetlen felelőssége* is megállapítható.

Látható, hogy – a szerző által szemléletesen bemutatott *francia* gyakorlattal ellentétben – a hazai jogalkalmazás az „áttörés” szélesebb körű, *amerikai* útja felé tendál, mert e legutóbb idézett határozatból – bár a tényállás szerint bűncselekmény elkövetése történt – úgy tűnik, hogy a bíróság az ügyvezetői felelősség *közvetlen fennállását* megállapíthatónak tartja már akkor is, ha az ügyvezetők azt *nem az ügykörükbe eső tevékenységükkel kapcsolatban okozzák*.

Kártérítési felelősségi kérdések a szerződéses konszernek esetében?

A szerződéses konszern alatt a jogirodalomban azt értik, amikor egy vállalat, mint uralkodó vállalat és egy függő vállalat között uralmi szerződés (*Beherrschungsvertrag*) megkötésére kerül sor.²⁹⁴ Ezen uralmi szerződésre példának okáért a német jogban a vállalati szerződésekre irányadó jogot alkalmazzák, és lényegében az un. *faktikus konszernek* visszaszorítását remélik tőlük.²⁹⁵ A szerződéses konszern esetében az uralmi szerződés lehet utasítási és beavatkozási jogot biztosító (*Unternehmensführungsvertrag*) szerződés, vagy veszteség-nyereség átcsoportosítási illetőleg vagyonekezelési szerződés a konszern-vezető társaságnak az ellenőrzött konszernfüggő társaságok irányába.²⁹⁶ Sokak nézete- így például Sárközy professzor szerint is- vitatható a szerződéses konszern - konszern jellege, ha vállalati részesedés nélküli kapcsolatot hoz létre az uralmi szerződés.²⁹⁷ A konszern ezen uralkodó felfogás szerint vagy un. *faktikus konszern*, amikor a konszernkapcsolat tisztán részesedésen alapul, avagy *kvalifikált konszern*, ahol a vállalati részesedés mellett konszernszerződés megkötésére is sor kerül. Csupán ez utóbbi vállalatcsoportok esetében válhat a korlátozott tagi és részvényesi felelősség áttörése értelmezhetővé, mint olyan tényállás, amely objektívvá teszi a felelősséget.²⁹⁸

²⁹⁴ Lásd P.Raisch: Deutsches Konzernrecht. Köln 1974. 5. Auflage 11-12.old. még J. Sonneschein: Organschaft und Konzerngesellschaftsrecht. Baden-Baden, 1976. 27. old.

²⁹⁵ Vö. Nikolicza Péter: A szerződéses konszernt fákasztó uralmi szerződés a német részvényjogban-egy recepcióra érdemes jogintézmény a magyar konszernjog számára? Jogtudományi Közlöny 2004/2.szám 59.old.

²⁹⁶ Lásd: Sárközy Tamás: A magyar társasági jog Európában, A társasági és a konszernjog elméleti alapjai. HVG-ORAC Kiadó 2001.298-299.old.

²⁹⁷ Lásd: Sárközy: A magyar társasági jog Európában i.m. 307.old.

²⁹⁸ Vö. Sárközy Tamás: A magyar társasági jog Európában i.m. 311.old

A társasági törvény konszernjogi rendelkezéseinek az Európai Unió társasági jogához- ezen belül is az EU-konszernjoghoz- történő további közelítésének szándékára utal, hogy a legújabb törvénymódosítási javaslatok strukturális és tartalmi szempontból is érintik a Gt. konszernjogi szabályait.²⁹⁹ A konszernjogi felelősségre is természetesen kihat majd az, ha az un. *vállalatcsoport-szabályozás szempontjából releváns tényállás-*, amely a számviteli törvény szerinti konszolidált éves beszámolóra alapozható- lép a befolyásszerzés vizsgálata „helyébe”.

III. Rész A társaságok tisztségviselőinek kárfelelősségéről

„Gondos ember csak arra vállalkozik amihez ért és amit tud.
A kötések bizodalmas természete kívánja, hogy az ígérő nem
Csak tiszta jó szándékkal hanem oly figyelemmel is eljárjon
Minő a vállalathoz illik”
(Frank Ignác)

„Az ember semmi jót sem tesz az életben, ha biztos a holnapról”
(Madame Cognacq)

A Ronja, a rabló lánya című Astried Lindgren mesében³⁰⁰ van egy olyan jelenet, amelynek a mai kor társasági tisztségviselői számára fontos – felelősségi összefüggésekben is hasznos – tanulságai vannak. „Ronja a viking lány annak ellenére barátságot köt a szomszéd fiúval, hogy családjaik régóta ellenséges viszonyban állnak egymással. A két rivalizáló család a szakadék két oldalán lakik. A szakadék annyira széles, hogy könnyen beleeshet az, aki megpróbál rajta átjutni, de nem lehetetlen sikeresen átugrani. A szakadék annyira mély, hogy ha az ember beleesik, bizonyosan szörnyethal. A fiú meglátogatja a lányt, s amikor Ronja apja meglátja a fiút, börtönbe veti azzal a szándékkal, hogy túszként felhasználva győzze le a másik családot. Ronja a szakadék szélén áll, és ugrani készül. Ha sikerül átjutnia a másik oldalra, a fiú családja foglyul ejti őt, és a két oldal erőviszonyai kiegyenlítődnek. Ha elvétí minden elveszett: ő halálra zúzza magát, és barátja ki lesz szolgáltatva apjának. Minden bátorságára szüksége van. Ha elvétí a következmények végzetesek lesznek. Mégis ez az egyetlen lehetősége. És átugorja a szakadékot. Ronja tudja, hogy vannak idők, amikor az embernek ugornia kell. Akik mindig a legbiztosabb utat választják, soha nem jutnak át a szakadék túlsó oldalára. Ott maradnak a rossz oldalon.”

²⁹⁹ Vö. Gadó Gábor, A vállalatcsoport szabályozása az új társasági törvényben, Gazdaság és Jog 2004/1.szám 3-5.old

³⁰⁰ Lásd Jan Carlzon, Lapítsd le a piramist ! című munkájában a Kockázatvállalás fejezetben idézi ezt a tanulságos mesét, Stockholm 1985. 83.old.

Fontos tanácsa a történetnek, hogy a kockázatvállalás sok esetben az egyetlen lehetőség a vezetői döntéshozatal során. Korunk – a bizonytalanság kora, ahol nincs abszolút jó vagy rossz döntés. Fel kell készülni a társaságok, vállalatok vezetőinek arra, hogy képesek legyenek a szakadékot is átugorni, mert a jogi felelősség sokszor az „ugrás”elmulasztásáért is megállapítást nyerhet...

1. A társasági jogi üzletvezetésről (tisztségviselésről) jogdogmatikai és történeti megközelítésben

A vezetéstől az üzletvezetés felé...

A társaságok üzletvezetése jogdogmatikai megközelítésének egyik lehetséges útja az is, ha a vezetéstudomány alapvető premisszáiból indulunk ki. A vezetés szervezelméleti és szervezélméleti összefüggésekben ma már talán jobban közjogi összefüggéseiben számon tartott probléma a jogtudományban, de a XVIII. századi *taylorizmus* majd a XIX. században a vezetés doktrínájának számító *fayoli elmélet* arra utal, hogy elsőként a munkaszervezetek, vállalatok (részvénytársaságok) optimálisabb működése biztosításának elengedhetetlen feltételének minősítették az optimális vezetést.³⁰¹ Henry Fayol, elméletében a vezetésnek öt nélkülözhetetlen elemét jelölte meg. Ezek : a tervezés, a szervezés, a rendelkezés, a koordinálás és az ellenőrzés.³⁰² Ezen öt premisszán alapulnak, az ún. fayoli 14 pontban összefoglalt elvek, melyek ma is a modern vezetéselméleti irányzatok ideál- kiinduló pontjai. E princípiumokat a vállalatigazgatás mellett fokozatosan a közigazgatásra is kibővítették. E folyamatba illeszkedően jelent meg Max Weber bürokráciaelmélete³⁰³, majd a *Human Relations* irányzat³⁰⁴, valamint a XX. század 40-es éveitől kiteljesedő -Amerikában született - *management-teoria*.³⁰⁵ A vezetés feladatát a modern elméletek több irányból is megközelítve,

³⁰¹ Vö. Horváth Imre: Közigazgatási szervezés-és vezetéstan. Dialog Campus Kiadó 2002 Budapest-Pécs 42-45. old.

³⁰² Vö. Henry Fayol: Ipari és általános vezetés KJK 1984 című könyvére hivatkozik Horváth Imre : Közigazgatási szervezés-és vezetés i.m.50-51.old.

³⁰³ Vö. Max Weber, Gazdaság és társadalom. KJK. Budapest 1969 10-19. old.

³⁰⁴ Vö. Grothus,H, Motivation durch Arbeitsbereicherung. Industrial Engineering,2.k.1972 5.száma

³⁰⁵ Vö. David H.Roosenbloom : A közigazgatás elmélete és a hatalmi ágak szétválasztása, In.: Közigazgatás Szerk.: Richard J. Stillmann, Osiris – Századvég Bp. 1994; Woodrow Wilson: The Study of Administration.Political Science Quarterly,56.éff.1941/12.száma 481-506.old.

de lényegében abban foglalják össze, hogy a szervezet optimális működésének és fejlesztésének együttes biztosítását jelenti.³⁰⁶

A jogtudomány megítélése alapján a vezetés feladataiba tartozik a képviselő, a feladatok kitűzése, az optimális munkamegosztás és struktúra kialakítása, a szervezet működésének szabályozása, a működés előfeltételeinek biztosítása, a feladatok végrehajtása és a folyamatok szervezésének biztosítása, az ellenőrzési tevékenység, a szervezet fejlesztése és a változó körülményekhez való alkalmassá tétele.³⁰⁷

A vezetéstudományban és gyakorlatban viszonylag már korán jól elhatárolódott az egyszemélyi és a kollektív (testületi) vezetés módja. Társaságok esetében is ismert mindkét változat, ekként nem érdektelen az általános fogalmi elhatárolásukról röviden szólni. Az *egyszemélyi vezetés* legfontosabb sajátossága a szervezet (jogalany) tevékenységének az eredményeiért való felelősség perszonifikáltsága. Ez azt jelenti, hogy a döntéshozatali hatalmából eredően az egyszemélyes vezető egyénileg felel a szervezet irányában. Ez az egyszemélyes vezetés lehet tulajdonosi vezetés, mert nem biztos, hogy elkülönül a tulajdonosi státusztól a vezetés feladata. Ez figyelhető meg főként a személy egyesítő típusú társaságok esetében, míg a szervezeti sajátosságokat már markánsan tükröző nagyvállalatok(, korlátolt felelősségű társaságok és részvénytársaságok) tulajdonosai a közvetlen vezetésről a menedzser javára lemondanak. A tulajdonos és a szervezet közé beékelődött menedzser az aki tipikusan a vezetés szakértelmével rendelkezik.³⁰⁸

A *testületi vezetés* a társasági jogban mindenképp a korlátolt felelősségű társaságok és még inkább a részvénytársaságok megjelenésével szilárdult meg. Itt a tulajdonosi jogokat gyakorló és megtestesítő testületeknek (taggyűlésnek, közgyűlésnek) a bizonyos értelemben alárendelten működő, ügyvezető illetve igazgatóság irányában érvényesül a vezetés első és általános szintje. A részvénytársaságoknál az igazgatóság, mint testület a menedzseri vezetés elsődleges fóruma, de vezérigazgató kinevezésével hozzá, mint vezetőhöz hatáskörök kerülnek, azaz az egyszemélyes vezetés is megjelenik. A vezetéselméletben a testületi vezetés egyik előnyének tartják az egyszemélyes vezetéshez képest, hogy a vezetés felelősségét

³⁰⁶ Vö. Horváth Imre: Közigazgatási szervezés-és vezetés. Dialóg Campus Kiadó 2002 Budapest-Pécs im. 174. old.

³⁰⁷ Vö. Horváth Imre : Közigazgatási szervezés-és vezetés. i.m. 174-175. old.

³⁰⁸ Vö. Horváth Imre : Közigazgatási szervezés-és vezetés i. m. 186-187. oldalain. hivatkozik Hitt William : Management in Action. Ohio, Battele Press,1985.-ben megjelent munkájára.

szétteríti, kollektivizálja és így az egyéni felelősség nehezen érvényesíthető. Másfelől az egyszemélyes vezetés előnye a flexibilitásában és a döntéshozatal leegyszerűsödésében áll amely a felelősségi szál felgombolyíthatóságának is kedvez.

Napjaink modern vezetéselméleti irányzataiban -a hatalmi ágak szétválasztásán is nyugvó - politikai, jogi és „menedzseri” szemlélet egyaránt jelen van.³⁰⁹ Az „üzleti szellemet” tükröző menedzseri felfogás azt jelenti, hogy a hatékonyság, és a gazdaságosság szempontjainak – a társaságok esetében is - érvényesülniük kell. A politikai és jogi eszközök szükségszerű korlátozó szerepe nem válhat a hatékonysági követelmények kárára. Napjainkra a gazdaságossági, hatékonysági szempontok érvényesülésének színterévé vált a közigazgatás is, amely a vállalatszerű, társaságszerű működéshez is közelíti. Mindaz a tradicionálisan felépülő vezetéselméleti és szervezéselméleti muníció, amellyel a közigazgatás elmélete rendelkezik, jól hasznosítható a modern társasági jogban, de van vissza-hatás is. A társaságok esetében az üzlet vezetésének egyetlen igazi vonzópontja van és ez pedig az eredményesség, a minél nagyobb haszonszerzés. Ma már a „vállalkozó közigazgatástól” sem idegen ez a törekvés, de itt a politikai és jogi fékekkel jobban kell számolni, mint a társaságoknál. Ezeket a korlátokat sokszor pontosan az irányításon és vezetésen keresztül biztosítja a hatalom. A társaságok világában a tulajdonos elvárása a vezetéstől a „*még többet... elvre* „ alapozódik, ha ezt a vezetés biztosítani nem képes akkor azonnal felvetődik az átalakítás, a változtatás szükségessége.

A társaságok (vállalatok) irányításában egyre erőteljesebben figyelhető meg az un. ” *megbízó-ügynök elmélet*³¹⁰” érvényesülése. E modern amerikai vállalatirányítási szisztéma azon alapul, hogy a tulajdonos és menedzser viszonyában, létezik egy un. információs asszimetria, mert a menedzser olyan információk birtokába is kerül amelyekről a tulajdonosnak nincs tudomása.³¹¹ A tulajdonosoknak ezért elemi érdeke céljaikat a menedzserrel összehangolni és olyan irányítási rendszer (*corporate governance*) kialakítása, amelyben a tulajdonosi törekvések elsődlegessé válnak a menedzsernek vagy a társaságot preferáló, esetleges a saját érdekérvényesítéséhez képest. A tisztségviselői felelősségi kérdések megválaszolásának nehézsége pontosan abban mutatkozik meg, hogy vajon a vezető tisztségviselők az üzletvezetési feladataik ellátása során melyik érdeket kell, hogy elsődlegesen szolgálják?

³⁰⁹ Vö. David H. Rosenbloom: A közigazgatás elmélete és a hatalmi ágak szétválasztása i.m. 29-40. old.

³¹⁰ Vö. Jensen, M.C.-Meckling, W.: Theory of the Fir. Journal of Financial Economics, 1976, 305 old.

³¹¹ Vö. Chikán Attila : Vállalatgazdaságtan, Aula Kiadó Budapest 1999 63. old

A tulajdonosi, tagi érdek és a társaság érdeke nem mindig azonos és az esetleges érdekkonfliktus feloldásában nem közömbös, hogy melyik érdek preferálása lesz a jogi felelősséget megalapozó elsődleges kötelezettsége a vezető tisztségviselőnek. Másfelől pedig a menedzseri egyéni érdekek, és a társaság érdekei egybeesésének nagyobb valószínűségét táplálja, hogy a vezető tisztségviselő egzisztenciális lehetőségeit a társasági státusza determinálja. Szükségszerű az ehhez való igazodása. A vezető tisztségviselőkre vonatkozó felelősségi szabályoknak a tisztségviselő – társaság relációra való leszűkítése társasági jogilag fontos és elsődleges cél, de a kötelezettségek közül *néhány ág áthajlik a társaság falán* és akár a tulajdonosok (tagok) felé, akár a hitelezők felé elágazhat.

A képviselettől az üzletvezetésig és vissza....

A kereskedelmi társaságok üzletvezetése - mint a társaság belső viszonyaiban jelentkező egyfajta munkamegosztáson is alapuló tevékenység - mindenek előtt a képviselet intézményével - mint a társaság külső relációkhoz tapadó jelenségével – áll a legszorosabb kapcsolatban. A tisztségviselők (üzletvezetők) társasági jogi - kártérítési felelősségi helyzetükre is kiható- státusának megértéséhez vezető úton ennek megfelelően leginkább abból a ténybeli és jogi alaphelyzetből lehetséges kiindulni, hogy minden kereskedelmi társaság képviselő nélkül valójában mozdulatlanságra lenne kárhóztatva. A külső viszonyokat reprezentáló képviselet és a belső relációban funkcionáló üzletvezetés találkozása szükséges, de mindkét intézménynek külön útjai is vannak. A kapcsolat olyannyira szoros, hogy a törvényes-szervezeti képviselet a társaságok vezető tisztségviselőinek üzletvezetése körébe illeszkedik. Másfelől az ügyleti képviselet léte a társaságok világában ugyancsak tipikus - mondhatni nélkülözhetetlen, ám ez esetben a képviselet nem az üzletvezetésen, hanem megbízáson ill. meghatalmazáson alapul. Ezen jelenlegi helyzetkép kialakulásához történetileg érdekes út vezetett.

A kereskedelmi társaságok képviseletének történeti alakulására mindenek előtt meghatározó módon hatott a római jogi, majd a középkori és az újkori magánjog és kereskedelmi jog közvetett képviseleti elvtől való fokozatos eltávolodása, majd a közvetlen képviselet elvének elismerése az első magánjogi és kereskedelmi kódexekben.³¹² A tisztségviselés(üzletvezetés) az egyszerű kereskedelmi társaságok életében -a képviselet nélkülözhetetlensége folytán - a

³¹² Vö. Römisches Recht, Aufgrund des Werkes Paul Jörs-Wolfgang Kunkel-Leopold Wenger in Vierter Auflage neu bearbeitet von Heinrich Honsell-Theo Mayer-Maly-Walter Selb, Berlin 1987 Springer Kiadó 333. old. és Optk 1017., Code civil 1998. c., ADHGB 52.§., K.T.49.§.

jogfejlődés kezdeti szakaszaiban -abban feloldva jelent meg.³¹³ A képviselet megteremtése ugyanakkor még nem volt elégséges a társaság üzletének működéséhez, mert csupán a társaság gazdasági forgalomban való részvételének feltétele volt, és nem jelentette automatikusan az üzlet vezetésének biztosítását is.

A kereskedelmi jog elméletében, a joggyakorlatban és a jogi szabályozásban is hamar elhatárolódott a társasági képviselet fogalma alá tartozó ügyek csoportja, az üzletvezetéstől, mint a társaság belső viszonyaira vonatkozó cselekményektől.³¹⁴ Az első kereskedelmi kódexekben a kereskedelmi társaságok szükségképpen- egyes társasági típusonként eltérően megnevezett – vezetői nem számítottak un. kereskedelmi meghatalmazottaknak (cégvezetőnek, kereskedelmi meghatalmazottnak, segédszemélyzetnek stb.)³¹⁵, sokkal inkább az üzletvezetésre jogosult személy, ügyvezető, igazgatóság, vezérigazgató megnevezéssel egyértelműen a társaság ügyintéző szervei voltak. Később az üzletvezetési hatáskörök általános képviseleti jogkörrel történő bővítése – ezzel a két funkció újbóli összekapcsolása vagy a társasági szerződés útján, de még inkább a törvény erejénél fogva teremtődött meg. A kereskedelmi társaságok életében a kapitalista jog fejlettebb időszakában a vezető tisztségviselői státuszban az ügyintézési és képviseleti jogosultságok rendszerint már ötvöződnek, de képviselet – annak általános magánjogi természetéből eredően – fennállhatott társasági tisztségtől függetlenül is, másfelől azonban a társaság ügyei intézésére jogosult személy képviseleti jogosultságának fundamentuma a belső ügyintézési hatáskörre vissza is nyúlt. Az üzletvezetési és képviseleti jogkör lehetségszerű szétválását, egyben egymásra hatását jelzi az a jogi megítélés, hogy adott esetben, ha valamely cselekmény az üzletvezetés belső relációja szempontjából jogszerűtlen is volt a képviseletnél fogva a társaságot mégis kötelezte.³¹⁶

Az üzletvezetés markánsan eltérő sajátosságokat ölt tradicionálisan is a személyegyesítő típusú és a tőketársaságok esetében. Alapvetően differenciáltalan, sőt egybe esik a képviseleti

³¹³ Lényegében a társaság vagyoni forgalomban való részvételének sine qua non feltételének minősült, hogy a társaságot kifelé harmadik személyek irányába a képviselő megjelenítse szerződéskötéseknél, jogok és kötelezettségek társaság számára történő szerzésénél illetőleg vállalásánál.

³¹⁴ Vö. Nagy Ferenc : A magyar kereskedelmi jog kézikönyve i. m. 179-181. old.

³¹⁵ Vö. Nagy Ferenc : A magyar kereskedelmi jog kézikönyve i. m. 179. old

³¹⁶ Vö. Nagy Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve i.m. 190. old.

és a tagsági jogosultsággal a személyegyesítő típusú társaságoknál,³¹⁷ míg a tőketársaságok esetében – döntően a szervezeti karakterből és a jogi személyiségből adódóan a tulajdonosi (tagi) funkciók és a vezetési (irányítási) és képviseleti feladatok egymástól jobban elhatárolódnak. Ennek oka abban áll, hogy a *Gesamthand* típusú társaságok gazdasági súlypontját a tagok személyes közreműködésének fokozottabb volta jelenti, szemben a tőketársaságokkal, ahol az üzletvezetés és a képviselet a tagi státusztól gyakran azért válik el, hogy e munkamegosztás biztosítson a gazdasági működésben nagyobb önállóságot és általa nagyobb jövedelmezőséget a vállalkozási tevékenységben.

2. A társaságok üzletvezetésének (képviseletének) jogtörténeti nyomairól

A társaságok üzletvezetésének – igaz az ügyleti képviselet intézményében felbukkanó - római jogi gyökerei is vannak.³¹⁸ A hajótulajdonosok (*exercitor navis*) hajóvezetőt (*magister navis*), az üzlettulajdonos (*dominus negotii*) üzletvezetőt (*institort*) alkalmazott.³¹⁹ A tulajdonosi státusz és tulajdont működtető döntési funkció elválasztásának alapvetően már a római jogban is gazdasági és célszerűségi okai voltak. Az üzleti vállalkozás irányítása szakértelmet is igényelt, tehát más vagyonának működtetését olyan személyekre kellett bízni, akik rendelkeztek a megfelelő hozzáértéssel, szakismerettel. A római jogban ismert társaságokkal foglalkozó jogirodalomban a társaság üzletvezetésének különböző modelljeiről számolnak be a szerzők.³²⁰ A *societasban* a társaság tagjai mindenek előtt valamely tagtársukra („*administrator*”) ruházhatták át az üzletvezetésre vonatkozó és tagi státuszukból eredeztetett jogaikat, avagy egy az üzletvezetés céljára alkalmazott személyre.³²¹ Az üzletvezetésre jogosult személyek – ha többen voltak kijelölve- vagy közösen, vagy azonos üzletkörben de felváltva is eljárhattak. A társasági szerződések gyakorlata arra is lehetőséget kínált, hogy az üzletvezető egy konkrétan meghatározott (telep) helyen illetve meghatározott körben járjon el a tagok helyett és nevében. Az eljáró tag tevékenysége által szerzett vagyon a társaság vagyonát gyarapította, de a forrásokban arra is utalások vannak, hogy erre vonatkozó

³¹⁷ Vö. Römisches Recht, Aufgrund des Werkes Paul Jörs-Wolfgang Kunkel-Leopold Wenger in Vierter Auflage neu bearbeitet von Heinrich Honsell-Theo Mayer-Maly-Walter Selb i.m. 333-356. old. már a római jogban a *societas* esetén megfigyelhető volt, hogy az üzletvezetés a tagok együttesét illette meg, és csupán akkor bízta meg valamelyik tagot ha az ügy a személyét is érintette.

³¹⁸ Vö. Hamza Gábor, Az ügyleti képviselet Budapest 1982, 151. old., Földi András : Kereskedelmi jogintézmények a római jogban i.m. 40-42. old.

³¹⁹ Vö. Kuncz Ödön, A magyar kereskedelmi és váltójog vázlati i. m. 77. old., Földi András: Kereskedelmi jogintézmények a római jogban i. m. 121-122-3 old.

³²⁰ Vö. Max Kaser, Das Römisches Privatrecht I. (2.Auflage) München 1971 C.H. Beck 466. old.

³²¹ Vö. Helmut Coing, Europäisches Privatrecht Band I. Älteres Gemeines Recht (1500-1800) München 1985 C.H. Beck 466. old.

megállapodás alapján a társaság megszűnése esetén a társaság vagyonának illetve nyeresége felosztásánál ezt a teljesítményt figyelembe vették.³²² A római jogban a társaság belső viszonyaiban az üzletvezetés kérdéseinek rendezésére mai mércével is mérve láthatóan meglehetősen differenciált és részletes szabályok vonatkoztak.

A középkori jogokban majd az *Usus modernus* periódusában az egyes jogrendszerekben ugyancsak változatos megoldásokkal lehetett találkozni a társaságok belső szervezeti illetőleg üzletvezetése terén.

A *személyegyesítő típusú társaságok* esetében a római jogi *societas*nak megfelelő irányítási, üzletvezetési modell élt tovább a középkor késői szakaszában és az *Usus modernus* korszakában is.³²³ A *societas* mellett különleges helyet foglaltak el az ún. bányajog által szabályozott társaságok, amelyek ekkor a bányászati jogosultsággal rendelkeztek. E szakmákat tömörítő társaságok esetében a társaság vezetését egy érdekvédelmi testület (*Gewerkschaft*) látta el és nem volt ügyvezetési szerve a társaságnak csupán legfeljebb egyes tisztségviselők (*Beamte*) megválasztására került sor.³²⁴

A *tőketársaságoknak* a merkantilista gazdaságpolitika talaján három csoportja alakult ki az *Usus modernus* időszakára. Az Itáliában ismert *Montes*³²⁵, az angol és holland jogban ismertté vált *privilegium alapján létrejövő és működő tengeri kereskedelmi* és a *kolonizáló társaság*,³²⁶ végül a szerződési szabadságnak megfelelően az ún. *nem privilegiumon nyugvó társaságok* a 17. és 18. században elsőként Angliában, majd Franciaországban.³²⁷ Összefoglaló elnevezéssel e három társasági típusra a *compagnia* elnevezést használták már a 17. században. Az első két csoportba tartozó társaságok létesítését alapvetően az uralkodó által adott privilegium biztosította (*Octroi, Charter, Lettres Patentes*), amelynek az állam, státutumok révén szerzett érvényt. Az alapítás e módja meghatározóan hatott a társaság céljára, a külön jogok biztosítására, de a belső szervezeti, üzletvezetési struktúrára is.³²⁸ Valójában ez az

³²² Vö. Helmut Coing, *Europäisches Privatrecht Band I. Älteres Gemeines Recht (1500-1800)* i. m. 467. old.

³²³ Vö. Helmut Coing, *Europäisches Privatrecht Band I. Älteres Gemeines Recht (1500-1800)* i. m. 523. old.

³²⁴ Vö. Rudolf Hübner, *Grundzüge des deutschen Privatrechts*, 5. Auflage, Leipzig 1930 41.§.

³²⁵ Azoknak a személyeknek volt a szervezete akik kölcsönt nyújtottak az államnak és ezért adókedvezményben részesültek. Sőt az első itáliai bank alapítására Genuában 1407-ben St. Georgs Bank néven ők kaptak állami koncessziót.

³²⁶ Ilyennek számítottak a Kelet-Indiai Társaság 1602, a Nyugat-Indiai Társaság 1621, Angliában a Hudson Bay Kompanie 1670, a francia Kelet – Indiai Társaság 1664. stb.

³²⁷ Vö. Holdsworth, William Searle *A History of English Law*, London 1923-72 VIII. 215 old., Lévy-Bruhl, Henri, *Histoire juridique des Sociétés de Commerce en France au VII et XVIII siècles*, Paris 1938 43. old.

³²⁸ Vö. Helmut Coing, *Europäisches Privatrecht Band I. Älteres Gemeines Recht (1500-1800)* i. m. 526. old.

államjogi jelenlét a társaságok életében, belső viszonyaikban közjogi jelleget is kölcsönzött a magánjogi-társasági jogi karakterisztikumok mellett.

A *tőketársaságok* irányába a korabeli államok részéről jelen volt egy erőteljes befolyás iránti igény, melynek hatásai megjelentek a szervezeti megoldásokban és e társaságok irányítási modelljeiben. Főleg a kereskedelmi tőketársaságok üzleteit bonyolító tisztségviselők (*Administrateur, Bewindtheber, Governor*) mellett, a döntő befolyást gyakorló szervezetek egyértelműen állami érdekeket szolgáltak. Az állami befolyás a privilégiumoknak és státútumoknak megfelelően az igazgatótanácson keresztül volt biztosítva. A német jogban például az un. *Verwaltungsrat* határozta meg a társaság üzletpolitikáját, a társaság legfőbb szerve (a tagok gyűlése, közgyűlése) csupán a szorosan vett üzleti ügyek megtárgyalásának fóruma volt.³²⁹ Ezzel összefüggésben kell azt is hangsúlyozni, hogy az állam kereskedelmi társaságok irányába ható befolyása mellett, tiltott volt példának okáért a francia jogban, hogy bizonyos beosztású állami tisztségviselők és bírák (*Officiers Royaux*) kereskedői tevékenységet és társaságokban tisztséget viseljenek.³³⁰

A társasági jog fejlődésében igazi áttörést jelentett a társaságok alapításának állami privilégium nélküli lehetősége a 18. századra Angliában és Franciaországban. Angliában az un. *Bubble Act* 1720-ban történő kiadása jelentette annak a folyamatnak a nyitányát, amely alapján a társaságok tagjai által elfogadott státútumok nem csupán szabadon átruházhatóvá tették a tagi üzletrészeket, de a társaság üzletének vezetése is, ezáltal a társaság tagjai(részvényesei) kezébe került. A kontinensen az 1807-ben megszületett francia *Code de commerce* szabályaiban került szintetizáló módon összefoglalásra a részvénytársaságokra illetőleg a betéti részvénytársaságokra irányadó a tagok(részvényesek) szélesebb autonómiáját biztosító szabályozás mind az alapítás és működés mind pedig az irányítás és képviselet tekintetében. Az állami befolyásolásnak a részvénytársaságok esetében maradt meg a szerepe annyiban, hogy a közérdek (a nyilvánosság) védelme miatt állami koncesszióhoz kötődött az olyan rt. alapítása amelyet tőketársaságok hoztak létre egymás között.³³¹ Ez az engedélyezési szisztéma azonban már nem volt azonos az állami privilégiumon nyugvó alapítás rendszerével, sokkal inkább előrevetítette a XIX. századi állam által szabályozott tőke és

³²⁹ Vö: Helmut Coing, *Europäisches Privatrecht Band I. Älteres Gemeines Recht (1500-1800) i. m. 527. old.*

³³⁰ Vö: Helmut Coing, *Europäisches Privatrecht Band I. Älteres Gemeines Recht (1500-1800) i. m. 523. old.,* valamint Lévy-Bruhl, Henri, *Histoire de la lettre de change en France aux XVII et XVIII siecles*, Paris 1933, 47.p. hivatkozik egy erre vonatkozó 1539-ben és 1629-ben született Osdonnance-ra „ de faire la banque”

³³¹ Vö.: Helmut Coing, *Europäisches Privatrecht Band I. Älteres Gemeines Recht (1500-1800) i.m. 529 old.*

részvénypiac kialakulását, sőt bizonyos értelemben az állami fúziókontroll első lépésének is számított.³³² A részvénytársaságok irányítási modelljében mind az angol, mind pedig a francia megoldások alapvetően megőrizték a privilégiumokon létesülő társaságokban kialakult megosztott irányítási rendszert azaz, a részvénytársaságok irányításában mind az igazgatóság mind pedig a közgyűlés szerephez jutott eltérő hatáskörrel.³³³

3. Tisztségviselői felelősség az 1875. évi XXXVII. Tc. (K.T.) rendelkezéseiben

A tisztségviselők társasági jogi helyzetének rövid vázlatos jogtörténeti vizsgálatánál a mai társasági jogunk számára több vonatkozásban is hasznosítható megoldásokra lelhetünk az **1875. évi XXXVII. Tc. (K.T.)** ez irányú rendelkezéseiben. A kereskedelmi társaságok képviselőire és üzletvezetésére vonatkozó kereskedelmi törvénykönyvi rendelkezések rövid vázlatosa - építve e törvénytől igen magas fokú korabeli összehasonlító jogi fundamentumaira, és hagyatkozva a ráépülő magyar kereskedelmi jogtudományra és joggyakorlatra is- tehát elégségesnek látszik a XIX. század végi és XX. század első felének fejlődés irányaira is jellemző megoldások, esetleges problémák bemutatására.

A Kt. és a kereskedelmi jogtudomány a kereskedelmi társaságok „életre keltő” tényezőinek tekintette az ún. kereskedelmi meghatalmazást, a tulajdonképpeni kereskedelmi meghatalmazottakat.³³⁴ A kereskedelmi meghatalmazás –annak magánjogi természetéből eredeztetetten- a társaság képviselőjévé avatta a kereskedelmi meghatalmazottakat. E funkciónak voltak a társaság belső viszonyaiban is jelentkező felelősségi természetű kisugárzásai is.³³⁵ Ez a kereskedelmi meghatalmazottak kulcsszereplője, a cégvezető tekintetében különösen kimutatható volt. A cégvezető a kereskedelmi üzlet tulajdonosától (főnökétől) egyenesen cégvezetési meghatalmazást nyert, vagy határozottan cégvezetőnek minősülve vagy a főnök cégének „*per procura*” jegyzésére. Egyidejűleg több cégvezető is kijelölhető volt –ez esetben *collectiv procuráról* volt szó. A cégvezetői minőség a cégvezetőt

³³² Vö. Helmut Coing, *Europäisches Privatrecht Band I. Älteres Gemeines Recht (1500-1800)* i.m. 530. old.

³³³ Vö. Helmut Coing, *Europäisches Privatrecht Band I. Älteres Gemeines Recht (1500-1800)* i.m. 529. old.

³³⁴ A Kt. a kereskedelmi meghatalmazottaknak több fajtáját különböztette meg: legtágabb értelemben mindenki kereskedelmi meghatalmazott akit a kereskedő kereskedelmi ügyletre vonatkozó képviselőjoggal ruház fel, a tulajdonképpeni kereskedelmi meghatalmazott- aki állandó szolgálati jogviszonyban áll a kereskedővel- cégvezető, az általános és különös kereskedelmi meghatalmazott, a kereskedelmi utazó, és a vélelmezett kereskedelmi meghatalmazott.

³³⁵ Ilyen jelleget kölcsönöz a megbízásra visszavezethető meghatalmazás, az álképviselő, az önszerződés vagy éppen a meghatalmazó 3. személyek irányába fennálló culpa in contrahendo mértékre szorító felelőssége. Vö. e kérdéseket részletesen mutatja be Kuncz Ödön, *A magyar kereskedelmi és váltójog vázlatosa* i. m. című művében 76-80. old.

kereskedelmi üzlet folytatásával járó, bíróság előtti és bíróságon kívüli minden ügyletre és jogcselekményre feljogosította. A jogkör szűkítését jelentette, hogy a cégvezető ingatlan javak elidegenítésére és terhelésére csak külön felhatalmazás alapján volt jogosult.³³⁶ A cégvezető személyének bejelentése, kijelölésének megszűnése a főnök részéről a kereskedelmi cégjegyzékbe bejegyeztetési kötelezettséggel járt, a cégvezetési jogosultság megszűntére csak akkor lehetett hivatkozni egy esetleges ügylet körében -a publicitási kötelezettség miatt-, ha a tulajdonos igazolni tudta, hogy a cégvezetés megszűnése az ügylet megkötésekor ismeretes volt a harmadik személy előtt. Kereskedelmi meghatalmazottak eljárhattak egy cég képviselőjében cégvezetési jogosultság nélkül is akár az egész üzlet vezetése, akár egyes ügyekre felhatalmazva. Fontos szabályként élt, hogy a kereskedelmi meghatalmazottnak ebbéli minőségét fel kellett, hogy tüntesse ezzel is kifejezve azt, hogy nem minősül cégvezetőnek.

Mind a cégvezető, mind pedig a kereskedelmi meghatalmazott által kötött ügyletek tekintetében a főnöknél álltak be a joghatások, azaz közvetlenül sem a cégvezetőt sem pedig a meghatalmazottat nem kötelezték és nem jogosították. Azon személyektől, akik ál-cégvezetőként ill. álkereskedelmi meghatalmazottként jártak el egy ügylet megkötésénél, a harmadik szerződő fél választása szerint vagy kártérítést kellett fizessenek, vagy követelhető volt a szerződés betöltése is. Nem volt alkalmazható e felelősség akkor, ha a cégvezetés hiányáról, vagy a meghatalmazás hiányáról ill. átlépéséről a harmadik személy tudott és ennek ellenére az ügyletbe bocsátkozott.³³⁷

A kereskedelmi kódex az egyes társaságok üzletvezetésére vonatkozóan diszpozitív, míg a képviselőre kogens szabályokat írt elő. Az üzletvezetés módjára a *közkereseti társaságokra* vonatkozóan elsődlegesnek a szerződéses rendezést „kínálta”. Ha erre a kérdésre a tagok nem tértek ki, úgy a törvény szabályának megfelelően minden tag önállóan volt jogosult az üzlet vezetésére. Fontos hangsúlyozni, hogy szerződéses megoldás esetén nemcsak a társaság valamely tagja, vagy több tagja együttesen, de kívülálló személy is kaphatott üzlet vezetésére szóló megbízást. A K.T.77.§.-a alapján az üzletvezetők minden olyan cselekményre fel voltak jogosítva amely a társaság kereskedelmi üzletével rendszerint együtt jártak(pozitív felhatalmazás). Nem voltak felhatalmazva az un. *ultra vires* cselekményekre azaz olyan ügyletek megkötésére amelyek a társaság rendes üzleti forgalmán túlmentek, vagy a társaság

³³⁶ Vö. K.T. 38.§.-ával

³³⁷ Vö. K.T. 52.§.-ával

céljához nem tartoztak, így új tag felvételére, cégvezető kirendelésére³³⁸ (negatív korlátok). Az üzletvezetésből kiszorult tagnak joga volt az üzletvezetés ellenőrzésére, amelyet nem gyakorolhatott visszaélészerűen, azaz nem akadályozhatta az üzletmenetet, így az ellenőrzési jog korlátja volt az üzletvezetés rosszsziszemű akadályozása is. Az ellenőrzési jog csorbítása illetőleg az üzletvezetés indokolatlan ezáltal akadályozása esetén bíróság előtti jogorvoslatnak volt helye. Az üzletvezetési jog visszavonása és az arról történő lemondás csak un. nyomós okból történhetett. Ennek alapvető indoka az volt, hogy nem minősült az üzletvezetési státusz megbízási jellegű jogviszonynak csupán abban az esetben, ha nem tagot hanem kívül álló személyt bíztak meg az üzletvezetéssel.³³⁹

Az üzletvezetésre jogosult tagok felelőségének mércéjéül a Kt. – a tagi felelőség általános követelményében feloldva - a *culpa in concreto*-t állította fel. Azaz olyan szorgalom és gondosság volt elvárt az üzletvezetőtől, amelyet saját ügyeiben szokott tanúsítani. A korabeli joggyakorlatban -mint tiltott versenycselekménynek minősülő a társaságnak kárt okozó magatartásnak minősült - a társaság üzletkörébe eső ügylet mással történő megkötése, azonos üzletkörű más társaságban való részvétel illetőleg üzletvezetés, cégvezetés elvállalása. E magatartások kártérítési szankcióját csak abban az esetben volt lehetséges elkerülni, ha a társaság az üzletbe „belépett”, illetőleg egyhangúan hozzájárult a többes tagsághoz ill. üzletvezetéshez.³⁴⁰

A *betéti társaság* üzletvezetésének K.T. általi rendezése is csupán a szerződés ez irányú rendelkezését kiegészítve érvényesült. Azaz az üzletvezetésre ugyan a beltagot jogosította fel, de ez csupán akkor érvényesült, ha a társasági szerződés nem tartalmazott eltérő szabályt. A tagok döntése alapján tehát az üzletvezetési jogosultság tartozhatott a kültaghoz is és csupán az üzletvezetésre is kiterjedő ellenőrzési jogosultság gyakorlásán keresztül érvényesült a korlátlanul felelős beltág részvétele a társaság üzleteinek alakításában.

A *részvénytársaságok igazgatóságának illetőleg az igazgatósági tagok felelősége* a K.T. alapján mindenek előtt azon ügyletek vonatkozásában merült fel, amelyeket a bejegyzés és a kihirdetés előtt a társaság nevében kötöttek meg. E felelőség a XX század első évtizedeiben a

³³⁸ Az ilyen ügyletekhez illetve döntésekhez a K.T..76.,81. és 82. §§-i alapján valamennyi tag egyhangú határozatára volt szükség.

³³⁹ Vö.Kuncz Ödön, A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata i. m. 198. old.

³⁴⁰ Vö.Kuncz Ödön, A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata i.m. 198-199. old.

hazai kereskedelmi jogi irodalomban és joggyakorlatban³⁴¹ az ún. *átmeneti felelősség* problémájába ágyazódóan került értékelésre. Az átmeneti felelősséget a társaságalapítási létszakaszokon belül a tagok hatáskörébe tartozó tételes előfeltételek létesítésének időszakában volt lehetséges megállapítani, az alakuló közgyűlésnek a társaság megalapítására irányuló határozatával kezdődően és bezáróan a társaság bejegyzése iránti kérelemnek a cégbírósághoz történő benyújtásáig.³⁴² A részvénytársaság létesítésének ebben a szakaszában keletkezett kötelezettségeikért, nem a társaság, hanem a társaság képviselőjében eljáró személyek(legtöbbször az igazgatóság tagjai) tartoztak felelősséggel- akkor, ha a társaság bejegyzésre nem került.

Az igazgatóság tagjai ebben a létszakaszban a társaság képviselőjére teljes mértékben jogosultak voltak, egyetlen jogszabály sem korlátozta őket e jogkörük gyakorlásában. Az igazgatók által törvényszerű igazgatói hatáskörükben kötött ügyletek a társaság bejegyzésével és közzétételével a társaság feltétlen ügyleteivé váltak. Nem volt szükséges sem felmentvény megadására az igazgatóság tagjainak, sem pedig az ügyletnek a társaság részéről történő kifejezett átvállalására. Az igazgatóság tagjai számára az átmeneti felelősség alól történő feltétlen szabadulást a társaság cégjegyzékbe történő bejegyzése és a közzététele jelentette.

A felelősség a K.T. 89.§.-a szerint-, ha az ügylet megkötésével az igazgatóság tagja az alapszabály vagy a megbízása határain túlment - akkor a harmadik személyek irányába egyetemleges volt.

Az igazgatóság tagjai felelősségi helyzetének megítélésénél a korra jellemző kereskedelmi jogi felfogás alapján az igazgatóság részvénytársaságban betöltött tényleges funkcióiból kell kiindulni. Az igazgatóság a kereskedelmi törvénykönyv által megszabott keretekben a részvénytársaság üzletpolitikájának tényleges alakítójának számított. Kuncz Ödön megfogalmazásában „*az rt. sorsa az igazgatóság kezébe van letéve, az életben a közgyűlés és a felügyelő bizottság az igazgatóság által kiírt „i” betűre csak a pontot teszik ki.*”³⁴³ A K.T.-vel kapcsolatos korabeli jogirodalomban és a judikatúrában egyaránt tapasztalható volt – a megfelelő törvényi szabályozás hiányában is - az igazgatóság e meghatározó társasági helyzetéből adódó esetleges rt.-nek okozott károkozások elleni differenciált fellépés igénye.³⁴⁴

³⁴¹ Lásd főként Dr. Buday Gyula, *Átmeneti felelősség a kereskedelmi társasági jogban* című munkáját, Budapest 1939 Grill Kiadó

³⁴² Vö. Dr. Buday Gyula, *Átmeneti felelősség a kereskedelmi társasági jogban* i.m. 4-11. old.

³⁴³ Vö. Kuncz Ödön, *A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata* i. m. 273. old

³⁴⁴ Vö. Kuncz Ödön : *A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata* i.m.273-274.old

Az igazgatóság tagjaival szemben fennálló generális elvárható kötelezettség volt, hogy a társaság ügyei intézése során a rendes üzletemberi gondossággal járjanak el. Az igazgatósági tagok kártérítési felelősségének feltétele volt a vétkes (szándékos vagy gondatlan) károkozás. A vétkességet megalapozó mértékül az a gondosság szolgált, amelynek kifejtése egy rt. vezetésére vállalkozó személytől elvárható. Példának okáért az igazgatósági tagok kártérítési felelősségét megalapozó vétkes cselekménynek minősültek a korabeli judikatúrában a következő magatartások:

- a társasággal kötött a társaság számára előnytelen, kárt okozó ügyletek ,
- az un. olyan kockázatos „*in sich*” ügyletek amelyeket, ha az üzlet veszteséges volt, akkor azt az igazgatósági tagok a társaság ügyleteként kezelték,
- a tisztességtelen versenyügyletek,
- az indokolatlanul nagy províziók kikötése,
- ha az igazgatósági tag túllépte a megbízása határait,
- a törvény vagy az alapszabály rendelkezéseinek be nem tartása,
- a helytelen mérleg készítése,
- az alaptőke terhére osztalék kifizetése,
- a csődbejelentés elmulasztása- jöllehet ennek feltételei fennálltak.

A felelősség az igazgatósági tagokat személyükben érintette, azaz ha valamelyik igazgatósági tag tiltakozott egy döntéssel szemben és ezt bejelentette a felügyelő bizottságnak akkor nem felelt. A K.T. tehát nem ismerte az igazgatóság esetében az un. testületi felelősséget, de természetesen teret adott az igazgatósági tagok közös károkozása esetén az egyetemlegesség megállapításának.

A károkozó igazgatósági taggal (tagokkal) szemben vétkes károkozás esetén kártérítési keresetet a K.T. szerint a társaság, a részvényes és hitelezők egyaránt indíthattak miután a kártérítési felelősség nem csupán a társaságnak hanem részvényeseknek és a hitelezőknek közvetlenül okozott károkért is fennállt.³⁴⁵ Ezt a 30-as években született egyes részvényjogi reformjavaslatok bírálták, hivatkozással az európai részvényjogi szabályozásokban akkor megfigyelhető arra a törekvésre, hogy a részvénytársasági igazgatósági tagok felelősségét a társaság felé „egyirányúsítsák.”³⁴⁶

³⁴⁵ Vö. Kuncz Ödön, A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata i. m. 276-278. old.

³⁴⁶ Vö. dr. Glückstahl Andor, A részvénytársasági igazgatósági tagok felelőssége i. m. 169-170. old.

A Bethleni-konzolidáció éveiben a részvénytársaságok igazgatóságának az igazgatóság tagjainak felelősségével kapcsolatos kérdések megítélésében olyan új szempontok bukkantak fel a korabeli hazai részvényjogi reformkoncepciókban³⁴⁷ amelyek komplex módon a gazdasági, társadalmi és erkölcsi viszonyok mérlegére helyezték rá a felelősségi szempontok vizsgálatát.³⁴⁸ E komplex szemléleti keretbe való helyezése a felelősségi kérdéseknek erőteljesen hatott a bírói gyakorlatban is. A részvénytársaság igazgatóságának felelősségi jogi megközelítésében markánsan kitapintható elméleti szemponttá vált, hogy mivel a részvénytársaságok sem méreteikben sem pedig jellegükben azonosnak nem tekinthetők, ezért a szabályozás ne homogén hanem differenciált legyen. A nagyobb tőkeerejű társaságoknál a korabeli részvényjogi reformjavaslatok azt a megoldást szorgalmazták, hogy a vezető társasági szerv igazgatótanácsra és igazgatóságra kerüljön felbontásra, míg ez szükségtelen a kisszerű családi vállalkozások esetében.³⁴⁹ Egy ilyen eltérő irányítási, szervezeti rendszerben a felelősségnek a „rendes kereskedő gondosságához” tapadása természetesen más-más tartalmat kaphat. A két világháború közötti időszak részvénytársaságokra vonatkozó szabályozást érintő reformelképzelések alapján összegzésül azt állapíthatjuk meg, hogy az igazgatóság tagjai felelősségének megítélésénél a gazdasági-célszerűségi szempontoknak is egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítottak. Az elmélet óva intett a vezető tisztségviselők felelősségének mechanikus, közös nevezőre hozatalától- egy olyan általános képlet alkalmazásától, amely nem számol a részvénytársaságok valóságos gazdasági és ebből következő jogi funkcióinak és szervezetének esetleges eltéréseivel.³⁵⁰

Az 1930. évi V. tc.-ben szabályozott *csendes társaság* esetében az üzletvezetői teendők ellátása értelemszerűen a vállalkozóhoz tartozott, azonban -a betéti társaság kültagja ellenőrzési jogosultságának analógiájára- a csendestárs ellenőrzési joga biztosított volt a taggal történt megállapodás folytán a veszteségekből való részesedése mértékében.

A *korlátolt felelősségű társaság* ügyvezetőinek felelősségi helyzete sokban hasonlított a részvénytársaság igazgatósági tagjaiéhoz. Az 1930. évi V. törvény alapján az ügyvezető mint törvényes képviselő által a társaság nevében kötött ügyletek jogosítottja ill. kötelezettje a társaság volt. A törvény 51.§.-a alapján, hogy az ügyletet világosan a társaság nevében kötötték vagy azt a körülményeknél fogva a szerződő felek akarata szerint a társaság részére

³⁴⁷ E körbe sorolható a Kuncz –féle 1926-os és 1932-es tervezet, valamint a Doroghi-féle tervezet.

³⁴⁸ Lásd erre különösen dr. Glückstahl Andor, A részvénytársasági tagok felelőssége. Megjelent Meszlényi Artúr 60. születésnapjára készült Emlékkönyvben 162-172. old. Budapest 1936, Dr. Reitzer Béla : Az igazgatósági tagok felelőssége . Kereskedelmi Jog XXXI. évf.

³⁴⁹ Vö. Dr. Glückstahl Andor, A részvénytársasági igazgatósági tagok felelőssége i. m. 165. old.

³⁵⁰ Vö. Glückstahl Andor, A részvénytársasági igazgatósági tagok felelőssége i. m. 164-165. old.

kötöttnek kell tekinteni - nem volt különbség. Az ügyvezetők a társasággal szemben kötelesek voltak betartani azokat a korlátozásokat, amelyeket a társasági szerződés, a taggyűlés illetve felügyelő bizottság megszabott. Harmadik személyekkel szemben azonban nem voltak hatályosak a képviseleti jogra vonatkozó korlátozások. A társasággal szembeni kártérítési felelősséget megalapozó kötelezettségzegésnek minősülő magatartásoknak számított :

- a taggyűlés vagy felügyelő bizottság engedélye nélküli saját részükre vagy más számlájára történő ügyletkötés
- a törvény vagy a társasági szerződés ellenére történő felosztása a társaság vagyonának,
- a törzsbetétek vagy pótbefizetések tagoknak történő visszaadása, kamat és nyereségfizetés,
- a társaság saját üzletrészének megszerzése, elzálogosítása, bevonása.
- a társasághoz hasonló üzleteket folytató társaságban személyesen felelős tagként való részvétel,
- más hasonló tevékenységet folytató rt-ben, szövetkezetben és kft.-ben való tisztségviselés, felügyelő bizottsági tagság, kereskedelmi meghatalmazás elfogadása,³⁵¹

E tilalmak megszegésének szankciója volt a társaságot ért teljes kár megtérítése illetőleg a társaság választása szerint az ügyvezető saját részére kötött ügylet átengedése, vagy a más számlájára kötött ügylet hasznának kiadása, illetőleg a követelés engedményezése.

Az ügyvezetőknek a Tv. 59.§.-a alapján a társaság ügyeiben a rendes kereskedő gondosságával kellett eljárniuk, ebbéli kötelezettségeik megsértésével okozott kárért egyetemlegesen feleltek a károsult felé.

A taggyűlés határozatával az említett esetekben felmentvényt adhatott az ügyvezetőnek, de ez a felmentvény a hitelezők irányában nem bírt hatállyal. Amennyiben a kártérítés a társaság hitelezőinek kielégítésére szükséges, az ügyvezetőket nem mentesítette a felelősség alól, ha a taggyűlés határozata alapján jártak el. (Tv. 60.§.). Az ügyvezető felelősség alóli mentesülését jelentette az, ha a határozat vagy intézkedés ellen tudomásszerzését követően haladéktalanul tiltakozott és tiltakozását a felügyelő bizottságnak ill. ennek híján a taggyűlésnek írásban bejelentette.

Kimentést nem tűró felelősségnek minősült a törvény szerint a tagjegyzék összeállításának elmulasztása, a nem megfelelő- gondatlan könyvvezetés, a mérleg nem határidőben és jogszabályoknak megfelelő összeállítása. E vonatkozásban tehát nem volt lehetőség a felmentvény megadására sem.

³⁵¹ Vö. 1930. évi V. tv. 54.§.-ban foglaltakkal.

4. A társaságok vezetésének felelősségi vonáspontjairól a modern társasági jogokban (angol, amerikai, francia és német megoldások)

A társaságok vezető tisztségviselőinek felelősségére mindenek előtt meghatározó módon ható szempontként értékelhetjük, hogy mely érdek elsődleges szolgálatát kell tevékenységük során szemük előtt tartaniuk. A társaság vagy a tagok érdekeit részesítsék e tisztségviselők előnyben? Nézetünk szerint a vezető tisztségviselők tevékenysége a társasághoz kötődik és csupán áttételesen lehetséges szerepüket a tulajdonosi(tagi) esetleg hitelezői, munkavállalói érdekek biztosításában megjelölni. A vezető tisztségviselők tevékenységének felelősségi szempontú elemzésénél természetesen a „ minden lehetséges” körülménnyel számolni kell. Azaz – miként ezt a későbbi összehasonlító vizsgálatunkban jelezni is fogjuk – a tisztségviselőkkel szembeni kártérítési keresetek nem csupán a társaság által indíthatók meg, mert ha a kár a hitelezőt vagy alkalmazottat éri és azt a tisztségviselő okozta felmerül a közvetlen vagy a társasággal való együttes perlés lehetősége is. Úgy tűnik számunkra, hogy a nemzetközi összehasonlítás fényében feltétlenül átgondolást érdemelnek a vezető tisztségviselők felelősségének irányai. Mindenképpen fontos vizsgálati szempontokat nyújthatnak a kártérítési felelősségi célok. Megítélésünk szerint ugyanis a prevenció és a reparáció biztosításának szemszögéből kell azt eldönteni, hogy mennyiben állítható meg a felelősség a társasági falnál és mennyiben kell azon más érdekek sérelme miatt kapukat nyitni.

A társasági jogokban az egyik aktuális problémának számít napjainkban annak a kérdésnek a megnyugtató rendezése, hogy vajon milyen felelősségi eszközökkel lehetséges elérni azt, hogy olyan személyek irányítsák a társaságokat, akik szakértelmükön túl, saját érdekeiket nem helyezik a társaság (illetőleg annak tulajdonosai) érdekei fölé ? Ezen a dilemmán túl még az is nehéz, hogy mely tisztségviselői kötelezettségek megszegéséhez tapadjon adekvátan felelősségi jogkövetkezmény. De problematikusnak tartjuk azt is, hogy a vezető tisztségviselőkre vonatkozó kötelezettségek a jogszabályokban és a bírói gyakorlatban markáns eltéréseket mutatnak az egyes jogrendszerekben. Ezen okból igen nehéz az olyan általános jogi standardok kialakítása, amelyek bázisát adhatják az e területen mutatkozó jogegységesítési igényeknek.

Az általunk a téma szempontjából meghatározónak tartott egyes jogrendszerbeli helyzetképről az említett szempontok tükrében adunk rövid vázlatot.

4. 1. Angol jog

Az angol társasági jogi irodalomban és joggyakorlatban igen részletekig hatóan kerültek megfogalmazásra azok a felelősségi jogi szempontból is fontos kötelezettség-biztosítékok, amelyek a társaság érdekeinek szupremáciáját hivatottak garantálni.

Az angol gyakorlat bizonyos értelemben eltér a kontinentális jogrendszerektől abban, hogy a vezető tisztségviselők felelősségének kereteként általában a kötelezettségeket jelöli meg és nem annyira a felelősségre koncentrálnak.³⁵² A kontinentális doktrína elsősorban felróhatósági koncepción és a kár bekövetkezésén alapul, míg az angol megközelítés nagyobb hangsúlyt helyez az igazgatósági pozíció képviseleti-meghatalmazotti jellegéből fakadó kötelezettségekre. A vezető tisztségviselőkkel szembeni gondossági kötelezettség tartalma mely a common law-ban szubjektív megítélésű, sokkal kevésbé szigorú, mint példának okáért annak német vagy francia megfelelője, ahol az objektivitásnak nagyobb tere van.³⁵³ Mégis az tapasztalható, hogy az angol bírói gyakorlat is egyre szigorúbban ítéli meg a vezető tisztségviselők kötelezettségeinek elmulasztását és kevesebb teret ad a felelősség alóli kimentésnek az objektív mérce hiányában is.

Az angol jogi felfogás szerint a vezető tisztségviselők társaságokban végzett tevékenységét áthatják a bizalmi (fiduciárius) sajátosságok. Ilyen természetű kötelezettségeknek számít az, hogy az igazgatók hatalmukat csak helyes és törvényes célokra használják fel (visszaélés tilalma), ne szerezzenek illetéktelen előnyöket pozíciójuk felhasználásával, valamint kötelezettségük a személyes és társasági érdekek összeütközésének elkerülése. A legtöbb angol bíró számára a társasági érdekek elsődlegességének biztosítása a legfőbb ítélkezési iránytű. Ennek a szemléletnek fontos támasztékát jelenti, hogy az angol joggyakorlat nem engedi meg az igazgatósági tagok előzetes mentesítésének lehetőségét közgyűlési határozattal, sokkal inkább az utólagos vizsgálatot preferálja. Ha a részvényesek egyhangú határozattal követelik az igazgatóktól valaminek a megtételét - amely nem haladja meg a társaság tevékenységi körét (*ultra vires the company*)- akkor ez a társaság tevékenységének minősül és ezért nem felelnek az igazgatóság tagjai.³⁵⁴

³⁵² Vö. Robert R. Drury, *The Liability of Directors for Corporate Acts in English Law* 104. old.

³⁵³ Vö. Robert R. Drury i. m. 105. old.

³⁵⁴ Lásd *Smith v Croft* esetet (1987)

Az angol jogban tradicionálisan érvényesülő elv, hogy az igazgatósági tagok elsősorban csak a társaság felé tartoznak kötelezettségekkel és csupán kivételesen a hitelezők irányába³⁵⁵ Ez utóbbiakkal szembeni felelősség megállapítására elég későn egy 1987-ben és egy 1988-ban tárgyalt esetben került sor³⁵⁶, amikor az angol bíróságok kimondták, hogy az igazgatóknak figyelembe kell venni a hitelezők érdekeit akkor, ha a társaság fizetési nehézségekkel küzd és a csődtől lehet tartani.

A vezető tisztségviselők felelősségét megalapozó kötelezettségekről

E körben említik a szerzők³⁵⁷ mindenek előtt a társaság igazgatóit terhelő bizalmi kötelezettségeket (*fiduciary duties*). A *fiduciárius kötelezettségek* tanúsítása tartalmilag a következőket jelenti: a) társaság érdekében történő jóhiszemű cselekvés b) szakértelem és elvárható gondosság, c) a jogszerű cél érdekében való cselekvés kötelezettsége, d) az igazgatóság és a társaság érdekkonfliktusai elkerülésének kötelezettsége.

Ad/a. A társaság érdekében történő jóhiszemű cselekvés követelménye mindenek előtt a részvényesek érdekeinek való megfelelést jelenti, azaz az igazgatóságnak(társaságnak) az angol jog felfogása szerint nem lehet a részvényesektől elhatárolt, azzal szemben álló saját érdeke. Az angol esetjogból kiderül, hogy az igazgatóknak bizalmi kötelezettségeiket jóhiszeműen és általuk is a cég érdekeinek tartott célok elérése érdekében kell gyakorolniuk, hatáskörüket és jogkörüket olyan célok megvalósítására gyakorolhatják, amivel megbízták őket a tulajdonosok.³⁵⁸ Egy ilyen érdekkonfliktus-helyzet kialakulása csak kivételesen léphet fel. Jelesül bekövetkezhet a *hitelezői érdekek biztosítása* miatt, példának okáért csődhelyzetekben amikor a bírói gyakorlat egyértelműen a vezető tisztségviselők feladatává teszi ezen érdekek védelmét akár a részvényesi érdekekkel szemben is.³⁵⁹ Az angol 1986-os csődjogi törvényi szabályok (*Insolvency Act*) alapján szándékosan megvalósított csalárd gazdálkodásnak (*fraudulent trading*) illetőleg gondatlanul is megvalósítható jogszerűtlen gazdálkodásnak (*wrongful trading*) számít minden olyan gondatlan eljárás amely a társaság hitelezője megkárosítását eredményezi. Az ilyen magatartások szankciója a társaság

³⁵⁵ Még egy 1983-as ügyben is az a jogi tradíció jutott kifejezésre, hogy az igazgatók nem tartoznak bizalmi kötelezettségekkel a hitelezők felé.

³⁵⁶ Lásd *Winkwort v. Baron D.ment Co. Ltd.*(1987), és *Brady v. B* (1988). eseteket.

³⁵⁷ Vö. különösen *Farrar, Farrar's Company Law*, *Batterworth*, 1991 876. old., *Parkinson J.E.* : *Corporate Power and Responsibility* című könyve melyre hivatkozik : *Molnár Gábor Lajos: Bevezetés az angol társasági jogba*, Budapest 2002 című könyvének 10. fejezetében 182-208 old.

³⁵⁸ Lásd *Re S.E. F. Ltd.*(1942)

³⁵⁹ Lásd: *Molnár Gábor Lajos: Bevezetés az angol társasági jogba*, Budapest 2002, 187. old.

vagyonához történő indokolt mértékű hozzájárulásra való kötelezésben áll. A kimentés lehetősége a törvény 213.§-a (3). bekezdése alapján akkor áll fenn ha az igazgató a felszámolási eljárás megindulását megelőzően és azt követően is mindent megtett annak érdekében, hogy a társaság hitelezői potenciális veszteségeit minimalizálja-feltéve, hogy ésszerű lehetőség nem volt a csőd elkerülésének. Az ilyen helyzetekben az angol joggyakorlat az un. ésszerűen gondos személytől (*reasonably diligent*) elvárható lépéseket követeli meg. Azaz azt az általános tudást, jártasságot és tapasztalatot kell ilyen esetekben tanúsítani amelyek általában és a konkrét igazgatótól elvárhatóak.³⁶⁰ A fizetésektelenség veszélyének felismerése után az igazgató akkor jár el helyesen, ha a gazdálkodás továbbfolytatása során nagy elővigyázatosságot tanúsít, és igénybe vesz szakértői tanácsadást.

A részvényesi érdekek feltétlen biztosításának elvét lazító szempontként kezelik az angol jogban az *alkalmazottak érdekeinek (The Interests of Employees)* figyelembe vételét is. Így az *1985. évi Companies Act* 309.§-a általánosan előírja a részvénytársaság igazgatói számára, hogy feladataik ellátása során az alkalmazottak érdekeit is vegyék figyelembe, azaz a dolgozóknak járó juttatásokat ne tegyék függővé a részvényesi profitmaximalizálási szemponttól.³⁶¹ Kissé „tüneti kezelésként” értékelhető, hogy ezt az igazgatói kötelezettség betartatását a társaság csak a részvényesek döntése alapján tudja érvényesíteni. Azaz az alkalmazottaknak részvénnel kell rendelkezniük, hogy az ügy mellett szavazhassanak.

Ad/b.A *gondosság, elvárható szakértelem és szorgalom* társasági tisztségviselőkkel szembeni követelményével összefüggésben az angol társasági jogi szakirodalomban és bírósági ítéletekben változatos álláspontok olvashatók. A társasággal való szerződéses kapcsolat hiányában gondosság és szaktudás követelménye tekintetében a bírói gyakorlat az igazgatókra az „*átlagember standardot*” alkalmazza és nem egy speciális szakmai tudást várnak el³⁶², másrészt egy szükségszerű kockázatvállalás szempontját is beépítik a felelősségi mérlegelés folyamatába.³⁶³

Amennyiben a vezető tisztségviselőnek(igazgatónak) van szerződéses kötődése is a társasághoz, úgy az *előreláthatósági korlát klauzulája* szerinti *a tisztségéhez mért ésszerűen*

³⁶⁰ Lásd Robert R. Drury i.m. 119. old. ill. Insolvency Act 1986 213.§.-ában

³⁶¹ Lásd erre az 1985. évi Companies Act 309. és 719.§§-it.

³⁶² Lásd erre Re Brazilian Rubber Plantations ügyet melyre hivatkozik Molnár Gábor Lajos : Bevezetés az angol társasági jogba című könyvében i.m. 192. old.

³⁶³ Farrar, Business Judgment and Defensive Tactics in Hostile Takeover Bids, In: Takeovers 359. old.

elvárható gondosság és szorgalom mércéjét kell alkalmazni eljárása megítélésénél. Ez utóbbi értékelés objektív és szubjektív mozzanatok együttes feltárását követeli meg a bírótól, ahol teret nyer az angol bíró által kedvelt méltányossági mérlegelés lehetősége. Az un.*alkalmas üzletember (competent businessman)* szerepét összességében az angol jog a tisztesség, feddhetetlenség tekintetében magasabbra állítja, mint a gondosság és alkalmasság(jártasság) vonatkozásában. Ennek a megközelítésnek a bírók személyében rejlő okai is vannak. A angol bírák tradicionálisan jól képzettek és igen komoly tapasztalatokkal rendelkeznek az un. vagyonekezelő felelősség(*liability trustee*), a lojalitásból fakadó bizalmi kötelezettségek és a jóhiszemű eljárás megítélésében, de kevésbé ismerik az üzleti élet vezetésére vonatkozó alkalmassági kritériumokat, hiányzik az ennek megállapítására szolgáló objektív mérce.³⁶⁴ Ennek történelmi okaként szokták az angol jogirodalomban felhozni, hogy még a XIX. század közepén Angliában az volt az általános, hogy a társaság vezetői nem teljes munkaidőben(*full time*) foglalkoztatott szakember volt, legtöbb esetben csak aláírására volt szükség ezért úgy is jellemezték őket mint „*díszeket a társaság karácsonyfáján*”³⁶⁵ (*adornments to the corporate Christmas tree*).

Az általános mérce kialakítása azért is nehézségeket okoz az angol bírói gyakorlat szerint, mert nem lehet analógiával meghatározni az igazgatók szakmai természetű kötelezettségeit és ekként azonos megítélést alkalmazni egy kis forgalmat bonyolító társaság és egy multinacionális cég tekintetében. Sőt egy 1925-ös ügyben³⁶⁶ a bíróság azt is kihangsúlyozta, hogy egy bankigazgató és egy biztosító társaság igazgatója kötelezettségei is sokban eltérőek lehetnek, ezért megfelelő toleranciát kell tanúsítani az igazgatóktól elvárható általános szakmai kötelezettségek terén, sokkal inkább kell a vállalati sajátosságok szerint egyediesíteni és ezzel szubjektív szempontokat is mérlegelni. *Romer* bíró a *Re City Equitable Fire Insurance Co Ltd* ügyben az általánosan megkövetelhető szakmai követelmények határait a részmunkaidős igazgatók számára a következőképpen húzta meg:

- Az igazgatónak nem kell kötelezettségei teljesítése során nagyobb jártasságot(ügyességet) tanúsítania, mint amely egy átlagos tudással és tapasztalattal rendelkező személytől ésszerűen elvárható.(Például nem kell egy életbiztosító társaság igazgatójának statisztikusi vagy éppen orvosi ismeretekkel rendelkeznie).

³⁶⁴ Lásd. Robert R. Drury i.m. 110. old.

³⁶⁵ Lásd Robert R. Drury i. m. 110. old, Mace, Directors, Myth and Relity (1971)

³⁶⁶ Lásd, Re City Equitable Fire Insurance Co Ltd Ch 407. esetet

- Az igazgatótól nem várható el, hogy folyamatosan, állandóan figyelemmel kísérje a cég ügyeit, kötelezettsége csupán az, hogy az igazgatósági üléseken és bizottságokban vegyen részt,
- Az üzleti szempontok által megkívánt mértékben- figyelemmel az alapszabály biztosította lehetőségekre- egyes kötelezettségei teljesítését másra átruházhatja akkor, ha kétséget kizáróan igazolódott, hogy e meghatalmazott tisztességesen fog eljárni a kötelezettségek teljesítése során.

A teljes munkaidőben foglalkoztatott igazgatók tekintetében az un. szolgáltatási szerződés(*service contract*) által is meghatározott keretben az említett kötelezettségek bővülnek. Az un. cég ügyeinek szentelt figyelem magába foglalja a szorgalom és igyekezet (*duty of diligence*) kötelezettségét.

A *gondossági kötelezettség (The Duty of Care)* megítélésénél ugyan az átlagember (*ordinary man*) eszménye az alsó határ, azonban ennek bizonyítása sokszor nem elégséges a felelősség alóli mentesüléshez.³⁶⁷ Konkrét kötelezettségek és tilalmak cövekelik ki azokat a szakmai elvárásokat, amelyek gondossági standardokként alakultak ki az angol bírói gyakorlatban. Így általánosítható gondossági kötelezettséggé vált, hogy az igazgató sohasem írhat alá üres csekket, időről –időre ellenőriznie kell a társaság befektetéseit, gondoskodni kell arról, hogy a társaság értékpapírjait, biztosítékait biztonságosan őrizték.

A *jártasság* (szakértelem) tekintetében a teljes munkaidőben foglalkoztatott igazgatóktól elvárható szintet egy elvi jelentőségű eset kapcsán határozták meg az angol joggyakorlatban.³⁶⁸ A konkrét esetben perelték az igazgatókat egy brazil gumiültetvény-spekulációval összefüggésben keletkezett veszteségért. Az egyik igazgató Sir Arthur Aylmer, aki teljesen tudatlan volt az üzleti életet illetően és az igazgatói széket azzal ígérték neki, hogy egy kellemes elfoglaltság lesz –felelősség nélkül, a másik igazgató Henry Tugwell egy jóhiszemű bank partnere 75 éves volt és süket. *Newill* bíró az eset kapcsán a következőket hangsúlyozta ki döntésében: Nem szükséges szakképzettséggel, tapasztalattal rendelkeznie egy igazgatónak egy gumiültetvény irányításához, de ha egy személy rendelkezik a megfelelő szakképzettséggel és jártassággal akkor elvárható tőle, hogy a szakmai kívánalmaknak

³⁶⁷ Nem mentesülhet azzal egy igazgató, hogy azért nem követte nyomon a társaság bankszámláinak alakulását, mert a saját privát bankszámláit sem szokta ellenőrizni. Lásd Drury im.112. old.

³⁶⁸ Lásd erre a *Re Brazilian plantations and Estates Ltd. (1911) 1 Ch.425.* ügyet

megfelelően járjon el. Ennek megfelelően egy könyvelő végzettségű és egy figyelemre méltó könyvelési tapasztalatokkal rendelkező igazgatótól elvárható, hogy ne írjon alá kitöltetlen csekkeket és megfelelő biztosítékokkal nyújtsanak kölcsönt (*reasonable skill követelménye*). Nem védekezhetnek az ilyen igazgatók azzal, hogy ők bíztak a társasági könyvvizsgálók és könyvelők alkalmasságában.³⁶⁹

Más irányból az angol joggyakorlat abból indul ki, hogy vannak helyzetek, amikor az igazgatók gondatlanul járnak el ha szakszerű segítséget, közreműködést nem kérnek és nem vesznek igénybe. Az angol bíróság egy ügyben például megállapította az igazgató felelősségét azért, mert végkielégítést folyósított egy másik társasági vezetőnek anélkül, hogy megvizsgáltatta volna jogi szakértővel, hogy a kifizetés jogos-e.³⁷⁰

Ad/c. Az igazgatók un. *jogszerű cél érdekében történő cselekvési kötelezettsége* kiváltképpen a vállalatfelvásárlási helyzetekben aktualizálódhat. A vállalatfelvásárlások („*take over*”) során a vezető tisztségviselőktől szigorúan elvárt magatartás az, hogy tekintsenek el a saját vagy családi társasági érdekeltségeiktől és kizárólag a részvényesi érdekeket támogató döntésekhez nyújtsanak támogatást.³⁷¹ Az angol jogirodalomban és joggyakorlatban gyakorta hangsúlyozzák az un. „*social responsibility of the corporation*” követelményének megtartását is. Ezen szempont a társaságok szociális, politikai és nem utolsósorban kulturális természetű társadalmi funkcióihoz kötődik.³⁷² E dimenziókban a vezető tisztségviselők jogi felelősségének megragadása azonban túllép társaság keretein. Jó például szolgált e probléma felvetődésére egy angol jogeset, amikor egy társaság *management*-je által egyetemi kutatásokra adott adomány segítségével elért eredményeket a konkurens vállalatok is hasznosíthatták.³⁷³ Itt az igazgatóság felelősségét nyilvánvalóan nem lehetett megállapítani azért, mert a tudományos kutatások támogatása összhangban áll a társaságok társadalmi-kulturális feladataival is.

Ad/d. *Az igazgatóság és a társaság érdekkonfliktusai elkerülésének kötelezettsége* lényegében annak az autonómiának a visszaszorítását jelenti, amely az igazgatók saját érdekeinek a

³⁶⁹ Lásd erre a *Dorchester Finance Co Ltd v. Stebling and others* ügyben kifejtett bírói állásponcot.

³⁷⁰ Lásd *Re Duomatic* (1969) ügyet-ismerteti Robert R. Drury i.m. 117. old.

³⁷¹ Lásd Molnár Gábor Lajos, *Bevezetés az angol társasági jogba* i. m. 264. oldal.

³⁷² Lásd ahogy Lord Wedderburn teszi fel a kérdést, „*For Whom are Corporate Managers Trustees ?*”- *The Legal Development of Corporate Responsibility*- Hopt/Teubner i.m. 3. old

³⁷³ Lásd az *Evans v. Brunner Mond&Co.*(1921) 1 Ch.D. 259. jogesetet.

társaság érdekei fölé helyezésére irányulna.³⁷⁴ Az érdekkonfliktus-helyzetek kialakulásának számos lehetősége adódik. Ezek között gyakran említik meg az irodalomban az igazgatók javadalmazását - melynek megállapítása során a részvényesek lehetőségei lényegében arra korlátozódnak, hogy a kirívóan magas jövedelmek ellen fellépjenek, ha az a társaságnak tisztességtelen hátrányt okoz, valamint a társaság üzleteinek saját érdekükben történő hasznosítását, amelynek egyértelmű szankciója az előny társaság javára történő kiszolgáltatása anélkül, hogy egyébként az üzleti lehetőség kihasználása a társaságnak kimutatható kárt okozott volna.³⁷⁵

Az angol jogirodalom a tulajdonosi és társasági érdekek biztosításának a bizalmi kötelezettségek megszegésén alapuló felelősségi eszköze mellett fontos követelményekként jelöli meg a nyilvánosság biztosítását, a közzétételi követelményeket (*disclosure requirements*), a közgyűlés hatáskörének növelését az igazgatóság súlyával szemben és a függetlenség, pártatlanság biztosítását az igazgatóságban.

4. 2. Amerikai jog

Az amerikai jogirodalomban és joggyakorlatban a *Penn Central-Kollaps* majd az *un. Trans Union –Case* kapcsán kerültek azok a standardok rögzítésre, amelyek a vezető tisztségviselők felelősségének szubsztanciájának kereteit ma is meghatározzák.³⁷⁶ Általánosságban rögzíthető, hogy a vezető tisztségviselők elsődlegesen a társaság felé tartoznak felelősséggel, de az amerikai jog-az angol joghoz hasonlóan- a hűség és gondossági kötelezettségek tekintetében- a harmadik személyek irányába is hatóan értelmezhetőnek tekinti a felelősséget. A felelősség szerződésszegési és deliktumon egyaránt alapulhat. Az igazgató szerződési alapon különösen azon esetekben felelhet, ha a hitelezővel személyesen kötött szerződést szeg meg-például biztosítékot nyújt valamely kötelezettséggel összefüggésben. A deliktuális felelősség törvényi típusnévállásai legtöbb szövetségi államban a következők:

³⁷⁴ Vö. Teubner, *Corporate Fiduciary Duties*, In, Hopt, K.J.-Teubner, G., *Corporate Governance and Directors, Liabilities*, Berlin 1985., még ugyanezen elvet a Christie, M.: *The Directors Fiduciary Duty not to Compete*, *Modern Law Review* 1992. 506. old.

³⁷⁵ Vö. *Regal (Hostings) v. Gulliver* esetben (1942 1 All ER 378 kimondott elvvel amely szerint tesztekkel megállapítandó, hogy a vitatott üzleti lehetőség a társaság üzleti lehetősége volt-e (tevékenységi kör teszt-line of business test) hivatkozik rá Molnár Gábor Lajos: *Bevezetés az angol társasági jogba* i. m. 204-205. old.

³⁷⁶ Az ügyben súlyos gondatlanságnak tekintette a bíróság azt az ügyvezetői eljárást amely a tőzsdei árfolyam 50 %-án engedte meg a *Trans Union* részvénytársaság részvényeinek átvételét. Az *un. business judgement rule* alapján a következő ügyvezetői kötelezettségeket kell betartani: (1) there was non self-dealing or conflict of interest, (2) the board actually addressed and dediced the issue, rather than neglecting it, (3) the board members properly informed themselves prior to reaching a decision, and (4) the board s' actions were not complementely unjustifiable or irrational.

- a jogszabályokkal és a társasági szerződésben foglaltakkal szembeni nyereségfelosztás (osztalékfizetés),
- a társaság saját üzletrészenek, részvényének jogellenes megszerzése,
- költsön nyújtása a társaság tagjainak(részvényeseinek),
- a társaság vagyonának felosztása illetőleg értékesítése a felszámolási eljárásban a hitelezők kárára.³⁷⁷

A törvényi felelősségi szabályokban a felelősség a jóhiszeműség (*good faith*) követelménye alapján a kereskedelmi forgalomban az üzletemberektől megkívánt gondosság és figyelmesség szerint alakul. Ezzel együtt kissé mehökkentő, hogy némely különösen „puha” társasági jogban -mint például Delaware államban-, a társasági szerződésben kizárható a gondossági kötelezettség (*duty of care*) megsértéséért a felelősség.³⁷⁸

Az amerikai jogban a társaságok irányítását és képviselését az ügyvezető szerv (*board of directors*) látja el. Eredetileg legalább három igazgatót jelentett, de napjainkban elterjedtté vált a legtöbb szövetségi államban az egyszemélyes igazgatóság. A mindennapi ügyeket rendszerint az igazgató(k) által kinevezett ún. „*officers*”-k végzik. A legbefolyásosabbnak közöttük vezetőjük az ún. *chief executive officer* minősül, sőt egyes államok jogában elnököt(*president*), alelnököt(*vice-president* illetve titkárt(*secretary*)választanak.³⁷⁹ Az igazgatóság szerepe tulajdonképpen a társaság üzletpolitikájának és üzleti stratégiájának meghatározására szűkül le- sokszor évente egyszer ül össze az igazgatóság, de leginkább telefonkonferencia útján vagy írásban tartják egymással az igazgatók a kapcsolatot. A konkrét ügyek folyamatos intézését egyéni felelősséggel az említett vezető alkalmazottak végzik.

Egyezően az angol joggal az amerikai jogban is az igazgatók (*Board of Directors*) és a tisztségviselők (*Officers*) (itt: alkalmazottak) társasággal szembeni a bizalmi jellegű kötelezettségeinek megszegése (*fiduciary duties of directors and officers*) jelentik a felelősség elsődleges vonzéspontját.³⁸⁰ Emellett fontos követelménynek számít felelősségi szempontból a b) lojalitás követelménye valamint az c) érdekkonfliktusok elkerülésének kötelezettsége.

³⁷⁷ Lásd pl. Del.Gen.Corp.L. §§.172,174,278.279, 8 Del Code §§ 172,174,278,279,143(1992)

³⁷⁸ Lásd Veasey/Filkenstein/Bigler: Delaware Supports Directors with a Three-Legged Stool of Limited Liability, Indemnification, and Insurance,42 Bus.Law.399(1987)

³⁷⁹ Lásd Steadman Maintaing Control of Close Corporation,14 Bus: Law 1077 (1959)

³⁸⁰ Lásd Barnes v Andrews,47 N.Y.2d 619(1979) ügyet a Kronstein/Howkins, Die Haftung der Organwalter und Gesellschafter von Tochtergesellschaften in den USA RIW 1983,249-251 oldalain ismertetve.

- a) A bizalmi kötelezettségek tartalmába az amerikai üzleti (társasági) jog
- a gondosság követelményét, -
 - az igazgatók mint meghatalmazottak ill. megbízottak bizalmi kötelezettségeit,
 - a hatáskör túllépés tilalmát, -
 - a jóhiszemű eljárás követelményét a társaság érdekében,-
 - a részvényesek érdekeit is szolgáló cselekvés kötelezettségét, -
 - az alkalmazottak érdekeinek illetőleg más egyéb érdekek figyelembe vételét sorolja:

Gondosság követelménye (duty of care)

Az igazgatóknak és a tisztségviselőknek kötelezettségeik ellátása során megfelelő gondossággal (*duty care*) kell eljárniuk. A megfelelő gondosság fogalmát több ítélet és jogszabály írja körül annak megfelelően, hogy mit tekint az adott szövetségi állam bírói gyakorlata a gondosság mércéjének. A legtöbb szövetségi állam judikatúrájában az un.gondos és előrelátó üzletemberi (*reasonably prudent person*) magatartás az elvárható szint. Néhány állam bírósága azonban a saját ügyekben való eljárás mércéjét alkalmazza igaz azzal, hogy a személyes meggyőződésnek is fenn kell állnia a tekintetben, hogy az intézkedés a társaság érdekeit szolgálja.³⁸¹

A *reasonably prudent person* egy olyan személy akinek egy általánosan körültekintő (ordinarily prudent) személy hasonló szituációban tanúsított gondosságával kell eljárnia, a társaság javát, érdekeit szem előtt tartva (*corporate opportunity doctrine*). Ennek részelemeiként egyrészt

- Kellőképpen informált és okszerű döntéseket kell hoznia (*duty to make informed and reasonable decisions*), azaz a döntés előtt megfelelően kell mérlegelnie a szituációt és a döntési alternatívákat, hagyatkozhat ugyanakkor a kellőképpen felkészült szakértő személyek információira (jogászok, könyvelők).
- Kötelessége továbbá megfelelő felügyeletet gyakorolni a társaság ügyei felett (*duty to exercise reasonable supervision*), különösen, ha munkáját más alkalmazottakra és tisztségviselőkre bízta.

³⁸¹ Lásd American Law Institute, Principles of Corporate Governance: Analysis and Recommendations-Tentative Draft No. 4, 1985 14.old.

Megemlítendő, hogy azon igazgatók, amelyek ellenvéleményt (*dissent*) fogalmazznak meg egy adott döntéssel szemben, mentesülnek a személyes felelősség alól.³⁸² A gondossági kötelezettség megsértését különösen azon esetekben állapítják meg a joggyakorlatban, amikor az igazgatóság valamely tagját nem informálják a döntést megelőzően, ha az igazgató nem vesz részt az üléseken (*board meetings*), illetőleg szándékosan kivonja magát a döntéshozatalban való részvétel alól.³⁸³

Az igazgatók, mint gondnokok (meghatalmazottak), képviselők, és mint megbízottak kötelezettségeiről (Directors as Trustees, Agents and Fiduciaries)

Az igazgatókat a társaság képviselőinek, gondnokainak (meghatalmazottainak) tekintik, amikor felmerül az a kérdés, hogy mi várható el tőlük kötelességeik teljesítése során. Természetesen a társaság képviselőinek kell őket tartanunk, hisz a társaság, mint mesterségesen kialakított, jog által elismert szervezet. Céljai véghezviteléhez igényli a képviselőket, közvetítő személyeket. Az amerikai társasági jog úgy kezeli a képviselőket, mint akik megbízójukkal bizalmi viszonyban állnak, esetünkben az igazgatók a társaság, mint megbízó felé tartoznak bizalmi jellegű kötelezettségekkel. Azonban az igazgatók nemcsak jelentősen nagyobb hatáskörrel bírnak, mint általában a képviselők, hanem a döntéshozatalban is részt vesznek. Tehát az analógia nem tökéletes, de segít megmagyarázni a bizalmi kötelezettségek eredetét, vagy legalábbis a természetüket, jellegüket.

A közös elem, hogy az igazgatók is más emberek javai, vagyontárgyai felett rendelkeznek az általuk meghatározott célokat szolgálva. Azonban ez az analógia megtévesztő, mert az igazgatóktól általában azt várják el, hogy a pénzt, javakat – melyeket rendelkezésükre bocsátanak – profit előállítására fordítsák – és ezzel kereskedelmi – piaci kockázatvállalás is együtt jár.

Egy hagyatéki vagy alapítványi gondnok feladata elsődlegesen a megőrzés, kezelés, az üzleti spekuláció nem része a munkájuknak. Tehát az igazgatók bizalmi állást, pozíciót töltenek be és minden rájuk ruházott hatalommal csak ennek megfelelően, ennek érdekében élhetnek.

Az ezen és hasonló forrásokból eredő bizalmi kötelezettségek között jelentős az átfedés: az alapvető kötelezettségek, melyeket be kell tartaniuk a következők:

- a jóhiszemű (*bona fide*) eljárás követelménye a társaság érdekében

³⁸² Lásd, West's Business Law, szerzők: Clarkson, Miller, Jentz, Cross, kiadó: West, 2004. 753. old

³⁸³ Lásd, Knepper/Bailey, Liability of Corporate Officers 37-77. old. (1986)

- kötelesség, hogy a hatalmat, hatáskört csak a megfelelő célokra használják.
- kötelesség a személyes és a társasági érdek összeütközés elkerülésére.
- titkos profit szerzésének tilalma

Az általánosan elismert szabály szerint ezek a kötelezettségek magával a társasággal szemben állnak fenn, és a társaság feladata és felelőssége ezek érvényesítése, kikényszerítése. Tehát ezek közvetlenül a társaság vonatkozásában állnak fenn, egyéb társult vagy anyavállalat, stb. irányában nem. Sőt, ami jelentősebb, ez a főszabály megakadályozza, hogy a részvénytulajdonosok személyesen vagy kollektívan hivatkozassanak a velük szemben tanúsítandó bizalmi kötelezésekre. Erre a *Percial* vagy *Wright* ügy az iskolapélda. Ebben a részvényesek egy csoportja megkörnyékezte az igazgatókat, hogy részvényeiket vásárolják meg. Néhányan meg is tették ezt, de elhallgatták, hogy éppen tárgyalásokat folytattak kívülállókcal a részvények jóval magasabb áron történő eladásáról. A bírósági döntés szerint mivel nem áll fenn bizalmi kapcsolat az igazgatók és a részvényesek között, így azok kifogása, mely a tájékoztatás hiányára vonatkozott nem jön figyelembe. A bíróság hangsúlyozta, hogy itt a részvényesek közeledtek szándékukkal az igazgatók felé, míg fordított esetben, ha az igazgatók közelednek – mint az *Allen* vagy *Hyatt* ügyben – a részvényesek a képviselőivé téve magukat tárgyalnak egy másik társasággal az egyesülésről, ott bizalmi kötelezéseik vannak a részvénytulajdonosok felé. Azonban itt a bizalmi kötelezettségek a képviselői minőségükből fakad és nem az igazgató – részvényes viszonyból. Bár az az alapvető felfogás, hogy nincs direkt bizalmi kapcsolat, a legutóbbi ügyekben bizonyos körülmények között megállapították a részvényesek felé fennálló bizalmi kötelezettségeket is. Ezek az ügyek is ajánlatokkal kapcsolatosak, és bár az igazgatóknak kötelessége, hogy biztosítsák a részvényeseknek, hogy a lehető legkedvezőbb áron válthassák meg vagy értékesíthessék a részvényeket, ez nem terjed addig, hogy a legmagasabb árat ajánlják. Kötelességük úgy fogalmazható meg, hogy „lássák el a részvényeseket a szükséges információkkal, tanácsokkal annak érdekében, hogy képesek legyenek megfelelő döntést hozni, és ne vezessék félre őket, ne éljenek vissza a bizalommal, ne akadályozzák őket a kedvezőbb helyzet elérésében.”Következésképp az igazgatók – részvénytulajdonosok viszonyában egyéb tényezők is szerepet játszhatnak, s kiválthatják a bizalmi kötelezéseket. Például egy új-zélandi ügyben (*Coleman v. Meyers*), ahol a részvények többségével rendelkező családtagok rendszeresen kérték, s követték az igazgatók üzleti tanácsait – s így bizalmi jellegű viszony keletkezett az igazgatók és részvényesek között.

Tehát bizonyos szűk körben szóba jöhet az igazgatók és a részvényesek közti közvetlen bizalmi köteletség, a főszabály továbbra is az, hogy a kötelezettségek elsősorban a társaság felé állnak fenn. Az utóbbi időben született bírói döntések alapján a hitelezőket is számításba kell venni. A Fizetéseképtelenségi törvény szerint ugyanis a fizetéseképtelenné vált vagy efelé tendáló társaság igazgatóinak tevékenysége, üzletvezetése és a hitelezők között közvetlen kapcsolat létesül.

Míthogy a társaságnak tartoznak kötelezettségekkel elsősorban az igazgatók, így a társaságnak kell azokat kikényszeríteni, érvényesíteni. A köz/taggyűlésnek lehetősége van esetenként az igazgatók kötelezettségszegésének jóváhagyására, elnézésére. Egyszerű a képlet, ha egy szélhámos igazgató kötelezettségszegését ítélik meg, akit nyilván az igazgatótanács tagjai sem támogatnak, a többség a bírósági eljárás megindítása mellett fog szavazni. Azonban ha a törvénytelenül eljáró igazgatók vannak többségben az igazgatótanácsban és ha ráadásul ők rendelkeznek a részvények többségével, akkor ezen kötelezések érvényesítése komoly akadályba ütközik. A többségi jóváhagyó határozat ellenében a kisebbségnek csekély lehetősége van az igazgatók bírói felelősségre vonásának kezdeményezésére igazgatói kötelezettségszegés esetében. Bár a bírói gyakorlat kiterjesztette a származékos kereset (*derivative action*) eszközt ezen esetekre, és az 1985-ös Társasági törvény 459. szakasza is előmozdítja a jogorvoslat igénybe vételének lehetőségét, az érvényesítésnek még mindig komoly nehézségei vannak.

Az igazgatók hatáskörtúllépésének tilalma

(Dir. must keep within their povers)

Alapvető követelmény, hogy az igazgatók ne lépjk túl a rájuk ruházott hatáskör kereteit, és ennek szem előtt tartásával vizsgálhatjuk bizalmi kötelezéseik teljesítését is. Ha mégis átlépik a korlátokat felelősek lesznek a társaság ebből származó veszteségeinek megtérítéséért. Mind egyénileg, mind az igazgatótanács vonatkozásában fennáll a jog, különösen a Társasági törvény által az igazgatóknak biztosított hatalom, hatáskör kereteinek betartási kötelezése. Emellett a társasági szerződésbe foglalt kereteket sem léphetik túl. Az igazgatókat egyénileg, személyes tevékenységükben ezen túl az igazgatótanács hivatalos határozatai is kötik. Ha megszegik e kötelezéseküket, túllépik hatáskörüket abszolút felelőssé válnak az ennek következtében beálló veszteségekért, és nem mentesülnek becsületes, jóhiszemű eljárás esetén sem. Az egyetlen lehetőség a felelősség alóli mentesülésre, ha a

közgyűlés vagy az igazgatótanács egységesen jóváhagyja hatáskör – túllépésüket, ennek hiányában azonban helyállni tatoznak a veszteségért.

A jóhiszemű, társaság érdekében való tevékenység kötelessége
(*The Duty to Act Bona Fide in the Interests of the Co.*)

Az amerikai esetjogból világosan kiderül, hogy az igazgatóknak bizalmi kötelességeiket jóhiszeműen –az általuk-, és nem a bíróság által a cég érdekeinek tartott célok elérése érdekében kell gyakorolniuk, hatás- és jogkörüket pedig olyan célok megvalósítása érdekében gyakorolhatják, amivel megbízták őket, amelyekre tekintettel felruházták őket különböző jogosítványokkal.

Ez a szubjektív elem megkímélheti az igazgatókat a bíróság illetéktelen beavatkozásaitól. Az jön figyelembe, amit az igazgatók a társaság érdekében tartottak, és a bíróság nem helyettesíti az igazgatói véleményt saját álláspontjával. Ez mégsem jelent *carte blanche*-ot az igazgatóknak, az ésszerűség követelményének e téren is meg kell felelnie.

A „jóhiszeműség a társaság javára” koncepció összetett, át kell tekintenünk mi az ami keretein kívül esik. Ha az igazgatók kizárólagosan a saját vagy egyikük vagy a részvényesek kisebbsége érdekében stb. cselekednek – számonkéréskor igazolniuk kell, hogy tevékenységük ugyanakkor a társaság érdekét is szolgálta, javára vált, ha egyáltalán lehetőségük lesz a védekezésére.

Kötelességszegésnek minősül, ha hatáskörüket csak a maguk hasznára gyakorolták, vagy ha személyes érdeküket a társaság céljai elé helyezték. Jóllehet, ha saját előnyére (is) fordítja hatalmát, az nem jelenti azt automatikusan, hogy nem járt el jóhiszeműen. A *Hirsche v. Sinis* ügyben az igazgatók újraértékeltek a társaság vagyonát, hogy a bizalmat erősítsék és emeljék az alaptőkét.

Így nőtt a részvények értéke, és az igazgatók értékesítették saját részvényeiket ezen a magasabb áron. A bíróság szerint ez nem rosszhiszeműség, ugyanis a cégnek is előnyére vált az, amiből a nyereségük származott.

Ha az igazgatók egyikük érdekében cselekszenek eljárásukat szigorúan fogja vizsgálni a bíróság. Például a *De W and M Roith Ltd.* ügyben az igazgatók egyikőjük szolgáltatási szerződését módosították, mivel rossz egészségi állapotban volt, és halála esetén özvegyének járadék járt volna a módosított szerződés szerint. A bíróság szerint ez kizárólag az ő javát szolgálta, és a társaságnak a döntés szerint joga volt az új szerződést felmondani. Az ügy

kapcsán más vélemények is születtek, és elmondható, hogy bizonyos körülmények között az igazgatóknak nyújtott járadék, támogatás a cég javait is szolgálhatja, és ha a társasági szerződésnek megfelel, és nem lépte túl az igazgatótanács a hatáskörét, akkor elfogadható.

A társaság érdeke bizonyítható azzal, hogy egyes juttatásokra az abban részesülő joggal számíthatott, elvárhatta, és a szolgáltatási szerződésekben szokásos tételről van szó. Fizetéképtelenség felé sodródó társaság esetében a helyzet megítélése drasztikusan változik! Ha az igazgatók kizárólag a részvényesek egy kisebb csoportját juttatják előnyhöz, az szintén nem tekinthető a társaság érdekének, ugyanis a tárgyalt koncepció az összes részvényes érdeke szem előtt tartását követeli meg

Ha a társaság egy holding tagja, az igazgatóknak nem kell saját társaságuk érdekeit a társ-vállalkozások szempontjai alá rendelni. A *Scottish CWS Ltd. v. Meyer* hatáskörrel való visszaélésnek minősítették azt, hogy az igazgatók hatáskörüket a holding céljai megvalósítására használták, és az elhanyagolás következtében a vezetésük alatt álló leányvállalat hanyatlásnak indult. Ez nem azt jelenti természetesen, hogy a leányvállalat igazgatóinak nem kell számításba venniük a közös vagy társult vállalkozások érdekeit. A társulás egyik cégének biztosíték nyújtása elsődlegesen ennek érdekét szolgálja, de a holding javára is válhat, ha ezzel a tevékenységük finanszírozása megoldódik, ezért ez a művelet elfogadható. A mérce: egy tisztességes, intelligens ember az igazgatói pozíciójában az ésszerűség szerint hihette-e, hogy a tranzakció a társaság előnyére válik.

A részvényesek érdekei szerinti cselekvés kötelezettségéről.

(The Interests of the Shareholders)

A bíróságok sokáig hajlamosak voltak a társaság érdekeit a részvénytulajdonosok érdekeivel azonosítani. Még ebből a meglehetősen korlátolt álláspontból sem következik amit *Mr. E. Milner Holland Q.C. Savoy Hotel* vizsgálata során mondott ki a bíróság: „a jelenlegi részvénytulajdonosok többségének rövid távú érdekei mellett hosszú távú tervezés szükséges. A jövőben várhatóan csatlakozó részvényesek érdekeit is szem előtt kell tartani.” Nos, nem túl gyakran kerülhet sor arra, hogy ezt kellene megkövetelni az igazgatóktól, akik akkor cselekednek helyesen, ha a társaság gazdagági fejlődését mozdítják elő – mert ez szinte mindig egybeesik a tagok érdekeivel. Ha a részvényeseknek két – a részvényekre vonatkozó, illetve üzletet átvevő – ajánlatról kell dönteniük, az igazgatók csak az adott időpontban tényleges tagok felé tartoznak köteleességekkel.

Az alkalmazottak érdekeinek figyelembe vétele
(The Interests of the Employees)

Sokáig azonosították a bíróságok a társaság érdekeit a részvényesekével. Az alkalmazottak érdekei nem élveztek elsőbbséget, csak akkor fogadták el azt, hogy az igazgatók az alkalmazottak számára előnyösen intézkedett, ha ez által maga a társaság, illetve az így a részvénytulajdonosok is haszonhoz jutottak. Míg a társaság prosperált, termelékenysége nőtt, addig nem foglalkoztak az alkalmazottaknak juttatott prémiumokkal. Ha azonban valamilyen okból megszűnés előtt állt a társaság és az igazgatók az alkalmazottaknak munkájuk elvesztése miatt támogatást nyújtottak – az ilyen döntés megtámadásánál a részvényesek számíthattak a bíróság szimpátiájára, kedvező hozzáállására. Ez a fajta bírói magatartás azonban nem felel meg a fejlődének, mai viszonyoknak – mint ahogyan sok más common law – ítélet sem. Ma ezen a területen törvényi beavatkozás történt, ennek a hatása azonban egyenlőre kevésbé érezhető. Az 1984. évi társasági törvény 309. (1) szerint: „Az igazgatóknak feladataik teljesítése során általánosságban tekintetbe kell venni az alkalmazottak érdekeit, csakúgy, mint a társaság tagjaiét.”

Igazából azonban ez a szakasz nem más, mint „tüneti” kezelés. A (2). bekezdés szerint ugyanis az a kötelesség egyedül a társaság felé áll fenn, kikényszerítésének módja megegyezik az egyéb bizalmi kötelességekével. Ez azt jelenti, hogy csak a társaság a részvénytulajdonosok döntése alapján tudja érvényesíteni ezt a kötelességet. Ez pedig csak akkor valósul meg, ha az alkalmazottak is rendelkeznek részvényekkel (vagy a javukra létrehozott alap gondnokai) – akik az ügy mellett szavaznak a közgyűlésen. Sem az alkalmazottak, sem érdekképviselői szerveik pl. a szakszervezetek vagy a munkatanácsok nem tehetnek közvetlen lépéseket ezen kötelezettségek kikényszerítésére.

Másrészt maga a törvény is úgy fogalmaz, hogy az igazgatóknak „tekintettel kell lenniük” az alkalmazottak érdekeire, és nem ezek elsőbbségét deklarálja a részvénytulajdonosok érdekeivel szemben.

Fogyatékoságai ellenére ez a rendelkezés egy fontos lépés az alkalmazottaknak a vállalkozásokban betöltött szerepének a felismerése felé. Törvényi elismerése annak a ténynek, hogy a vezetés számára is nagy jelentőséggel bír a munkaerő jóléte, közérzete. Valójában az egyik legfontosabb tényező, mely megkülönbözteti egyik társaságot a másiktól: a vezetők és a munkaerő kvalitása, következésképp a jó vezetés igyekszik megtartani a jó munkaerőt. Érdekes lenne látni egy olyan ügy kimenetelét, ahol az igazgatók az alkalmazottak érdekeit tartották elsődlegesnek a részvényesekével szemben. Ha eljárás indulna ellenük a

társaság felé fennálló bizalmi kötelezettség megszegése alapján, védekezhetnének-e ezzel a szakasszal eredményesen?

A társasági törvény szerint a társaság hatáskörébe mindig beletartozik az a jog, hogy az alkalmazottaknak támogatást nyújtson megszűnés, teljes vagy részleges átruházás, eladás esetén. A törvény által biztosított jog gyakorolható annak ellenére, hogy nem ez a társaság legfőbb érdeke. A rendelkezés korlátozó – biztosító szigorításokkal van körülvéve- például szükséges a közgyűlés jóváhagyása, a kifizetés az osztalék kifizetésre rendelkezésre álló profitokból történhet csak. Ha a társaság felszámolás alatt áll, a felszámoló a fizetéképtelenségi törvény alapján szintén juttathat támogatást a társaság alkalmazottainak, de a hitelezők vagy a részvényesek kérhetik a bírói felülvizsgálatot. A megszorító rendelkezések ellenére ez a szabály felismeri, méltányolja az alkalmazottak érdekeit.

Más érdekek biztosításának követelménye (Other Interests)

A fenti alapvető érdekszférák csak a jéghegy csúcsát jelentik. A társaság ugyanis számos egyéb érdek, nézőpont középpontjában áll. A részvénytulajdonosok, alkalmazottak elsősorban, de az igazgatók, hitelezők, vásárlók, a szűkebb – tágabb közösség, végső soron maga az állam is érdekelt. Nagy a bizonytalanság azon a téren, hogy milyen mértékben kell ezeket figyelembe venni az igazgatóknak. Az amerikai jog csak lassan követi a más jogrendszerekben (pl. Németország vagy Kanada) kialakult széles látókört. Úgy tűnik a hitelezők érdeke egyre nagyobb jelentőséggel bír, és lényeges szerepet kap a „társaság érdeke” koncepcióban: Az igazgatók tehát megfelelő módon figyelembe vehetnek egyéb érdekeket is tevékenységük, hatáskörük gyakorlása során, amíg az nem ütközik a társaság és részvényesek hagyományos érdekeivel. Például az *Evans* vagy *Brunner E. Co* ügyben elfogadták ésszerűnek az igazgatók tevékenységét. A nagy kémiai vállalat igazgatói ugyanis támogatták az egyetemek tudományos kísérleteit, bár nem volt biztosíték rá, hogy ez közvetlenül előnyhöz juttatja a társaságot. Azokat az érveket, melyek szerint ez a szélesebb értelemben vett közösség – köztük a riválisok – javára is válhatott, elutasították

b) A lojalitás követelménye (duty of loyalty)

E kötelezettség általános tartalmába tartozik, hogy a vezető tisztségviselő a jóhiszeműségnek (*good faith*) és a tisztesség (*fair dealing*) szabályainak megfelelő döntéseket hozzon. Fontos konkrét esetköreinek számít az amerikai társasági jogban:

- a társasággal szembeni tisztességtelen versenyhelyzet teremtése,
- a társaság felhasználása valamely magánügylet megkötéséhez, (*corporate opportunity*)
- érdekkonfliktusos helyzetteremtés a menedzser és a társaság között (*self dealing*),
- olyan tranzakció bonyolításához való támogatás amelyet a társaság számára nem hoz nyilvánosságra,
- a kisebbséget károsító tranzakciókhoz való támogatás nyújtása,
- a társaság kontrolljának eladása illetőleg vétele.³⁸⁴

Ezen kötelezettség tartalma alapján az igazgatók és a tisztségviselők kötelessége személyes érdekeik alárendelése a társaság érdekeinek. E kötelesség megsértésének tipikus tényállásai példának okáért: az igazgató felhasználja a társasággal kapcsolatos bizalmas információkat személyes célokra, személyes hasznot húz a társaság gazdasági lehetőségeiből, a kisebbségi részvényesekre nézve hátrányos intézkedést hagy jóvá, „áruba bocsátja” a társaság feletti irányítási lehetőséget.³⁸⁵

Elvi kérdés, hogy a társaságnak okozott kárért való felelősség nem váltható ki azzal, hogy a *director* vagy *officer* munkabérét visszatartják.³⁸⁶ Az az üzleti megfontolás szabálya (*business judgement rule*) alapján a bírói gyakorlat szerint a felelősség alóli mentesüléshez a következő körülmények bizonyítása szükséges:

- a vezető tisztségviselő a társaság érdekében járt el,
- a döntések előtt a megfelelő körülményeket tanúsította,
- az általa meghozott döntés nem volt teljesen irracionális (*wholly irrational*),
- nem sértette meg a döntési kompetenciáját azaz nem lépte túl a hatáskörét,
- a jóhiszeműség és tisztesség normáinak megfelelően járt el.³⁸⁷

Nem jár azonban a kártérítési felelősség alóli kimentési lehetőséggel a törvénysértés a *business judgement rule* alapján sem.

c) *Érdekkonfliktusok (conflicts of interest) elkerülésének kötelezettsége*

Az egyes vállalatok igazgatói több üzleti érdekeltséggel is rendelkezhetnek, illetve több vállalatban is betölthetnek különböző tisztségeket. *A nyilvánosságra hozatal követelménye*

³⁸⁴ Lásd Kaplan, *The Fiduciary Responsibility in the Management of the Corporation*, 31 *Bus. Law* 1976/31. szám 883. old.

³⁸⁵ *West's Business Law* i. m. 756. old.

³⁸⁶ Lásd Hanno Merkt, *US-amerikanisches Gesellschaftsrecht*, Heidelberg 1991. 392-393. old.

³⁸⁷ Lásd Hanno Merkt, *US-amerikanisches Gesellschaftsrecht* i. m. 393. old.

(*disclosure requirements*) szerint az igazgatónak ill. tisztségviselőnek nyilvánosságra kell hoznia minden olyan tény, amely az esetleges érdekütközéssel kapcsolatos (pl.: a cég az egyik igazgató tulajdonába tartozó épületet készül kibérelni). Azok a tranzakciók, szerződések, amelyek olyan vállalatok között kötöttek, amelyeknek *igazgatói mindkét vállalat igazgatóságában (board of directors) helyet foglalnak*, rendkívüli körülmények között igényelnek, mivel egyes gazdasági szituációkban a törzstelenes törvényekbe ütközhetnek minősülhet, ha a fent említett szituáció megvalósul.

A legújabb amerikai bírói gyakorlatban az igazgatók felelősségével összefüggésben fontos irányokat jelölnek ki a következő esetek :

a) A részvényesek un. származékos perindítása

A társaságot ért kár esetén amennyiben az igazgatóság nem teszi meg a szükséges lépéseket, a részvényesek un. származékos perrel (*shareholder's derivative suit*) a társaság védelmében felléphetnek, akár az igazgatókkal szemben is (tehát nem személyes jogaik, hanem a társaság, mint entitás védelmében). A társasági lepel átszúrásának nevezik a joggyakorlatban ezt a perindítási lehetőséget, és az eredményes perlés nyomán befolyt összeg is a társaságot illeti. A per azért származékos, mivel elsődlegesen az igazgatók feladata a társaság védelme, ezért a részvényesek ezen joga csak igazgatói cselekvés hiányában aktivizálódik.³⁸⁸

Jogtalan osztalékfizetés (illegal dividends) miatt az igazgatóság az amerikai jog megítélése szerint személyes felelősséggel tartozik, viszont ha a bizonyítják, hogy a részvényesek tudtak a tranzakció jogtalan mivoltáról, úgy a kifizetett összeg megtérítésére ők is kötelezhetők.³⁸⁹

b) A részvényesek felelőségének és nem az igazgatósági tagok felelőségét megállapító esetek

Az amerikai társasági joggyakorlat igen nagy figyelmet szentel az igazgatók és a részvényesek felelőségének elhatárolására jelezve ezzel, hogy a társaságok működése során a tagi(részvényesi) magatartás ugyanúgy lehet jogellenes és kárt okozó, mint a

³⁸⁸ Lásd West s' Business Law i.m. 764. old.

³⁸⁹ Lásd u.o. 762.old

vezető tisztségviselők eljárása. Különösen tapasztalható jelenségről van szó a többségi tulajdonosi kárt okozó magatartások körében. Ez a felelősség akár a társaság és a hitelezők irányába akár a kisebbségi részvényesek irányába megállapítható lehet attól függően, hogy kinek okoz a magatartás kárt.

Még a társaság megalapítása előtt kötnék rendszerint olyan szerződéseket a részvényjegyzők, amelyben a szerződő fél a leendő társaságban részvény/üzletrész vásárlására kötelezi magát. A részvényjegyzés elmaradása megalapozza az ilyen személy felelősségét (a fix árú részvények – *par-value shares* esetében a feltüntetett árat, a változó értékű részvények – *no-par shares* esetében a közgyűlés által meghatározott tisztességes piaci árat tartozik kártérítésként megfizetni. (*Részvényjegyzési megállapodás (stock-subscription agreement) során okozott kár*)

- Ha a társaság a részvényeket a piaci értéküknél kevesebért bocsátja ki, a részvényes személyes felelősséggel tartozik megfizetni a különbözetet (pl.: ha a részvényes által a társaságba a részvények fejében bevitt vagyonról utólag kiderül, hogy kevesebbet ér, mint amilyen értékben részvényhez jutott). („*Vizezett részvény*” („*watered stock*” esete)

- A társaság felett *de facto* irányítási részvénytöbbséggel rendelkező részvényesnek, illetve részvényesek összehangolt csoportjának fiduciárius kötelezettségei vannak a társasággal és a kisebbségi részvényesekkel szemben. Ezt a kötelezettséget tipikusan „elnyomó magatartással” (*oppressive conduct*), az irányítói joggal való visszaéléssel lehet megszegni.³⁹⁰ (*A többségi részvényesek kötelezettségei a társasággal és a kisebbséggel szemben (duties of majority shareholders)*)

4. 3. Francia jog

A francia társasági jogban vezető tisztségviselőnek (*dirigeant*) az tekintendő aki a kereskedelmi és társasági regiszterben olyan személyként nyert bejegyzést aki jogosult a társaság vezetésére, és ennek érdekében üzleteket jogosult és köteles kötni. Sem a társaság, sem harmadik személy nem jogosult a vezető tisztségviselő kinevezésének érvénytelenségére ill. hiányára hivatkozni, ha a kinevezés ténye jogszerűen közzé lett téve a cégjegyzékben.³⁹¹ A

³⁹⁰ Lásd West s' Business Law i.m. 766.old.

³⁹¹ Lásd erre a Kereskedelmi társaságokról szóló 1966. évi törvény 8. cikkelyét.

francia jogban a vezető tisztségviselőkre vonatkozó e szigorúan formális megközelítése a vagyoni forgalom biztonságát hivatott támogatni.³⁹²

A vezető tisztségviselők felelőségének kérdését a francia társasági jog különböző relációkban ragadja meg. Példának okáért igen figyelemre méltó szerepet tulajdonítanak a csődjogban annak, hogy a tényleges vezetőhöz (*dirigeant de fait*) avagy ún. joglátszat szerinti vezetőhöz (*dirigeant apparent*) kötődik-e a károkozás. Ez utóbbi körbe tartozhatnak azok a személyek, akik eseti meghatalmazással bírnak a vezetők részéről, a vezető beosztású alkalmazottak stb. akik bár tényleges befolyást nem gyakorolnak a társaság felé mégis fontos szerepük van. A felelőség személyhez kötődő megállapítása szempontjából döntő az, hogy ki volt akkor a cégjegyzékbe bejegyzett tisztségviselő, amikor a felelőségi tényállás megvalósult.³⁹³

E szempontból fontos hangsúlyozni, hogy a francia jogi szabályozásban³⁹⁴ a társaság alapításának fázisában minden a jövőben létrejövő társaság nevében vállalt kötelezettségért az alapítók felelnek személyesen és korlátlanul, akkor, ha a társaság alapítása és bejegyzése a cégregiszterbe jogszerűen megtörténik. Amennyiben a társaság bejegyzésére nem kerül sor, úgy önálló felelőségi jogalanyiságú jogi személyről nem beszélhetünk, ezért az eljáró személyek személyes és korlátlan felelősége vetődik fel.

A társaság esetleges végelszámolása ill. felszámolása esetén a felszámolót kell mindaddig vezető tisztségviselőnek tekinteni, amíg a jogi személyiséggel rendelkező társaság végelszámolása ill. felszámolása be nem fejeződött.

A vezető tisztségviselő felelősége a *francia társasági jogban* fennállhat a társaság, a tagok, s végül harmadik személyekkel szemben. A felelőséget általában háromféle kötelezettségszegő magatartás vetheti fel: a jogszabályi előírások megszegése, a társasági szerződés megszegése, s végül – leggyakrabban – az ügyvezetői tevékenység kapcsán elkövetett hibák (vétkes magatartások). Ez utóbbi azt jelenti, hogy a vezető tisztségviselő magatartását nem a társaság érdekében tanúsította³⁹⁵ vagy másképpen, az, az általánosan elvárható (*diligens*) módon eljáró ügyvezető tevékenységét meghatározó követelmények megszegésében áll³⁹⁶

³⁹² Lásd Jacquers Dupichot, Die Haftung der Leistungsorgane von Kapitalgesellschaften in. Französischen Gesellschaftsrecht- Länderbericht, megjelent Karl Kreuzer, Die Haftung der Leistungsorgane von Kapitalgesellschaften, Baden-Baden 1991. 185. old.

³⁹³ Lásd Jacquers Dupichot, i.m. 185.old.

³⁹⁴ Lásd Art. 1872-1 Code Civil

³⁹⁵ Lásd M Cozian-A.Viandier-F Deboissy: Droit des sociétés, 16e Edition, Litec, Paris, 2003, 149. old.

³⁹⁶ Lásd Vidal: Droit des sociétés, 3e Edition, L.G.D.J., Paris, 2001, 205. old.

A jogirodalom a vezető tisztségviselőnek a társaság és a tagok felé fennálló polgári jogi felelősségét inkább kontraktuális, míg a harmadik személyekkel szemben fennálló felelősségét inkább deliktuális természetűnek tekinti.³⁹⁷

A társaságnak okozott kár megtérítésére szolgáló, a társaság nevében (*ut singuli*) indított kereset az. un., *action sociale*” amelynek eredményességéhez a következő feltételek szükségesek: a vezető tisztségviselői kötelezettség vétkes megszegése, a kár bekövetkezése és az okozati összefüggés fennállása a vétkes kötelezettség megszegés és a bekövetkezett kár között. Keresetindításra jogosult a társaság tagja önállóan is de csupán akkor, ha a vezető tisztségviselő károkozása folytán őt személyében éri kár. A vétkesség tekintetében a francia jog lényegében objektív mértéket alkalmaz („*bon pere de famille*”) a háztartás felelős vezetőjének mércéjét követeli meg ahol a gondosságnak és a körültekintő eljárásnak igen magas szintje van. Ennek analógiájára a francia csődjogban létezik az a vélelem, hogy ha a vezető tisztségviselő hagyta a társaságot fizetéképtelenné válni akkor nem tett eleget kötelezettségeinek, és ezért teljes vagy részbeni felelősség terheli azokért a károkért amelyek igazgatói működése alatt keletkeztek.

A vezető tisztségviselőnek a társaság illetve társasági tagokkal szembeni felelőssége esetenként szükségszerű átfedéseken keresztül érvényesül azon okból, hogy a tag és társaság érdekei lényegében összefonódnak.

Ezt támasztja alá a francia bírói gyakorlat azon felfogása, hogy vezető tisztségviselő által tevékenysége körében a tagnak okozott kár, a vezető tisztségviselő hibás üzletvezetése folytán beállott csökkenés -a tag részesedésének értékében- nem tekinthető a társaságot ért kártól elkülöníthető egyedi kárnak, mivel az pusztán korolláriuma a társaságot ért kárnak, így az külön nem érvényesíthető. (A Cour de Cassation Kereskedelmi Kollégiumának 1997. április 1-i ítélete.)

A vezető tisztségviselő által a társaságnak okozott károk megtérítése végett főszabályként a társaság képviselőjében (egy másik) vezető tisztségviselő jogosult fellépni. Ennek hiányában azonban a Code civil 1843-5. cikkelye alapján, minden társaságtípus esetében, bármelyik tagot – függetlenül részesedésének mértékétől – megilleti a társaság nevében történő szubszidiárius perlési jog.

³⁹⁷ Lásd Vidal, i.m. 204. old

A harmadik személyeket érintő-öket károsító- ügyvezetői hibák (vétkes magatartások) köre színes és változatos képet mutat. Ennek kapcsán a francia jogirodalom és bírói gyakorlat elsősorban a felelősség korlátozás kapcsán korábbiakban említett az ún. „leválasztható vétkesség” (*faute détachable*) dogmatikai kategóriájára építve elemzi az ügyvezetőnek harmadik személyekkel szembeni felelősségének a kérdését. Ez tulajdonképpen az ügyvezető azon vétkes magatartásait foglalja magába, amelyeket az ügyvezetői tevékenység ellátásán kívül, attól megkülönböztetve és elkülönítve tanúsít.

A „leválasztható vétkesség” megoldást a közigazgatási jogból vette át a francia bírói gyakorlat³⁹⁸ és ennyiben is a közjogi áthatások érvényesülése tapasztalható a társasági jogban. A leválasztható vétkesség elvét alkalmazva a Semmitőszék álláspontja szerint a vezető tisztségviselő harmadik személyekkel szemben csak a társaság szolgálatában végzett küldetésén kívül eső, attól elválasztható vétkes tevékenységével okozott károkért felelős (a Cour de Cassation Kereskedelmi Kollégiumának 1998. január 27-i ítélete).

A „leválasztható vétkesség” teóriájának legkézenfekvőbb magyarázata a jogi személyiség elméletéből következik: az egyéb, nem „leválasztható vétkes magatartások” a társaság által elkövetett hibáknak tekintendők, amelyekért így egyedül a társaság tartozik felelősséggel.³⁹⁹

Talán a francia elmélet a legkövetkezetesebb abban, hogy a vezető tisztségviselők harmadik személyeknek kárt okozó cselekményeit elsősorban a társaságnak mint jogi személynek kell beszámítani mindaddig amíg a társaság vagyoni helyzete liquidnek tekinthető.⁴⁰⁰ Ez esetben ugyanis értelmetlen volna a vezető tisztségviselők közvetlen perlési lehetőségének általánosságát tétel. A francia csődjogi rendelkezések azonban csődhelyzetben (*faillite*) a vezető tisztségviselők önálló a társaságtól leválasztható- felelősségének a megállapíthatóságát lehetővé teszik. Amennyiben ugyanis a társaság vagyonának csökkenéséről (azaz a csődhelyzet veszélyéről) a vezető tisztségviselők elmulasztják a bejelentés megtételét, úgy a bíróság, mint fakultatív szankciót alkalmazhatja a vezető tisztségviselővel szemben az ebből eredő teljes vagy részleges kár megtérítését.⁴⁰¹

³⁹⁸ Lásd, M Cozian-A Viander-F Deboissy: *Droit des sociétés*, 16e Edition, Litec i.m. 151. old

³⁹⁹ Lásd P. Le Cannu: *Droit des sociétés*, 2e Edition, Montchrestien, Paris, 2003, 283. o.).

⁴⁰⁰ Lásd, Jaquers Dupichot i. m. 187. old.

⁴⁰¹ Lásd erre az 1985. évi január 25.-én hatályba lépett francia csődtörvény 180.cikkelyét

A francia társasági jogi irodalomban többen is vitatják, azt, hogy ilyen szűk körre korlátozódjék a vezető tisztségviselők közvetlen felelősségének megállapítása, mert a társaság jogi személyiségében való teljes feloldása a vezetői aktusoknak a gyakorlatban a vezető tisztségviselőt az esetek egy részében felmenti a felelősség alól, s így negligálja a Code de commerce 223-22. és 225-251. cikkelyeinek tartalmát, melyek leszögezik a kft. ügyvezetőjének és az rt. igazgatóinak a társasággal vagy harmadik személyekkel szembeni felelősségét.⁴⁰²

Az elv alkalmazásának veszélyeit tükrözi, hogy „leválasztható vétkekesség” elméletére alapozva a bíróság például még akkor is felmentette az ügyvezetőt a polgári jogi felelősség alól, amikor az egy szerződés teljesítésében megtévesztően járt el (a Cour de Cassation Kereskedelmi Kollégiumának 1998. április 28-i ítélete).

4. 4. Német jog

A német társasági (kereskedelmi) jogban is a vezető tisztségviselők felelősségének kérdései elsősorban a tőketársaságok világára koncentrálódnak.⁴⁰³ A jogirodalom megítélése szerint két súlyponti dimenziója van a vezető tisztségviselők (szervek) felelősségi helyzetének. Az egyik relációban a vezetésre jogosult tisztségviselőknak a társasággal szembeni felelősségéről míg a másikban a károsult taggal(részvényessel) illetőleg hitelezőkkel szembeni közvetlen kártérítési kötelezettségükről lehet beszélni.⁴⁰⁴

Az elmélet általános értékelése szerint, a kereskedelmi-társasági jogi felelősségi tényállások általában is - de a vezető tisztségviselőkre adaptálható esetek különösen - nehezen illeszthetők be a közönséges magánjogi felelősségi alakzatok rendszerébe.⁴⁰⁵ Bár a szerződésszegési és szerződésen kívüli felelősségi esetek lehetőségét a tisztségviselők kötelezettségszegéseivel összefüggésben a szerzők kivétel nélkül jelzik, mégis azt lehet megállapítani, hogy elsősorban

⁴⁰² Lásd P.Le Cannu i. m. 284.old

⁴⁰³ Lásd Peter Schlechtriem, Schadenersatzhaftung der Leitungsorgane von Kapitalgesellschaften –német nemzeti jelentés a Karl Kreuzer, Die Haftung der Leitungsorgane von Kapitalgesellschaften, Baden-Baden 1991 című kötetben 10-79. oldalig. Hans- Joachim Mertens, Schadensfragen im Kapitalgesellschaftsrecht, Frankfurt am Main 1996. 561. old.,

⁴⁰⁴ Lásd Kölner Kommentar-Mertens AktG 2. Aufl. 1989. 10. old., még Kowalski, Der Ersatz von Gesellschafts- und Gesellschafterschaden, Köln 1990 47. old.

⁴⁰⁵ Lásd Mertens, Kölner Kommentar zum AktG. Köln, 1970. 12. old., még Fischer/Lutter, GmbH Kommentar 1985 11. kiadás 2-4 old.

a deliktuális tényállásokra vannak kidolgozottabb teóriák és minták.⁴⁰⁶ A meglehetősen részletező felelősségi szabályozás ellenére régóta több elvi kérdés is jelentkezik a német társasági jogi elméletben és joggyakorlatban.

Így sokszor okoz nehézséget még az is, hogy vajon melyek azok a kötelezettségek, amelyek megszegése a vezető tisztségviselők kártérítési felelősségét általában illetve a konkrét esetekben megalapozhatják. E válasz után a felelősség útján haladva a bíró számára eldöntésre vár, hogy kivel szembeni kötelezettség az amit megszegett a tisztségviselő - a társaság, a tagok(részvényesek), a hitelezők, az alkalmazottak és dolgozók, a fogyasztók avagy az állam ill. valamely közérdek védendő-e?⁴⁰⁷

Gyakori az a jogirodalmi álláspont, mely szerint a vezető tisztségviselők felelősségére vonatkozó kérdések eltérően jelennek meg a gazdasági társaságok létezésének egyes stádiumaiban.⁴⁰⁸ Ennek megfelelően a vezető tisztségviselőkhöz kapcsolható felelősségi szálak lényegében végigfutnak az alapítás előkészítésétől egészen a társaság megszűnéséig, azzal, hogy az egyes stációkban más – más kötelezettségek megszegésén alapulnak. Fontos kihangsúlyozni, hogy az alapítást megelőzően az alapítók felelőssége a polgári jogi társaságokra jellemző korlátlan és egyetemleges tagi felelősségnek felel meg. Az un. elő társasági létszakaszban a német joggyakorlatban meghonosodott metódus alapján az alapítók által kijelölt vezető tisztségviselők tekintetében alkalmazni kell egy un. *előzetes felelősség megállapítási tilalmat* akkor amikor még a tisztségviselő magatartásához nem köthető a kötelezettségiszegő károkozás. Ennek megfelelően a bírói gyakorlat megköveteli, egy az alapítóktól elhatárolt differenciált felelősségi értékelést.⁴⁰⁹ Másrésztől nem probléma mentes, az sem hogy válhat-e az elő társaság (mint nem jogalany) jogosítottá és kötelezetté az ügyvezetők eljárása következtében.⁴¹⁰

Az alapítói felelősségfakasztó kötelezettségek pedig alapvetően a társasági szerződésben vállalt vagyoni betét(törzsbetét) szolgáltatásával kapcsolatosak. Ez a felelősség vagy deliktuális vagy pedig szerződésszegési kártérítési igényt támaszt a társaság részére az

⁴⁰⁶ Lásd, Peter Schlechtriem i. m. 11. old, Baumbach/Hueck, GmbH-Gesetz Kommentar 14. Auflage 1985 11-13. old.

⁴⁰⁷ Lásd ezt a problémafelvetést igen markánsan : Peter Schlechtriem, Schadenersatzhaftung der Leitungsorgane von Kapitalgesellschaften i.m. 11. old

⁴⁰⁸ Lásd erre például Peter Schlechtriem : i. m. 12 old.

⁴⁰⁹ Vö. BGHZ 80.129 133-140. old.

⁴¹⁰ Lásd, Karsten Schmidt, Gesellschaftsrecht, Köln-Berlin-Bonn-München, Karl Heimann Verlag 1986, 765. old.

alapítókkal szemben. Az alapítás szakaszában a vezető tisztségviselők (ügyvezetők) felelősségéhez tapadó kérdések elsősorban az ügyvezető társaság alapítása tényének illetőleg a valóságos adatoknak a törvényes határidőn belüli cégbírósági bejelentési kötelezettségével függenek össze („*Anmelderhaftung*”).⁴¹¹ A vezető tisztségviselők felelőssége a bejegyzést követően változatos utakon halad tovább melyek vagy az általános elvárhatósági modell mérlegén kerülnek értékelésre, vagy mindig a konkrét kötelezettségszegéshez mérten.

Problémákat okoz a gyakorlatban főként a konszernkapcsolatok esetén az un. tényleges ügyvezetés és a döntések meghozatalában résztvevő fő (irányító befolyással rendelkező) részvényesek, valamint a háttérben a döntésekre ugyancsak meghatározó módon ható hitelezők hatalmi befolyása.⁴¹² E felelősségáttörő (*Durchgriffshaftung*) hatású háttértényezők átdimenzionálhatják a vezető tisztségviselők kártérítési felelősségének határait is. A vezető tisztségviselők általános felelősségalapító kötelezettségei tekintetében a német jogirodalom - hasonlóan az angol-amerikai megközelítéshez- három alapvető obligatórius kritériumot emel ki. Ezek:a.) társaság jogszerű működésének biztosítása b.)a gondos eljárás a társaság ügyeiben c.) a hűségkötelezettség. A német társasági jog egyes szabályaiban e kötelezettségek konkrét rendelkezésekben is fellelhetők.⁴¹³

- *A társaság jogszerű működésének biztosítása* azt jelenti, hogy gondoskodni kell a jogszabályi rendelkezések szerinti működésről, egyben az üzleti morál (*Geschäftsmoral*) megtartásáról is. Nem engedhető meg még a társaság érdekében sem az adómanipuláció, a tisztességtelen versenyzeszközök igénybevétele, hamis cégadatok bejegyeztetése.⁴¹⁴ Általános elvként hangsúlyozzák az elméletben, hogy a vezető tisztségviselőknek saját érdekeiket alá kell rendelniük a társaság érdekeinek (*Treuepflicht*). Az un. „in-sich” (saját számlára történő) ügyletek csak a társaság erre feljogosított szervének döntésével engedhetők meg illetőleg erre vonatkozó engedély hiányában a társaság átveheti az ilyen üzletet.⁴¹⁵ Illoyalisnak és felelősségfakasztó kötelezettségszegésnek tekintik azt az ügyvezetői eljárást, amikor a társaság üzletét egy másik társaságba „viszi át” az ügyvezető, de minden költséget a társaságával fizettet ki (*Inseider-Handeln*). Fontos hogy a vezető tisztségviselő a vállalkozás

⁴¹¹ Lásd Michael Lowin, *Die Gründerhaftung bei der GmbH nach §.9 in GmbHG.*- in Peter Lang, Frankfurt a. Main 1987.

⁴¹² Vö. un. „Herstatt-Fall” ügyben kialakított joggyakorlati állásponttal (BGH NJW 1979,1823. old.)

⁴¹³ Lásd § 93 Abs.1 AktG alapján a az igazgatóság tagja köteles az ügyvezetési eljárása során rendes és szakértelemmel rendelkező ügyvezetőtől elvárható gondosságot tanúsítani, a §.43.Abs.1GmbHG. alapján a Kft. ügyvezetője mint a rendes kereskedőtől elvárható gondossággal kell eljárjon a társaság ügyeiben.

⁴¹⁴ Lásd Mertens, *Kölner Kommentar i. m. 34. old*

⁴¹⁵ Lásd Baumbach/Hueck, *GmbH Gesetz*,15. Aufl. München 1988. 78. old.

irányítása során a legcélravezetőbb – a társaság érdekei elsődlegességét szolgáló megoldást válassza. Abból a tényből kiindulván, hogy lényegében idegen vagyont kezel szigorú elvárásokat emelnek az elméletben és joggyakorlatban a vezető tisztségviselők vagyongazdálkodásával összefüggésben. A német joggyakorlatban szigorú megítélésben részesülnek azok a támogatások amelyeket a társaságok kulturális vagy politikai célokra nyújtanak. Általános vélemény az, hogy nem használható fel valamely vezető tisztségviselő esetleges politikai karrierjének emeléséhez a társaság által valamely politikai erőnek nyújtott támogatás⁴¹⁶, ugyanakkor gyakori a kulturális intézményeknek, alapítványoknak és egyetemeknek adott adomány. Egyöntetű vélemény alakult ki abban is, hogy a társaság ügyvezetőinek kötelezettsége biztosítani, hogy az adományok és támogatások ne a társaság vagyoni helyzete rovására történjenek.⁴¹⁷

A jogszerű gazdálkodási tevékenységen belül a társaság valós mérlegadatainak közzététele, a legfőbb szervnek és a felügyelő bizottságnak a pénzügyi-gazdasági helyzetről való megfelelő tájékoztatása élvez különösen prioritást.⁴¹⁸ A társaságról szóló információk, az iratok és jelentések hitelessége valamint a pénzügyi adatok valóságosága – az amerikai Model Business Corporation Act –ben előírtakhoz hasonlóan – a „biztonságos kikötői” a jogrendnek (Mertens)⁴¹⁹.

A társaság jogszerű működésének garanciáját jelenti a szervezeti struktúra megfelelő, hatékony kialakítása is. E körben fontos követelményként hangsúlyozzák a vezető tisztségviselők tevékenységének kontrollálhatóságát, a képviseleti és vezetési jogkörök szubdelegálásának kiépített rendjét.

- A *gondos eljárás kötelezettséggel* kapcsolatosan kell hangsúlyozni, hogy a felelősség modellezése egy vezető tisztségviselő- ideál típushoz mérten történik. Nem elégséges a BGB 276.§.1.bekezdése szerinti a „*forgalomban általában megkívánt gondosság*” tanúsítása, hanem annak a gondosságnak a kifejtése szükséges, amely a rendes és szakértelemmel rendelkező ügyvezetőtől, igazgatótól elvárható (pl. AktG. 93. §. (1). bek.).

A német társasági jogi felfogás szerint a vezető tisztségviselők kártérítési felelősségét nem alapozza meg önmagában az a körülmény, hogy a társaság gazdasági helyzete működésük

⁴¹⁶ Lásd Mertens, Kölner Kommentar 33. old.

⁴¹⁷ Lásd erről U.H. Schneider, Unentgeltliche Zuwendungen durch Unternehmen, AG 1983,205 -213.old.

⁴¹⁸ Lásd. Mertens, Kölner Kommentar i.m. 10. old.

⁴¹⁹ Lásd Peter Schlechtriem i.m. 33. old.

időszaka alatt hátrányosan megváltozott. A német jog elveti az eredményfelelősségi megközelítést és ezzel szemben az eset összes körülményeinek gondos vizsgálatát követeli meg ahhoz, hogy a vezető tisztségviselő felelőssége konkrétan megállapítást nyerhessen. Egy széleskörű bizonyítás körében kell vizsgálni azt, hogy a társaság esetleges veszteséges működése megszüntetése érdekében milyen intézkedéseket tett a vezető tisztségviselő és milyen olyan szükségszerű rizikót vállalt fel, amelyek esetleg a normál gazdasági kockázat világába még beletartozik.⁴²⁰ Az ésszerűen és célszerűen vállalt kockázatok - mint előreláthatósági kritérium-szemponatok, a felelősség megállapíthatóságát kizárják. Egyöntetű a vélemény abban, hogy a társaság kártérítési igényével a vezető tisztségviselővel vagy felügyelő bizottsági taggal szemben csak akkor léphet fel, ha a gazdasági veszteség, kár az ügyvezetők, igazgatók vagy felügyelő bizottsági tagok kötelezettségszegő magatartására okszerűen visszavezethető.⁴²¹

A társaság üzletmenetének irányításában tanúsítandó gondos és előrelátó ügyvezetés kötelezettsége magában foglalja azt is, hogy a társaság üzletei, ügyei átláthatók legyenek a tulajdonosok, a hitelezők és munkavállalók és fogyasztók számára egyaránt. A munkavállalói érdekek biztosításának legfontosabb garanciáit jelentik a munkavállalók társaság irányításában való részvételének jogi feltételrendszere (Mitbestimmungsrecht). Ez odáig is elmegy, hogy munkavállalói jogokat csorbító és károsító vezetői döntések esetén a társaságnak van kártérítési igénye a vezető tisztségviselővel szemben, vagy adott esetben a munkajog által teremtette bírság kiszabására is sor kerülhet.⁴²² A hitelezői érdekek biztosításának kötelezettsége területén a vezető tisztségviselőktől elvárható magatartás az, hogy a hitelezők kárára ne engedjék meg a kifizetéseket, illetőleg időben tegyék meg a csődbejelentést csődhelyzet felléptekor. A fogyasztói érdekek védelme területén lényegében áttételes kötelezettségei vannak a vezető tisztségviselőknél, amelyek a megfelelő szavatossági és jótállási feltételek biztosításában, a biztosítási és bankszférában a konszernkapcsolatok és általános szerződési feltételek alakításában jelentkezhetnek. A tulajdonosi érdekek szavatolásában a vezető tisztségviselők fő kötelezettségei között szerepelnek: a társaság legfőbb szervei határozatainak betartása, a társaság céljait szolgáló

⁴²⁰ Lásd Schilling in AktG Grosskommentar 15. old., Zöllner in Baumbach/Hueck, GmbHG-Gesetz Kommentar 15. oldalán.

⁴²¹ BGB Kommentár, Verlag Kohlhammer 1990. München 215. old., még ugyanezt az álláspontot hangsúlyozza : Mertens, KölnKommAktG, 2. Aufl. 1989. Köln 23. old., Zöllner in Baumbach/Hueck, GmbHG-Gesetz Kommentar, 14. Aufl. 1985 11-13. old.

⁴²² Lásd Wiedemann i.m. 126. old.

vagyongazdálkodás, a kisebbség védelme, a nem kívánt vállalati részesedésszerzések megakadályozása.⁴²³

A német társasági jogban oly finomra csiszolt *jóhiszeműség és tisztesség (Treu und Glauben)* elv megsértésének ugyancsak lehetnek kárfelelősségi vonzatai. A vezető tisztségviselőkkel összefüggésben főként a versenytilalmi, összeférhetetlenségi és titoktartási kötelezettségekkel kapcsolatosak ezek a tényállások. A „*hűség és bizalom*” megtartása végeredményben azt jelenti, hogy a vezető tisztségviselő nem élhet vissza saját céljai elérése érdekében a társaság üzletei révén megszerzett információkkal illetőleg lehetőségekkel. Általánosan megkívánt kötelezettsége a lojalitás és a verseny tisztelőben tartása.

A német kereskedelmi-társasági jogi felfogás alapján a vezető tisztségviselőkkel szemben támasztott gondossági zsinórmérték erőteljesebben szubjektív mint a magánjogi felelősség esetében általában.⁴²⁴ A felelősségi mérce tekintetében nagyobb tere van az individualizációnak- azaz egy igazgatósági tag vagy ügyvezető tekintetében nem pusztán egy elvont társasági vezető tisztségviselő-ideáltípushoz igazodik a felelősségi elvárhatósági szint, hanem konkrét társasághoz - ahol egy adott szervezeti struktúra van, és meghatározott gazdasági szituációhoz amely kapcsán felmerülő kérdést a vezető tisztségviselőnek kell eldöntenie.⁴²⁵

A vezető tisztségviselők felelősségének vizsgálata során a bírói gyakorlat különös figyelmet szentel olyan kötelezettségek betartásának amelyek a gazdasági forgalomban szükségszerűen meghozandó döntésekkel függenek össze. Elvárt kötelezettségként kezeli a judikatúra a kár csökkentésének kötelezettségét, a kockázatok és esélyek megfelelő mérlegelését a döntések meghozatala során. A *német bírói gyakorlatból* vett esetek alapján ügyvezetői(igazgatói) vétkes kötelezettségzegésnek minősül a megfelelő biztosítékok nélküli és bonitás vizsgálatot mellőző kockázatos pénzkölcsön nyújtása, a társaság követelése érvényesítésének elmulasztása az elévülési időn belül, túlságosan alacsony összegű üzleti ajánlat elfogadása, olyan cégnek történő szállítás amely cég valójában fantom cég volt, túlságosan költséges

⁴²³ Lásd, Mertens, Kölner Kommentar i. m. 24.-25 old

⁴²⁴ Vö. Larenz, Schuldrecht Bd.I. 12. Aufl. 1975 München 235. old.

⁴²⁵ Lásd, Mertens, Kölner Kommentar zum AktG 2. Aufl. Köln 1988. a részvénytársaságokról szóló törvény 93.§-ához fűzött kommentár, Hopt/Taubner, Corporate Governance and Directors' Liabilities, Berlin/New York 1985, 208. old.

megbízások adása nehéz gazdasági helyzetben is, részesedés szerzése olyan másik társaságban amelyben az üzletrésznek nincs valóságos értéke, felelőtlen kezességvállalás, használhatatlan know how és szabadalom beszerzése, rentabilitás-vizsgálat nélküli személyzeti és vagyongazdálkodási politika folytatása, spekulatív vagyongazdálkodás a társaság tőkéjével.⁴²⁶

A vezető tisztségviselők közvetlen személyes felelősségének megállapíthatósága ugyan kivételes a német jogban is, de természetesen a jogi szabályozásban és a joggyakorlatban is ismertek azok az esetek amikor erre sort kell keríteni a hitelezők illetőleg a tulajdonosok érdekei védelme miatt.⁴²⁷ Általánosnak mondható elv, hogy az ügyvezetők személyes és közvetlen kárfelelősségének veszélyfelhője csupán egy kötelezettségteljesítő ügyvezetői magatartással csökkenthető. illetőleg osztható el. A vezető tisztségviselőknek a hitelezőkkel szembeni közvetlen és személyes felelősségét leginkább megnyitó tényállásainak számítanak a joggyakorlatban a csődbejelentési kötelezettség vétkes elmulasztása vagy késedelmes teljesítése, illetőleg az eladósodás(Überschuldung) bejelentésének elmulasztása, a tulajdonjog- fenntartás ellenére történő értékesítése valamely vagyonnak, valamint a hitelező csalárd (rosszhiszemű) eljárással(ügyletkötéssel) történő megkárosítása.

A német törvényi rendelkezések szerint az ügyvezetőnek a fizetéseképtelenség bekövetkezésétől számított három héten belül meg kell tenni a cégbíróság felé csődbejelentést.⁴²⁸ A társaság eladósodását pedig akkor kell bejelenteni , ha a társaság aktív vagyona nem éri el a kötelezettségeket. Mindkét kötelezettség megszegése az ügyvezetők részéről szándékos és gondatlan magatartással egyaránt lehetséges. A szándékos magatartásnak inkább büntetőjogi következményei vannak, a gondatlanság esetei vetik fel a kártérítési szankciót. A magánjogi felelősség megállapítása szempontjából kulcskérdésnek minősül az, hogy milyen időponttól várható el a vezető tisztségviselőtől a fizetéseképtelenség illetőleg csődhelyzet felismerése. A német bírói gyakorlat kialakította azokat a szempontokat amelyek alapján a gondos ügyvezetői

⁴²⁶ Lásd Peter Schletriem im. 34-35 old. Részletesen hivatkozik a Német Legfelsőbb Bíróság egyes döntéseire amelyek az említett felelősségteremtő esetekre vonatkoznak.

⁴²⁷ Lásd Richard Wimmer, Haar, Die Haftung des GmbH-Geschäftsführers, NJW 1996/39 2546. old.

⁴²⁸ Vö. §§.64I. 84 .GmbHG.

magatartást tanúsító személytől általában elvárható időponthoz kell kötni a csődhelyzet és eladósodás felismerését.⁴²⁹

A tulajdonjog fenntartás ellenére történő értékesítéssel az ügyvezető felelőssége akkor válik közvetlenné, ha azt a tilalmat sérti meg mely alapján csupán a rendes kereskedelmi forgalomban szerezhető meg jóhiszemű vevő részéről olyan vagyontárgy tulajdonjoga amelyre vonatkozóan egyébként tulajdonjoga valakinek fenn volt tartva. Azaz akkor áll be a személyes felelőssége ha az ilyen vagyont valakinek átjátssza.

A hitelező csalárd eljárással történő megkárosításának számít a joggyakorlatban az, ha a vezető tisztségviselő annak tudatában köti meg a társaság nevében jóhiszemű személlyel az üzletet, hogy tud a fizetéseképtelenség tényéről.⁴³⁰ Ez az ügyvezetői magatartás „*culpa in contrahendonak*” minősül, mert a szerződéses partnerrel szemben fennálló általános együttműködési és tájékoztatási kötelezettséget sérti.⁴³¹

Végezetül a vezető tisztségviselők felelősségének néhány sajátosságát bemutató értékelésünket azzal zárjuk, hogy a német jogban markánsan érvényesül az ügyvezetőkkel szemben esetlegesen támasztandó társasági kártérítési igények alóli felmentvény megadásának intézménye. A társaság tagjai(résztvényesei) hozhatnak olyan határozatot amely „Magna Charta” biztosít az ügyvezetők számára. Lényegében ez az intézmény nem zárja ki valamennyi esetleges kártérítési igényről történő lemondást, mert lehetséges, hogy olyan bizonyítékok kerülnek később elő amelyek a vezető tisztségviselő titkolt el azért, hogy a felmentvényt számára a legfőbb szerv megadja.

⁴²⁹ BGHZ 126,181 NJW 1994,2220 old

⁴³⁰ BGH,WM 1979,326. old.

⁴³¹ Lásd Karsten Schmidt i. m. 816. old.

5. A vezető tisztségviselők köre és magánjogi felelősségüket megalapozó kötelezettségeikről a hatályos magyar társasági törvény⁴³² alapján

5. 1. A felelősségi kérdésekről a Gt. általános rendelkezéseinek prizmáján át

A hatályos társasági törvény (Gt.) rendszerében valamennyi társasági típusnál az ügyvezetésre vonatkozó hatáskörök, jogkörök és kötelezettségek a *vezető tisztségviselői* státuszhoz kapcsolódnak. Minden gazdasági társaságnál kötelező kijelölni (megválasztani) azt a személyt vagy személyeket, akik mint vezető tisztségviselők a társaság ügyvezetéséért felelősek.

Az ügyvezetés(közkereset és betéti társaságoknál szinonimája az üzletvezetés) *azon tevékenységek, jogkörök és hatáskörök gyűjtőfogalma, amely tartalmában ugyan az egyes társasági formák különbözőségei folytán lehet eltérő, mégis valamennyi gazdasági társaság esetében a vezető tisztséget betöltő személyek operatív-ügyintézési és képviselési tevékenységében nyilvánul meg.* A vezető tisztségviselői státusz valamennyi társasági forma *conditio sine qua non* eleme, tartalmilag a társaság ügyvezetési feladatkörei szempontjából jelent egyfelől primér módon befelé irányuló ügyintézési és vezetési hatásköröket, jogköröket, de emellett törvényen alapuló és kifelé érvényesülő képviselési hatalmat is.⁴³³

A törvény szerint *vezető tisztségviselő* a közkereseti társaságnál és betéti társaságnál az *üzletvezetésre jogosult tag (tagok)*, közös vállalatnál az *igazgató*, korlátolt felelősségű társaságnál az *ügyvezető (ügyvezetők)*, míg nyílt részvénytársaság esetében az *igazgatóság, illetve annak tagjai*, a zártkörűen működő részvénytársaság esetében az *igazgatóság ill. tagjai*. A zártkörűen működő részvénytársaság alapító okirata emellett bizonyos körben a *felügyelő bizottságra* is átruházhatja az igazgatóság ügyvezetési jogkörét ekként a felügyelő bizottság tagjára is vonatkoztathatók analógiával, ilyen esetben a vezető tisztségviselőkre irányadó felelősségi szabályok is.⁴³⁴

⁴³² Lásd az 1997. évi CXLIV. törvény a gazdasági társaságokról ügyvezetésre irányadó általános és egyes társaságoknál fellelhető rendelkezéseit

⁴³³ Vö. A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest 2002(szerk. Miskolczi Bodnár Péter) 165. oldalán a szerző által írt kommentárral.

⁴³⁴ Az első hazai -már hatályban nem lévő Gt. (1998. évi VI. tv.) a felügyelő bizottság tagjaira is a vezető tisztségviselőkre vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni. A hatályos Gt. szerint a felügyelő bizottság tagjai- a Gt. 21 § (3). bekezdése szerint és helyesen- általában nem minősíthetők vezető tisztségviselőknél, csak amikor a zártkörűen működő Rt. alapító okirata lehetővé teszi bizonyos körben az igazgatóság ügyvezetési jogkörének a felügyelő bizottságra történő átruházását, ilyen esetben a felügyelő bizottság tagjának a felelőssége megítélésem szerint az igazgatósági tag felelősségével azonossá válik.

A törvényi szabályozásból következik, hogy *egyidejűleg több vezető tisztségviselő is eljárhat* az ügyek intézésében, ám e körülmény harmadik személyek irányába - elsősorban felelősségi szempontból - nem releváns. A nyílt alapítású részvénytársaságoknál jelenleg a törvény is szervei jellegű operatív vezetést intézményesített azzal, hogy az igazgatóságot ruházta fel az ügyvezetéssel. A hazai bírói gyakorlat szerint a vezérigazgató is vezető tisztségviselőnek minősül figyelemmel a Gt. 21.§.(3) bekezdésére, illetőleg a 244.§.-ra.⁴³⁵

A vezető tisztségviselőtől az ügyvezetés egy állandósult vezetői tevékenységet igényel. A fokozott felelősségre is figyelemmel - elvárható, hogy az operatív ügyvezetői teendőit folyamatosan végezze. A társaságnak a vagyoni forgalomban való megjelenítése és az üzletszerű gazdasági tevékenység kontinuitásának biztosítása is egyértelműen az ügyvezetői feladatok körébe illeszkedik. A kizárási és összeférhetlenségi rendelkezések fontos garanciái lehetnek e feladatok ellátásának. Az ügyvezetői hatáskörbe tartozó és a vezető tisztségviselői státushoz kötődő feladatok jelentősen megnöttek az elmúlt években a jogalkotásnak köszönhetően. Illuzórikus és indokolatlan volna egy személy esetében azt előírni, hogy csupán egyetlen gazdasági társaságnál lehessen egyidejűleg vezető tisztségviselő. Az egyidejű „többes” kijelölést főként indokolják és szükségelik a személyi és gazdasági összefüggések. A kizárási és összeférhetlenségi szabályozásnak tehát kellően flexibilisnek kell lennie, mert a vállalkozás szabadságának nem válhat aránytalan fékezőjévé. Másfelől nem vezethet visszaélésekhez, a verseny korlátozásához.

A jogalkotó által e tekintetben felállított korlát alapján vezető tisztségviselőnek egy személy legfeljebb három gazdasági társaságnál bízható meg. E határ túllépése, a negyedik, illetve további esetekben a vezetői tisztségviselői megbízás, mint jogszabályba ütköző szerződés érvénytelenségére vezet, a Ptk 200.§ (2) bekezdése alapján.

Amennyiben a vezető tisztségviselőt a törvényes számú megbízásokat meg nem haladóan más társaságnál is e tisztségre megbízzák, úgy az új tisztsége elfogadásától számított 15 napon belül a törvény szerint írásban tájékoztatnia kell azokat a társaságokat, amelyeknél már vezető tisztségviselő.

A törvény nem tartalmaz külön szankciót ezen tájékoztatás elmaradása esetére, jóllehet kógens rendelkezésről van helyütt is szó. Nézetem szerint - ezen tájékoztatás

⁴³⁵ Vö. Közlemény a cégbírói konferenciáról- Céghírnök 1999/11.száma.

elmaradásának jogkövetkezménye elsődlegesen az ügyvezetői tisztségből történő visszahívás(felmondás) lehet, de kártérítési felelősség megállapítását is jelentheti károkozás esetén.⁴³⁶

A vezető tisztségviselők kártérítési felelőssége alapvetően *egyirányú*, azaz a társasággal szembeni és *tipikusan szerződésszegésen nyugvó* felelősség. A vezető tisztségviselők felelősségének „áthúzása” a társasági jogalanyisági falon – miként azt összehasonlító elemzésünkben láthattuk -csupán kivételes esetben lehet indokolt.⁴³⁷ A társasággal jogviszonyba kerülő harmadik személyeket (tipikusan hitelezőket) ért, akár szerződésszegésen alapuló, akár szerződésen kívüli kár irányukban a társaság jogellenes magatartásának és nem a vezető tisztségviselő magatartásának számíthat be.

A társaság önálló jogalanyiságon nyugvó felelősségi pajzsa tehát azzal védi a vezető tisztségviselőt, hogy annak kárt okozó magatartását feloldja a társaság magtartásában és ez utóbbinak számítja be azt a hitelezők védelme miatt is. A vezető tisztségviselő közvetlen perelhetősége csak olyan kárkötelem fellépte esetén indokolható igazán, amikor magatartása nem számítható be azért a társaságnak, mert nem a státuszához kötődő jogkörével(ügykörével) áll okozati összefüggésben a károkozása.

Vezető tisztségviselők társasággal szembeni felelősségének alapja döntően az, hogy az ügyvezetési kötelezettségeiknek miként és mennyiben tettek eleget. E szempontból kell hangsúlyozni, hogy a vezető tisztségviselők az ügyvezetési kötelezettségeiket önállóan - fokozott, személyes felelősséggel kötelesek teljesíteni. Ebből következik, hogy a vezető tisztségviselő e minőségében senki által nem utasítható (sem a társaság tagjai, részvényesei, sem munkáltatója által), és a törvényen vagy az alapító okiraton (társasági szerződésen) nyugvó hatásköre is csak kivételesen (ha a társasági szerződés erre kifejezetten feljogosítja a társaság legfőbb szervét) vonható el. Ez az utasítási - és hatáskör elvonási tilalom nem vonatkozik az egyszemélyes részvénytársaságra és egyszemélyes kft-re, valamint a stratégiai többség alá eső társaságokra.

⁴³⁶ Vö. A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata i. m. 167-168. old.

⁴³⁷ A társasági törvény módosítására (vagy újjáalkotására) vonatkozó tervezet- figyelemmel az ezirányú nemzetközi megoldásokra tartalmazza azt a javaslatot mely szerint a csődhelyzet ténye bejelentésének elmulasztása esetén a vezető tisztségviselő hitelezők általi közvetlen perelhetősége nyílna meg a csődtörvényben szabályozandó feltételekkel.

Főszabályként érvényesül a Gt.-ben, hogy vezető tisztségviselő csak természetes személy lehet. E rendelkezés alól csupán egyetlen kivételt ismer a törvény⁴³⁸ amennyiben a kkt és bt esetében jogi személy is tagsága esetén lehet üzletvezető. Ekkor a jogi személy menedzsmentje természetesen a vezető tisztségviselői funkciót ellátó személy lesz.

A vezető tisztségviselő fő ügyvezetési és hatásköri kötelezettségei mindenek előtt a következők:

- a társaság törvényes képviselete- az ügyvezetést ellátó vezető tisztségviselő képviseleti jogkörrel a társaság valamely alkalmazottját csupán az ügyek meghatározott csoportja tekintetében jogosíthatja fel, miként ez a hazai bírói gyakorlatban is egyértelműen kimondásra került⁴³⁹
- a társaság jogszerű működésének biztosítása kifelé
- a törvényben ill. más jogszabályokban előírt bejelentési és adatszolgáltatási kötelezettségek teljesítése
- biztosítani a szervezet működését és az egyes eljárások szabályszerűségét a társaságon belül
- a jogellenes társasági határozatok meghozatalának megakadályozása, a jogszerű határozatok végrehajtása
- ellenőrzési kötelezettség, a társaságot ill. egyes szerveit terhelő kötelezettségek teljesítése, végrehajtása tekintetében
- együttműködés a társaság más szerveivel, ill. vezető tisztségviselőivel
- a társaság gazdaságos tevékenységének biztosítása - versenyképesség, likviditás, igényérvényesítés.
- a társaság tagjai (ide értve a kisebbségben lévő tagok) jogai gyakorlásának biztosítása, és a hitelezői érdekek védelme.

A Gt. az említett általános tisztségviselői kötelezettségek betartását konkrét rendelkezésekkel is támogatja az ügyvezetésre irányadó általános és az egyes társaságokra vonatkozó speciális szabályokban. Szükségesnek tartjuk e normák rövid áttekintését, de csupán annyiban amennyiben a felelősségi kérdések szemszögéből van relevanciájuk.

A társasági törvény kizárási, összeférhetetlenségi rendelkezéseinek mint a vezető tisztségviselők ún. „*hűségkötelezettségeinek*„ a megsértése okozhat a társaságnak károkat azon túl, hogy létüket hitelező védelmi és közérdekvédelmi okok is indokolják.

⁴³⁸ Vö. Gt 86.§ (1) bekezdésével

⁴³⁹ Lásd a BH2004/71 számú jogesetet

A kizáró okok tekintetében mindenek előtt érdekes, hogy az irányadó hazai joggyakorlat szerint a cégbíróságnak a bejegyzési eljárás során hivatalból nem kell vizsgálnia, hogy a társaság képviselőjeként megjelölt személynél nem áll-e fenn valamely kizáró ok. Abban az esetben azonban, ha ilyen okról hivatalból tudomása van, vagy ilyet a tudomására hoznak, ezt a bejegyzési kérelem elbírálásánál figyelembe kell vennie. Úgy véljük, hogy e felemás megoldásnál jobb lenne, ha számítógépes program alapján követhetővé válna a cégregisterben szereplő tisztségviselők személye, ezzel tulajdonképpen azonnal kiszűrhetővé válnának egyes kizáró okok is.

A Gt. indokolása a nemzetközi társasági jogban jelentkező hitelező védelmi tendenciaként jelöli meg azt a rendelkezést, mely szerint gazdasági társaság felszámolásának elrendelését követő három évig nem lehet más gazdasági társaság vezető tisztségviselője az, aki a felszámolást elrendelő jogerős végzés meghozatalának napját megelőző két éven belül legalább egy évig a felszámolásra került gazdasági társaságnál vezető tisztségviselő volt - kivéve, ha a vezető tisztségviselő megbízatására kifejezetten a felszámolás elkerülése érdekében került sor. Magyarországon a 90-es évek első felében számos olyan társaság alakult - főként személyi és vagyoni összefüggések folytán -, amelyeknél paralel ugyanaz a személy töltött, illetőleg még ma is tölt be tisztségviselői funkciókat. A jelenlegi gyakorlati tapasztalatok alapján ugyanakkor tendenciaszerű folyamatként jelentkezik az, hogy nagyon nehezen képes egyidejűleg egy személy több cég irányítását és vezetését úgy ellátni, hogy az gazdaságilag minden esetben sikeres legyen. Sajnálatos az a helyzetkép, hogy egyre több társaság kerül fizetéseképtelenség állapotába, pontosan azért, mert nem megfelelő és átgondolt az ügyek intézése. A törvény jelen rendelkezése mindenképpen afelé mutat, hogy a jövőben még inkább azt a hitelezői érdeket kell védeni, amely amellet szól, hogy a társaságok valóságosan, megfelelő színvonalú és felelősségteljes ügyvezetés mellett működjenek.

A törvény fontos szabálya jelenik meg a Gt.23.§ (4) bekezdésében, amely szerint a gazdasági társaságnak a cégjegyzékből hivatalból törlési eljárás következtében történő törlését követő két évig nem lehet más gazdasági társaság vezető tisztségviselője az a személy, aki a törlést megelőző évben a törléssel megszűnt társaság vezető tisztségviselője volt.

Mindkét rendelkezés indokoltsága összefügg azokkal az ügyvezetési kötelezettségekkel, amelyek a vezető tisztségviselők tekintetében fennállnak. A vezető tisztségviselők ügyvezetési feladatainak nem megfelelő színvonalú ellátásával rendszerint kapcsolatba hozható a cég rossz gazdasági és jogi helyzete. A jogalkotó az említett tilalmakkal, korlátozásokkal a gondos, a céghez hű vezető tisztségviselői típus kialakulását kívánja támogatni.

A vezető tisztségviselővel szembeni fontos kizárás okot jelent felelősségi szempontból, ha mellékbüntetésül olyan foglalkozás gyakorlásától tiltották el amelynek cégjegyzékbe bejegyzett tevékenységi körébe olyan tevékenység került megjelölésre, amelyre a büntetés kiterjed, nem lehet vezető tisztségviselő.⁴⁴⁰

A vezető tisztségviselők társasági (magánjogi) jogi értelemben tisztségüket a Gt 30.§ (3) bekezdése szerint a Ptk 474-483.§-aiban szabályozott megbízási szerződésre irányadó szabályoknak megfelelően lényegében „kvázi megbízási szerződés” alapján látják el. Ez alól kivételt jelent, ha a tevékenységet munkaviszony keretében tölti be a vezető tisztségviselő. A „kvázi megbízási jogviszony” mint kétoldalú jogügylet érvényes létrejötte feltételezi a vezető tisztségviselővé kijelölt, illetve megválasztott személy részéről a megbízási elfogadását is. Ez megjelenhet ráutaló ún. *konkludens* magatartásként is; jelesül a cégjegyzésre jogosító címpéldány aláírásával is végbemehet, illetőleg a cégbírósági gyakorlatban általánosan meghonosodott - az összeférhetlenségi és kizárási kérdésekre vonatkozó akarat kijelentést is tartalmazó - külön elfogadó nyilatkozat formájában.⁴⁴¹

Hangsúlyozni szükséges tehát, hogy jogilag a vezető tisztségviselői megbízási létrejöttének az érintett személy általi elfogadás tényét jelöli meg a törvény. E körülményből következik, hogy a vezető tisztségviselő ebbéli tevékenységéhez kapcsolódó jogosítványokat, illetve kötelezettségeket is csupán az elfogadás mozzanatával szerzi meg, illetőleg ezen időponttól vállalja fel a kötelezettségeket és nem a kijelölés illetve választás időpontja a lényeges ebből a

⁴⁴⁰ Bűncselekmény elkövetése miatt jogerősen elítélt személynek gazdasági társaságban betöltött ügyvezetői megbízási az ítélet jogerőre emelkedésével minden külön eljárás nélkül megszűnik, ugyanakkor tagsági viszonya folytán fennálló esetleges érdekeltisége miatt személyére is kiható rendelkezéseket tartalmazó cégbírósági határozatokkal szemben jogorvoslati jogosultsága fennmarad. (Vö. BH 1997/352. számú döntéséve)

⁴⁴¹ Lásd. A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázatában szerző által írt kommentárt i.m. 172-173. old.

szempontból. A két jogi aktus (kijelölés-elfogadás) időben természetesen rendszerint egybe esik, de ténylegesen el is válhat egymástól.

Miután a vezető tisztségviselő megbízatása automatikusan nem hosszabbodik meg, el kell kerülni az ezzel kapcsolatban veszélyt jelentő álképviseleti szituáció megjelenését a gazdasági társaságoknál. A cégbírószági joggyakorlat ezért megköveteli azon legfőbb szervi határozat benyújtását amely arra vonatkozik, hogy a vezető tisztségviselő mandátumának lejártát követően, de még az újjáavasztását megelőző időszakban vállalt esetleges kötelezettségeket illetőleg jogokat magára nézve a társaság kötelezően ismeri el. Amennyiben a társaság ilyen határozatot nem hoz, avagy nemleges a határozata úgy az ügyvezető a társaságnak okozott károkért korlátlan felelősséggel tartozik, másfelől a szerzett jogokat a társaságnak át kell engednie.

A gazdasági társaságok tekintetében a piaci verseny tisztességes folytatásához fűződő közérdek és az üzleti tisztesség követelményeinek betartása szükségeli a vezető tisztségviselőkre vonatkozó *összeférhetetlenségi tilalmak* törvényi kicövekelését. A Gt 25.§-a alapvetően és lényegileg azonos módon a korábbi szabályozással négy esetkörét emeli ki az összeférhetetlenségnek: a) vagyoni érdekeltség, b) tisztségviselői érdekeltség, c) hűségkötelezettség megsértése, d) az ügyvezetés és ellenőrzésének szétválasztása

Ad/a A vezető tisztségviselő nem szerezhethet társasági részesedést - például üzletrészt, zártkörűen működő Rt-ben részvényt, vagyoni betétet olyan gazdálkodó szervezetben amely a gazdasági társaságéval azonos tevékenységet is folytat (*vagyoni érdekeltség*). A különböző de azonos tevékenységet is folytató társaságokban a vezető tisztségviselői részesedések megjelenése felvetné annak a veszélyét, hogy a tisztségviselő a saját magánvagyonára gyarapítását tekintse elsődlegesnek, de úgy, hogy ehhez felhasználja azokat az üzleti információkat is amelyekhez mint vezető tisztségviselő jutott.

Ad/b Nem lehet vezető tisztségviselő a társaságéval azonos tevékenységet is végző más gazdálkodó szervezetben, kivéve, ha ezt az érintett gazdasági társaság társasági szerződése (alapító okirata, alapszabálya) lehetővé teszi, vagy a gazdasági társaság legfőbb szerve ehhez hozzájárul (*tisztségviselői érdekeltség*).

ad/c Lényeges összeférhetlenségi rendelkezésnek tekinthető az a tilalom, amely szerint a vezető tisztségviselő és azok közeli hozzátartozója (Ptk 685.§ b) pont) nem köthet a saját nevében vagy javára a gazdasági társaság tevékenységi körébe tartozó ügyleteket, kivéve, ha ez a társasági szerződés kifejezetten megengedi(*hűségkötelezettség megsértése*)

Megítélésem szerint ezen „fiduciárius kötelezettség” összefüggést mutat azon elvárással, amelyet a Gt. 29.§-a is kihangsúlyoz; nevezetesen a vezető tisztségviselőtől olyan magatartás várható el, amely elsődlegesen a társaság érdekeit preferálja. Másfelől eredményezhet az ilyen magatartás az 1996. évi LVII. évi törvény alapján tisztességtelen versenyhelyzetet is. A szabály ugyanakkor diszpozitív annyiban, hogy a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) kifejezetten megengedheti ilyen ügyletek megkötését is. Nem igazán indokolható ugyanakkor az a törvényi megoldás, hogy a társaság legfőbb szerve nem járulhat hozzá határozattal ilyen ügyletek megkötéséhez

ad/d Kógens összeférhetlenségi szabály az, hogy a gazdasági társaság vezető tisztségviselője és közeli hozzátartozója (Ptk 685.§ b) pont) ugyanannál a társaságnál a felügyelő bizottság tagjává nem választható meg.(*az ügyvezetés és ellenőrzésének elválasztása*)

A rendelkezés indoka az, hogy a Gt 32.§ (2) bekezdése szerint a felügyelő bizottság az alapvetően ügyvezetés ellenőrzésére hivatott szerv. Az ellenőrzött és ellenőrző szerv tekintetében feltétlenül érvényesülnie kell az egymástól való függetlenségnek, ki kell zárni minden tekintetben az elfogultság, a személyi összefonódások lehetőségét.

Az összeférhetlenségi tilalmak megsértésével a gazdasági társaságoknak okozott károkért a vezető tisztségviselő a Gt szerint a Polgári Törvénykönyv általános felelősségi szabálya (Ptk 339.§) szerint felel. Ezzel kapcsolatosan kell hangsúlyozni, hogy az összeférhetlenségi tilalom megsértésével a társaságnak okozható kár. A kár, jogellenes magatartás és okozati összefüggés bizonyítása a károsult társaság kötelezettsége, míg a felróhatóság hiányát a tisztségviselőnek kell bizonyítania. Ez utóbbi feltétellel összefüggésben kell hangsúlyozni, hogy az összeférhetlenségi esetek kellően objektívek ahhoz, hogy a kimentés tulajdonképpen nem lehetséges. A társaság ezen kárigénye érvényesítésére vonatkozóan a törvény a kár bekövetkezésétől számított egy éves elévülési időt állapít meg, amelynek nehezen indokolható a jogpolitikai célja. Jelesül ha példának okáért az összeférhetlenségi ok

valamely olyan a gazdasági társaság tevékenységi körébe eső ügyletkötés, amelyet a vezető tisztségviselő vagy hozzátartozója saját nevében vagy javára kötött meg - ennek következményei miatti kárigény érvényesítéstől tagváltás esetén az új tagok könnyen eleshetnek a rövid elévülési idő miatt. Megítélésünk szerint ezen okból indokoltabb volna az általános ötéves elévülési idő fenntartása, amely jobban illeszkedne az elévüléssel összefüggésben kialakult általános jogalkotási, és az Alkotmánybíróság elévülési kérdésekkel kapcsolatos határozataiban megjelenő elvi jellegű tendenciákhoz.

A vezető tisztségviselői feladatok egyik legmarkánsabb szelvényét jelentik azok a *bejelentési, adatszolgáltatási kötelezettségek*, amelyek teljesítése a társaságok legitim működéséhez tartoznak hozzá. A gazdasági társaságok tekintetében a törvényes működés cégbíróságok általi törvényességi kontrolljának feltételeit teremti meg a törvény azzal, hogy a vezető tisztségviselők kötelezettségévé teszi - a társaság alapításának, a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) módosításának, a cégjegyzékbe bejegyzett jogoknak, tényeknek és adatoknak és ezek változásának, valamint a törvényben előírt más adatoknak - a cégbíróságnál történő bejelentését. A vezető tisztségviselő ezen kötelezettsége érzékelhetően minden olyan adat, tény, cégbírósági bejelentésére vonatkozik, amelyek a társasági törvény, a cégjogszabályok, valamint más irányadó jogszabályok előírják. Ilyen egyéb jogszabályi rendelkezés található pl. a gazdasági kamaráról szóló törvényben, a biztosítási törvényben ill. a számviteli törvényben.

A cégnyilvántartásba bejegyzendő tények, adatok és jogok bejelentésének elmulasztásából vagy késedelmes teljesítéséből vagy valótlanágából a társaságot ért károkért a vezető tisztségviselők felelőssége a Gt. alapján korlátlan és egyetemleges.

Megítélésem szerint nehezen eldönthető kérdés, hogy ezen felelőssége is a vezető tisztségviselőknek vajon a Ptk 339.§-án alapuló vétkességi felelősség-e, a 30 illetve 60 napos kötelező cégbejegyzési határidőkre, vagy példának okáért az átalakulás során határidőhöz kötött bejelentési kötelezettségekre is figyelemmel. A közhitelű nyilvántartásokba történő adatszolgáltatás elmulasztása nézetem szerint olyan kötelezettségszegés, amely alól nagyon nehéz, vagy nem is lehet sikeresen kimentő tényállást bizonyítani. Nevezetesen a mérleg cégbíróságnál történő leadásának elmulasztásából a társaságot ért kárért való felelősséget alól a vezető tisztségviselő nem mentheti ki magát azzal, hogy a mérleget a könyvvizsgáló nem auditálta időben, vagy éppen a társaság könyvelését végző - egyébként ezzel is megbízott-

személy elmulasztotta a mérleget a cégbírósághoz benyújtani. A polgári jogi felelősség felfogásunkban felróható kötelezettségszegésekért való helytállást jelent. A társasági tisztségviselőktől elvárható „fokozott gondosság” objektivizálja az egyébként szubjektív felelősségi mércét. Ennek tüneteivel sok helyütt találkozhatunk a társasági törvény felelősségi rendelkezései között, főként azáltal, hogy *a felelősség kifejezés mögött tartalmilag inkább egy kártelepítő szabállyá merevedett norma lapul meg*. Mindenesetre végső soron a jogalkotásra tartozik annak eldöntése, hogy egy kötelezettségszegés tekintetében felelősségi jogkövetkezmény levonását tartja prevenciós okokból szükségesnek, vagy más jogi konzekvenciára kerít sort. A Gt. ez irányú terminológiai megtisztításához természetesen az elmélet és a joggyakorlat is muníciókat adhat.

A nemzetközi társasági jogban is ismert és követett jogalkotói törekvés a társaság tulajdonos tagjai fokozott érdekvédelme a menedzsment *üzleti titoksértéseivel* szemben. Az üzleti titok fogalma a hazai tételes jogban a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény 4.§ (3) bekezdésében található. E szerint *üzleti titok a gazdasági tevékenységhez kapcsolódó minden olyan tény, információ, megoldás vagy adat, amelynek titokban maradásához a jogosultnak méltányolható érdeke fűződik, és amelynek titokban tartása érdekében a jogosult a szükséges intézkedéseket megtette*. A társasági törvény 27.§-ában megjelenő titokvédelmi rendelkezés lényegében a vezető tisztségviselőket a társaságon „kívülre” helyezi azáltal, hogy a gazdasági társaság ügyeiről szerzett értesüléseiket minősíti üzleti titokká. Vagyis a vezető tisztségviselőnek azzal is szolgálniuk kell a társaság érdekeit, hogy minden üzleti szempontból a társaság számára fontos információt, amelyek birtokába jutottak, azt harmadik személyekkel nem oszthatják meg.

A társaság tulajdonosai felé ugyanakkor másként értelmezendő az üzleti titok. A társaság tagjainak joga van arra, hogy a társaság ügyeinek állásáról folyamatosan felvilágosítást kérjenek a vezető tisztségviselőtől. Ezen joguk része, hogy a társaság könyveibe és irataiba is betekintést kérjenek. Az említett nyilvántartások, információk alapján érvényesülhet csupán a tag-tulajdonosi érdeke. A jogalkotó vélhetően abból indul ki, hogy lehetnek olyan nem kívánatos esetek, amikor e tagi tulajdonosi jogok gyakorlásának biztosításától a menedzsment elzárkózik, ezért erre az esetre szolgál a vezető tisztségviselő (társaság) cégbíróság általi kötelezés intézménye a felvilágosításra ill. az iratokba való betekintésre.

A jogok gyakorlása összhangban a Ptk 5.§-ában foglaltakkal ugyanakkor nem lehet a társasági jogban sem visszaélészerű. A tagok említett jogosultságai tehát csak rendeltetészerűen gyakorolhatók, nem sérthetik a társaság üzleti érdekeit és titkait. Ilyen veszély fennállása esetén a vezető tisztségviselők korlátozhatják a felvilágosítást és az iratbetekintést - amelynek indokoltságáról (jogszerűségéről) a Gt 46.§-a alapján a törvényességi felügyeletet gyakorló cégbíróság dönt, amennyiben a tag az említett intézkedéssel szemben jogorvoslattal él. Ilyen esetekben a vitát a cégbíróság bírálja el és ennek természetesen eredménye lehet az is, hogy kötelezi a vezető tisztségviselőket a felvilágosításra vagy az iratokba való betekintés biztosítására. A joggyakorlatban kialakult az a helyeselhető módszer, hogy az iratbetekintés időpontjában a tag jogi képviselővel vagy számviteli, gazdasági szakértővel jelenik meg. Az ilyen szakértők igénybevétele nem tiltott, sőt sok esetben a felek közötti vita továbbéleződését is csökkentheti. A társaság üzleti titkainak megsértése vagyoni károkat(tipikus lehet a *lucrum cessans* típusú kár) is okozhat ,de személyhez fűződő jogi természete miatt nem vagyoni kárpótlásra is alapot adhat.

A hatályos Gt. a vezető tisztségviselő felelősségét a társaságnak okozott károk tekintetében alapvetően *vétkességi alapra helyezve*- a polgári jog felelősségi normáit tekintve irányadónak- szabályozza.⁴⁴² A vezető tisztségviselő polgári jog szabályai szerinti felelőssége tartalmilag azt jelenti, hogy nem pusztán a Ptk 339.§-a, illetőleg 318.§-a lesz rá nézve alkalmazható, hanem példának okáért a kártérítési felelősség korlátozására és kizárására vonatkozó szabályok, a többes károkozás esetén irányadó rendelkezések, valamint a méltányosságon alapuló felelősség enyhítés és mentesülés normái is.⁴⁴³

E munka terjedelmi kereteit meghaladná annak az elemzésnek az elvégzése amely a deliktuális és kontraktuális kárfelelősség magánjogi dogmatikai eltérései szűrőjén engedné át a tisztségviselők kárfelelősségét. Mindezen okból csupán néhány kérdés exponálására nyílik lehetőségünk. Nézetünk szerint a vezető tisztségviselők deliktuális felelőssége körében felvethető kérdés, hogy mennyiben alkalmazhatóak a Ptk-nak a megbízott által okozott károkért való és alkalmazotti felelősségre vonatkozó szabályai. Példának okáért elérhető-e az alkalmazotti felelősségre vonatkozó szabályok Ptk-beli szigorításával egy a

⁴⁴² Vö. Miskolczi Bodnár Péter: A vezető tisztségviselők felelőssége és azok biztosíthatósága *Gazdaság és Jog* 1997/7-8. 8. old. lásd még Wellmann György: A vezető tisztségviselők és fb. tagok felelőssége az új Gt.-ben, *Gazdaság és jog* 1998/9. szám 3. old.

⁴⁴³ Lásd Wellmann György, A vezető tisztségviselők és fb. tagok felelőssége az új Gt-ben i.m.4. old.

tisztségviselők felelősségére is alkalmazható szabályozás. Nézetünk szerint igen. Megítélésünk szerint koherens összefüggések mutatnak ugyanis a deliktuális tényállással a tisztviselők felelőssége. További érdekes kérdést vet fel az előreláthatósági korlát klauzulájának (vele az okozatosság) alkalmazhatósága az olyan a *lucrum cessans* típusú károknál amikor a tisztviselői kötelezettségszegő mulasztás például a legfőbb szerv összehívásának elmulasztásában, a bejelentési kötelezettségek nem teljesítésében vagy éppen a nyilvántartások vezetésének mellőzésében van. Fontos szerep vár ezzel kapcsolatban a bírói gyakorlatra az ésszerűség, célszerűség és méltányosság szempontjainak mérlegelésénél.

A társaság tagjai és a hitelezői irányába közvetlenül érvényesíthető deliktuális alapú kárfelelősségi keresetek lehetőségének kialakítása jogalkotói feladat. Itt kellene –kellő óvatossággal –figyelembe venni szerintem az amerikai és francia megoldásokat.

A tisztviselői felelősség polgári jogi szempontból másik fontos téren a szerződésszegésen alapuló kárfelelősség jelenti. Itt a társasággal rendszerint megbízási szerződéses kapcsolatban álló vezető tisztviselő szerződésszegő magatartása váltja ki a felelősséget a társasággal szemben. A kártérítési felelősség ebben az esetben egy a deliktuális kárkötelemtől eltérő érdekhelyzetet kölcsönző szerződés megszegésének következményeként támad fel. Ezen okból meghatározó szerepet kap az előreláthatósági korlát és ezzel együtt a méltányosságon alapuló mérséklés elvetése.

Az ügyvezetési kötelezettségek teljesítése terén a Gt. a vezető tisztviselők elé a „*gondos, tisztességes kereskedői (üzletemberi) magatartás*” mércéjét állítja követendő modellként.⁴⁴⁴ Vagyis a cél az, hogy vezető tisztviselő ne csak úgy járjon el úgy a társaság ügyeinek intézése során ahogyan a gondos üzletember a saját ügyeiben általában szokott cselekedni, hanem ahogyan azt a társaság érdekei adott helyzetben általában megköveteli. A törvény felelősségi szabálya *egységes és általános kárfelelősségi zsinórmértéket* szab azzal, hogy a társaság vezetése során a szervezeti mozzanatot is megjelenítő tisztviselőtől fokozott gondosságot követel meg egyben kimondva, hogy valamennyi ügyintézés körébe eső kötelezettség teljesítése során a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegességének kell, érvényesülnie. A felelősség megalapozásának kimentési lehetőségek szűkítésében álló feltételei tehát

⁴⁴⁴ Grosschmid tanulságos sorai juthatnak eszünkbe aki szerint: „*a kártérítési jogszolgáltatásban mint valami tükörben, szintén visszaverődnek némiképpen az etikai fokméretek*” Fejezetek i.m. 680. old.

- a.) a vezető tisztségviselőtől elvárható fokozott gondosság elmulasztása az ügyek intézése során
- b.) a gazdasági társaság érdekei elsődlegességének figyelmen kívül hagyása, gondatlan vagy szándékos mellőzése
- c.) jogszabályok, társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) ill. a társaság legfőbb szerve által hozott határozatok be nem tartásából a társaságnak károkozás.

Több vezető tisztségviselő ebbéli kötelezettségzegéseiből a társaságnak okozott károkért való felelőssége egyetemleges. Az egyetemleges kötelezettség (felelősség) kimondásának indoka abban áll, hogy a több vezető tisztségviselő esetén elvárható, hogy valamennyien aktívan vegyenek részt a társaság ügyeinek intézésében - csupán kivételesen, elsősorban az Rt-nél érvényesülhessen az, hogy valamely tisztségviselő részvételének hiánya vagy tiltakozása a döntéshozatalnál mentesülést biztosítson a felelősség alól. Ez utóbbi lehetőséget tehát csupán az Rt igazgatóságának tagjai számára biztosítja a törvény - ám megköveteli feltételül, hogy *a kárt okozó döntéshozatalban az illető igazgatósági tag ne vegyen részt, vagy a határozat ellen szavazzon, illetve ezt a tiltakozását a felügyelő bizottságnak 15 napon belül írásban bejelentse.*

Az ügyvezetés, a vezető tisztségviselés a Gt. alapján *társasági (szervezeti) képviseleti jogállást* is jelent. Az ezt kifejező felelősségi rendelkezés alapján a vezető tisztségviselő által a harmadik személynek e jogkörében eljárva okozott kárért elsősorban a társaság tartozik felelősséggel. Ezt a törvényi megoldás joggyakorlati megerősítést is kapott azzal, hogy a Legfelsőbb Bíróság egy döntése alapján „a tisztségviselőkkal szemben kártérítési igényt *a társaság fennállása alatt* közvetlenül csak a társaság illetőleg a kisebbség érvényesíthet”.⁴⁴⁵ A felelősség kisebbség általi érvényesítésének a Gt. 51.§ (5). bekezdése teremtette meg a jogalapját azzal, hogy a leadható szavazatok legalább egy tized részét képviselő tagok(részvényesek) azt a követelést amelyet a gazdasági társaság legfőbb szerve elvetett, a legfőbb szerv ülésétől számított 30 napon belül jogvesztés terhe mellett bírósági keresettel érvényesíthetik. A magunk részéről nem tartjuk

⁴⁴⁵ *a társaság tagja a BH 1997/329. szám alatt közzétett döntés alapján a társaság ügyvezetőjével szemben saját nevében csak a társaság részére támaszthat kártérítési követelést.*

A társaság jogutód nélküli megszűnés esetén a vezető tisztségviselőkkel szembeni kártérítési igényt azok a tagok is érvényesíthetnek, akik a társaság cégbírósági törlésének időpontjában tagsági jogviszonyban álltak- igaz korlátozva- a cég törlésétől számított 1 éven belül. A társaság vagyonát meghaladó tartozásokért való korlátozott tagi felelősség esetén a társaság felosztott vagyonából ők megillető részük arányában - korlátlan felelősségük esetén pedig együttes jogosultként léphetnek fel.

E sajátos jogszabálmegoldás elméletileg nem igazán tiszta, jelesül a társaságok a vezető tisztségviselők által okozott kár tekintetében a vezető tisztségviselő felelősségi alapú helytállási kötelezettsége „túléli” a társaságot, mert a jogalkotó az igényérvényesítésre „szokatlan” törvényi engedményhez (*cessio legis*) hasonló új felelősségi jogviszonyt konstruálva a társaság utolsó tagjait jogosítja fel. E módozat nézetünk szerint kevésbé jogdogmatikai, inkább jogpolitikai színezetű, amely azonban kétségtelenül annak az elismerése is, hogy a társaságnak okozott kár végsősoron a tulajdonos tagoknak okozott kár - azzal együtt, hogy érvényesülnie kell a jogalkotó által megszabott korlátoknak is - a tagi felelősségi státuszából következően.

A vezető tisztségviselői jogviszony ha a vezető tisztség ellátása munkaviszony keretében történik is az érintett felek között egy polgári jogi megbízási szerződést mindig feltételez. Amennyiben a tisztség ellátása munkaviszony keretében történik, úgy természetesen, hogy a Ptk-án nyugvó a vezető tisztségviselői (szervezeti) megbízás mellé lép egy a Munka Törvénykönyvön alapuló munkajogi jogviszony is, amelyeket egymástól adott szituációban külön kell választani. Jelesül a társaság erre jogosult szervének (taggyűlés, közgyűlés) visszahívásával csupán a vezető tisztségviselői státusz szűnik meg az érintett személynek a munkaviszonyát, azonban még az Mt. szerinti felmondással külön meg kell szüntetni.⁴⁴⁶

A vezető tisztségviselő lehet tagja is a társaságnak, amely utóbbi státuszát nem érinti automatikusan a vezető tisztségviselői megbízás megszűnése.⁴⁴⁷

A vezető tisztségviselői megbízás határozott időre szólhat még akkor is, ha egyébként a társaság határozatlan időre alakult. A tisztség automatikus megszűnését jelenti a megbízás

⁴⁴⁶ Ezen felfogásnak ellentmondani látszik az a joggyakorlati álláspont amely szerint a gazdasági társaság munkaviszonyban álló vezető tisztségviselőjének a munkaviszonya is megszüntethető visszahívással (Vö. BH 1995/253. számában közzétett döntéssel.

⁴⁴⁷ Vö. a Társasági Törvény Magyarázata 139-140 oldalain kifejtett állásponttal , (Akadémiai Kiadó Bp. 1993) .

időtartamának lejártá, a törvényben szabályozott kizáró ok bekövetkezése⁴⁴⁸ és a vezető tisztségviselő halála. Külön egyoldalú jognyilatkozatként került szabályozásra a visszahívás (amelyet indokolni nem szükséges) illetőleg a tisztségről való lemondás.⁴⁴⁹

Ez utóbbiak tekintetében a társaság érdeke megkívánja a működőképesség fennmaradását, fenntartását, a lemondás hatályosulása ezért csupán a bejelentéstől számított 60 nap elteltével következik be, ha egyébként a társaság legfőbb szerve az új vezető tisztségviselő megválasztásáról nem gondoskodott korábban. Fontos felelősségi szabályt jelent az, hogy a lemondás hatályossá válásáig a vezető tisztségviselő köteles a halaszthatatlan döntéseket meghozni, a határozatokat végrehajtani és az ügyvezetői kötelezettségeire eső feladatait ellátni - ezen kötelezettségei megszegésével a társaságnak okozott károkért felelősséggel tartozik.

A vezető tisztségviselők éves tevékenységének megállapítása során gyakorta fordul elő az ún. *felmentvény* megadása a vezető tisztségviselők részére. Hazai hatályos társasági jogunk nem rendelkezik erről a kérdéssel, azonban vélhetően ezen felmentvény megadással kapcsolatban számos jogvita vetődhet fel. Nevezetesen vajon a felmentvényt kapott vezető tisztségviselő korábbi vétkes károkozása, súlyos mulasztása a társaság ügyeinek intézése során később mennyiben áll összhangban az elévülési szabályokkal ill. az esetleges tagi követelésekkel, valamint a hitelezők igényeivel. Hangsúlyozni szükséges azon álláspontunkat, hogy ezen felmentvény megadása csak befelé a társaság felé jelenthet lehetőséget a felelősség alóli mentesülésre és nem érvényesülhet a társaság hitelezőivel szemben.

5. 2. A vezető tisztségviselők felelősségének néhány specifikumáról az egyes társasági típusokban

A vezető tisztségviselőkre vonatkozó általános felelősségi szabályok és a törvény közös felelősségi szabályai valamennyi társaság vezető tisztségviselőjére egyaránt irányadóak. E körülmény vélhetően következik mindenek előtt a valamennyi gazdasági társaságot jogalannyá emelő szabályozásból és a törvény ez irányú kógeneciájából. Eltérések az egyes társasági típusokban csupán annyiban mutathatók ki amennyiben a vezető tisztségviselés tagi státuszhoz tapadása vagy éppen attól való elkülönültsége folytán a felelősségi szálak

⁴⁴⁸ Lásd Gt.23-25. §.

⁴⁴⁹ A társaság vezető tisztségről történő lemondás egy olyan egyoldalú nyilatkozatnak minősül amely nem igényli a társaság legfőbb szervének hozzájárulását és a vezető tisztség megszűnését automatikusan eredményezi, ekként annak visszavonása fogalmilag kizárt. (Vö. BH 1996/550. számában közzétett döntés) indokolásával.

vagy leegyszerűsödnek vagy éppen összetettebbé válnak. Érzékelhetően más típusú és természetű felelősségalapító kötelezettségekről lehetséges beszélni olyan társaságok esetén amelyeknél a tagsági viszony feltétele a tisztségviselésnek, illetőleg a tulajdonosi státusztól elkülönülő „kívülálló” menedzsment vonatkozásában. Jelenleg hatályos társasági törvényünknek a vezető tisztségviselőkre vonatkozó felelősségi szabályainak általánosításán túl lényegében igen keveset kínál az egyes társaságokra vonatkozó szabályok között a differenciálásra, a kétségtelenül fennálló eltérések érzékeltetésére. Rövid áttekintésünk ezért a hatályos Gt. alapján olyan kérdések felvetését célozza, amelyek egy olyan felelősségi jogi szabályozás irányába mutat, mely szerint a jelenleginél mindenképpen differenciáltabb és részletezőbb megoldások szükségesek az egyes társasági típusokban.

5. 2. 1. Üzletvezetői felelősség a közkereseti és betéti társaságoknál

A közkereseti és betéti társaságoknál az üzletvezetést ellátó tagokat tekintjük a törvény alapján vezető tisztségviselőknak. Ennek jogpolitikai magyarázatát abban lehetséges megadni, hogy e személyegyestítő típusú társaságoknál azon tagok számára, akiknek felelőssége a társaság vagyonát meghaladó tartozásokért korlátlan, kell, hogy a jogrend biztosítsa, illetőleg felkínálja a társaság üzletvezetésének lehetőségét. A közkereseti társaságok esetében ez azzal jár, hogy valamennyi tag jogosult a társaság üzletvezetésére és képviselésére, de a társasági szerződésükben bármely tagot vagy több tagot is erre kijelölhetnek. Ebben az esetben azonban csak az erre kijelölt tag minősül üzletvezetőnek. Ugyanezen szabályok vonatkoztathatók a betéti társaságok korlátlan felelős beltagjaira. E társaságok ügyvezetését és képviselését csak a tagok illetőleg beltagok ebbéli státuszuk fennállásáig láthatják el.⁴⁵⁰ Az üzletvezetői tisztség ellátása miután a tagsági viszonyon alapul, a tagsági(beltagsági) viszony megszűnésével automatikusan megszűnik. Az üzletvezetési jogosultság tehát a közkereseti társaságoknál a tagi illetőleg a betéti társaságoknál a beltagi státuszhoz tapad. Nem láthatja el a törvény kógcenciájából fakadóan az üzletvezetést harmadik erre kijelölt személy illetőleg betéti társaságnál a kültag sem. Miután a közkereseti társaság tagja jogi személy is lehet, az ilyen tag

⁴⁵⁰ Lásd ugyanezt a következtetést Wellmann György, A közkereseti és betéti társaság ügyvezetése és képviselése című tanulmányában Gazdaság és Jog 2001/4. szám 9. old.

törvényes képviselőjét kell vezető tisztségviselőnek tekinteni azonban a felelősségi szabályokat a jogi személyre kell vonatkoztatni.⁴⁵¹

Az említett kógens törvényi megoldás – valószínűleg tradicionális okokból maradhatott fenn – de nézetem szerint a modern liberális gazdasági viszonyok közepette indokolatlanul korlátozó hatású. Jelesül e társaságok önálló jogalanyisága –még a mögöttes tagi(beltagi) korlátlan felelősség okából sem - szükségeli feltétlenül a vezető tisztségviselés és a tagi minőség kivételek nélküli egybeforrasztását. Másrésről szükségtelenül korlátozza azt a szabadságot, hogy a társaság vagyonát meghaladó tartozásokért egyébként korlátlanul felelős tagok (beltagok) szerződésükben úgy határozzanak, hogy az üzletvezetést nem tag (beltag) üzletvezetőre bízzák. Egy közkereseti ill. betéti társasággal megbízási vagy munkajogviszonyban álló üzletvezető(ügyvezető) felelősségi szempontból tulajdonképpen legfeljebb csak eltérő kötelezettségei folytán különbözik egy kft. tagok által kijelölt ügyvezetőjétől. A társulási szabadság bázisán nem látjuk tehát annak akadályát, hogy diszpozitív szabályozást vezessen be a jogalkotó e téren és engedje meg, hogy a felek a társasági szerződésükben feljogosíthassanak nem tagot(beltagot) is az üzletvezetésre(ügyvezetésre). Itt kell megfontolás tárgyává tenni azt is, hogy a kültag üzletvezetési és képviseleti jogosultságát a betéti társaságok akadály mentesebb működésének biztosítása érdekében korlátozott mértékben lehetővé lehetne tenni.⁴⁵²

5. 2. 2. A jogi személyiséggel rendelkező gazdasági társaságok vezető tisztségviselői tekintetében érvényesülő egyes speciális felelősségi szabályokról

5. 2. 2. 1. Az igazgató státuszáról, kötelezettségeiről és felelősségéről a közös vállalatban

A Gt. alapján a közös vállalatvezető tisztségviselőjének az igazgató tanács által megválasztott igazgató minősül.⁴⁵³ Ügyvezetési és képviseleti feladatait - a társasági szerződés, továbbá az igazgatótanács határozatainak keretei között kell ellátnia. Ő jogosult a munkáltatói jogok gyakorlására, de ezt szűkítheti ha az igazgatótanács a vállalat vezető

⁴⁵¹ Lásd Wellmann György: A közkereseti és betéti társaság ügyvezetése és képviselése i.m. 9. old.

⁴⁵² Vö. Az Igazságügyi Minisztérium által közzétett új Gt. koncepciójában a betéti társaság kültagjának illetően hatáskörrel való felruházása szóba került. A bírói gyakorlat is oldotta a szabályozás merevségét a Legfelsőbb Bíróság eseti döntésében (BH 1995/2.szám 114. eseti döntés) a kültag egyes üzletvezetői résztvevékenységeket elláthat

⁴⁵³ Lásd Gt. 114.§.(1).bekezdését

állású dolgozóival kapcsolatos egyes munkáltatói jogok gyakorlását saját egyetértéséhez köti.

Az igazgató egyszemélyi felelős vezető, képviseleti cégjegyzési joga önálló. A vállalat alapításakor az igazgatót a társasági szerződésben kell kijelölni, ezt követően az igazgatót az igazgatótanács választja meg, hívja vissza. Az igazgatói megbízatás a tisztség elfogadásával jön létre, a tisztség ellátásáért díjazás állapítható meg. Igazgató csak természetes személy lehet.

Az igazgató a jogszabályok, a társasági szerződés és az igazgatótanács határozatainak keretei között köteles eljárni, s az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott felelősséggel tartozik a társasággal felé. Amennyiben ügyvezetési kötelezettségét vétkesen megszegi, az ily módon okozott kárért a társasággal szemben a polgári jog szabályai szerint felel.

Korlátlan felelősségét megalapozó kötelezettségszegésnek minősíti a törvény a cégjegyzéssel kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztását, vagy késedelmes teljesítését, illetve a bejelentett adatok valótlanosságát.

Vétkes kötelezettségszegésnek számít a vállalat tagjaival szembeni tájékoztatási kötelezettség elmulasztása. E körben a vállalat üzleti érdekeinek figyelembevételével kell eljárnia – azaz üzleti titoksértést megvalósító tájékoztatást nem adhat, illetőleg erre hivatkozással a tájékoztatás megtagadása esetén a tag cégbírósághoz fordulhat. Ha a cégbíróság a kérelmet megalapozottnak tartja, törvényességi felügyeleti intézkedés kilátásba helyezésével, illetve alkalmazásával rászoríthatja az igazgatót tájékoztatási kötelezettsége teljesítésére.

Amennyiben az igazgatótanács a Gt. 114. § (2) bekezdésében foglaltak alapján, vagy a társasági szerződés szabta körben hatáskörét elvonja úgy az igazgató felelősséggel nem tartozik.

A felelősség értelemszerűen az igazgatói tisztség időszakához tapad. Megszűnik a tisztség és vele a felelősség is, az időtartam lejártával, visszahívással, törvényben meghatározott kizáró ok bekövetkeztével, lemondással, elhalálozással. A lemondáshoz mint egyoldalú jognyilatkozathoz illetve annak érvényességéhez az igazgatótanács, jóváhagyására, elfogadására nincs szükség, de a lemondás annak bejelentésétől számított 60. napon válik csupán hatályossá, kivéve, ha az igazgatótanács ezen határidő lejártá előtt új vezető tisztségviselőt választ. Utóbbi esetben a lemondott igazgató megbízatása akkor is megszűnik, ha a 60 nap még nem telt le. Mindezen szabályozásból következik, hogy egyetlen igazgató esetén biztosítani szükséges azt, hogy a lemondás ne járjon azzal, hogy

a társaság vezető nélkül marad. A lemondás hatálya beállásáig az igazgató nézetünk szerint tehát mindazon kötelezettségei teljesítéséért felel amelyeket rá a törvény illetőleg a társasági szerződés valamint az igazgatótanács határozatai előírtak. A lemondás hatályossága beálltáig tehát nincs felelősségi „interregnum”, mert ez a társaság, annak tagjai és a hitelezők számára is károkat okozna.

5. 2. 2. 2. A korlátolt felelősségű társaság ügyvezetőjének felelőségéről

A korlátolt felelősségű társaságoknál is vannak az ügyvezetésnek a tagi státuszhoz visszanyúló ágai. A törvény ugyanis biztosítja azt a lehetőséget, hogy a társasági szerződés valamennyi tagot feljogosítson az ügyvezetésre és képviselőre.⁴⁵⁴ A joggyakorlati tapasztalatok alapján a kettőnél több tagból álló kft-k esetében ritkán fordul elő valamennyi tag ügyvezetői feljogosítása, de az említett rendelkezés alkalmazásának a társasági szerződés biztosíthatja a lehetőségét.

Az ügyvezetői felelősség alapító speciális kötelezettségek sorába tartoznak mindenek előtt az *alapítás során* a nem pénzbeli betét rendelkezésre bocsátásának megtörténtéről, a Gt. 126.§.(1). bekezdésében foglaltak teljesüléséről a cégbíróságon történő bejelentési (nyilatkozattételi) kötelezettség. Ezt a nyilatkozatot (igazolást) csatolni kell a cégbejegyzési kérelemhez, annak elmulasztása a kérelem érdemi vizsgálat nélküli elutasítását vonja maga után.⁴⁵⁵

Ha a pénzbetétek teljes összegét a társaság alapításakor nem fizették be, a fennmaradó összegek befizetésének módját és esedékességét a társasági szerződésben kell meghatározni. A társaság cégbejegyzésétől számított egy éven belül valamennyi pénzbetétet be kell fizetni, melynek megtörténtét az ügyvezető köteles a cégbíróságnak bejelenteni.⁴⁵⁶ Ennek a nyilatkozatnak az elmulasztásáért az ügyvezető felelősséggel tartozik.

Az ügyvezetők kártérítési felelőségét már az alapítás során generalizáló szabálynak tarthatjuk azt a rendelkezést mely szerint akik az alapítás során egyébként csalárd módon jártak el, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek minden ebből eredő kárért.⁴⁵⁷ Itt vagy a rosszhiszeműen(csalárdul) eljáró tagok magatartásához kapcsolódóan jelenhet meg egy

⁴⁵⁴ Lásd Gt.123.§.(1).bek. m.) és n.) pontjait

⁴⁵⁵ Lásd Ctv. Melléklet II. c.) pont

⁴⁵⁶ Lásd Gt.127.§.(1).bek

⁴⁵⁷ Lásd a Gt. 128.§.-t

felróható ügyvezetői magatartás abban, hogy például nem valóságos tényeket jelent be a cégbíróságon az ügyvezető saját(amennyiben maga is tag) vagy más tag vagyoni hozzájárulásáról, illetve ez egy más, nem a vagyoni hozzájárulás nem teljesítésében megnyilvánuló károkozás. Megítélésünk szerint ilyen csalárd eljárás az is ha úgynevezett látszat(fantom) társaság alapításánál működik közre az ügyvezető, avagy a társaság célja az ügyvezető által is tudottan jogellenes vagy nyilvánvalóan a jó erkölcsbe ütköző célra irányul. A csalárd eljárás lényegében egy rosszhiszemű, a jogszabályi rendelkezések tudatos kijátszására irányuló olyan felróható magatartás, amelyet az ügyvezető szándékosan tanúsít, hogy ezzel illetéktelen előnyöket juttasson saját, illetve mások számára. Ennek magánjogi jogkövetkezménye csak abban állhat, hogy korlátlan és többes károkozás estében egyetemleges felelősséggel kell, hogy tartozzon az ilyen ügyvezető a károsult társaság irányába.

A nem pénzbeli betét túlértékelésének tilalma nemcsak a hitelezők érdekeit védi, hanem a többi tagét is mivel a fiktív törzstőke képzésének és a vagyoni szolgáltatással arányban nem álló üzletrész - tagsági jogok - megszerzését célozhatja.

A vétkes ügyvezetői magatartások következő esetkörét ölelik fel azok *a törzstőke és a hitelezők védelmének elvét sértő eljárások*, amelyek a törzstőke leszállítását és a mellékszolgáltatásért járó díjazást kivéve, a törzstőke terhére a tagnak tagsági jogviszonya alapján kifizetést engedélyeznek.⁴⁵⁸

Azokat a kifizetéseket, amelyeket a törvény tiltó rendelkezései ellenére teljesítettek, a társaság részére vissza kell fizetni. Ez a rendelkezés nem vonatkozik a tag által jóhiszeműen felvett osztalékra. Az ilyen meg nem térülő kifizetéseknél merülhet fel a gyakorlatban tipikusan a társaság ügyvezetésének és a társaság működésének ellenőrzését ellátni hivatott személyeknek, illetve szerveknek a felelőssége.

Az ügyvezetői kötelezettségek között igen fontosnak minősíthető a társaság törvényes működésének biztosítása. E körben a taggyűlés összehívásának elmulasztása- akár azt a törvény akár a társasági szerződés írja is elő – kárt okozhat. A Gt. ezen általánosnak mondható eseteken túl az ügyvezető számára kötelezettségül írja elő, hogy akkor is összehívja a legfőbb szervet ha ez a társaság érdekében szükséges. Ilyen körülmény akkor áll fenn, ha a társaság mérlegéből, könyvviteli nyilvántartásából kitűnik, hogy a saját tőke

⁴⁵⁸ Lásd a Gt.242.§-át

veszteség folytán a felére csökkent, vagy a Gt. 124.§(4) bekezdésében megjelölt érték alá csökkent, valamint a társaság fizetéseit beszüntette, vagy vagyona a tartozásokat nem fedezi. E törvényi rendelkezések alapján jól érzékelhető, hogy az ügyvezető köteles a társaság vagyoni helyzetét a „jó gazda gondosságával” éles szemmel figyelemmel kísérni és bizonyos esetekben haladéktalanul intézkedni és a döntéshozó legfőbb szerv összehívása útján arról is gondoskodni, hogy a veszteséges helyzetet pótbefizetés elrendelésével (ha ezt a társasági szerződés lehetővé teszi), a hiányzó törzstőke biztosításával, esetleg törzstőke leszállítással, közkereseti társasággá vagy betéti társasággá átalakításával, illetve ennek hiányában a társaság felszámolásának kezdeményezésével a taggyűlés megszüntesse.

Kissé formálisnak tűnő kötelezettségnek hat, de a kártérítési felelősséget megalapozza a taggyűlési jegyzőkönyv és a határozatok könyve vezetésének elmulasztása.

A taggyűlésen történekről jegyzőkönyvet kell készíteni. Ennek tartalmaznia kell mindazokat az adatokat és tényeket, amelyek alapján utóbb bármikor rekonstruálható a taggyűlés helye, ideje és az ott történt valamennyi fontosabb esemény, mindenekelőtt a határozatképesség megállapításához szükséges adatok (pl. a jelenlévők és a szavazataik száma), a taggyűlési határozatokkal kapcsolatos indítványok, nyilatkozatok és a szavazás eredménye, pontosan feltüntetve a határozati javaslatot támogató és ellenző, valamint a tartózkodó szavazatok számát is.

A jegyzőkönyvnek, mint okiratnak a bizonyító erejét a kötelező hitelesítése adja meg. A hitelesítést az ügyvezetőnek és egy olyan tagnak kell az aláírásával megtenni, aki a taggyűlésen végig jelen volt és erre a feladatra a taggyűlés megválasztotta. A taggyűlési jegyzőkönyv magánokirat, amellyel vitás esetben - peres eljárásban - az általános szabályok szerint ellenbizonyításnak van helye.

Az ügyvezetőnek a társaság tagjairól(személyükről, üzletrészeikről, a mellékszolgáltatásokról, esetleges pótbefizetésekről, az üzletrész vonatkozó átruházás esetleges korlátozására ill. kizárására vonatkozó szabályokról) nyilvántartást tagjegyzéket kell vezetnie, amelyet illetve a tagjegyzékben feltüntetett adatok megváltozását a cégbíróságnál benyújtani. A tagok személyében vagy üzletrészeiben bekövetkezett minden változást, így az üzletrészek átruházását (átszállását), felosztását, a társaság tulajdonába kerülését vagy bevonását az ügyvezetőnek át kell vezetnie a tagjegyzéken.

A tagjegyzék adatainak változásakor a hatályos tagjegyzéket a változásbejegyzési kérelemmel az ügyvezető köteles a cégbírósághoz benyújtani, ahol a nyilvános cégiratok részeként az érdekeltség valószínűsítése nélkül is bárki megtekintheti.⁴⁵⁹

A törzstőke leszállítás esetén fennálló ügyvezetői kötelezettség abban áll, hogy a törzstőke leszállítását kimondó határozatról - a cégbíróságnak történt bejelentést követően - az ügyvezető a Céglőnyben kétszer egymás után, harmincnapos időközzel hirdetményt köteles közzétenni. A hirdetményben ismertetni kell a törzstőke leszállítását kimondó határozat meghozatalának napját, az eredeti és a leszállított törzstőke mértékét, valamint a leszállítás módját, egyúttal fel kell hívni a társaság hitelezőit, hogy a törzstőke leszállításához hozzá nem járuló hitelezők követeléseiket a hirdetmény utolsó közzétételétől számított harminc napon belül jelentsék be. Az ismert hitelezőket külön is fel kell hívni a bejelentés megtételére.

Azoknak a hitelezőknek az igényeit, akik a társaságnál a határidő alatt jelentkeztek, és a törzstőke leszállításához nem járultak hozzá, ki kell elégíteni, vagy számukra - le nem járt követelés esetén - biztosítékot kell nyújtani.

Az előírt 30 napos határidő eltelte után az ügyvezetőnek be kell jelentenie a cégbíróságnak, hogy a törzstőke leszállításához hozzá nem járuló hitelezők kielégítése, illetve részükre biztosíték nyújtása megtörtént. A bejelentéshez mellékelni kell a hirdetményeket tartalmazó lappéldányokat.

A változásbejegyzési kérelemhez csatolni kell az ügyvezetőnek a nyilatkozatát is a hitelezőkkel kapcsolatban.⁴⁶⁰ A kielégítés vagy a biztosítéknyújtás megtörténtét a cégbíróság felé igazolni nem kell, elég az ügyvezető nyilatkozata aki felelős a bejelentése valóságtartalmáért.

Az egyszemélyes társaságnál értelemszerűen kizárt a taggyűlés. Ezért az egyébként taggyűlési hatáskörbe tartozó kérdésekben az alapító, illetve az egyetlen tag gyakorolja a döntési jogot és a döntéséről a Gt. 7. § (1) bekezdésével összhangban írásban köteles értesíteni a vezető tisztségviselőket. Lehetőség van arra is, hogy amennyiben a tag természetes személy, akkor a Gt. 22. § (3) bekezdésével összhangban maga lássa el az ügyintézési és képviselési feladatokat ügyvezető kijelölése nélkül. Vezető tisztségviselő

⁴⁵⁹ lásd Ctv. 3. § (2)].

⁴⁶⁰ Vö: a Gt. 167. § (4) bekezdésével

esetén pedig a Gt 22. § (5) bekezdésében biztosított külön jogosultságok, illetik meg az ügyvezetővel szemben a tagot.

Ugyanazon személy nem lehet egyidejűleg az egyszemélyes társaság és - ha a 171. § (1) bekezdésében meghatározott tag gazdálkodó szervezet - e gazdálkodó szervezet vezető tisztségviselője, illetve felügyelő bizottságának tagja

5. 2. 2. 3. A részvénytársaság igazgatósági tagjainak felelősségére vonatkozó speciális rendelkezésekről

Kuncz Ödön professzor a XX század első évtizedeiben írt kereskedelmi és váltójogi monográfiájában - utalva Nagy Ferenc hasonló szellemben megfogalmazott gondolataira - arra figyelmeztette a mindenkori jogalkotót, hogy *„Úgy kell a felelősség szabályait megalkotni, hogy becsületes szakértő, mersszel rendelkező, van mit vesztenie-elem nyugodtan és kedvvel merjen odaállni a részvénytársasági igazgatás kormányrúdjá mellé”*⁴⁶¹ Ebben a mai törvényhozót is orientálni tudó iránymutatásban benne van az igazgatósági tagok felelősségére a jogi szabályozástól elvárható minden fontos követelmény. Talán mintegy száz év távlatából ezen irányító eszmének legfontosabb üzenete az, hogy a felelősségi szabályozás a tisztességes, hozzáértő, kockázatmentes tudó és megfelelően érdekelt személyeket inkább ösztönözze e feladat ellátására és ne elrettentse annak elvállalásától. Ezt a célt azzal lehetséges elérni, ha pontosan körülírt kötelezettségei ismeretében cselekszik minden igazgatósági tag és tudatában van annak is, hogy e kötelezettségek elmulasztásának felelősségi jogkövetkezményei lehetnek. Fontos annak szem előtt tartása, hogy a felelősség csupán eszköz és nem cél a jogalkotó kezében, elsődleges szerepe e feladatok tisztességes és gondos ellátásának segítése és a rosszhiszemű, a társaságnak és a hitelezőknek kárt okozó magatartások megelőzése. Kuncz Ödön ennek érdekében már mintegy száz évvel ezelőtt arra is figyelmeztetett, hogy kívánatos, ha a *törvényhozások a részvénytársaságokat – éspedig azoknak úgy a létesítését, mint működését- közérdekben felállított ellenőrzés alá vessék*”. Ez a gondolat utal arra a történelmi bizonyosságra is, hogy a részvénytársaságok állami beavatkozás nélkül könnyen váltak a hiszékeny részvényesek becsapásának eszközeivé.⁴⁶² Vagy ahogy Dernburg találóan jellemezte: *„gyakran a részvénytársaság az a dallam, amellyel a modern patkányfogók egy becsapott tömeget csalnak maguk után a gazdasági romlásba.”*⁴⁶³

⁴⁶¹ Vö. Kuncz Ödön : A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata i. m. 76. old., Nagy Ferenc: A magyar kereskedelmi jog kézikönyve i.m. 103-104. old.

⁴⁶² Lásd Kuncz Ödön: Részvényjogi reformkérdések, Budapest 1913. 11. old.

⁴⁶³ Lásd Dernburg, Bürgerliches Recht.I. 1889. Berlin 252.old

Az ilyen prevenciók eszmeiségű felelősségi jogi szabályozás lehet korunkban is csupán hatékony.

A továbbiakban azt vizsgáljuk, hogy hatályos társasági törvényünkben a részvénytársasági igazgatósági tagokra irányadó speciális felelősségi rendelkezések az általános szabályokban foglaltakon túl hogyan szolgálják e célokat.

A részvénytársaság igazgatósága tagjainak felelőssége szempontjából a hazai jogirodalom megközelítése szerint mindenek előtt annak van jelentősége, hogy az igazgatósági tag az igazgatóság mint testület tagjaként járt-e el és vett részt a kárt okozó határozathozatalban, avagy az ügyrendi hatáskörmegosztásnak és a cégjegyzés rendjének megfelelően - önállóan.⁴⁶⁴ Az előbbi esetben az igazgatóság tagjának a felelőssége - a Ptk.344.§-ában foglaltak szerint, mint testületi határozattal közösen okozott károkért - egyetemleges, kivéve ha az ülésen részt nem vett illetőleg a határozat ellen szavazott és ezt a tényt a felügyelő bizottságnak írásban bejelentette, míg az utóbb említett esetben a saját valamely felróható kötelezettségzegéséhez igazodóan önálló. A hatályos Gt. látszólag az egyetemleges felelősség megállapításának egyetlen eseteként a határozathozatalban történő részvételt jelölte meg, mint olyan közös károkozási magatartást amely alkalmazhatóvá teszi a Ptk. közös károkozásra irányadó általános rendelkezését. Nézetünk szerint azonban – még a Gt. 29.§.(2).bekezdése szerinti mentesülési esetekre figyelemmel sem – mint ahogyan ezt *Wellmann György* véli⁴⁶⁵, lehet leszűkíteni a testületi határozathozatalra az egyetemleges felelősség megállapítását, mert a hatásköri munkamegosztás esetén is előfordulhat több igazgatósági tag közös károkozása anélkül, hogy mint testület tagjai jártak volna el. A károkozó magatartások köre ugyanis nem szűkíthető le a határozathozatal világára, mert más magatartásban is állhat - így példának okáért termelési, pénzügyi és kereskedelmi profitcenterek önálló hatáskörrel rendelkező vezetőinek egyeztetett konkrét üzleti eljárásában, versenytilalmi szabályok közös megszegésében.

⁴⁶⁴ Lásd ugyanezen a differenciálás szükségességére hívja fel a figyelmet *Wellmann György*: A vezető tisztségviselők és FB tagok felelőssége az új Gt-ben, *Gazdaság és Jog* 1998/9.szám 5. old. A Gt-ben vannak olyan szabályok is amelyek konkrétan kapcsolnak valamely kötelezettséget az igazgatóság elnökéhez. Ilyen kötelezettség példának okáért A nyomdai úton előállított, névre szóló részvény tulajdonjogának öröklés jogcímén történő átszállása esetén, az örökös kérésére az igazgatóság elnöke jogosult és köteles - a jogerős öröklési bizonyítvány, hagyatékátadó végzés, illetve az öröklési perben hozott jogerős bírósági ítélet alapján, annak számának és keltének feltüntetésével - a tulajdonosváltásnak a részvény hátoldalán (toldaton) történő átvezetésére.(Gt.180.§.(4-5.bek) A nyomdai úton történő névre szóló részvény hatósági árverésen való megszerzésénél pedig az árverési jegyzőkönyv alapján - annak száma és kelté feltüntetésével - kell az igazgatóság elnökének átvezetni a részvényen a tulajdonosváltást.

⁴⁶⁵ Lásd *Wellmann György* jogértelmezését a *Vezető tisztségviselők és Fb. tagok felelőssége az új Gt-ben* című tanulmánya 5. oldalán írtakban.

A Gt részvénytársaságokra vonatkozó rendelkezései között több esetben is konkrét felelősségteremtő kötelezettségek kapcsolódnak az igazgatósághoz. Ezen szabályokról adunk rövid áttekintést a továbbiakban a Gt. rendszerében haladva:

A részvénytársaság igazgatósága tevékenységének ellenőrzéséhez kapcsolható és a társasági vagyont, a részvényesek és hitelezők védelmét szolgáló garanciális rendelkezés a Gt 226.§.(1). bekezdése mely szerint, az a hitelező, akinek az osztalékelőleg kifizetés időpontjában még le nem járt követelése eléri a társaság jegyzett tőkéje 10 %-át, továbbá zártkörűen működő részvénytársaság esetében a szavazati jogok legalább 5 %-ával, nyilvánosan működő részvénytársaság esetén a szavazati jogok legalább 10 %-ával rendelkező részvényesek a cégbírósághoz fordulhatnak, *független szakértő kirendelése iránt*, annak megvizsgálása céljából, hogy a kifizetésre a Gt. 223. § (1) bekezdésében írt korlátozások megsértésével került-e sor. A kérelmet cégbíróság a törvényességi felügyeleti eljárás általános szabályai szerint bírálja el. Szerintünk ez felelősségi tényállás – miként láthattuk a korábbiakban írt összehasonlító jogi részben a jogtalan kifizetések a társaságnak illetőleg a hitelezőknek kárt okoznak, ekként ezért a tisztségviselők felelősség megállapítható. Ily módon a törvényességi felügyeleti eljárás nem bizonyulhat elégségesnek.

A saját részvények megszerzésével és elidegenítésével kapcsolatos igazgatósági kötelezettségekről:

A Gt.226/A. § (2) bekezdése szerint a saját részvény megszerzése csupán kivételes, feltételes, csupán a működés során és átmeneti időszakokra szóló lehet. A részvénytársaság saját részvényt azt követően szerezhet, hogy arra a társaság közgyűlése - törvény eltérő rendelkezése hiányában - a szavazatok egyszerű többségével meghozott határozatával az igazgatóságot felhatalmazta. A közgyűlés határozatában rendelkezni kell a saját részvények megszerzésének céljáról, módjáról, illetve feltételeiről, így különösen arról, hogy a felhatalmazás mely részvényfajtába (részvényosztályba) tartozó és legfeljebb hány darab, illetve az alaptőke hány százalékát kitevő részvény megszerzésére jogosít, a felhatalmazás időtartamáról - amely a közgyűlési döntés napjától számított tizennyolc hónapot nem haladhatja meg -, valamint ha a részvény megszerzésére visszerhes módon kerül sor, az egy részvényért kifizethető ellenérték legalacsonyabb és legmagasabb összegéről.

A részvénytársaság kizárólag azokat a részvényeit szerezheti meg, amelyekre vonatkozóan a részvényes a teljes névértéket, illetve kibocsátási értéket megfizette, a nem pénzbeli hozzájárulást pedig a részvénytársaság rendelkezésére bocsátotta. Tilos a saját részvények megszerzése, ha a részvénytársaság osztalék fizetéséről sem határozhatna. A saját részvények megszerzése fedezetének megállapításával összefüggésben az éves beszámolóban és a közbenső mérlegben foglaltakat a mérleg fordulónapját követő hat hónapon belül lehet figyelembe venni.

A részvénytársaság működése során a részvénytársaság által megszerzett, illetve a tulajdonában lévő saját részvények együttes névértékének összege egy időpontban sem haladhatja meg az *alaptőke tíz százalékát*.

A nyilvánosan működő részvénytársaság saját részvényeinek megszerzése során - ha arra nem a tőzsdei forgalomban kerül sor - a 220. § (3) bekezdésében foglalt követelményeknek is megfelelő nyilvános ajánlatot köteles tenni.

A saját részvény megszerzése, mint minden más egyéb, a működés során a társaság nevében, a társaság képviseletében kötött jogügylet során, a társaságot az igazgatóság képviseli.

Főszabályként a saját részvény megszerzéséhez a közgyűlés előzetes felhatalmazása szükséges. A határozat érvényességéhez elegendő egyszerű szótöbbség.

A megszerzett, illetve már a részvénytársaság tulajdonában álló részvények együttes névértékének összege semmikor nem haladhatja meg az alaptőke 10 %-át!⁴⁶⁶ A közgyűlési felhatalmazásban meg kell határozni a saját részvénytársaság célját, módját, feltételeit, így különösen a részvényekre vonatkozó pontos adatokat, (megszerezhető részvényfajtát, darabszámot), visszerthes szerzés esetén a részvényekért kifizetendő ellenérték legalacsonyabb és legmagasabb összegét, továbbá a felhatalmazás időtartamát, amely a közgyűlési határozat meghozatalától számított 18 hónapnál hosszabb nem lehet.

Az igazgatóság által betartandó korlátozások, tilalmi rendelkezések:

Csakis olyan saját részvény szerezhető meg, amelyre nézve a részvényes a vállalt befizetési, szolgáltatási (teljesítési) kötelezettségét már teljes egészében teljesítette.

⁴⁶⁶ Kivéve a Gt. 226/C. § (3) bekezdésében írt két esetkört, vagyis ha a saját részvény szerzésére bírósági eljárásban, követelés kiegyenlítése miatt, vagy szervezeti átalakulás miatt kerül sor. Ilyenkor az így szerzett részvényeket három éven belül kell elidegeníteni.

A társasági vagyon védelmét szolgáló rendelkezés továbbá, hogy saját részvény nem szerezhető meg, ha osztalék fizetésére sem lenne mód. E tekintetben az éves beszámoló, közbenső mérleg a fordulónapját követő hat hónapon belül vehető figyelembe.

Nyilvánosan működő részvénytársaság saját részvény szerzésére nézve nyilvános vételi ajánlatot köteles tenni.

Mellőzhető a részvénytársaság saját részvényeinek a megszerzéséhez - az alapító okirat (alapszabály) ez irányú rendelkezése esetén - a közgyűlés előzetes felhatalmazása, ha a részvények megszerzésére a részvénytársaságot közvetlenül fenyegető, súlyos károsodás elkerülése érdekében kerül sor.⁴⁶⁷ Ebben az esetben az igazgatóság a soron következő közgyűlésen köteles tájékoztatást adni a saját részvények megszerzésének indokáról, a megszerzett részvények számáról, össznévértékéről, valamint e részvényeknek a részvénytársaság alaptőkéjéhez viszonyított arányáról és a kifizetett ellenértékről.

Nem kerülhet sor a közgyűlés előzetes felhatalmazásának mellőzésére, ha azt külön törvény - a részvénytársaság részvényeinek felvásárlására irányuló nyilvános vételi ajánlattételre figyelemmel - kizárja.

Mellőzhető az előzetes közgyűlési határozathozatal, ha a részvénytársaság saját részvényeinek megszerzéséhez a közgyűlés előzetes felhatalmazása, valamint a 226/A. § (4)-(6) bekezdése szerinti feltételek figyelembevételre, ha a részvények megszerzésére - a részvénytársaságot megillető követelés kiegyenlítését célzó - bírósági eljárás keretében kerül sor.

Nem szükséges a közgyűlés előzetes hozzájárulása, és az egyéb szerzési korlátozások sem alkalmazandók, ha a részvények megszerzésére bírósági eljárás keretében a részvénytársaságot megillető követelés kiegyenlítése céljából kerül sor.

Nem kell alkalmazni továbbá a saját részvénytársaságra irányadó szabályokat, ha a részvény szerzésére:

- szervezeti változással, vagy
- alaptőke leszállítás folytán (részvény bevonással, cserével) kerül sor.

A követelés ellenében megszerzett, továbbá a szervezeti változással a társaság tulajdonába került saját részvényeket, illetve azoknak az alaptőke 10 %-át meghaladó hányadát legkésőbb a szerzéstől számított három éven belül el kell idegeníteni.

⁴⁶⁷ Lásd Gt.226/B.(1) bekezdését.

A nyilvánosan működő részvénytársaság saját részvényeinek az elidegenítése során - ha arra nem a tőzsdei forgalomban kerül sor - a 220. § (3) bekezdésében foglalt követelményeknek is megfelelő nyilvános eladási ajánlatot köteles tenni. Mellőzhető a nyilvános eladási ajánlat megtétele, ha a részvénytársaság saját részvényeinek elidegenítésére a munkavállalók, illetve a vezető tisztségviselők részére történő részvényjuttatás céljából kerül sor.

Amennyiben a részvénytársaság a saját részvénytársaság során jogsértő módon járt el, köteles a részvényeket legkésőbb a szerzéstől számított egy éven belül elidegeníteni. Amennyiben e kötelezettségét elmulasztotta, haladéktalanul intézkednie kell a részvények bevonásával az alaptőke leszállításáról. Az említett feltételek esetén tehát az alaptőke leszállítása kötelező.

A részvénytársaság saját részvény szerzésének minősül tehát a részvénytársaság által kibocsátott részvényeknek olyan másik részvénytársaság, vagy korlátolt felelősségű társaság általi megszerzése is, amelyben a részvénytársaság az említettek szerint befolyással rendelkezik. Ez azt jelenti, hogy a részvénytársaság (megszerezni kívánt részvényeket kibocsátó részvénytársaság) közgyűlésének előzetes jóváhagyása szükséges a részvénytársaság részvénytársaság, és ugyancsak irányadók az egyéb, a saját részvénytársaságra vonatkozó szabályok, mindvégig akként, mintha a megszerzendő saját részvényeket maga a kibocsátó társaság közvetlenül szerezne meg.

A részvénytársaság uralt részvénytársaságban, vagy korlátolt felelősségű társaságban fennálló befolyásánál a közvetlen és közvetett módon gyakorolt szavazatokat, illetve közvetlen vagy közvetett módon gyakorolt meghatározó befolyást is figyelembe kell venni.

Meghatározó befolyással rendelkezik a részvénytársaság a másik gazdasági társaságban (részvénytársaságban, vagy korlátolt felelősségű társaságban) ha:

- a társaságnak részvényese vagy tagja, és jogosult ennek a gazdasági társaságnak vezető tisztségviselői vagy felügyelő bizottsága tagjai többségének megválasztására, illetve visszahívására, vagy
- ennek a gazdasági társaságnak másik részvényesével, vagy másik tagjával kötött megállapodás alapján a részvénytársaság egyedül rendelkezik a szavazatok több mint 50%-ával.

A közvetett befolyás kiszámításánál a köztes vállalkozást a saját társaságában (részvénytársaságban, vagy korlátolt felelősségű társaságban) megillető szavazatait meg kell szorozni a megszerzeni kívánt részvényeket kibocsátó részvénytársaságot a köztes vállalkozásban megillető szavazataival. Egészsként kell figyelembe venni a részvénytársaságot a köztes vállalkozásban megillető szavazatok mértékét, ha az az 50%-ot meghaladja.

A részvénytársaság által közvetlenül vagy közvetett módon történő részvénytársaságra irányadó szabályokat kell alkalmazni abban az esetben is, ha a saját nevében, de a részvénytársaság javára eljáró harmadik személy vagy maga a részvénytársaság - ideértve azt a gazdasági társaságot is, melyben a részvénytársaság a szavazatok több mint ötven százalékával rendelkezik, illetőleg, amely a részvénytársaság meghatározó befolyása alatt áll - a részvénytársaság részvényeit követelés biztosítékaul fogadja el.

A közvetett vagy közvetlen részvénytársaságra irányadó szabályokat akkor is alkalmazni kell, ha a saját részvények elfogadására követelés biztosítékaul kerül sor, akár részvénytársaság, akár a részvénytársaság javára eljáró harmadik személy a részvények elfogadója.

A saját részvény elidegenítése az igazgatóság feladata. Amennyiben a saját részvény elidegenítéséhez előzetes hozzájárulásra van szükség, ennek megadása a felügyelő bizottság hatáskörébe tartozik.⁴⁶⁸

A részvényutalvány és az ideiglenes részvény kiállításával kapcsolatos a Gt. 190. és 191.§-ában foglalt rendelkezések megsértéséből származó károkért a Gt. 192.§. előírása szerint az igazgatóság tagjai egyetemlegesen felelnek.

A részvénytársaság igazgatósága vagy az értékpapírokra vonatkozó törvényi szabályok szerinti megbízottja a névre szóló részvénytulajdonosával rendelkező részvényesről, ideértve az ideiglenes részvény tulajdonosát is, *részvénykönyvet* vezet, amelyben nyilvántartja a részvényes, illetve a részvényesi meghatalmazott (a továbbiakban együtt: részvényes) - közös tulajdonban álló részvény esetén a közös képviselő - nevét (cégét) és lakóhelyét (székhelyét), részvénytulajdonosként a részvényes részvényeinek, ideiglenes részvényeinek darabszámát (tulajdoni részesedésének mértékét), valamint egyéb, törvényben és a részvénytársaság alapító okiratában (alapszabályában) meghatározott adatokat.

A névre szóló részvény átruházása a részvénytársasággal szemben akkor hatályos és a részvényes a részvénytársasággal szemben részvényesi jogait csak akkor gyakorolhatja, ha a részvényest a részvénykönyvbe bejegyezték.

⁴⁶⁸ Lásd Gt.202.§.(1).bekezdését

A részvényes, ha korábban a részvénykönyvbe bejegyezték, köteles részvénye átruházását az átruházástól számított nyolc napon belül a részvénytársaságnak bejelenteni. A bejelentés alapján a részvénykönyv vezetője haladéktalanul gondoskodik a részvényesnek a részvénykönyvből való törléséről. A törölt adatnak azonban megállapíthatónak kell maradnia. Ha a részvényes bejelentési kötelezettségének teljesítését elmulasztja, a részvénytársaság az alapító okiratában (alapszabályában) meghatározott módon számított kötbér fizetésére kötelezi.

Az igazgatóság, illetve megbízottja – a törvényben meghatározott kivétellel - a részvénykönyvbe történő bejegyzést nem tagadhatja meg, ha a részvényátruházásra a törvényben meghatározott feltételeknek megfelelően (Gt. 180. §) került sor.

A részvényes a részvénykönyvbe betekinthez és annak rá vonatkozó részéről az igazgatóságtól, illetve annak megbízottjától másolatot igényelhet.

A Gt. számos esetben kötelezővé teszi a társaság, illetve ügyvezetés egyes *részvényeseket érintő hirdetményei közzétételét*. Ilyen hirdetmény például a részvényesek igazgatóság általi felhívása a hátralékos befizetésekre, vagy az alaptőke felemelése esetén a részvények felülbélyegzésével kapcsolatos felhívás.

E körben azt kell szabályozni, hogy a részvényesek milyen módon igazolják részvényesi mivoltukat, hogyan tudják szavazati jogukat gyakorolni, továbbá arról kell rendelkezni, hogy mely kérdésekben kell esetlegesen titkosan szavazni. E követelménynek nem lehet csupán formálisan eleget tenni, esetleg azzal, hogy az alapszabály az igazgatóságot hatalmazza fel arra, hogy a hirdetményben esetről esetre - rendelkezzen - e kérdéstről, mutatott rá a Legfelsőbb Bíróság a Cg. törv. II. 32.976/1991/2. sz. határozatában "A szavazás módjával és feltételeivel kapcsolatos konkrét rendelkezéseket a közgyűlés által elfogadott alapszabálynak kell tartalmaznia. A közgyűlésről szóló hirdetményben az igazgatóságnak az alapszabályban előírt rendelkezésekre hivatkozva kell közölnie a szavazati jog gyakorlásának feltételét. Nem fogadható el az alapszabály olyan megfogalmazása, hogy a részvényeket "kellő időben" kell a társaság székhelyén letenni".

A részvénytársaság fennállása alatt a részvényes az általa teljesített vagyoni hozzájárulást nem követelheti vissza. Az alaptőke leszállítását kivéve, tilos az alaptőke terhére a részvényesnek tagsági jogviszonya alapján kifizetést teljesíteni.

Azokat a kifizetéseket, amelyeket e rendelkezések ellenére teljesítettek - a jóhiszeműen felvett osztalék és a kamatozó részvény után fizetett kamat kivételével -, a részvénytársaság részére vissza kell fizetni. A visszafizetés elmaradása természetesen felveti a kifizetésre engedélyt adók kártérítési felelősségét.

Ha a részvényes egyben a részvénytársaság igazgatóságának vagy felügyelő bizottságának is a tagja, sem ő, sem közeli hozzátartozója a részvénytársasággal - ha törvény ettől eltérően nem rendelkezik - a részvénytársaság üzletszerű gazdasági tevékenységi körébe tartozó szerződést nem köthet.

A fenti jogszabályhely *összeférhetetlenségi korlátozásokat illetve tilalmakat* állít a részvénytársaság és tisztségviselői között kötött szerződésekre vonatkozóan. Így zártkörűen működő részvénytársaság a részvényesével, vagy annak a Ptk. 685. § b) pontjában meghatározott hozzátartozójával csakis a felügyelő bizottság hozzájárulásával köthet szerződést.

Az olyan részvényessel, aki egyúttal a társaság igazgatóságának vagy felügyelő bizottságának a tagja a részvénytársaság üzleti tevékenységébe tartozó szerződést egyáltalán nem köthet a társaság. Ugyanez a tilalom vonatkozik a részvényes közeli hozzátartozójára is.

A közgyűlés az *osztalék kifizetéséről* az igazgatóságnak a felügyelő bizottság által jóváhagyott javaslatára, a számviteli törvény szerinti beszámoló elfogadásával egyidejűleg határozhat. Nem fizethető osztalék, ha ennek következtében a részvénytársaság saját tőkéje a számviteli jogszabályok szerint számított módon nem érne el a részvénytársaság alaptőkéjét.

A közgyűlés napirendjére tűzött ügyre vonatkozóan az igazgatóság köteles minden részvényesnek - zártkörűen működő részvénytársaság esetén a napirendi pont tárgyalásakor, a nyilvánosan működő részvénytársaság esetén a közgyűlés napja előtt legalább nyolc nappal benyújtott írásbeli kívánságára - a szükséges felvilágosítást megadni.⁴⁶⁹ Az igazgatóság csak akkor tagadhatja meg a felvilágosítást, ha az álláspontja szerint a részvénytársaság üzleti titkát sértené. Ebben az esetben is kötelező a felvilágosítás megadása, ha arra a közgyűlés határozata kötelezi az igazgatóságot.

⁴⁶⁹ Lásd Gt 228.§.(1).bekezdését

A zártkörűen működő részvénytársaság igazgatósága a számviteli törvény szerinti beszámolóknak és az igazgatóság, valamint a felügyelő bizottság jelentésének lényeges adatait a közgyűlést megelőzően legalább tizenöt nappal köteles a részvényesek tudomására hozni.⁴⁷⁰

A Gt. 51. §-ában írt kisebbségi jogok gyakorlása során kizárja az igazgatóság mérlegelési jogkörét. Ez azt jelenti, hogy ha a törvényben, illetve eltérő alapító okiratbeli, illetve alapszabályi rendelkezés esetében az alapító okiratban, vagy alapszabályban meghatározott szavazatarányt képviselő részvényesek a közgyűlés összehívását az ok megjelölésével kérik, attól az igazgatóság nem zárkozhat el, köteles 30 napon belül intézkedni a közgyűlés összehívásáról. Amennyiben pedig az igazgatóság e kötelezettségét nem teljesíti, az indítványozó a cégbírósághoz fordulhat. A cégbíróság - amennyiben az indítvány a jogszabályoknak megfelelő volt - az 51. § (2) bekezdésében írt feltételek fennállása esetén a kérelem benyújtásából számított 30 napon belül összehívja a közgyűlést.

Hasonlóan nincs az igazgatóságnak mérlegelési jogköre a könyvvizsgálat kezdeményezése, illetve a társaság követeléseinek érvényesítésével kapcsolatos indítványok tekintetében. Ezen indítványokat a közgyűlés napirendjére kell tűzni, amennyiben pedig az igazgatóság e kötelezettségének nem tesz eleget a könyvvizsgálatot feltételek fennállása esetén a cégbíróság elrendeli, illetve a tagok a társaság nevében a követelést keresettel érvényesíthetik. A Gt. egyáltalán nem tesz arról említést, hogy a közgyűlés összehívásának illetőleg a könyvvizsgálat elrendelésének igazgatóság általi megtagadása ill. elmulasztása esetén milyen szankció alkalmazható. Nézetem szerint önmagában a cégbíróság általi intézkedések nem jelentik azt, hogy az igazgatói mulasztásnak ne lehetnének kárt okozó következményei is. Ez esetben az igazgatóság tagjai álláspontom szerint felelőssé tehetők a bekövetkezett károkért.

Ugyancsak ezen felelősségi helyzetek támadhatnak fel a rendes és rendkívüli közgyűlés összehívására vonatkozó általános törvényi és alapszabálybeli rendelkezések megsértésével összefüggésben is.

⁴⁷⁰ Vö. BH 2003.252.számú határozatával

A törvény rögzíti, hogy a részvénytársaság ügyvezetését az igazgatóság látja el. Ez alól kivételt képez, ha a zártkörűen működő részvénytársaság alapító okirata az igazgatóság helyett az ügyvezetés ellátására vezérigazgatót jelöl ki. Az igazgatóság elnökének, illetőleg tagjának tisztsége erre irányuló munkaviszony keretében nem látható el.

Az első igazgatóság tagjait az alapító okiratban, illetve alapszabályban kell kijelölni, mely határozott időre legfeljebb 5 évre szólhat. Ez alól kivételt képez az az eset, amikor a nyilvános alapítású részvénytársaság alapítói az alapítási tervzetben fenntartott jogosultság alapján jelölik ki az igazgatóság tagjait, mely kijelölés ez esetben az első három évre vonatkozik. Ezt követően a társaság működése során az igazgatóság tagjait a közgyűlés választja, illetve a felügyelő bizottság, ha a társaság alapító okirata, illetve alapszabálya e jogkört a felügyelő bizottságra átruházza.

Az igazgatósági (vezérigazgatói) tisztség a megbíztatás elfogadásával jön létre. A Gt. 30. § (3) bekezdésében és 240. § (2) bekezdésében írtak összevetéséből az következik, hogy az igazgatóság tagjai, illetve az igazgatóság helyett működő vezérigazgató e tisztségét *megbízási jogviszony* alapján láthatja csak el, melyre a Ptk. megbízási szerződésre vonatkozó szabályait kell alkalmazni.

Az igazgatóság jogait és feladatait testületként gyakorolja. Az igazgatóság tagjainak egymás közötti feladat- és hatáskör megosztásáról az igazgatóság által elfogadott ügyrendben kell rendelkezni.⁴⁷¹

Az igazgatóság mint ügyvezető testület feladata a jogszabályok, az alapító okirat, alapszabály, és a közgyűlés határozatainak keretei között a részvénytársaság működtetése, döntés azokban a kérdésekben, amelyek nem tartoznak a közgyűlés vagy más szerv hatáskörébe. Ezen belül az igazgatóság feladata sokrétű. Felöleli a közgyűlés előkészítésével kapcsolatos feladatokon át a munkaszervezet irányítását, a társaság képviselőtét. A Gt.-nek a tisztségviselőkre vonatkozó rendelkezéseiből egyértelműen következik, hogy választásuk mindig személyre szóló, hiszen az egyes tisztségviselőkkal szemben állnak fenn a kizáró okok, és személyhez kötöttek a jogok és kötelezettségek. Eljárásukért a gazdasági társaságnak okozott kárért a polgári jog általános szabályai szerint felelnek. A társaság az ügyvezetésre és ellenőrzésre nem testületet választ, hanem a testület egyes tagjait választja meg. Nem szükséges, hogy e személy a társaság részvényese legyen.

⁴⁷¹ Lásd Gt.241.§.(1).bek.

Az igazgatóság testületi jellegét és felelősségét a Legfelsőbb Bíróság több eseti döntésében is érintette.⁴⁷²

E döntések alapján megállapítható, hogy az igazgatóságot részvénytársaság olyan ügyvezető szervének kell tekinteni amely képviseli is a részvénytársaságot harmadik személyek irányában, bíróságok és hatóságok előtt. A cégbírósághoz intézendő bejelentési kötelezettség az igazgatóságot mint testületet terheli, e kötelezettség teljesítéséért az igazgatóság tagjai egyetemlegesen felelnek. Az igazgatóság tagjai közötti munkamegosztás harmadik személyekkel, így bíróságokkal szemben is hatálytalan. Nincs jelentősége annak, hogy az igazgatóság tagjai valamely feladat ellátásával valamelyik igazgatósági tagot vagy más képviselőt bíznak meg, ezen személyek kötelezettségének teljesítéséért a többi igazgatósági tag, illetve az igazgatóság tagjai ugyanúgy felelnek, mintha a kötelezettség teljesítésére vonatkozó munkamegosztás vagy megbízás létre sem jött volna. Ennek alapján az egyik döntés szerint megalapozott volt az elsőfokú bíróság pénzbírságot kiszabó végzése a társaság képviselőivel, az igazgatóság tagjaival szemben a változás-bejelentési kötelezettség elmulasztása miatt, akik egyébként az egymás közti jogviszonyukra, illetve a munkamegosztásra figyelemmel a pénzbírságot egymás közt megoszthatják, illetve maguk közt más személyre átháríthatják.

Az igazgatóság működésével kapcsolatosan a Legfelsőbb Bíróság egyik iránymutató határozatában⁴⁷³ következőket mondta ki :

"A Gt. nem tiltja, hogy az igazgatóság (illetve a felügyelő bizottság) a feladatainak gyakorlása során - amennyiben azt szükségesnek látja - közreműködő segítséget vegyen igénybe, különösen indokolt ez abban az esetben, ha az igazgatósági (illetve felügyelő bizottsági) határozat tartalma speciális szakismeretet igénylő előzetes eljárás eredményének függvénye."

Bár az igazgatóság testületi szerv, az igazgatósági tagság személyesen gyakorolható. Nem képviselheti magát az igazgatóság tagja az igazgatóság ülésén meghatalmazottal.⁴⁷⁴

⁴⁷² Lásd Cgf. VII. 32.562/1992./3, Cgf. II. 30.938/1993/2. Cgf. VII. 31.465/1992/2. számú döntéseket

⁴⁷³ Lásd a LEB Cgf. VII. 31.114/1992/3. sz. határozatát

⁴⁷⁴ Lásd LEB Cg. törv. II. 31.809/1991/6-I. sz. döntését.

Az igazgatóság működését a törvény és az alapító okirat, alapszabály keretei között az igazgatóság ügyrendje állapítja meg, melyet az igazgatóság fogad el.

Az igazgatósági tisztség megszűnésének egyik lehetséges fő esete a lemondás. A lemondással, mint egyoldalú nyilatkozattal megszűnik a tagság. Nem köthető annak érvényessége közgyűlési hozzájáruláshoz, "tudomásulvételhez".⁴⁷⁵ A lemondás azonban abban az esetben, ha azzal az igazgatóság létszáma az alapító okiratban, illetve alapszabályban meghatározott alsó létszám alá csökkenne, akkor válik hatályossá, ha a közgyűlés új igazgatósági tagot választott. Amennyiben az új igazgatósági tag megválasztására a lemondást követő 60 napon belül nem kerül sor a lemondás a bejelentést követő 60. napon hatályossá válik. Felelősségi jogi szempontból fontos arra utalni, hogy amíg az igazgatósági tag lemondásának a fentiekben említett okok miatt nem áll be a hatálya addig a felelősségi jogi helyzetében sem áll be változás. Mindaddig tehát szerintünk ahhoz is joga van a „lemondott” igazgatósági tagnak, hogy az ügyekről tájékoztassák és meghívják az igazgatóság üléseire is.

A részvénytársaság számviteli törvény szerinti beszámolójának és az adózott eredmény felhasználására vonatkozó javaslatnak az előterjesztése az igazgatóság feladata.

Az igazgatóság az ügyvezetésről, a társaság vagyoni helyzetéről és üzletpolitikájáról az alapító okiratban (alapszabályban) meghatározott gyakorisággal, de legalább évente egyszer a közgyűlés, három havonta a felügyelő bizottság részére *jelentést kell, hogy készítsen*.⁴⁷⁶ E jelentéstételi kötelezettség elmulasztásához fűződő esetleges kártérítési felelősség akkor aktíválódhat, ha a társaság vagyoni helyzetének romlása azzal is okozati összefüggésbe hozható, hogy az igazgatóság e törvényi kötelezettségét nem teljesíti. Nézetünk szerint a kármegelőzési kötelezettségbe illeszthető vétkes magatartásról lehet e körben szó.

Az igazgatóság gondoskodik a részvénytársaság üzleti könyveinek szabályszerű vezetéséről. Az üzleti könyvek szabályszerű vezetése képet ad a társaság vagyoni helyzetéről ezért az erre vonatkozó igazgatósági kötelezettségek megszegései több okból is lehetnek felelősségfakasztóak. Az igazgatóság tagjai csupán akkor mentesülhetnek e

⁴⁷⁵ Lásd LEB Cg. törv. II. 31.809/1991/6-I. sz. döntését

⁴⁷⁶ Lásd Gt.242.§.(1-3).bekezdését.

felelősség alól, ha a társaság legfőbb szervének összehívásáról gondoskodnak, mert lehetséges, hogy a társaság további létéről van szó.

Mindezen körülményekre figyelemmel tartalmazza a Gt., hogy az igazgatóság köteles nyolc napon belül a felügyelő bizottság egyidejű értesítése mellett a szükséges intézkedések megtétele céljából a közgyűlést összehívni, ha tudomására jut, hogy a társaság saját tőkéje veszteség következtében az alaptőke 1/3-ával lecsökkent, vagy ha a társaság saját tőkéje 20 millió forint alá csökkent, továbbá akkor is, ha a társaság a fizetéseit megszüntette, és vagyona a tartozásokat nem fedezi.⁴⁷⁷

Az első esetben tehát amikor a társaság saját tőkéje az alaptőke 2/3-ára csökkent, azonban ez az összeg magasabb 20 millió forintnál, a társaság köteles alaptőkéjét leszállítani. Az alaptőke leszállítás ezen esetben a Gt. 262. §-ában írt hitelezői felhívást nem kell közzétenni.

A második esetben, amikor tehát a társaság saját tőkéje már 20 millió forint alá csökkent, az alaptőke leszállítására a 258. § (1) bekezdésében foglalt korlátozás miatt nem kerülhet sor. Ekkor a 258. § (3) bekezdésének alkalmazásával a társaság köteles az átalakulásáról, vagy a jogutód nélküli megszűnéséről határozni.

Az utolsó esetben pedig a csődtörvényben foglalt szabályok szerint kell a társaságnak eljárnia.

A zártkörűen működő részvénytársaság alapító okirata úgy is rendelkezhet, hogy igazgatóság választására nem kerül sor, és az igazgatóság e törvényben meghatározott jogait a vezérigazgató gyakorolja. Ebben az esetben a vezető tisztségviselőkre vonatkozó szabályokat a vezérigazgatóra kell alkalmazni.

Az igazgatóság jogosult, illetve köteles a részvénytársaság alapító okiratának (alapszabályának) a módosítására.

Nyomdai úton előállított részvények esetén, az alaptőke-emelés bejegyzését követő hatvan napon belül az igazgatóságnak - zártkörűen működő részvénytársaság esetében a részvényesek írásban történő értesítésével, nyilvánosan működő részvénytársaság esetében a hirdetményi lapban közzétett felhívással - tájékoztatni kell a részvényeseket a

⁴⁷⁷ Lásd Gt.243.§.(1).bekezdését.

felülbélyegzendő, illetve kicserélendő részvények átvételének és az új részvények vagy felülbélyegzett részvények átadásának helyéről, kezdő és záró időpontjáról.

Ha a részvényes a felülbélyegzendő, illetve kicserélendő részvényeket a közgyűlési határozatban megjelölt időtartamon belül az igazgatóságnak nem adja át, az igazgatóság a részvényeket érvénytelenné nyilvánítja és az ezt megállapító határozatát a Céglőnyben és a részvénytársaság hirdetményi lapjában közzéteszi.

Az alaptőke leszállítását elhatározó közgyűlési határozat cégbírósághoz történt benyújtását követően a közgyűlési határozatot az igazgatóságnak kétszer egymás után, legalább harminc napos időközzel a Céglőnyben közzé kell tennie. A hirdetményben egyúttal fel kell hívni a társaság hitelezőit, hogy az alaptőke leszállításához hozzá nem járuló hitelezők a követeléseiket a hirdetmény utolsó közzétételétől számított harminc napon belül jelentsék be. Az ismert hitelezőket külön is fel kell hívni követeléseik bejelentésére.

Az alaptőke leszállításának bejegyzésére csak akkor kerülhet sor, ha fenti törvényi rendelkezésekben foglaltak betartását a részvénytársaság a Céglőny lappéldányaival és az igazgatóság nyilatkozatával igazolja. Az alaptőke leszállításának megghiúsulását a cégbíróságnak be kell jelenteni.⁴⁷⁸

Nyomdai úton előállított részvények esetén az alaptőke-leszállítás cégbírósági bejegyzését követő harminc napon belül az igazgatóság - zártkörűen működő részvénytársaság esetében a részvényesek írásban történő felszólításával, nyilvánosan működő részvénytársaság esetében a hirdetményi lapban közzétett felhívással - felszólítja a részvényeseket részvényeiknek a hirdetményben megjelölt határidőn belüli benyújtására. A felszólítás ellenére be nem nyújtott részvényeket a részvénytársaság érvénytelennek nyilvánítja és ezt a Céglőnyben közzéteszi.⁴⁷⁹

Ugyanazon személy nem lehet egyidejűleg az egyszemélyes részvénytársaság és - ha a részvényes gazdálkodó szervezet - a részvényes vezető tisztségviselője, illetve felügyelő bizottságának tagja.

⁴⁷⁸ Lásd a Gt. 262.§.(1-3).bekezdéseit.

⁴⁷⁹ Lásd a Gt.263.§.(1).bekezdését.

5. 2. 2. 4. Az egyesülés ügyvezetőjének kötelezettségeiről és felelősségéről

Az egyesülés ügyvezetését és képviselét az igazgató - a társasági szerződés, továbbá az igazgatótanács határozatainak keretei között - látja el. Az igazgatótanács az egyesülés vezető állású dolgozóival kapcsolatos egyes munkáltatói jogok gyakorlását saját egyetértéséhez kötheti.

Az egyesülés egyszemélyi felelős vezetője, s egyben törvényes képviselője az igazgató. Igazgató csak természetes személy lehet. Az első igazgatót a társasági szerződés jelöli ki, azt követően az igazgató megválasztása, visszahívása az igazgatótanács hatáskörébe tartozik. Az igazgató megválasztásához ha a társasági szerződés szigorúbb előírást nem tartalmaz egyszerű szótöbbség szükséges.

Az igazgatóra - mint vezető tisztségviselőre alkalmazandóak a törvénynek a vezető tisztségviselőkre vonatkozó általános részbeli előírásai.

Az igazgató határozott időre, de maximum öt évre választható meg. Megbízása meghosszabbítható. Az igazgató felett a munkáltatói jogokat az igazgatótanács gyakorolja. Az igazgató képviseli kifelé - harmadik személyek irányában - bíróságok, hatóságok előtt a társaságot. Az igazgató tevékenységét az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gondossággal, az egyesülés érdekeit szem előtt tartva köteles ellátni. A társasággal szemben a polgári jog szabályai szerinti kártérítési felelősség terheli függetlenül attól, hogy tevékenységét milyen jogviszony megbízás vagy munkaviszony keretében látja el. Összhangban e súlyos felelősséggel az igazgatót az igazgatótanács - mint a munkáltatói jog gyakorlója - e tisztségében nem utasíthatja.⁴⁸⁰ Az egyesülés dolgozói felett a munkáltatói jogkört az igazgató gyakorolja. Az igazgató képviseleti jogkörét meghatározott ügykörben a társaság dolgozóira átruházza. A felhatalmazásnak tehát tartalmaznia kell az ügycsoportot, esetleg egyéb korlátozást (összegszerűség), amelynek keretei között a dolgozót a képviseleti (cégbejegyzési) jogosultság megilleti. Az igazgató a munkáltatói jogosítványokat csak korlátozottan gyakorolhatja egy személyben, ha az igazgatótanács az egyes vezető állású dolgozókkal kapcsolatos munkáltatói részjogosítványok gyakorlását a saját egyetértéséhez köti. Az igazgató ilyen esetekben köteles intézkedése előtt az igazgatótanács egyetértését beszerezni. A törvény csupán deklarálja, hogy az igazgató a társasági szerződés és igazgatótanács határozatainak keretei között egyéni felelősséggel vezeti az egyesülést. Sem a Gt. 11. §-a, sem a 273. § nem teszi a társasági szerződés kógens tartalmává az igazgató feladat- és hatáskörének, jogállásának

⁴⁸⁰ Vö.Gt.226.§.(1).bekezdésével

részletes szabályozását, ezért mint ahogyan a Legfelsőbb Bíróság az egyik határozatában rámutatott, önmagában az a körülmény, hogy a társasági szerződés nem tartalmazza kifejezetten az igazgató egyszemélyi felelős vezetői minőségét, nem teszi a szerződést semmissé.⁴⁸¹ A határozat indokolása a következőket mondja ki:

"Az igazgató egyszemélyi felelősséggel vezeti az egyesülést. Nem törvénysértő azonban a társasági szerződés akkor, ha az igazgatónak egyszemélyi felelősségét nem teszi a társasági szerződés tartalmává úgy, hogy a törvényi rendelkezést szó szerint átveszi. A társasági szerződés ugyanis leszögezi, hogy az igazgató a cég törvényes képviselője, ebben a körben képviseli a társaságot bíróságok és más hatóságok előtt és a szerződés pontosan meghatározza a cégbejegyzési jogosultságot is. A szerződéses szabályozás nem hagy kétséget a felől, hogy az igazgató vezeti az egyesülést, még akkor sem, ha az egyszemélyi felelősségre való kifejezett megfogalmazás a társasági szerződésből hiányzik."

Bár a lemondás egyoldalú joggyakorlat, annak érvényességéhez tehát semmiféle további jogcselekményre nincs szükség (pl. igazgatótanácsi hozzájárulásra) a lemondást azonban nem lehet visszaélészerűen gyakorolni, figyelemmel kell lenni a társaság működőképességére is. Egyesülés esetén is ezért a Gt. 38. § (2) bekezdésének alkalmazása ugyanazt jelenti mint a részvénytársaság igazgatósági tagja esetében azaz, az igazgató mint egyszemélyi vezető lemondása az új igazgató megválasztásának időpontjával, de legkésőbb a lemondás közlésétől számított 60. napon válik hatályossá.

5. 2. 2. 5. Az európai részvénytársaság igazgatósági tagjainak kötelezettségeiről és felelősségéről

Az európai társasági jogokban –kivált a részvénytársaságok irányításában- a monista és a dualista rendszerek honosodtak meg tradicionálisan egymás mellett. Miként ezt a korábbiakban vázoltuk az egységes(egyszintű, *single board*) irányítás az igazgatóság (igazgató tanács, vezérigazgató) szupremáciáján (angol megoldás), míg a dualista szisztémában(*dual board* - német, francia megoldás) a felügyelő bizottság és az igazgatóság hatáskörmegosztásán nyugszik. Az európai részvénytársaság(SE) státútumáról szóló 2001 október 8.-án hatályba lépett Európa Tanács 2157/2001. számú Rendelete jelöli ki mindenek előtt azt az elvi keretet amelynek érvényesülnie kell a részvénytársaságok irányításában. Ennek megfelelően a státútum preambuluma 14.

⁴⁸¹ Lásd a Cg. törv. II. 30.299/1992/4. számú döntést (BH1993./629.számú jogeset)

pontjában olvasható az alábbi követelmény : „ *Az SE-t eredményesen kell igazgatni és megfelelően kell felügyelni. Szem előtt kell tartani, hogy a Közösségben jelenleg két különböző rendszer él a nyilvánosan működő részvénytársaságok irányítására vonatkozóan. Az SE választhat e két rendszer közül ,azonban egyértelműen meg kell határozni az irányításért és a felügyeletért felelős személyek elkülönült felelősségi körét*”. Az európai részvénytársaságról szóló 2004. évi LCV. tv. törvény - az Európa Tanács 2157/2001 EK. rendeletével összhangban a következőket tartalmazza az irányítással összefüggésben.

Az egységes irányítási rendszerben működő európai részvénytársaság ügyvezetését az igazgatótanács látja el. Az igazgatótanács legalább öt és - ha e törvény a munkavállalói részvétel érvényesítése érdekében eltérően nem rendelkezik - legfeljebb tizenegy természetes személy tagból áll. Az igazgatótanács tagjainak többsége független személy, de az európai részvénytársaság alapszabálya ennél magasabb arányt is megállapíthat. Függetlennek minősül az igazgatótanács tagja, ha az európai részvénytársasággal az igazgatótanácsi tagságán kívül más jogviszonyban nem áll.

Nem minősül függetlennek az igazgatótanács tagja különösen akkor, ha

- a) az európai részvénytársaság munkavállalója vagy volt munkavállalója e jogviszonyának megszűnésétől számított öt évig,
- b) az európai részvénytársaság vagy vezető tisztségviselői számára és javára ellenérték fejében szakértői vagy más megbízási jogviszonyban tevékenységet folytat,
- c) a társaság olyan részvényese, aki közvetve vagy közvetlenül a leadható szavazatok legalább harminc százalékát birtokolja, vagy ilyen személynek közeli hozzátartozója (Ptk.685. § b) pont),
- d) az európai részvénytársaság eredményes működése esetén igazgatótanácsi tagsága alapján vagyoni juttatásokra jogosult (pl. jegyzési jogot biztosító kötvény, sikerdíj),
- e) az európai részvénytársaság igazgatótanácsának nem független tagjával egy másik gazdasági társaságban olyan jogviszonyban áll, amely alapján a nem független tagnak irányítási, ellenőrzési joga van.

Ha az európai részvénytársaság alapszabálya vezérigazgatói tisztség létrehozataláról dönt, annak betöltésére kizárólag a társaság valamely munkavállalója jogosult.

Ha a társaság tevékenységének jellege vagy más ésszerű ok indokolja, az európai részvénytársaság az alapszabályban bizottságokat (jelölési, javadalmazási bizottság stb.) hozhat létre. Az *audit bizottság* létrehozása kötelező.

Az egységes irányítási rendszerű európai részvénytársaság belső számviteli rendjének ellenőrzéséért a legalább háromtagú audit bizottság felel, amelynek tagjait az igazgatótanács a független tagjai közül választja.

Az audit bizottság hatáskörébe tartozik:

- a) a számviteli törvény szerinti éves beszámoló véleményezése,
- b) javaslattétel a könyvvizsgáló személyére, díjazására,
- c) a könyvvizsgálóval megkötendő szerződés előkészítése, valamint az alapszabály felhatalmazása alapján a társaság képviseletében a szerződés aláírása,
- d) a pénzügyi beszámolási rendszer működésének értékelése és javaslattétel a szükséges intézkedések megtételére,
- e) az igazgatótanács munkájának segítése a pénzügyi beszámolási rendszer megfelelő ellenőrzése érdekében.

Az európai részvénytársaság alapszabálya további feladatokat utalhat az audit bizottság hatáskörébe.

A nem egységes irányítási rendszerű részvénytársaságok ügyvezetéséről

A nem egységes irányítási rendszerű európai részvénytársaság ügyvezetését *igazgatóság* látja el, amely legalább három és legfeljebb tizenegy természetes személy tagból áll.

Az európai részvénytársaságban működő felügyelő bizottság legalább három és - ha e törvény a munkavállalói részvétel érvényesítése érdekében eltérően nem rendelkezik - legfeljebb tizenöt tagból áll.

A részvénytársaság alapszabálya úgy rendelkezhet, hogy az igazgatóság tagjait nem a felügyelő bizottság, hanem a közgyűlés választja meg és hívja vissza.

Ha a felügyelő bizottság a tagját kijelöli arra, hogy az igazgatóságból kivált valamely igazgató helyett tagként eljárjon, a kijelölt felügyelő bizottsági tag ezt a tisztséget az új igazgatósági tag megválasztásáig, de legfeljebb hatvan napig töltheti be. Az európai részvénytársaság alapszabálya ettől eltérő időtartamot is meghatározhat.

A törvény által nem szabályozott kérdésekben, az európai részvénytársaság, annak leányvállalata vagy telephelye belföldön foglalkoztatott munkavállalóinak tájékoztatási és

konzultációs jogaira a Munka Törvénykönyve, az európai részvénytársaság leányvállalata belföldön foglalkoztatott munkavállalóinak a leányvállalat ellenőrzésében való részvételére pedig a Gt. rendelkezéseit kell alkalmazni.

A tárgyalások és eljárások során a különleges tárgyaló testület, a képviseleti testület, a munkavállalói képviselők, az európai részvénytársaság igazgatósága, igazgatótanácsa (vagy az általuk felhatalmazott más szerv), továbbá a felügyelő bizottság, és a résztvevő társaságok ügyvezető szervei a jóhiszeműség és tisztesség követelményeinek megfelelően, kölcsönösen együttműködve kötelesek eljárni.

Tájékoztatás: a képviseleti testület, illetve a munkavállalói képviselők tájékoztatása az európai részvénytársaság igazgatósága, igazgatótanácsa (vagy az általa felhatalmazott más szerv) által olyan kérdésekben, amelyek

ea) az európai részvénytársaságot,

eb) az európai részvénytársaság egy másik tagállamban lévő leányvállalatát vagy telephelyét érintik, vagy

ec) meghaladják az egyes tagállamokban működő döntéshozó szervek hatáskörét;

f) konzultáció: a képviseleti testület, illetve a munkavállalói képviselők és az európai részvénytársaság igazgatósága, igazgatótanácsa (vagy az általa felhatalmazott más szerv) közötti párbeszéd és véleménycsere kialakítása;

Az európai részvénytársaság igazgatóságát (igazgatótanácsát), illetve részvénytársaság alapításában résztvevő társaság ügyvezető szervét az e törvényben foglalt *tájékoztatási kötelezettség* csak abban az esetben terheli, ha tájékoztatás nyújtása nem veszélyezteti az európai részvénytársaság vagy a résztvevő társaság, illetve azok leányvállalatának vagy telephelyének üzleti titkaihoz fűződő jogos érdekeit.

Ha az európai részvénytársaság igazgatósága (igazgatótanácsa) vagy a résztvevő társaság ügyvezető szerve nem adta meg a tájékoztatást, a különleges tárgyaló testület, a képviseleti testület vagy a munkavállalói képviselők kérelmére a cégbíróság kötelezheti a társaságot a felvilágosítás megadására.

A különleges tárgyaló testület és a képviseleti testület belföldön foglalkoztatott tagjának és póttagjának, a tájékoztatási és konzultációs eljárásban résztvevő munkavállalói képviselőnek, továbbá az európai részvénytársaság igazgatótanácsában vagy felügyelő bizottságában lévő

munkavállalói küldöttek munkajogi védelmére a Munka Törvénykönyve üzemi tanács tagjára vonatkozó rendelkezéseit kell megfelelően alkalmazni.

A munkavállalók tájékoztatása és a konzultáció szabályai

Az európai részvénytársaság igazgatósága (igazgatótanácsa) a képviseleti testület megalakulását, és a Tv. 36. § szerinti tájékoztatást követően haladéktalanul első tárgyalásra hívja meg a képviseleti testület tagjait. A képviseleti testület jogosult évente egy alkalommal az igazgatósággal (igazgatótanáccsal) ülést tartani annak érdekében, hogy tájékoztatást kapjon és konzultáljon az igazgatóság (igazgatótanács) által összeállított jelentés alapján az európai részvénytársaság gazdasági helyzetéről és annak várható alakulásáról. Az ülés időpontjában és helyszínében az igazgatóság (igazgatótanács) és a képviseleti testület előzetesen megállapodik, és arról az igazgatóság (igazgatótanács) tájékoztatja a leányvállalatok, telephelyek ügyvezető szerveit.

Az igazgatóság (igazgatótanács) és a képviseleti testület megállapodása alapján egy éven belül több ülés is tartható.

Az európai részvénytársaság igazgatósága (igazgatótanácsa) az ülést megelőző legalább 15 nappal a képviseleti testület rendelkezésére bocsátja az igazgatóság (igazgatótanács), illetve a felügyelő bizottság üléseinek napirendjét, valamint a közgyűlés elé terjesztett valamennyi dokumentum másolatát.

Az európai részvénytársaság gazdasági helyzetéről és annak várható alakulásáról történő tájékoztatás és konzultáció keretében, a jelentés kiterjed különösen

- a) az európai részvénytársaság szerkezetére, valamint gazdasági és pénzügyi helyzetére;
- b) az üzleti tevékenység, a termelés (szolgáltatás), valamint az értékesítés várható fejlődésére;
- c) a foglalkoztatási helyzetre és annak várható alakulására;
- d) a befektetésekre és befektetési programokra;
- e) a szervezetet érintő lényeges változásokra;
- f) az egyesülésre;
- g) az új munkamódszerek és termelési eljárások bevezetésére;
- h) a vállalkozások, telephelyek vagy a működés szempontjából lényeges üzem-, illetve üzletrészek, továbbá a termelés áthelyezésére;
- i) a vállalkozások, telephelyek vagy a működés szempontjából lényeges üzem-, illetve üzletrészek tevékenységének csökkentésére vagy megszüntetésére;
- j) a csoportos létszámcsökkentésre;

k) az európai részvénytársaság szociális felelősségével kapcsolatos döntésekre.

Ha az európai részvénytársaság igazgatósága (igazgatótanácsa) a h)-j) pontokban meghatározott, a munkavállalók érdekeit jelentős mértékben érintő intézkedés végrehajtását tervezi, köteles a döntést megelőzően legalább 15 nappal a képviseleti testületet tájékoztatni.

Tekintet nélkül arra, hogy az európai részvénytársaság igazgatósága (igazgatótanácsa) ezen kötelezettségének eleget tett-e, a képviseleti testület, illetve - sürgős esetben - az ügyvezető bizottság jogosult az igazgatósággal (igazgatótanáccsal), illetve az európai részvénytársaság megfelelő szintű vezetésével tárgyalást kezdeményezni annak érdekében, hogy tájékoztatást kapjon és konzultáljon a munkavállalók lényeges érdekeit érintő rendkívüli körülményekről. Ha a tárgyaláson a képviseleti testület nevében az ügyvezető bizottság vesz részt, az ülésre meg kell hívni a képviseleti testület azon tagjait, akiket az intézkedéssel közvetlenül érintett munkavállalók választottak meg.

Ha az európai részvénytársaság igazgatósága (igazgatótanácsa) olyan döntést hoz, amely nincs összhangban a képviseleti testület véleményével, a testület - a megállapodás elérése érdekében haladéktalanul kezdeményezheti újabb tárgyalás tartását. Az újabb tárgyalás megtartásáig a döntés nem hajtható végre. Ha a tárgyaláson megállapodás jön létre, azt írásba kell foglalni. Ha a felek az újabb tárgyalás eredményeként sem jutnak megállapodásra, az igazgatóság (igazgatótanács) a működésére egyébként irányadó szabályok szerint jár el.

Ha az európai részvénytársaság igazgatósága (igazgatótanácsa) a törvényben rögzített eljárás rendjét megsérti, a képviseleti testület a részvénytársaság székhelye szerinti munkaügyi bírósághoz fordulhat. Mind az első fokon, mind a másodfokon eljáró bíróság a kérelemről nem peres eljárásban, tizenöt napon belül határoz. Ha a bíróság megállapítja az eljárás rendjének megsértését, elrendeli az eljárási cselekmény végrehajtását vagy megismétlését.

5. 2. 3. A vezető tisztségviselők felelősségének kérdése a konszernjogban

A konszernnek (vállalatcsoportok)un. belső szervezeti jogába illeszkedően jelentkeznek a vezető tisztségviselők felelősségét érintő kérdések.⁴⁸² A konszerneken belüli szervezeti jogi rendelkezések rendezik a konszernközpont és konszernvállalatok igazgatóságának(az igazgatóság tagjainak) a felelősségét. Ez a felelősség elsődlegesen a (tagok) részvényesek irányában érvényesül mindkét relációt tekintve, de miután a belső szervezeti jogi viszonyok

⁴⁸²Vö. Sásközy Tamás, A magyar társasági jog Európában,(A társasági és a konszernjog elméleti alapjai) i.m. 311.old.

szorosan kapcsolódnak a külső –döntően a hitelezők irányába ható – konszernjogi viszonyokkal, így nem zárható ki a társaság hitelezőivel szembeni közvetlen felelősség megállapítása sem olyan esetekben miként ezt a vezető tisztségviselők felelősségének többirányúvá válásánál láthattuk. A részvényesek irányába fennálló felelősség tartalmát és a kimentési lehetőségeket befolyásolja az *uralmi szerződésnek* a vezető tisztségviselők utasíthatóságára, hatáskörük elvonására vonatkozó rendelkezései.⁴⁸³

A konszernjogi felelősségi kérdések jogi rendezésére nézetünk szerint meghatározó hatással lesz a jövőben az EU- Konzernjogában egyre nagyobb teret nyerő ún. *Rozenblum-formulának* amely azt tartalmazza, hogy mikor jogosult az ellenőrzött társaság külön utasítás nélkül is a vállalatcsoportosulás egységes érdekeit követni, valamint a *wrongfull tradingnek* amely előírja, hogy mit köteles tenni a vezetés csődhelyzetben a részvényesi veszteségek csökkentése vagy megszüntetése érdekében.

5. 2. 4. Vezetői felelősség- csődjogi aspektusból⁴⁸⁴

A csődjogban egyre erőteljesebb igényként jelentkezik nemzetközi összehasonlítások alapján is, hogy a vezető tisztségviselők felelősségét szigorítani szükséges azért, ha tevékenységük folytán a társaság csődhelyzetbe került, illetőleg nem tettek meg mindent ami tőlük elvárható volt a csőd elkerülése érdekében. E a célnak az elősegítésére az ún. „*wrongful trading*” és az „*árnyékdirektor*” intézményeit javasolják azért, mert az angolszász jogrendszerekben jól beváltak. A *wrongful trading* célja a hitelezők védelmének biztosítása azáltal, hogy a menedzsmentet ösztönözze a csődvédelem kérelmezésére illetőleg a társaság veszteséget okozó gazdaságpolitikájának beszüntetésére a fenyegető fizetéképtelenségi(csőd) helyzetben. Amennyiben ezen kötelezettségeit a vezető tisztségviselők elmulasztják akkor magánvagyonukkal is felelnek a hitelezőknek okozott károkért. Csődhelyzetben(fenyegető fizetéképtelenségi helyzetben) akkor van egy vállalat ha hátrасorolt kötelezettségekkel csökkentett tartozásállománya 10-20 %-os mértékben meghaladja a számviteli törvény szerinti eszközértékét. Legtöbb csődjogban ezen állapot észlelését követően haladéktalanul össze kell hívni a társaság legfőbb szervét a fizetőképesség helyreállítása érdekében, ha ez nem jár sikerrel, akkor kötelező a csődeljárás kezdeményezése.

⁴⁸³ Lásd: Sárközy Tamás: A magyar társasági jog Európában i.m. 312.old.

⁴⁸⁴ Jelen pontban ismertetettekhez támaszkodtunk arra a Kodifikációs Vitaanyagra amely a készülő hazai Fizetéképtelenségi törvény előkészítésére létrejött Kodifikációs Bizottság ún. Általános Munkacsoportja állított össze 2004 április 23.-án.

A vezető tisztségviselők felelősségi jogi helyzetére is kihatással lehet, hogy a csődeljárás adós által irányított-e avagy ún. rendes csődeljárásnak számít. Az előbbi esetben a hitelezők döntéséig az adós vezetése- vagyonfelügyelői ellenőrzés mellett- rendelkezhet a társaság vagyonával, míg rendes csődeljárás megindítását követően a csőd biztos kezeli a vagyont a hitelezők döntéséig.

Tendenciájában annyi bizonyosan látható az említett általánosan körvonalazott megoldások alapján, hogy a vezető tisztségviselők közvetlen felelősségét elérhető közelségbe hozhatják a társaság gazdasági helyzetének nem megfelelő ismerete, a fizetéseképtelenség elkerülése miatti csődnyitás kötelezettségének elmulasztása, a hitelezői érdekek érvényesítésének vezetői általi megghiúsítása. Mindenképpen szükséges ezért a megfelelő felelősségi esetek, tényállások kiépítése a csődjogban és azzal összhangban a társasági törvényben is.

5. 2. 5. A tisztségviselők felelősségének „egységesítése” egy Ptk.-ba történő nevesített felelősségi alakzat útján?

A Polgári Törvénykönyv Reformjának folyamatában felmerült a gazdasági társaságok, szövetkezetek, különféle társulások vezető tisztségviselőinek a társasággal (szövetkezettel, társulással)szemben fennálló speciális felelősségi szabályait-egységes elvek alapján - a Kódexbe integrálásának javaslata oly módon, hogy az elhelyezésre került volna a kontraktuális, kvázikontraktuális nevesített felelősségi alakzatok között. Ezt az elgondolást a magunk részéről elfogadhatónak tartottuk volna- azonban a Ptk 2003-ban közzétett Reformkonceptiója már nem tartalmazza. Úgy tűnik, hogy a Kodifikációs Főbizottság az alkalmazotti felelősség szabályainak szigorításával és kiegészítésével- az általános felelősségi szabályokon túlmenően- megfelelő megoldását látja a tisztségviselők felelősségére vonatkozó kérdések Ptk-beli rendezésének a következő módon: „ *Egyetemlegesen felel a jogi személlyel az alkalmazott, a tag, a vezető tisztségviselő akkor, ha a kárt bűncselekményt vagy szabálysértést megvalósító szándékos magatartással, az alkalmazotti, a tagsági vagy vezető tisztségviselői viszonyával visszaélve okozza.*”

Megítélésem szerint aligha elégséges megoldás ma már a pusztán a társaság és tisztségviselő relációra szűkített felelősségi tényállás alkotása. Ha tehát kellően átfogó speciális felelősségi alakzat kidolgozása a cél, akkor nézetem szerint a tagok és a hitelezők felé vezető „*felelősségi ösvényekre*” is tekintettel kell lennie a jogalkotónak. Különösen fontosnak tartanánk a

kodifikáció menetében annak a szempontnak a következetes végig vitelét, hogy a készülő Polgári Törvénykönyv felelősségi rendelkezéseit csak ott és annyiban kerüljenek kiszélesítésre ahol a Gt-vel való összhang megteremtése miatt feltétlenül indokolt. Abban az esetben (miként inkább ennek körvonalai látszanak) azonban ha a társasági joganyag nem kerül külön könyvben elhelyezésre a Ptk-ban⁴⁸⁵ akkor egy közös tényállásba sűritése a tisztségviselői felelősségnek álláspontom szerint inkább tartozik a társasági törvényre mint a Polgári Törvénykönyv deliktuális fejezetére.

Véleményem szerint – utalva a fentiekben vázolt nemzetközi tendenciákra is -a vezető tisztségviselőknek a társaság felé egyirányúsított felelőssége legyezőjének szélesebbre nyitását(áttörését) nemcsak a tisztségviselői viszonyral való visszaélés nyomán teremtett és a jogi személlyel való egyetemleges felelősségi jogkövetkezménnyel lehetséges levonni. Olyan tényállások esetén *mint a társaság vagyonának hitelezők rovására történő csalárd módon való szándékos csökkentése, a fizetéképtelenségi állapot huzamos fenntartása a csődbejelentés elmulasztása, valamint olyan in sich ügyletek kötése esetén amelyek célja a magánvagyon társaság vagyona rovására történő jogellenes növelése, károsult tagok vagy hitelezők számára a közvetlen perlés lehetőségét is biztosítani kell.* Ezzel összefüggésben nem hiszem tehát, hogy a Polgári Törvénykönyv Reformkonceptiója szerinti az alkalmazotti felelősségre vonatkozó szabályok szigorítása elégséges eszköz a vezető tisztségviselők kártérítési felelősségének jövőbeni kezelésére.

A vezető tisztségviselők felelősségének társaságok világában végigfutó „sugárútját” láthatóan számos szempont és lehetőség táblázza ki. Ebből fakadóan nehéz kialakítani a felelősségi kérdések koherens rendjét. Igen sok még az eltérés nemzetközi összehasonlításokban is. Az egyetlen igazi lehetőség a jövőben a jogközelítés valamint a jogharmonizáció továbbvitelében van. Ezt jól példázza, hogy az 1968 március 9.-én elfogadott 68/151/EGK irányelv az un. első társasági irányelv mely sok tekintetben el tudta érni a tisztségviselők által vállalt kötelezettségek érvényességére vonatkozó biztosítékoknak a tagok és harmadik személyek védelme miatti összehangolását ill. egy szintre hozatalát. Olyan törvénykönyv például mint az olasz Codice civile mintegy húsz cikkelyének módosítását lehetett elérni ezen irányelv

⁴⁸⁵ Gadó Gábor, Javaslatok az új társasági törvény koncepciójához című tanulmányában azt hangsúlyozta, hogy többségi szakmai álláspont ma már az, hogy a társasági joganyag nem kerül külön könyvben a Ptk.-ba elhelyezésre. Magyar Jog 2004/3. szám 132. old.

kapcsán.⁴⁸⁶ Ma már a jogkörét túllépő vezető tisztségviselő ügyletkötéseivel kapcsolatos kockázatviselés új szabályai a piac, a kereskedelmi forgalom, a szerződéskötések biztonságának szempontját hangsúlyozzák. A képviseleti jog esetleges korlátozására csak abban a kivételes esetben lehetséges hivatkozni harmadik személyekkel szemben: ha a társaság bizonyítani tudja, hogy a harmadik személy a társaság megkárosításának szándékával kötött ügyletet.

Az igazi jövőbeni megoldás tehát záloga a vezető tisztségviselőkre vonatkozó társasági jogi felelősségi szabályok további egységesítésében van azzal, hogy a nemzeti jogalkotásoknak és joggyakorlatnak ehhez befogadó közeget kell nyújtani.

5.2.6 A társaságok tisztségviselői felelősségének hazai joggyakorlatáról

A hazai bírói gyakorlatban – igaz egyes külföldi judikatúrákhoz mérten kisebb intenzitással – de kétségtelenül megjelentek a vezető tisztségviselők felelősségével kapcsolatos jogviták már az első társasági törvény hatályban léte időszakában is. E pereknek köszönhetően rögzült a joggyakorlatban mindenképp, hogy a vezető tisztségviselő kártérítési felelőssége a polgári jog általános szabályai szerint áll fenn, akkor is ha a társasággal munkaviszonyban áll. Csak akkor mentesülhet e felelősség alól, ha bizonyítani tudja, hogy úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Az általános elvárhatóság a gazdasági társaságokról szóló törvényben a vezető tisztségviselőkkel szemben támasztott fokozott gondosságot jelenti melyet a társaság érdekei elsődlegessége szem előtt tartásával kell tanúsítani – hangsúlyozta ki egy iránymutató döntés.⁴⁸⁷

A bizonyítási teher általános szabályainak megfelelően az ilyen perekben – a károsultnak kell bizonyítani a jogellenes magatartást és az azzal okozati összefüggésben keletkezett kárt, a vezető tisztségviselőnek pedig, hogy az elvárható fokozott gondosságot kifejtette. Miután a Ptk.-ban írt valamennyi kártérítési szabálynak érvényesülnie kell, így a bírói gyakorlat iránymutatása alapján példának okáért a kárelhárítási és kárenyhítési kötelezettséget is vizsgálni kell a károsult felperes oldalán.⁴⁸⁸

Feltétlen irányt szabónak kell tartanunk a jövőbeni gyakorlat alakulása szempontjából azokat a döntéseket amelyek az ügykörökben - vagy ebbe nem tartozó körben - eljáró vezető tisztségviselő kártérítési felelősségét értelmezik. Jól kitapintható az a helyeselhető tendencia,

⁴⁸⁶ Vö. Giannantonio Benacchio, Az Európai Közösség Magánjoga, Osiris Kiadó 2003 158-159. old.

⁴⁸⁷ Lásd a BH2001/594. számában ismertetett esetet.

⁴⁸⁸ Lásd ezt például a BH2003/124. számú jogesettel kapcsolatos indokolásban

hogy az önálló üzleti döntések az operatív irányításra jogosított vezető tisztségviselőhöz tartoznak, ezért nem lehet önmagában egy esetleg a társaságnak veszteséget okozó magatartást olyan jogellenes károkozásnak tekinteni amely a vezető tisztségviselő személyes felelősségét támasztaná fel.⁴⁸⁹

Sok elméleti tanulsággal is járóan, ennek inverzét mondta ki a bíróság azzal, hogy ha az ügyvezető bűncselekmény elkövetésével kárt okoz, nem hivatkozhat arra, hogy a harmadik személlyel szemben a társaság felel, mert az ügykörébe tartozó tevékenységet látott el. Az ügyvezetők a személyes felelősség alól csak akkor mentesülhetnek, ha a kárt kifejezetten az ügykörükbe eső tevékenységükkel kapcsolatban okozzák, illetőleg ha e tevékenységük gyakorlása során az ilyen tisztséget betöltő személytől általában elvárható gondossággal jártak el.⁴⁹⁰

Fontos utalni arra, hogy a korlátolt tagi felelősség áttörését megalapozó esetekben már azt is megokolhatónak tekintette a bíróság egy döntésében, hogy a társaság tagja helyett, illetőleg mellett az ügyvezetők tartozzanak közvetlen felelősséggel.⁴⁹¹

Nézetem szerint a jövőbeni joggyakorlat alakulására hatással lehetne az is, ha a ma még nem kártérítési szankcióval fenyegetett vezető tisztségviselői mulasztásokhoz a jogalkotó kilátásba helyezné a felelősségi szankció alkalmazását is. Megítélésem szerint ez bátorítóan hatna a sérelmet szenvedők igényei bíróság előtti érvényesítésére.

IV. rész: A felügyelő bizottság (tagjainak) és a könyvvizsgáló felelősségéről

1. A felügyelő bizottság társasági jogi helyzetének megítéléséről

A felügyelő bizottság és tagjai magánjogi felelősségének megértéséhez nélkülözhetetlen annak felvázolása, hogy a társaságban milyen szerepet tölt be illetve tölthet be a felügyelő bizottság az irányítás-ellenőrzés rendszerében.⁴⁹² A társaságok irányításában meghonosodott két alapvető korunkbeli felfogás alapján a felügyelő bizottság vagy része az irányításnak (kétszintű modell two- tier – inkább a német megoldás) vagy kizárólag kontroll funkciója van (egyszintű irányítási rendszer (one-tier- inkább az angolszász megoldás). E két „szélső”

⁴⁸⁹ Lásd erre ugyancsak a BH2003/124-es számú jogesetet

⁴⁹⁰ Lásd erre a BH2004/10/408.-as számú jogesetet.

⁴⁹¹ Lásd erre a BDT2003/7/97.számú jogesetet

⁴⁹² Lásd erre Sárközy Tamás: A magyar társasági jog Európában(A társasági és konszernjog alapjai) HVG-ORAC Kiadó Budapest 2001. című könyvében írt IV. fejezetet (133-183. oldal) melyben összefoglalásra kerülnek a társasági jogi alapintézmények sorában a társaság szerveire vonatkozó egyes jogrendszerbeli megoldások is.

pont között található a francia és holland variáns amely a társaság tagjainak(azaz a legfőbb szervnek) tágabb teret biztosít mint a német vagy az angolszász.

Az un. *kétszintű irányítási szisztéma* alapján a felügyelő bizottság(*Board of Supervisors*) az ügyvezető szervek(ügyvezető vagy igazgatóság- *Board of Directors*) fölé helyeződhet, sőt a társaság legfőbb szervének az ügyvezető szervek tagjaira vonatkozó hatáskörét is átveheti. Ebben az értelemben - ahogy azt *Sárközy Tamás* professzor elsősorban német és belga példákkal alátámasztja- a felügyelő bizottság az irányítási hatalommegosztás egyik eszközének tekinthető.⁴⁹³ Az angol-amerikai egyszintű un. *Board of Management-rendszerben* a fő szerep az igazgatóságé (igazgatóé) a tagok kevésbé kívánnak beleszólni az irányításba. Az ellenőrzést akként oldja meg az igazgatóság, hogy egyes tagjai kizárólag ilyen feladatokat látnak el.

A felügyelő bizottság felelősségi státusza is attól függ, hogy a társaság irányításában avagy a társaság ellenőrzésében vesz részt. Amennyiben ügyvezetési funkciókat tölt be- akár csupán átruházott hatáskörben is – felelősségi jogi szempontból azonos megítélés alá esik magatartása, mint a menedzsentté. Ha feladata és kötelezettségei az ügyvezetés kontrollállására korlátozódik akkor felelőssége is csupán ezen feladatok teljesítésével kapcsolatban vethető fel.

A felelősségi kérdések szempontjából napjainkban nem elhanyagolható, hogy a társaságok (elsősorban tőketársaságok) belső szervezeti és működési rendjét az Európai Unió 2003-as társaságokra irányadó Cselekvési Tervében foglaltaknak megfelelően un. *felelős vállalatirányítási kódexek (corporate governance)* kell, hogy tartalmazzák. Tehát egyáltalán nem közömbös az sem, hogy milyen tartalommal születnek meg ezek a kódexek az Európai Unió egyes tagállamaiban.⁴⁹⁴

Az irányítási rendszerek nemzetközi változási tendenciáját figyelemmel kísérve – különös súllyal esik latba a részvénytársaságok alapvető típusai szerinti differenciálás igénye. Fontos cél lett, hogy a nyilvánosan működő és a zárt részvénytársaságok irányítási megoldásai markáns eltéréseket mutassanak. Azaz nem szerencsés az azonos szabályozás fenntartása. A zárt részvénytársaságok szervezeti megoldásai az egyszerűsítés irányába haladnak azáltal,

⁴⁹³ Lásd: Sárközy Tamás: A magyar társasági jog Európában(A társasági és konszernjog alapjai) HVG-ORAC Kiadó 2001. 165. old.

⁴⁹⁴ Lásd erről ugyancsak Gadó Gábor: Javaslatok az új társasági törvény koncepciójához, Magyar Jog 2004/3.számában írt tanulmányát 132-155. old.

hogy az alapító okirat határozhat arról, hogy testületi irányítás legyen (igazgatóság és esetleg felügyelő bizottság) vagy vezérigazgatót bízzanak meg az ügyvezetéssel. *Gadó Gábor* javaslata szerint⁴⁹⁵ amennyiben a zártkörű részvénytársaságnál a felügyelő bizottság választására nem a kógens törvényi rendelkezés alapján, hanem csak az alapító okirat rendelkezése esetén kerülne sor az új társasági törvényben akkor a részvényesek választhatnának a következő belső irányítási megoldások között:

- a) igazgatóság és felügyelő bizottság egyaránt működik a vezetésben
- b) a társaság ügyvezetését egy vagy több vezető tisztségviselő látja el és munkájukat a felügyelő bizottság ellenőrzi,
- c) nincs felügyelő bizottság csak igazgató aki csak a részvényeseknek tartozik beszámolni

E diszpozitivitás irányába is mutató javaslat szakítana a nyilvánosan működő részvénytársaságok esetén jelenleg még élő azon kötelező szabállyal amely szerint minden részvénytársaságnál a felügyelő bizottság megválasztása kötelező. A felügyelő bizottság kötelezővé tételének három olyan indokát szokták kihangsúlyozni, amit egyébként feltétlenül biztosítani szükséges egy társaságon belül. Ezek a következők: *a) a dolgozói részvétel megteremtése azért, hogy a felügyelő bizottságon keresztül ellenőrizhető legyen a menedzsment, b) a közérdek védelmében a törvényesség biztosítása a társaság működése során c) a kisebbség érdekeinek védelme.* Az említettekkel kapcsolatban feltehető kérdés úgy fogalmazódik meg a mai társasági jogi elméletben, hogy az említett célok megvalósítása lehetséges-e felügyelő bizottság nélkül is vagy sem? A javaslatot igennel támogató elképzelések szerint az angolszász *board*-rendszerben már működő megoldás általánossá tételével, „európaizálásával” lehetne elérni ugyanazt az eredményt. Azaz cél az, hogy igazgatóság tagjainak többsége a társaságtól független személy legyen, akik által alakított speciális bizottságok döntenének a vezető alkalmazottakról és a könyvizsgálóról, valamint látnának el ellenőrzési feladatokat.⁴⁹⁶ E megoldásnak kétségtelenül vannak racionalizáló és költségkímélő céljai is, ugyanakkor még ellenállás tapasztalható egyes tagállamok így például Németország részéről.

A felügyelő bizottság jogi -és ezen belül felelősségi jogi- helyzetét is karakterizáló említett szempontokból kiindulva a továbbiakban röviden áttekintjük a hatályos magyar szabályozás alapján kínálkozó felelősségi kérdéseket.

⁴⁹⁵ Lásd *Gadó Gábor*: Javaslatok az új társasági törvény koncepciójához i.m. 134-135.old

⁴⁹⁶ Lásd ennek részletesebb összefoglalását: *Gadó Gábor*: Javaslatok az új társasági törvény koncepciójához i. m. 147. old.

2. A felügyelő bizottságra vonatkozó hatályos magyar jogi szabályozásból következő felelősségi kérdések

Hatályos társasági törvényünk alapján a felügyelő bizottság a gazdasági társaság működésének ellenőrzésére jogosult és köteles szerv. A Gt. 31.§.-a alapján létesítésére akkor kerülhet sor ha a a) *gazdasági társaság tagjainak száma*, b) *tevékenységének jelentősége vagy jellege indokolja*, illetve c) *az alapítók, tagok (részvényesek) ezt egyébként szükségesnek látják*. Legalább három legfeljebb tizenöt tagból álló testületként működő szerv.

Kötelező a felügyelő bizottság létrehozása:

- a) részvénytársaság esetében;
- b) korlátolt felelősségű társaság esetében, ha a társaság törzstőkéje ötvenmillió forintnál nagyobb összegű;
- c) bármely gazdasági társaság esetében, ha a társaság teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalóinak létszáma éves átlagban a kétszáz főt meghaladja.

Egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságnál felügyelő bizottság létrehozása csak akkor kötelező ha a társaság teljes munkaidőben foglalkoztatott munkavállalóinak létszáma éves átlagban a kétszáz főt meghaladja.

A felügyelő bizottsági taggá megválasztott személy az új tisztsége elfogadásától számított tizenöt napon belül azokat a gazdasági társaságokat, amelyeknél már felügyelő bizottsági tag, írásban tájékoztatni köteles. (*összeférhetlenségi tilalom betartásának kötelezettsége*)E kötelezettség teljesítésének elmulasztásához konkrét szankciót nem kapcsol a Gt., de az ezen mulasztással okozott kárért való felelősség nyilvánvalóan beáll.

Általánosnak mondható joga és kötelezettsége, hogy a gazdasági társaság legfőbb szerve részére ellenőrizze a társaság ügyvezetését. (*ellenőrzési kötelezettség*) Joga és kötelezettsége, hogy vezető tisztségviselőktől, illetve a gazdasági társaság vezető állású munkavállalótól felvilágosítást kérjen, a társaság könyveit és iratait megvizsgálja, a beszámolókról és az adózott eredmény felhasználásáról köteles jelentést készíteni a társaság legfőbb szerve számára. (*jelentéstételi kötelezettség*)Kiemelkedően fontos kötelezettsége a számviteli. törvény szerinti mérleghez kapcsolódó beszámoló és az eredményfelosztás eredményeinek megismerése, a legfőbb szerv ülésein való megjelenés és tanácskozási jog gyakorlása. Az

ellenőrzési kötelezettséggel függ össze a *titoktartási kötelezettség*, amely a társaság üzleti, gazdasági mutatóinak megőrzésére vonatkozik.⁴⁹⁷

Ha a felügyelő bizottság megítélése szerint az ügyvezetés tevékenysége jogszabályba, a társasági szerződésbe (alapító okiratba, alapszabályba), illetve a gazdasági társaság legfőbb szervének határozataiba ütközik, vagy egyébként sérti a gazdasági társaság vagy a tagok (részvényesek) érdekeit, összehívja a gazdasági társaság legfőbb szervének rendkívüli ülését, (*intézkedési kötelezettség*) és javaslatot tesz annak napirendjére.

A felügyelő bizottsági tagság létrejöttéhez a tisztség elfogadása is szükséges. Az elfogadó nyilatkozat - amit írásban kell megadni - azt a kötelezettséget is jelenti, hogy a felügyelő bizottsági tag magára nézve kötelezőnek tekinti többek között a tisztségére vonatkozó tiltó, illetve korlátozó rendelkezéseket is.

Részvénytársaság alapító okirata (alapszabálya), valamint korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése az igazgatóság tagjainak (ügyvezetőnek) megválasztását, visszahívását és díjazása megállapítását, valamint az alapító okiratban (alapszabályban, társasági szerződésben) meghatározott jogügyletek jóváhagyását a felügyelő bizottságra ruházhatja át. A felügyelő bizottság az átruházott hatáskörében tett intézkedéseiről a gazdasági társaság legfőbb szervének legközelebbi ülésén beszámol.

A felügyelő bizottság az alapvetően ellenőrzési feladatait meghaladóan kivételesen olyan feladatokkal is felruházható, ami egyébként a társaság legfőbb szervének a kizárólagos hatáskörébe tartozik vagy olyanokkal, ami gyakorlatilag az ügyvezetési - operatív - teendők része. Erre azonban csak részvénytársaságoknál és a korlátolt felelősségű társaságoknál van lehetőség és ott is csak akkor, ha a társaság létesítő okirata (alapszabály, alapító okirat, társasági szerződés) így rendelkezik.

A felügyelő bizottságnak. ez a rendkívüli jogkörrel való felruházása szükségessé teszi e testület fokozottabb ellenőrzését a társaság legfőbb szerve által. Ezért az ilyen hatáskörben tett intézkedésekről folyamatos beszámolási kötelezettség terheli, jogügylet jóváhagyásának megtagadásával kapcsolatos vita esetén pedig az ügyvezetés jogosult a társaság legfőbb

⁴⁹⁷ Lásd erről részletesebben Török Tamás: A gazdasági társaság és a felügyelő bizottság közötti jogviszony, Gazdaság és Jog 2001/9.száma 12-13.old.

szervéhez fordulni döntésért és ebből a célból rendkívüli ülést hívni össze. Ebben az esetben a taggyűlés, illetve a közgyűlés jogosult minősített - háromnegyedes - többséggel felülbírálni és megváltoztatni a felügyelő bizottság döntését.

A felügyelő bizottság tagjai személyesen kötelesek eljárni, képviseletnek nincs helye. A felügyelő bizottság tagját e minőségében a gazdasági társaság tagjai (részvényesei), illetve munkáltatója nem utasíthatja. A felügyelő bizottság egyebekben az ügyrendjét maga állapítja meg, amelyet a gazdasági társaság legfőbb szerve hagy jóvá.

Ha a felügyelő bizottság tagjainak száma a társasági szerződésben (alapító okiratban, alapszabályban) meghatározott létszám alá csökken, vagy nincs aki az ülést összehívja, a gazdasági társaság ügyvezetése a felügyelő bizottság rendeltetésszerű működésének helyreállítása érdekében köteles összehívni a társaság legfőbb szervét.

A felügyelő bizottság egyes ellenőrzési feladatok elvégzésével bármely tagját megbízhatja, illetve az ellenőrzést állandó jelleggel is megoszthatja tagjai között. Az ellenőrzés megosztása nem érinti a felügyelő bizottsági tag felelősségét, sem azt a jogát, hogy az ellenőrzést más, a felügyelő bizottság ellenőrzési feladatkörébe tartozó tevékenységre is kiterjessze.

A Gt.31. § (2) bekezdésének c) pontjában meghatározott esetben a társaság munkavállalói a felügyelő bizottság útján részt vesznek a gazdasági társaság működésének ellenőrzésében.

A felügyelő bizottságban a munkavállalói küldötteket a többi taggal azonos jogok illetik meg, és azonos kötelezettségek terhelik. Ha a munkavállalói küldöttek véleménye a felügyelő bizottság többségi álláspontjától egyhangúlag eltér, a munkavállalók kisebbségi álláspontját a gazdasági társaság legfőbb szervének ülésén ismertetni kell.

A felügyelő bizottsági tagok megbízásának időtartama eltérhet attól az időtartamtól, amelyre vonatkozóan a gazdasági társaság legfőbb szerve a vezető tisztségviselőket megválasztotta. A munkavállalói képviselet kivételével a gazdasági társaság munkavállalói nem válhatnak a felügyelő bizottság tagjává.

A felügyelő bizottsági tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a gazdasági társaságnak az ellenőrzési kötelezettségük megszegésével okozott károkért. Nem szabályozza a társasági törvény a felügyelő bizottság mint testület felelősségét, jóllehet a kötelezettségek tekintetében

mindenütt mint testületre vonatkoznak a szabályok. Ennek alapvető indoka nézetünk szerint az, hogy a felügyelő bizottságnak nincs önálló jogalanyiséga ekként felelősségi jogalanyiséga sem lehet.

A felügyelő bizottság tagjaira vonatkozó felelősségi szabályozás behatárolt, irányát tekintve és tartalmát illetően is, mert csak a társasággal szemben áll fenn és leszűkül az ellenőrzési kötelezettség megszegésével okozott kárra. Az igazgatósági tagok felelősségi helyzeténél szigorúbb a felügyelő bizottság tagjainak a felelőssége, mert nincs kimentési lehetőség, az egyetemlegesség béklyója miatt. Még az a felügyelő bizottsági tag sem mentheti ki magát a kártérítési felelősség alól aki nem vett részt a döntésben vagy a határozat ellen szavazott.

Az igazgatósági tagok és felügyelő bizottsági tagok felelősségének egybeesése áll elő akkor és abban a körben amikor a felügyelő bizottság tagja átruházott hatáskörben mint vezető tisztségviselő jár el.

A felügyelő bizottsági tagságnak az ügyvezetési feladatokat ellátó vezető tisztségviselőktől való határozott elkülönítése, fenti kivételtől eltekintve nemcsak szervezeten, de feladatok, illetve hatáskörök tekintetében is a jogalkotó szerint kívánatos. Az, hogy a felügyelő bizottsági tag felelőssége a társasággal szemben - egységesen - súlyos és speciális kimentési lehetőségekkel sem rendelkező felelősséget jelent, jelzi azt a jogalkotói akaratot, hogy ilyen tisztség betöltésére csak az vállalkozzék aki a törvényben rögzített kötelezettségeket vállalni tudja és feladatait ellátni képes. A mai korban egyre inkább felvetődik a felügyelő bizottság tagjaival szembeni szakértelem fontossága is. A felelősség – kimentési lehetőségek szűkítésében álló - szigorítása megítélésünk szerint fontos eszköze lehet annak, hogy olyan személyek vállaljanak felügyelő bizottságban tagságot akik az ellenőrzési kötelezettségek ellátásában szakértelmüket is kamatoztatni tudják. Másfelől azonban aggályossá tehető a felügyelő bizottsági tagok felelősségének „kollektivizálása” (egyetemlegessé tétele) mind a Ptk közös károkozásra irányadó szabályainak metszetében, mind pedig arra figyelemmel, hogy aligha indokolt az igazgatósági tagok mentesülésének amúgy meglehetősen szűk körű lehetőségeinek biztosításától a felügyelő bizottság tagjait elzárni.⁴⁹⁸ A magunk részéről szerencsésebbnek tartanánk, ha a felügyelő bizottság tagjaira vonatkozó felelősségi szabályozás annyiban visszatérne a vezető tisztségviselőkre irányadó rendelkezésekhez, hogy

⁴⁹⁸ Erre az álláspontra helyezkedett Wellmann György, A vezető tisztségviselők és fb. tagok felelőssége az új Gt.-ben című tanulmányában Gazdaság és Jog 1998/9.szám 7-8. old.

a döntésben önhibáján kívüli okból részt nem vevő tag nem felelne egyetemlegesen a döntésben részt vevő tagokkal.

3. A könyvvizsgáló felelősségéről

A könyvvizsgáló a társaság törvényes működése egyik biztosítékaként szolgáló intézmény. Felelősséget fakasztó kötelezettségei is ebbéli státuszából fakadnak. Kötelezettségeinek teljesítése elsősorban a társasághoz kapcsolják, de feladatai nem szűkülnek le a könyvvizsgálat számvitelileg értendő tevékenységére. A könyvvizsgálat célja a számviteli törvény (2000. évi C. törvény) 155.§-a szerint „annak megállapítása, hogy a vállalkozó által az üzleti évről készített éves beszámoló, egyszerűsített éves beszámoló, továbbá az összevont (konszolidált) éves beszámoló e törvény előírásai szerint készült, és ennek megfelelően megbízható és valós képet ad a vállalkozó (a konszolidálásba bevont vállalkozások együttes) vagyoni és pénzügyi helyzetéről, a működés eredményéről. A könyvvizsgálat során ellenőrizni kell az éves beszámoló, az összevont (konszolidált) éves beszámoló és a kapcsolódó üzleti jelentés adatainak összhangját, kapcsolatát is.”

A közelmúltban történt amerikai könyvvizsgálati botrányok(ezek sorában is kiemelkedő volt az un. *Enron-cég* könyvvizsgálata során történt visszaélés, illetve a hazai *Postabank-ügy*) következtében felgyorsult a könyvvizsgálókra vonatkozó felelősségi szabályozás szigorítására vonatkozó általános igény. A 2002 júliusában elfogadott amerikai *Sarbanes-Oxley* törvény annak kizárására született meg, hogy a társaság könyvvizsgálója az ügyfél társaság számára könyvvezetési munkát, jogi szolgáltatásokat, vagyonértékeléseket, menedzseri feladatokat végezzen.⁴⁹⁹Az Európai Unió Bizottságának a 2003 májusában a társasági jog továbbfejlesztésére közzétett akciótervébe illeszkedően jelent meg a Bizottságnak egy Közleménye amely a könyvvizsgálókra vonatkozó közösségi szabályok stratégiájának is tekinthető. Ennek felelősséget is érintő legfontosabb iránymutatásai az összeférhetlenségi kötelezettségek betartására vonatkoznak. Fontos követelmény, hogy a jelenleg hatályos társasági törvényünk reformjának fontos elemeiként szerepeljenek ezek az uniós elvárások.

A könyvvizsgáló társaságokban való működése vagy kötelezően előírt, vagy a társaság legfőbb szervének döntésén alapul.

⁴⁹⁹ Lásd erről részletesen Gadó Gábor : Javaslatok az új társasági törvény koncepciójához i.m.148.old.

Könyvvizsgálóvá csak az választható, aki az erre vonatkozó jogszabályok szerint a könyvvizsgálók nyilvántartásában szerepel.⁵⁰⁰A könyvvizsgálóval, megválasztását (kijelölését) követően, a gazdasági társaság ügyvezetése köt szerződést a polgári jog általános szabályai szerint. Miután a könyvvizsgáló feladatainak ellátását egy magánjogi szerződés szabta keretben is végzi, úgy e szerződés megszegésével okozott kárért a Ptk318 §-a szerint tartozik felelősséggel. Másfelől deliktuális felelőssége is van, a szerződésszegéssel nem érintett károkozásokért a Ptk339 §-a alapján. Napjainkban a társaságon kívüli harmadik személyek irányába fennálló un. szakértői felelősség(*Haftung für Auskünfte*) kérdése is gyakran merül fel a könyvvizsgálók esetében. Ennek tanulságos esetét szolgáltatta egy a német *Bundesgerichtshof* által 1998-ban elbírált eset.⁵⁰¹ A jogesetben a felperes egy részvénytársaság csődgondnoka volt, amely társaság jogelődje 1992-ben felvásárolta egy másik társaság üzletrészét annak egyedüli tulajdonosától egy részvénytársaságtól két és fél millió márka vételárért. A vevő által a német HGB316.§-a alapján kötelezően megbízott könyvvizsgáló-szakértő által adott szakvélemény képezte a vételár alapját. A szakértői vélemény kötelező módon zárójelentést(*Jahresabschluss*) és helyzetjelentést(*Lagebericht*) tartalmazott. A törvényi kötelezettség alapján megbízott könyvvizsgálói zárójelentése és helyzetjelentése szerint a társaság mérlege huszonkétfélmillió márka saját tőkét és 2,6 millió márka éves nyereséget mutatott. Különböző könyvelési szabálytalanságok miatt egy később elvégzett szakértői vizsgálat arra derített fényt, hogy a szóban forgó társaságnak nemhogy eredménye nem volt, de mintegy 11 millió márka adóssága volt az üzletrész- vételkor. A felperes csődgondnok kártérítési pert indított a szakértő-könyvvizsgáló ellen, mert miként állította a csődbe ment társaság jogelődje a valóságos vagyoni helyzet ismeretében nem vásárolta volna meg az üzletrészt. Az ügy jogi megoldásának kiinduló pontját az jelentette, hogy a könyvvizsgáló-szakértő eljárása azon megbízási szerződés alapján történt amelyet az üzletrészt eladó részvénytársasággal kötött. Az elkészült jelentést a könyvvizsgáló azonban nemcsak a megbízónak küldte meg, hanem a vevő által felkért könyvvizsgálónak is. A bíróság mindenképp előtte azt vizsgálta, hogy a szakvéleményt elkészítő könyvvizsgáló felel-e az általa elkészített szakvéleményt felhasználó harmadik személyek felé a HGB 323.§.(1). bekezdésének harmadik mondatában foglaltakra is figyelemmel – mely szerint a könyvvizsgáló kártérítési felelősségét a törvény által előírt könyvvizsgálatot kérő társaság és a vele összekapcsolt társaságok felé lehet megállapítani a megbízási szerződés alapján, de

⁵⁰⁰ Lásd a *könyvvizsgálói engedéllyel rendelkezők névsorát tartalmazó névjegyzéket a könyvvizsgálat rendjéről szóló 46/1992. (II. 13.) Korm. Rendeletben foglaltak szerint minden évben közzé teszik a Pénzügyi Közlönyben*

⁵⁰¹ Lásd BGH ZIP 1998,826=JZ 1998,1013. Az ítéletet részletesen ismerteti B.Grunewald,Die Haftung des Abschlussprüfers gegenüber Dritten,Zeitschrift für Unternehmens-und Gesellschaftsrecht4/1999,583skk.

egyéb a megbízó társasággal szervezeti kapcsolatban nem álló társaságokkal szemben nem. A Bundesgerichtshof a kereset elbírálása során nem alkalmazta a HGB említett rendelkezését, hanem a valóságnak nem megfelelő szakértő véleményekért való felelősségre (*Expertenhaftung*) a német joggyakorlat és elmélet által kialakított az un. *Vertrag mit Schutzwirkung für Dritte* modellre alapozta az alperes kártérítési felelősségének megállapítását. Azaz szerződéses védőkötelezettséget származtatott a megbízási szerződésből harmadik személy-a szakértői véleményt felhasználó vevő – javára mert a könyvvizsgáló nemcsak megbízójának, hanem az üzletrészt megvásárolni készülő társaságnak is megküldte a szakvéleményt. Ilyen esetben- miként ezt a bíróság indokolása is hangsúlyozta- a könyvvizsgálónak az ésszerűség és célszerűség követelményei alapján is számolnia kell azzal, hogy szakvéleményére alapozva a harmadik személyek vagyoni helyzetükre is kihatással lévő lépéseket fognak tenni. A könyvvizsgáló számára ugyanakkor – alkalmazva az előreláthatósági korlát klauzuláját is - világosnak és egyértelműnek kell lenni, hogy az általa megállapított adatok alapján harmadik személyek vagyoni helyzetüket megváltoztató döntéseket hoznak. Csak ilyen esetekben állapítható meg harmadik személyek irányába a kártérítési felelősség.⁵⁰²

Ha a könyvvizsgáló gazdálkodó szervezet, meg kell jelölnie azt a tagját, vezető tisztségviselőjét, illetve munkavállalóját, aki a könyvvizsgálatért személyében is felelős. Ezen személy kijelölésére csak a gazdasági társaság legfőbb szervének jóváhagyásával kerülhet sor. Az említett rendelkezésből csak látszatra következik, hogy a könyvvizsgálói felelősség ahhoz az adott személyhez kötődik akit a könyvvizsgáló gazdálkodó szervezet kijelölt. Ez a megoldás mellőzné azt a szerződési helyzetet, mely szerint a megbízást a könyvvizsgáló szervezet köti a társasággal, tehát a könyvvizsgálattal okozott kár e szerződés megszegésére vezethető vissza. A károsult társaság tehát jogszerűen fordulhat kártérítési igénnyel a könyvvizsgáló céggel szemben szerződésszegési alapon és nem a vele szerződésben nem álló megnevezett könyvvizsgálóval szemben deliktuális joggalapon.

4. A könyvvizsgáló főbb kötelezettségei a Gt. rendelkezései alapján

A könyvvizsgálónak szerteágazó kötelezettségei vannak a társaság irányába. Ezek a kötelezettségek sok esetben szinte összefonódnak a vezető tisztségviselők és a felügyelő

⁵⁰² Vö. C-W Canaris, Die Reichweite der Expertenhaftung gegenüber Dritte, Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht, 163(1999) 208. old.

bizottság tagjainak kötelezettségeivel. Hangsúlyozni szükséges, hogy nem minden kötelezettségzegés vált ki kártérítési felelősséget, mert példának okáért a társaság legfőbb szervének ülésén való részvétel elmulasztása kapcsán nehéz volna kárt bizonyítani. Nem is szükséges csupán a kárfelelősség fenyegetettségére utalni, mert e mulasztásnak inkább lehet hatékony szankciója a megbízás felmondása.

A kártérítési felelősséget megalapozó kötelezettségzegés ugyanakkor közvetlenül is kitapintható a gazdasági társaság elé terjesztett lényeges üzleti jelentésnek a valódiság és a törvényesség szempontjából történő megvizsgálása elmulasztása, a társaság könyveinek, pénztárának, értékpapír és árú állományát, szerződéseinek megvizsgálási kötelezettség elhanyagolása, a legfőbb szerv összehívása kezdeményezésének elmulasztása, ha a társaság vagyonának várható jelentős csökkenése esetén valamint annak észlelése esetén, ha a vezető tisztségviselők és felügyelő bizottsági tagok súlyosan megszegik kötelezettségeiket.

5. A könyvvizsgálóval kapcsolatos összeférhetlenségi Gt-beli kritériumok

A könyvvizsgálókkal szembeni szigorú összeférhetlenségi kritériumokat fogalmaz a Gt. is, de emellett egyéb törvényekben- így példának okáért az 1997. évi LV törvényben(kamarai törvény), a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvényben. - is találunk erre vonatkozó tilalmakat. Az összeférhetlenségi szabályozás egyértelmű célja a pártatlanság, szakszerűség biztosítása a hitelezők védelme és a forgalom biztonságának védelme miatt. Az összeférhetlenségi tilalmak megszegésének lehetnek kárt okozó következményei miként ezt a vezető tisztségviselőknél láthattuk.

A társasági törvény a következő összeférhetlenségi eseteket tartalmazza:

a) Nem lehet könyvvizsgáló a gazdasági társaság alapítója, illetve tagja (részvényese). Nem választható könyvvizsgálóvá a gazdasági társaság vezető tisztségviselője és felügyelő bizottsági tagja, valamint ezek közeli hozzátartozója (Ptk.685.§ *b*)pontja), továbbá a gazdasági társaság munkavállalója e minőségének megszűnésétől számított három évig.

b) Ha a könyvvizsgáló gazdálkodó szervezet, a személyi összeférhetlenségi előírásokat a könyvvizsgálói tevékenységet végző személyen kívül a gazdálkodó szervezet valamennyi tagjára (részvényesére), vezető tisztségviselőjére és vezető állású munkavállalójára is alkalmazni kell.

c) A könyvvizsgálatért felelős személy a társaság részére más megbízás alapján munkát nem végezhet, és a könyvvizsgáló gazdálkodó szervezet is csak akkor láthat el más feladatot is, ha a megbízás tárgya nem érinti a könyvvizsgálónak a 41. § (4) bekezdésben megjelölt szerződésben foglalt feladatait.

A könyvvizsgáló felelősségével kapcsolatban nagyon fontosnak tartjuk annak hangsúlyozását, hogy e felelősségre a könyvvizsgálóra vonatkozó jogszabályokban, illetve a Polgári Törvénykönyvben meghatározott felelősségi szabályok egyaránt irányadók.

A könyvvizsgálói kötelezettségek megszegése esetén - ami alapulhat a Gt. ben előírt, általános ellenőrzési és jelzési feladatoknak és kötelezettségeknek az elmulasztásán vagy egyéb jellegű megszegésén, de alapulhat a szűkebben vett szakmai, speciális számviteli előírásoknak, valamint a könyvvizsgálat rendjéről szóló 46/1992. (III. 13.) Korm. rendeletnek a megszegésén is - a könyvvizsgálókra vonatkozó külön felelősségi szabályok (a könyvvizsgálói kamaráról szóló 1997. évi LV. törvényen) mellett a Ptk. általános deliktuális és kontraktuális felelősségi rendelkezései az irányadók. Nem érdektelen tehát a könyvvizsgálók kötelezettségeinek a számviteli törvényben rögzített eseteit is röviden taglalni.

6. Könyvvizsgálói kötelezettségek a számviteli törvényben

A vállalkozótól független könyvvizsgáló feladata az éves beszámoló, az egyszerűsített éves beszámoló valóságának és szabályszerűségének (a mérleg, az eredménykimutatás, a kiegészítő melléklet) felülvizsgálata, a számviteli törvény és a létesítő okirat előírásai betartásának ellenőrzése, és ennek alapján az éves beszámolóról, az egyszerűsített éves beszámolóról a könyvvizsgáló állásfoglalását tükröző vélemény kialakítása, a beszámoló záradékkal való ellátása (záradékolása).

Az összevont (konszolidált) éves beszámoló könyvvizsgálója köteles együttműködni a konszolidálásba bevont vállalkozás könyvvizsgálójával annak érdekében, hogy az összevont (konszolidált) éves beszámolóba összefoglalt éves beszámolók adatai megfeleljenek az összevont (konszolidált) éves beszámoló készítés követelményeinek, és a konszolidálásba bevont vállalkozások figyelembe vegyék az összevont (konszolidált) éves beszámoló

készítésének a rájuk vonatkozó előírásait. Ez azonban az összevont (konszolidált) éves beszámoló könyvvizsgálójának a felelősségét nem korlátozza.

A konszolidálásba bevont vállalkozás könyvvizsgálója köteles az összevont (konszolidált) éves beszámoló felülvizsgálatát végző könyvvizsgálóval együttműködni annak érdekében, hogy az összevont (konszolidált) éves beszámoló megbízható és valós képet adjon a konszolidálásba bevont vállalkozások együttes vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről.

A könyvvizsgáló az éves beszámoló, az egyszerűsített éves beszámoló, az összevont (konszolidált) éves beszámoló felülvizsgálatáról - a könyvvizsgálói záradékot vagy a záradék megadásának elutasítását is tartalmazó - írásbeli könyvvizsgálói jelentést köteles készíteni és azt megbízójának átadni.

A könyvvizsgálónak a könyvvizsgálói jelentésben rögzítenie kell:

a) a könyvvizsgálat tárgyát képező éves beszámoló, egyszerűsített éves beszámoló, összevont (konszolidált) éves beszámoló azonosítóit (különösen melyik vállalkozó, milyen főbb jellemző adatokat tartalmazó, melyik üzleti évre vonatkozó, milyen mérlegfordulónappal készült beszámolója);

b) az elvégzett, a könyvvizsgálói záradékot vagy a záradék megadásának elutasítását megfelelően alátámasztó vizsgálatok jellegét, összefoglaló bemutatását;

c) az éves beszámolóhoz, az egyszerűsített éves beszámolóhoz, az összevont (konszolidált) éves beszámolóhoz csatolt könyvvizsgálói záradékban vagy a záradék megadásának elutasításában kifejezett véleményét, határozott álláspontját arról, hogy az adott beszámoló megfelel-e az e törvényben foglaltaknak, továbbá azon egyéb jogszabályok előírásainak, amelyek a könyvvizsgáló számára a beszámolóban szereplő adatok vonatkozásában feladatokat határoznak meg;

d) a (hitelesítő, korlátozott, elutasító) könyvvizsgálói záradékot vagy a záradék megadásának elutasítását;

f) a könyvvizsgálói jelentés keltezését;

g) a könyvvizsgálatért személyében felelős könyvvizsgáló nevét, aláírását, címét, kamarai bejegyzési (nyilvántartási) számát;

h) könyvvizsgálói társaság esetén a - g) pontban foglaltakon túlmenően - társaság képviselőjére jogosult nevét, aláírását, a társaság megnevezését, címét, kamarai nyilvántartási számát is.

Ha a kiegészítő mellékletben a vállalkozó [az összevont (konszolidált) éves beszámoló kiegészítő mellékletében az anyavállalat] nem, vagy nem a valóságnak megfelelően értékeli, akkor a könyvvizsgáló az írásbeli könyvvizsgálói jelentésben köteles bemutatni az általa feltárt tényeket és megállapításokat, kitérve az előző üzleti évre, továbbá az éves beszámoló, az egyszerűsített éves beszámoló, az összevont (konszolidált) éves beszámoló mérleg fordulónapja után bekövetkezett jelentősebb eseményekre és főleg hátrányos változásokra, az éves eredményt befolyásoló kedvezőtlen tényezők bemutatására.

A könyvvizsgáló jogosult a vállalkozótól, annak alkalmazottaitól az ellenőrzés során adatokat és felvilágosítást kérni. Ha a könyvvizsgáló az ellenőrzés során a jogszabályi rendelkezések, a létesítő okirat megsértéséről, vagy olyan tényről szerez tudomást, amely a vállalkozó helyzetét, jövőbeni kilátásait hátrányosan befolyásolja, erről haladéktalanul köteles megbízóját értesíteni, s indokolt esetben jogosult, illetve köteles az igazgatóság, a felügyelő bizottság vagy a legfőbb szerv összehívását kezdeményezni.

A könyvvizsgálót a tevékenysége során tudomására jutott tények, adatok, üzleti információk tekintetében titoktartási kötelezettség terheli.

Az összevont (konszolidált) éves beszámolót felülvizsgáló könyvvizsgálónak - ha a gondos vizsgálat szükségessé teszi - az anya- és leányvállalatokkal, illetve ezek könyvvizsgálóival szemben is fennállnak a fentiek szerint meghatározott kötelezettségek.

Ha a könyvvizsgáló a felülvizsgálat során megállapítja, hogy az éves beszámoló (az egyszerűsített éves beszámoló) a vállalkozó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről megbízható és valós képet ad, a felülvizsgálat során sem törvénysértést, sem szabálytalanságot nem tapasztalt és ezért az éves beszámolóban, az egyszerűsített éves beszámolóban foglaltakkal egyetért, a beszámolóhoz kapcsolódóan a következőket is magában foglaló hitelesítő záradékot ad: *"A könyvvizsgálat során a vállalkozó éves beszámolóját (egyszerűsített éves beszámolóját), annak részeit és tételét, azok könyvelési és bizonylati alátámasztását az érvényes nemzeti könyvvizsgálati standardokban foglaltak szerint*

felülvizsgáltam, és ennek alapján elegendő és megfelelő bizonyosságot szereztem arról, hogy az éves beszámolót (az egyszerűsített éves beszámolót) a számviteli törvényben foglaltak és az általános számviteli elvek szerint készítették el. Az éves beszámoló (az egyszerűsített éves beszámoló) a vállalkozó vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről megbízható és valós képet ad. Az üzleti jelentés az éves beszámoló adataival összhangban van."

Ha a könyvvizsgáló a felülvizsgálat során megállapítja, hogy az összevont (konszolidált) éves beszámoló a konszolidálásba bevont vállalkozások együttes vagyoni, pénzügyi és jövedelmi helyzetéről megbízható és valós képet ad, a felülvizsgálat során sem törvénysértést, sem szabálytalanságot nem tapasztalt és ezért az összevont (konszolidált) éves beszámolóban foglaltakkal egyetért, az összevont (konszolidált) éves beszámolóhoz kapcsolódóan a következőket is magában foglaló hitelesítő záradékot ad.

Ha a könyvvizsgáló azt állapítja meg, hogy az éves beszámoló, az egyszerűsített éves beszámoló, az összevont (konszolidált) éves beszámoló egészében vagy részben nem felel meg e törvény előírásainak és a valóságnak, akkor a hitelesítő záradék helyett korlátozott vagy elutasító záradékot ad a záradék korlátozása vagy elutasítása okainak részletes feltüntetésével.

Ha a könyvvizsgáló nem tud záradékot adni, mert ahhoz nem tudott elegendő és megfelelő könyvvizsgálói bizonyítékot szerezni, akkor a záradék megadásának elutasítását, az elutasítás okainak részletes feltüntetésével kell a könyvvizsgálói záradék helyett letétbe helyezni, illetve közzétenni.

Amennyiben a közgyűlés, a taggyűlés az eléterjesztett éves beszámoló, egyszerűsített éves beszámoló, összevont (konszolidált) éves beszámoló adatait megváltoztatja, vagy olyan információ jutott a könyvvizsgáló tudomására, amely mellett a közgyűlést, a taggyűlést megelőzően adott könyvvizsgálói záradék már nem tükrözi a valós helyzetet, a könyvvizsgálónak a letétbe helyezésre, a közzétételre kerülő éves beszámolóhoz, egyszerűsített éves beszámolóhoz, összevont (konszolidált) éves beszámolóhoz a valóságnak megfelelő könyvvizsgálói záradékot kell - még a letétbe helyezést, a közzétételt megelőzően - készítenie.

V. Rész: Az egyetemleges felelősségről a magánjogban és a társasági jogban

1. Az egyetemleges felelősség magánjogi lényegéről és céljáról

Az egyetemlegesség a magánjogban több alanyú kötelmet feltételez és egyaránt előállhat a jogosulti és a kötelezetti oldalon. Témánk szempontjából fontos elhatárolási kérdések miatt természetesen csak a kötelezettek egyetemlegességének általános polgári jogi jellemzői rövid bemutatása indokolt. E felelősség alapvető rendeltetése *a jogosult biztonságának és érdekeinek erősítése* ennyiben az egyetemlegességre vonatkozó törvényi szabályok is erre a külső relációra vonatkoznak elsődlegesen. Az egyetemleges kötelezettek egymáshoz való belső viszonyának kérdései csak ezen elsődleges irányt követően kerülnek előtérbe. Az egyetemleges felelősség hatályos magyar szabályozása is e sorrendet tükrözi és elsőként az egyetemleges kötelezettek jogosultak irányában fennálló jogi helyzetére találunk a Ptk.-ban általános rendelkezéseket.

A kötelezetti egyetemleges felelősség alapulhat *jogszabályon, szerződésen de a szolgáltatás jellege* is kiválthatja.⁵⁰³ Polgári jogi tartalmát a szerződésekre vonatkozó általános szabályok tartalmazzák melyek a deliktuális felelősség körében is irányadóak.⁵⁰⁴ *Jogszabályon nyugvó főbb esetei* mindenek előtt a szolgáltatás oszthatatlansága folytán fordulnak elő.⁵⁰⁵ Emellett egyetemleges felelősséget állapít meg a Ptk. több intézménynél is, így példának okáért a készfizető kezesség (274.§.(2).bek. és 275.§.), a hibás teljesítés jóvátételét szolgáló eladói szavatossági és kivitelezői jótállási felelősség⁵⁰⁶, többes károkozás (Ptk 344.§.), a megbízott károkozása (Ptk.350.§.(1).bek.), a vétőképtelen személy és gondozója viszonyában, a polgári jogi társaság tagjainak harmadik személyekkel szemben fennálló felelőssége esetén (Ptk. 574.§.) is.

⁵⁰³ Lásd a Polgári Törvénykönyv Magyarázata KJK KERSZÖV Kiadó Budapest, 2002. 1084. old.

⁵⁰⁴ Lásd Lábady Tamás, A deliktuális felelősség változásáról és ennek polgári jogi kodifikációra gyakorolt hatásáról. JURA 2002/1.szám 75.old.

⁵⁰⁵ Lásd a Polgári Törvénykönyv Magyarázata KJK KERSZÖV Kiadó Budapest, 2002. 1078-1079. old.) 334.§.-hoz fűzött kommentárja szerint - oszthatatlan egy szolgáltatás akkor ha fizikailag nem bontható részekre, vagy ha a részekre bontás aránytalan anyagi veszteséggel vagy érdeksérelemmel járna, az összetett dolog szolgáltatására irányuló követelés, több önálló dolog esetén a ez a szerződés céljából következik, a társaság felépítése stb.

⁵⁰⁶ Vö. LB Pvf. VI.22600/1996 számú jogesettel (BH 1998/4.szám)

Szerződés alapján akkor keletkezik, ha ebben a felek -akár ráutaló magatartással is –a szerződés megkötésekor, a követelés keletkezésekor, vagy később ebben külön megállapodnak⁵⁰⁷

Az egyetemleges kötelezettség jogilag azzal jár, hogy minden kötelezett az egész szolgáltatással tartozik, de amennyiben bármelyikük teljesít, vagy kötelezettségét beszámítással megszünteti, a jogosulttal szemben a többiek kötelezettsége is megszűnik.⁵⁰⁸ Minden egyetemleges kötelezett az egész szolgáltatással tartozik, mindaddig, amíg a jogosultat valamelyik ki nem elégíti. A jogosult számára igen előnyös, hogy bármelyik kötelezettől követelheti a teljesítést, de indíthat pert egyszerre több ill. valamennyi kötelezettel szemben is. Fontos szabály, hogy az egyetemleges kötelezettek egymás szerződésszegéséért is felelnek. E rendelkezés háttérében az húzódik meg, hogy ezáltal is fokozni lehet a jogosult teljesítési biztonságát.

Az egyetemlegesség kötelékével átfont kötelezettek egymáshoz való viszonyára is kiható jogi helyzetével függ össze az a Ptk-beli szabály mely szerint „minden kötelezett a többiekkel megillető kifogásokra csak annyiban hivatkozhat, amennyiben a kifogások a jogosult kielégítésével kapcsolatosak. Beszámításra azonban a társkötelezettek követeléseit nem lehet felhasználni, a jogosultnak az egyik kötelezettel szemben beálló késedelme valamennyiük javára beáll.”⁵⁰⁹

Az egyetemleges kötelezettek belső jogviszonyában mindenek előtt annak van legnagyobb jelentősége, hogy az egyetemleges kötelezettek-ha jogviszonyukból más nem következik -a kötelezettség egymás közt egyenlő arányban terheli. Ha valamelyik társkötelezett a jogosultnak kötelezettségét meghaladó szolgáltatást teljesített, a többi társkötelezettel szemben-a követelésnek őket terhelő rész erejéig-megtérítési követelése támad. Egyik kötelezett sem hivatkozhat a többivel szemben olyan kedvezményre, amelyben a jogosulttól részesült. A jogosultnak teljesítő kötelezetre a jogosultat megillető és többiek teljesítésének

⁵⁰⁷ Lásd a bírói gyakorlat szerint ha többen tartoznak az egységesen eladott dolog vételárával, a kötelezettség egyetemleges, a tulajdonostársak egyetemlegesen felelnek a közös építkezéssel és tatarozással kapcsolatos vállalkozói díjért, kiköthető az egyetemlegesség egyoldalú nyilatkozattal is- pl. több örökös ill. hagyományos egyetemleg kötelezése az örökösök által végrendeletében.

⁵⁰⁸ Lásd Ptk. 337.§.(1).bek.

⁵⁰⁹ Lásd Ptk. 337.§.(3).és (4).bekezdését.

biztosítására is szolgáló jogok átszállnak, amennyiben a többi kötelezettől megtérítést követelhet.⁵¹⁰

E törvényi rendelkezésekből kitűnik, hogy a kötelezettség megoszlásának arányát a kötelezettek megállapodása határozza meg elsődlegesen, és csupán akkor lépnek be a Ptk. szabályai ha ez elmaradt. Fontos hangsúlyozni, hogy többes károkozás esetén ettől eltérő a károkozók belső relációjában a felelősség megosztása, mert egymással szemben felróhatóságuk arányában felelnek az egyébként egyetemlegesen kifelé felelő károkozók.⁵¹¹

Az egyetemleges felelősség magánjogi rendezésének alapvető és elvi szempontjaiként az elméletben a *károsult érdekvédelmének* és a *prevenciónak* a biztosítását jelölik meg.⁵¹²

Az egyetemlegességnek egyaránt szerepe lehet a deliktuális és a szerződészegésen nyugvó közös károkozás esetén. Alkalmazása az utóbbi körben akkor okozhat nehézségeket, amikor egy szerződés teljesítéséhez más személy (teljesítési segéd ill. közreműködő) igénybevételére kerül sor és a jogosult kárát valójában e harmadik személy eljárása okozza. Ahogyan erre a helyzetre *Harmathy* professzor felelősségi jogi szempontból helyesen rámutatott,⁵¹³ a kötelezett és a közreműködő egyetemleges kötelezettségi viszonyba kapcsolása nem indokolt, mert kockázati, veszélyviselési alapon a kötelezett felelősségének megállapításával érhető el a leghatékonyabban a kármegelőzés követelménye. Helyeselhető, hogy jelenlegi bírói gyakorlatunk is a kötelezetti oldalon szerződéses láncolatot alkotók tekintetében ezt a felelősségi megoldást követi és kihangsúlyozza, hogy „a közreműködőért való felelősség lényegi sajátossága, hogy a kötelezett nemcsak annak magatartásáért felel, akit az adott szerződés keretei között, a szerződés teljesítése érdekében vesz igénybe, hanem a vele külön szerződéses jogviszonyban álló kötelezett magatartásáért is, de ezen túl a vele közvetlen szerződéses jogviszonyban nem álló, a szerződéses láncolat további pozícióiban lévő kötelezettek magatartásáért is a szerződéses jogosult irányában.”⁵¹⁴ E szabálynak megfelelően a kötelezett a jogosult irányában önmagában a saját felróhatósága hiányának bizonyításával

⁵¹⁰ Lásd Ptk.338.§(1-3).bekezdését.

⁵¹¹ Lásd a Ptk.344.§-ban foglaltakat.

⁵¹² Lásd, Eörsi Gyula, Felelősség több személy együttes károkozásáért, Magyar Jog 1958/3.szám 72.p., Kemenes Béla, A többek károkozásának vitás kérdései a Ptk tervezet tükrében, Magyar Jog 1958/2.szám 54.p., Harmathy Attila, A szerződéses felelősség rendszere és a közreműködőért való felelősség, Allam és Jogtudomány, 1972/3.szám, 481.old.

⁵¹³ Lásd, Harmathy A., A szerződéses felelősség rendszere és a közreműködőért való felelősség i.m. 481-482. old.

⁵¹⁴ Lásd Szegedi Itélőtábla Gf.I.30.268/2003/6. számú döntését a BDT 2003/7. számú eseteként.

nem mentesülhet, hanem csak akkor ha valamennyi közreműködőjét a szerződésszegés felróhatósága alól kimenti.

A *felelősségi jogban* akár kontraktuális akár deliktuális károkozási körben vizsgáljuk az egyetemlegesség kérdését mindkét esetben a *többes károkozás ténye* alapozza meg alkalmazását. A többes károkozásnak-mely a felelősség egyetemlegességét kiváltja - két alapvető esetcsoportja van. Az egyiknél a károkozó személyek a kárt közös magatartással okozzák akár „társtettesi” akár „részesi” minőségben (egyszerű akaratos együttokozás), a másik esetben az egyetemlegességi szabály alkalmazásra akkor kerül sor, ha a kárt több személynek külön-külön elkövetett cselekménye okozta, de a károkozás aránya nem állapítható meg, illetve ha azt nem lehet megállapítani, hogy többek cselekményei közül melyikük okozta a kárt (akaratlan együttokozás).⁵¹⁵ A „közös” károkozás tényállásának bekövetkezéséhez tehát nincs szükség akarategységre, mert gondatlanság esetén is megállapítható és így objektív tényállásnak számít.⁵¹⁶, sőt a közös(egyetemleges) felelősséget a károkozók közötti valamely egyéb jogi kapcsolat is megteremtheti.⁵¹⁷ Nehézséget okozhat azonban az egymást követő károkozások esetén a megállapítása, mert annak bizonyítása nem könnyű, hogy az egymást követő károkozók szervesen hatottak-e közre az eredmény létrehozásában.⁵¹⁸ Az egyetemleges felelősség említett objektív szemléletének erősítője lehet, hogy akkor is megállapítandó, ha a károkozók tevékenységének *együtthatása* vezetett el a kár bekövetkezéséhez (környezetszennyezési tényállások).⁵¹⁹

Az egyetemleges felelősség az elmondottakból következően közös károkozás esetén a reparáció és a prevenció kérdésévé is válik.⁵²⁰ A károsulttal szemben áll fenn és döntő módon kógens jogi parancs -a kárelosztás biztosításán keresztül - a károsult védelme, a reparáció és a megelőzés-nevelés érdekében.⁵²¹ A közös károkozás tényét- és ezzel annak egyetemleges felelősségi következményét - ugyanakkor csak akkor indokolt megállapítani, ha ez a prevenció érdekében célszerű. Ezzel összefüggésben kell hangsúlyozni azt a követelményt, hogy a károkozókra a *bekövetkező kár előrelátásának kritériumát* itt is alkalmazni szükséges

⁵¹⁵ Lásd Szladits Károly, A magyar magánjog vázlata, Budapest, 1935, 285-286. old. még ugyanezt Marton Géza: A polgári jogi felelősség, Budapest 1993. 147-148. old.

⁵¹⁶ Lásd Eörsi Gyula, A polgári jogi felelősség kézikönyve, KJK 1966, 163. old, még Petrik Ferenc, A kártérítési jog, HVG ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2002 93. old., ugyancsak ezt hangsúlyozza Lábady, A deliktuális felelősség változásáról... i.m. 75. old.

⁵¹⁷ Lásd, Petrik Ferenc, A kártérítési jog i.m. 93. old.

⁵¹⁸ Eörsi professzor hívta fel arra a figyelmet, hogy e körben az egyetemlegesség „varázserejét” illetően nem szabad illúziókat táplálni.-Lásd Eörsi, A polgári jogi felelősség kézikönyve, i.m. 166. old.

⁵¹⁹ Lásd Lábady, A deliktuális felelősség változásáról... i.m. 75. old.

⁵²⁰ Lásd Asztalos László, A polgári jogi szankció , Akadémiai Kiadó Budapest 1966. 373. old.

⁵²¹ Lásd Eörsi Gyula, A polgári jogi kártérítési felelősség kézikönyve i. m. 162. old.

és indokolt.⁵²² Az egyetemleges felelősség alóli mentesülést a jelenleg hatályos törvényi szabály alapján a bíróság a törvényben meghatározott esetekben kivételesen biztosíthatja és a károkozók közrehatásuk arányában is marasztalhatja. Így a hatályos Ptk. 344.§.(3). bekezdése alapján akkor ha a.) „, ha ez a kár megtérítését nem veszélyezteti, és tetemesen nem is késlelteti, b.) vagy a károsult maga is közrehatott a kárbekövetkeztében, vagy igénye érvényesítésével menthető ok nélkül késlekedett.”Lábady álláspontja szerint a Ptk.344.§.(3). bekezdése a./ pontjában az egyetemlegesség feleslegességére vonatkozó szabály fenntartására lényegében nincs megalapozott jogi indok- mert az inkább az állami vállalatoknak fenntartott privilegizáló szabály volt.⁵²³ Egyet tudunk érteni prevenció és a kárelosztási szempontok alapján, azzal a kodifikációs szerkesztő bizottsági javaslattal is, hogy az egyetemlegesség közömbösítésére elegendőnek mutatkozik a károsulti önhiba.⁵²⁴

2. Az egyetemleges felelősség különböző szerepeiről a társasági jogban

2. 1. A tagok egyetemleges felelősségének történeti és dogmatikai alapjairól

A tagok korlátlan és egyetemleges felelőssége a kereskedelmi társaságok jogában a jogtörténeti adatok szerint elsőként a családi viszonyokon (*societas fratrum, medesima familia*), később a társak kölcsönös meghatalmazásán (*mutua praespositio institoria*) nyugodott. A középkor első szakaszában fokozatosan szokásjoggá vált majd a 13. századi piacenzai statutumokban nyert elismerést.⁵²⁵ A genuai „*Decisiones rotae*” ezt a felelősséget a kereskedők szokásjogaként említi.⁵²⁶ Az egyetemleges tagi felelősség legelső törvényi megjelenítése a jogtörténeti adatok alapján az 1673. évi Ordonnance de commerce-ben történt.⁵²⁷ Később a XIX. századi kereskedelmi törvénykönyvekben a közkereseti társaság tagjainak és a betéti társaságok beltagjainak egyetemleges kötelezettségének kimondása már általánossá vált.

Elméleti szempontból a társasági tagok viszonyának a korlátlan és egyetemleges felelősséggel való törvény általi „összefűzése” a *Gesamthand* vagyonekötöttség) elvből következik, amely alapján a kkt.-ban és a bt-ben a tagok és a társaság kapcsolata szinte

⁵²² Lásd erre Wellmann György helyeselhető álláspontját A kártérítési jog KJK Kiadó Budapest, 1991 58-61. old.

⁵²³ Lásd Lábady Ptk Reformkoncepció i.m. 75.old.

⁵²⁴ Lásd, Eörsi, A kártérítési felelősség kézikönyve i.m. 169-171. old.

⁵²⁵ Lásd Bozóky Géza , Magyar kereskedelmi jog I. Budapest 1928 Grill Kiadó 23. old

⁵²⁶ Lásd Goldschmidt, Handbuch des Handelsrechts I. kötet Stuttgart 1875 Kuncz Ödön: A magyar kereskedelmi és váltójog vázlati i.m. 200 old.

⁵²⁷ Lásd Bozóky, Magyar kereskedelmi jog I. i.m. i.m. 23.old.

egységgé válik a személyes és vagyoni közreműködés közvetlensége folytán.⁵²⁸ Ennek az elméleti megközelítésnek látszólag ellentmondani látszik az a körülmény, ha a kkt. és a bt. jogalanyisággal(egyes jogrendszerekben jogi személyiséggel) rendelkezik. Ez utóbbi esetben ugyanis már az egyetemleges és teljes felelősségnek már nem az képezi alapját, hogy a társaság léte nem különíti el a társasági ügyleteket a tagok személyétől, miként ez nyilvánvaló a puszta kötelmi kapcsolatban álló tagok esetében. A közkereset és betéti társaság jogalannyá (jogi személlyé) minősítése ugyanis egyes nézetek szerint nem egyeztethető össze a korlátlan, személyes és egyetemleges felelősséggel.⁵²⁹ Erre a teóriára jelenthet analógikus cáfolatot a francia jognak az a több mint fél évszázados felfogása mely szerint az a magánjogi társaság amely kifelé magát kereskedelmi társaságnak tünteti fel jogi személynek minősíthető.⁵³⁰

Az egyetemleges felelősség a társasági jogban olyan társaságok tagjai felelősségeként jelent és jelenik meg ma is, ahol a hitelezők érdekéinek biztosítása valamint a társaság életben tartása miatt erre feltétlenül szükség van. Rendszerint párosul a korlátlan felelősséggel, sőt a magánjogi társaságoknál a felelősség feltétlensége (közvetlensége) is rendszerint kapcsolódik hozzá.⁵³¹ A mai társasági jogokban - ahol a személyegyesítő típusú gazdasági társaságok is jogalanyisággal rendelkeznek - a tagi korlátlan és egyetemleges felelősség csupán szubszidiárius- azaz a társaság vagyonát meghaladó tartozásokért áll fenn.

Az egyetemleges felelősség a társasági jogban különösen érdekessé válhat ha a károkozó cselekmény más-más felelősségi rendszeren vagy alakzaton alapul. Példának okáért a társaságot terhelő deliktuális kárfelelősségi tényállás esetén, ha a tagnak a társaság irányában még tartozása áll fenn és ezért őt a társaság által ki nem elégített tartozásokért mögöttes helytállási kötelezettség terheli, vagy például ha a felelősök egyikének felelőssége szerződészegésen, a másikának viszont szerződésen kívüli károkozason alapul. A másért való felelősség igen nehéz kérdésként jelentkezik az egyetemlegesség metszetében. Álláspontom szerint a harmadik személyek(elsősorban a hitelezők) védelme miatt a tag társaság tartozásaiért való egyébként mögöttes helytállási kötelezettsége(felelőssége) abban az esetben, ha vagyoni hozzájárulását nem teljesíti a társaságnak akkor fokozható az

⁵²⁸ Lásd Kuncz Ödön, A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata i.m. 167. old.

⁵²⁹ Lásd Patakfalvy László, A társaság jogi személyisége, Budapest, Attila-Nyomda Rt. 1941.6-7 old.

⁵³⁰ Lásd Thaller-Perceyron, Tr. *Élém.de droit commercial*. Párizs 1931 .I.296.p.

⁵³¹ A korlátlan, egyetemleges és közvetlen(feltétlen) felelősség figyelhető meg a jogalanyiség nélküli polgári jogi társaság esetében, illetőleg a Kt. 88.§.-ával kapcsolatos korabeli joggyakorlat német mintára nem ismerte el a kkt. un. külön tartozását, hanem csak a tagok tartozását- amikor a hitelező a társaság ellen fordul akkor tulajdonképpen a tagok ellen fordul akik egész magánvagyonukkal felelnek.

egyetemlegesség eszközével, mert ezzel valójában nem gyengül a társaság igénye, de erősödik a hitelező pozíciója, ha mint egyetemleges kötelezettek perelheti a társaságot és a tagot. Ezzel kapcsolatban volt érdekes Nagy Ferenc híres kereskedelmi jogászprofesszornak a könyvben már hivatkozott egykori nézete, hogy a közkereseti társaság és tagjai egyetemleges felelőssége – még a K.T. konkrét ez irányú rendelkezése hiányában is – a társaság mint főadós és a tag mint törvényen nyugvó kezes egyetemleges kötelezetti helyzetéből következik, amely a kkt. hitelerejét és a hitelezőknek nyújtott garanciát jelenti.

A szerző nézete szerint az esetleg különböző jogalapon(szerződésszegéssel vagy szerződésen kívüli károkozás esetén) felelő károkozók egyetemlegessége elméletileg a társasági jogban is megalapozható. Kétségtelen, hogy a jogosult kárigénye érvényesítésének – az egyetemlegesség béklyójával átfont kötelezettek eltérő felelősségi helyzetéből fakadóan – lehetnek nehézségei, de azok megítélésem szerint nem olyan fokúak, amelyek miatt le kellene mondani a jogosult kötelmi pozícióját indokoltan erősítő egyetemlegesség fenntartásáról pusztán azért, mert a felelősök egyikének felelőssége szerződésszegésen a másikkal pedig szerződésen kívüli károkozásokon nyugszik.

2. 2. A társaság tagjainak egyetemleges felelősségéről a Gt. alapján

Az egyetemlegesség kötelezettsége hatályos társasági törvényünkben két gazdasági társaság a közkereseti társaság és a betéti társaság tagjai, valamint az egyesülés, mint kapcsolódó vállalkozás tagjai tekintetében a társaság vagyonához mérten mögöttesen (másodlagosan) él. A tagi(beltagi) egyetemleges felelősség az említett gazdasági társaságok fogalmi attribútumának számít abban az értelemben, hogy az üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására irányuló társasági szerződésben vállalt egyetemleges kötelezettség vállalása nélkül nem jöhet létre a társaság maga sem. Mindebből következően az egyetemleges kötelezettség vállalása tulajdonképpen a társasági szerződéssel vállalt kötelezettség is miként maga az üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására történő vállalkozás is. Másfelől e társaságok törvényi fogalma alapján is az ilyen „felelősségi feltételekkel” szerződő tagok felelősségi jogi helyzete a tagsági státuszukból következik. Helyesen tehát a közkereseti társaság tagjai illetve betéti társaság beltagei azáltal válnak a társaság vagyonát meghaladó tartozásokért egyetemlegesen felelőssé, hogy *ilyen feltétellel vállalkoznak* társasági szerződéssel üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására és ezt a jogalkotó e társaságok fogalmi elemévé is tette. Amennyiben a társasági szerződésben az üzletszerű közös

gazdasági tevékenységre nem „ilyen módon” vállalnak a tagok(beltagok) kötelezettséget akkor az említettekben nem beszélhetünk sem közkereseti, sem betéti társaságról.

A társaság tagjainak egyetemlegességi ernyő alá vonásának célja mindenek előtt a társaság hitelezői számára annak biztosítása, hogy a társaság fizetése képtelensége esetén – attól függetlenül, hogy mely tag közreműködésére vezethető vissza a hitelezőt ért kár – könnyebbé és biztonságosabbá váljon ennek az igénynek az érvényesítése. A tagi egyetemlegességgel – még ha szubszidiáriusan is érvényesül – kifelé a társaság hitelezői felé kíván a jogalkotó nagyobb garanciát adni. A tagi egyetemleges felelősségnek ebben az értelemben a társaság iránti bizalom erősítésében is fontos szerepe van. Csökkenti a hitelező kockázatát az a körülmény, hogy a társaság mögött ott áll a tagok(beltagok) vagyona, amely ráadásul az egyetemlegesség patentjével összefogva előnyös jogosulti pozíciót teremt mind anyagi jogi, mind pedig eljárásjogi szempontból. Nem válik azonban egyetemlegesen marasztalhatóvá a tag és a társaság akkor sem, ha együtt perli őket a hitelező, mert az anyagi jogi szabály szerint az egyetemleges tagi felelősség csupán mögöttes a társaság kötelezettségéhez mérten. Másfelől az egyetemleges kötelezettségben álló tagok közül az kockázatot a legtöbbet, akinek ellenőrizhető a magánvagyonát.⁵³²

Az egyetemlegesen felelő tagok egymáshoz való belső viszonyának szabályozásánál elsődleges a társasági szerződés rendelkezése, annak hiányában a vagyoni hozzájárulás arányában oszlik meg a veszteség (kötelezettség) viselés. Az egyetemlegesség kockázata és terhe a társaságba belépő tag (beltag) tekintetében is érvényesül, mégpedig visszahatóan a belépése előtt keletkezett kötelezettségekért. E törvényi rendelkezés indokaként szokták azt hangsúlyozni, hogy aki egy személyegyesítő társaságba lép annak megfelelő módon tájékozódnia kell a társaság és a tagok vagyoni helyzetéről.⁵³³ Másrészt az olyan megállapodás a tagok között, amely alapján a belépő tag kizárja a felelősségét a belépése előtt keletkezett kötelezettségekért feltétlenül hatályos a többi tag felé, a hitelezők irányában azonban hatálytalan. Ha valamely hitelezői követelés tekintetében a tagnak az egyetemleges adósi státuszánál fogva helyt kellett állnia, a többi tagtól a megtérítési igénye a felelősség kizárás alapján is egyértelműen fennáll, nem pusztán az általános magánjogi szabályból következően.

⁵³² Vö. Fazekas-Harsányi-Miskolczi Bodnár-Újváriné, Magyar társasági jog, Novotni Kiadó 2000 116.o.

⁵³³ Vö. Fazekas-Harsányi-Miskolczi Bodnár-Újváriné, Magyar társasági jog i.m.117.o. még ugyanezen elvet hangsúlyozza A társasági és a cégtörvény kommentárja (szerk.Sárközy Tamás) HVG-ORAC Kiadó 2002 430.o.

Az egyetemleges felelősséget a tagsági jogok gyakorlása során tanúsított felróható magatartás is megalapozhatja a Gt. szerint, mert azok a tagok (részvényesek), akik olyan határozatot hoztak, amelyről tudták, vagy az elvárható gondosság mellett tudhatták volna, hogy az a társaság jelentős érdekeit nyilvánvalóan sérti, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek az ebből eredő kárért.

Ha a gazdasági társaság legfőbb szerve elvetette azt az indítványt, hogy a társaságnak a tagok, a vezető tisztségviselők vagy a felügyelő bizottsági tagok, illetve a könyvvizsgáló ellen támasztható követelése érvényesítésre kerüljön, továbbá, ha a társaság legfőbb szerve a szabályszerűen bejelentett ilyen indítvány tárgyában a határozathozatalt mellőzte, a leadható szavazatok legalább egytized részét képviselő tagok (részvényesek) a követelést a legfőbb szerv ülésének napjától számított harminc napon belül - jogvesztés terhe mellett - a gazdasági társaság nevében bírósági keresettel maguk érvényesíthetik. A perindítás költségeit a gazdasági társaság előlegezi, pervesztés esetében azonban a perköltséget a perindító tagok (részvényesek) egyetemlegesen kötelesek a gazdasági társaságnak megtéríteni.⁵³⁴

Ha a tag felelőssége a társaságot terhelő kötelezettségekért a társaság fennállása alatt korlátlan és egyetemleges volt, a helytállási kötelezettsége is korlátlan és egyetemleges a megszűnt gazdasági társaság kötelezettségeiért. A tagok között a helytállási kötelezettségre tekintettel felmerült tartozást a felosztott társasági vagyonból való részesedésük arányában kell megosztani.⁵³⁵

Nem hivatkozhat korlátozott felelősségére az a tag, aki ezzel visszaélt. Így a korlátolt felelősségű társaság és a részvénytársaság azon tagjai, akik a társaság elkülönült jogi személyiségével és korlátlan felelősségével a hitelezők rovására visszaéltek, korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a megszűnt társaság ki nem elégített kötelezettségeiért.

Különösen fennáll a tagok felelőssége, ha a társaság vagyonával sajátjukként rendelkeztek, illetve, ha a társasági vagyont saját vagy más személyek javára úgy csökkentették, hogy tudták, illetve kellő gondosság tanúsítása esetén tudniuk kellett volna, hogy ez által a társaság a kötelezettségeit harmadik személyek részére nem lesz képes teljesíteni.

⁵³⁴ Lásd a Gt.51.§.(5). bekezdését

⁵³⁵ Lásd a Gt.56.§.(1).bekezdését.

2. 3. A vezető tisztségviselők egyetemleges felelősségéhez

Több vezető tisztségviselő egyetemleges kötelezettsége (felelőssége) tulajdonképpen fő szabályként él a társasági jogban. Ennek az egyetemlegességi jogi helyzetnek az az indoka, hogy a vezető tisztségviselők feladatai, kötelezettségei, ha esetleg befelé megosztásra is kerülnek, ennek kifelé harmadik személyek irányában nincs hatálya. A korábbiakban láttuk, hogy sokat vitatott engedménye a törvénynek, hogy az igazgatósági tagok egyébként egyetemleges felelőssége alól egyébként a gyakorlatban nehezen bizonyítható kivételeket biztosít. Másfelől a felügyelő bizottság esetében még ezt sem teszi lehetővé jogunk. Mondhatnánk azt is, hogy a több vezető tisztségviselő tulajdonképpen az „*egyetemleges felelősség foglya*” – persze a társaság és harmadik személyek védelmében. A továbbiakban vizsgáljuk meg, hogy ez konkrét törvényi szabályok alapján mit is jelent.

A vezető tisztségviselők korlátlan és egyetemleges felelősségét eredményezi az ha a gazdasági társaság cégbejegyzési kérelmét elutasítják és a létrehozni kívánt gazdasági társaság formájából következően a tagok felelőssége a társaságot terhelő kötelezettségeikért korlátozott és a tagok (részvényesek) helytállása ellenére ki nem elégített követelések maradtak fenn, harmadik személyek irányában a létrehozni kívánt gazdasági társaság vezető tisztségviselői korlátlanul és egyetemlegesen kötelesek helytállni.⁵³⁶

A gazdasági társaság alapításának, a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály) módosításának, a cégjegyzékbe bejegyzett jogoknak, tényeknek és adatoknak és ezek változásának, valamint törvényben előírt más adatoknak a cégbírósi bejelentése a vezető tisztségviselők kötelezettsége. Korlátlanul és egyetemlegesen felelnek azokért a károkért, amelyek a bejelentett adat, jog vagy tény valótlanágából, illetve a bejelentés késedelméből, vagy elmulasztásából származnak.⁵³⁷

A vezető tisztségviselők a gazdasági társaság ügyvezetését az ilyen tisztséget betöltő személyektől elvárható fokozott gondossággal, a gazdasági társaság érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ellátni. A jogszabályok, a társasági szerződés (alapító okirat, alapszabály), illetve a gazdasági társaság legfőbb szerve által hozott határozatok, illetve

⁵³⁶ Lásd a Gt.15.§.(1).bekezdését

⁵³⁷ Lásd a Gt.26.§.(1-2).bekezdését

ügyvezetési kötelezettségeik vétkes megszegésével a gazdasági társaságnak okozott károkért a polgári jog szabályai szerint felelnek a társasággal szemben.⁵³⁸

Együttes cégjegyzési joggal rendelkező vezető tisztségviselők, illetve a részvénytársaság igazgatósága esetében az okozott kárért való felelőssége egyetemleges. Ha a kárt a részvénytársaság igazgatóságának határozata okozta, mentesül a felelősség alól az az igazgatósági tag, aki a döntésben nem vett részt, vagy a határozat ellen szavazott, és ezt a tényt a határozat meghozatalától számított tizenöt napon belül írásban a felügyelő bizottság tudomására hozta.

A felügyelő bizottsági tagok korlátlanul és egyetemlegesen felelnek a gazdasági társaságnak az ellenőrzési kötelezettségük megszegésével okozott károkért.⁵³⁹

A részvények névértéken aluli kibocsátása semmis, az ebből eredő károkért a kibocsátók egyetemlegesen felelnek.

A részvénytársaságnak a cégjegyzékbe való bejegyzése előtt a részvényesek által teljesített vagyoni hozzájárulás összegéről részvényutalvány állítható ki. A részvényutalvány névre szóló okirat, amely másra nem ruházható át. A részvényutalvány - az ellenkező bizonyításáig - igazolja az okiratban meghatározott személynek a részvénytársasággal szemben fennálló jogait és kötelezéseit.⁵⁴⁰

A részvénytársaság alapításának cégbírósági bejegyzését követően, az alaptőke) (felemelt alaptőke), illetve a részvények kibocsátási értékének a teljes befizetéséig terjedő időszakra a részvényes által átvenni vállalt vagy az általa jegyzett részvényre teljesített vagyoni hozzájárulás összegéről ideiglenes részvényt kell előállítani. Az ideiglenes részvény értékpapír, amelyre a névre szóló részvényre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, azzal, hogy az ideiglenes részvény átruházása a részvény tulajdonosának a részvénykönyvbe történő bejegyzésével válik érvényessé.⁵⁴¹

Az ideiglenes részvénnel a részvényes részvényesi jogait az általa már teljesített vagyoni hozzájárulás mértékével arányosan gyakorolja.

Az ideiglenes részvényen - a Gt.194.§-ban meghatározottakon kívül - fel kell tüntetni a részvényes által az ideiglenes részvény kibocsátásáig befizetett összeget is. Az ideiglenes

⁵³⁸ Lásd a Gt.28.§.1).bekezdését

⁵³⁹ Lásd a Gt.38.§.(4).bekezdését

⁵⁴⁰ Lásd aGt.190.§.(1).bekezdését

⁵⁴¹ Lásd aGt.191.§.(1).bekezdését

részvény kibocsátását követően a részvényes által teljesített további vagyoni hozzájárulás összegét a részvényes kérésére az ideiglenes részvényen az értékpapírokra vonatkozó szabályok szerint kell feltüntetni vagy az ideiglenes részvény érvénytelenné nyilvánításával egyidejűleg új ideiglenes részvényt kell kibocsátani.

Ha a részvényes az ideiglenes részvényt másra átruházza, a részvénytársasággal szemben az általa átvenni vállalt vagy jegyzett részvényekre teljesítendő vagyoni hozzájárulásából eredő tartozásáért készfizető kezesként felel.

Az az ideiglenes részvény, amelyet a részvénytársaság bejegyzését megelőzően, vagy a ténylegesen teljesített vagyoni hozzájárulást meghaladó értékben állítanak ki, semmis.

A részvények előállításakor az igazgatóság a 263. §-ban szabályozott eljárás megfelelő alkalmazásával felszólítja a részvényeseket részvényeik benyújtására. A felszólításban megjelölt határidő elteltével a részvénytársaság az ideiglenes részvényeket érvénytelenné nyilvánítja, illetve megsemmisíti.

A fentebb idézett Gt.190. és 191.§-ban foglalt rendelkezések megsértéséből eredő kárért az igazgatóság tagjai egyetemlegesen felelnek.

Ha az alapítók vagy az alakuló közgyűlés a túljegyzést visszautasította, a visszautasított részvényjegyzésre teljesített befizetést a visszautasításra vonatkozó döntést követő tizenöt napon belül a részvényjegyzőknek levonás nélkül vissza kell fizetni. E kötelezettség teljesítéséért az alapítók és a forgalomba hozatalban közreműködő befektetési vállalkozás egyetemlegesen felelnek.⁵⁴²

A részvénynek több tulajdonosa is lehet, akik a részvénytársasággal szemben egy részvényesnek számítanak; jogaikat csak közös képviselőjük útján gyakorolhatják és a részvényeseket terhelő kötelezettségeikért egyetemlegesen felelnek.⁵⁴³

VI. Rész A társasági szerződés dogmatikájáról felelősségi megközelítésben is

Természetesen jogosan tehető fel az a kérdés, hogy *a magánjogi felelősség társasági jogi térképén mennyire kiépített útja van a társasági szerződés és a felelősség együtt haladásának.*

Ennek a problémának a vizsgálata azonban a szerző számára azért fontos, mert annak az elméleti tézisének a nyomvonalába esik amely szerint a magánjogi felelősség érint *belső* és *külső* társasági relációkat egyaránt. A társaság a tagok szemszögéből *szerződésbe zárt*

⁵⁴² Lásd Gt.214.§(3).bekezdését

⁵⁴³ Lásd Gt.220.§.(3).bekezdését

együttműködés, a harmadik személyek (főként a hitelezők), a közérdek védelme szempontjából pedig olyan jogközösség amelynek kialakítása és működése erőteljes törvényi beavatkozást indokol. A szerző felfogásában nem lehet tehát azon módszertani megközelítéstől nagyon eltávolodni amely szerint a társasági szerződés egésze lényegének megértése vezethet el a felelősségi jogi kapcsolatokhoz is. Ezen okból a felelősségi vonatkozásokat megelőzően a társasági szerződés általános kérdéseit vizsgáljuk méghozzá úgy, hogy tekintetbe vesszük a magánjogi társaság és a gazdasági társaság alapítására szolgáló társasági szerződések eltérő és közös sajátosságait is.

A társasági szerződés-*alapvető jogi természetét* szerint a tagok valamely közös cél elérését és rendszerint gazdasági érdekeik kielégítését szolgáló olyan, általában tartós jogügylet amelynek keretében a személyes és vagyoni együttműködésük folytán az a cél, hogy új jogalany teremtésével, annak útján folytassák tevékenységüket (*gazdasági társaságok*), vagy „elsődlegesen” a magánautonómia kiteljesítésével és egyszersmind korlátozásával járó szerződés (*magánjogi társaság*) szolgálja az egymáshoz és a társaságon kívüli harmadik személyekhez való személyi és vagyoni viszonyait.⁵⁴⁴

A társasági szerződés jogi célja mindkét esetben társaság létesítése „de csak a gazdasági társaságok esetében beszélhetünk e szerződés új jogalanyt teremtő jogügyleti jellegéről” (*Novotni Zoltán*).

A társasági szerződés gazdasági társaságok esetében egy ún. „*gazdaság szervező szerződésnek*” is minősíthető,⁵⁴⁵ ahol a szervezeti és a tulajdonosi funkciók összekapcsolódnak.

A *Ptk. definíciója* szerint a polgári jogi társaság létesítésére irányuló társasági szerződéssel legalább két tag arra vállal kötelezettséget, hogy gazdasági tevékenységet is igénylő közös céljuk elérése érdekében együttműködnek és az ehhez szükséges vagyoni hozzájárulást közös rendelkezésre bocsátják. Polgári jogi társaságot a felek közös gazdasági érdekeik előmozdítására és az erre irányuló tevékenységük összehangolására, vagyoni hozzájárulás nélkül is létrehozhatnak.

⁵⁴⁴ Lásd Nochta-Kovács-Nemessányi, A magyar polgári jog Kötelmi jog Különös része, Budapest-Pécs 2004 Dialóg Campus Kiadó Budapest-Pécs 2004 187. old.

⁵⁴⁵ Lásd Fazekas-Harsányi-Miskolczi-Újváriné, Magyar Társasági Jog az 1997. évi CXLIV. törvény alapján, Novotni Kiadó Miskolc 2000. 34. old.

Bírói gyakorlatunk szerint kulturális, művészi cél elérésére csak akkor jöhet létre polgári jogi társaság, ha a cél elérése gazdasági tevékenységet (rendezvények szervezése, elszámolása, a szükséges tárgyak beszerzése stb.) kíván.⁵⁴⁶

Fontos elhatárolási problémákat érintettek a joggyakorlatban a következő döntések is:

-Gazdasági célját tekintve összefüggő bizományi és kölcsönszerződés nem hoz létre a szerződő felek között polgári jogi társaságot⁵⁴⁷

- Szülők és gyermekük, illetőleg közeli hozzátartozók által közösen végzett építkezés esetén, ha közöttük az együttes szerzésre irányuló egyező akarat fennáll és a szükséges anyagi eszközöket közös rendelkezésre bocsátották, jogi lehetőség nyílt a Ptk. 571. §-a szerinti polgári jogi társaság létrejöttének a megállapítására.⁵⁴⁸

- Az olyan megállapodás, amely szerint az egyik fél által rendelkezésre bocsátott pénz felhasználásával a másik gazdasági tevékenységet folytat és a haszon őket közösen illeti meg, nem vállalkozási, hanem társasági szerződésnek minősül⁵⁴⁹

- Házasságkötési szándékkal folytatott közös gazdasági tevékenységre - ha a házasságkötés meghiúsul - a polgári jogi társaságra irányadó jogszabályokat kell alkalmazni⁵⁵⁰

A Gt. alapján a társasági szerződésnek meghatározott tartalmi és formai – alaki és érvényességi – kellékekkel kell rendelkeznie. (Például : kötelező az írásbeli alak, a közokiratba illetőleg ügyvéd, vagy jogtanácsos által ellenjegyzett okiratba foglalása, a Gt. általános és egyes társaságokra vonatkozó szabályai pedig taxálják a szerződés minimális tartalmi követelményeit.)

A polgári jogi társaság alapítására szolgáló társasági szerződés formai szempontból általában egyáltalán nincs, (De! a Ptk. szerint az építőközösség, illetőleg a társasházi törvény alapján a társasház mint ugyancsak lényegében magánjogi társaságok esetén az írásbeli okiratba foglalás kötelező) tartalmi szempontból is csupán néhány tekintetben van a törvény által „ megkötvé”. Ilyen tartalmi korlát például, hogy társaság valamelyik tagját a személyes tevékenység alól mentesítő megállapodás semmissége amelynek korrekcióját jelenti az ha a társaságnak jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság tagja is van, a szerződés úgy is rendelkezhet, hogy e tag csak vagyoni hozzájárulásra köteles.

⁵⁴⁶ Lásd a Ptk.573.§.-ban foglaltakat illetve a BH1979. 411. I. számú döntést

⁵⁴⁷ Vö. Ptk. 568.§-ával, valamint BH1995. 217.számú jogesettel

⁵⁴⁸ Vö. BH 1978.118 számában közzétett döntéssel

⁵⁴⁹ Vö. a Ptk.571.§-ával). Illetve aBH1977. 327. I. számú jogesettel

⁵⁵⁰ Vö. Ptk. 575., 576., 578.§-aival illetve a BH1977. 23. számú jogesettel

A társasági szerződés a Gt. alapján egy sajátos gyűjtőfogalom is.⁵⁵¹ Az egyszemélyes társaságoknál(egyszemélyes Kft. és egyszemélyes Rt.)és zártkörűen működő részvénytársaságoknál alapító okirat, nyílt alapítású részvénytársaságnál alapszabály a megnevezése a társaságot létesítő akaratnyilatkozatnak, amelyek természetesen a hagyományos értelemben vett és a szerződések létrejöttéhez megkívánt két vagy több személy joghatás kiváltására irányuló egybehangzó akaratnyilvánításnak nem minősíthető (lásd egyszemélyes társaságokat), de joghatásában a társaság megalapításához a törvény alapján elegendő. A jogalkotói megoldás tehát az, hogy a társasági szerződésre (mint többoldalú jogügyletre) irányadó normák alkalmazását a Gt. megfelelően kiterjeszti az elnevezésében és tartalmát tekintve is több vonatkozásban eltérő alapító okiraatra és alapszabályra.

A polgári jogi társasági szerződés tárgya a közös cél érdekében való együttműködés. Az együttműködésnek gazdasági tevékenységet is igénylő közös célra kell létrejönnie, a cél elvileg lehet akár gazdasági, akár kulturális jellegű. A vagyoni hozzájárulás mellett kiemelkedő fontosságú a polgári jogi társaságban a tagok személyes közreműködése, ezért főszabályként a törvény kimondja, hogy a társaság valamelyik tagjának személyes tevékenység alól való mentesítése a szerződést semmissé teszi. Ez a szabály értelemszerűen nem alkalmazható akkor, ha a polgári jogi társaságnak jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság a tagja. Kizárólag őket mentesítheti a társasági szerződés a személyes közreműködés alól.

A gazdasági társaságokat alapító társasági szerződés tárgya- igen szűk kivétellel (közhasznú cél) csak üzletszerű közös gazdasági tevékenység folytatására szolgáló önálló jogalanyisággal rendelkező társaság alapítása és működésének biztosítása.

Mindkét társaság alapítására szolgáló társasági szerződéssel szembeni követelmény, hogy ne legyen érvénytelen. A szerződések érvénytelenségére vonatkozó általános szabályok alkalmazásának metszetében vannak speciálisnak tekinthető érvénytelenségi esetek a társasági jogban.

Példának okáért a polgári jogi társaság létesítésére szolgáló társasági szerződés semmissége állapítandó meg – jogszabályba ütközés miatt-, ha a felek un.„csendestársi jogviszony”

⁵⁵¹ Vö. CompLex CD Jogtár 9. old. az 1997. évi CXLIV tv. a gazdasági társaságokról 10.§.-hoz fűzött indokolással

létesítésében állapodnak meg.⁵⁵² Nem az egész szerződés semmisségét, csupán annak a szerződési megállapodásnak a semmisségét jelenti az, ha a tagok úgy rendelkeznek, hogy valamely tagot a nyereségből vagy a veszteségből kizárnak. (*societas Leonina* tilalma) (Ptk. 571. §. (1). bek.), vagy a képviseleti jog oly módon történő korlátozása, hogy a képviseletre jogosult tag csak a másik akadályoztatása esetén jogosult képviseletre.⁵⁵³

Gazdasági társaságok alapítására szolgáló társasági szerződés érvénytelensége két társasági létszakaszban is felvethető. Egyfelől bejegyzést megelőző stádiumban a megkötéskori akarati (pl. színlelt társaság alapítása,) nyilatkozati (pl. alaki követelmények mellőzése,) vagy joghatásbeli (pl. nyilvánvalóan a jó erkölcsbe ütköző társaság létesítése). Avagy a már bejegyzett társaság semmisségének bírói kimondása, hivatkozással a Ctv. 48. §.-ában rögzített valamely okra illetőleg az Európai Unió I.-es számú Társasági Jogi Irányelvében foglaltakra. (például nem jelölték meg a szerződésben a társaság tárgyát- *object of the Company*).

A társasági szerződés vagy a társaság érvénytelenségének jogkövetkezménye a cégjegyzékbe történő bejegyzés megtagadása, illetőleg a cégjegyzékből történő törlése a társaságnak.

Az érvénytelenségi ok kiküszöbölhetősége szempontjából kell kihangsúlyozni, hogy hatósági jóváhagyás önmagában nem teszi érvényessé azt a társasági szerződést, amely a törvény rendelkezései szerint érvénytelen⁵⁵⁴.

Mindkét társasági formánál alapvetően a törvény rögzíti, hogy a mi lesz a sorsa a tag által a társaság rendelkezésére bocsátott vagyoni hozzájárulásnak.

A polgári jogi társaság tagjai által a társaság létesítéséhez rendelkezésre bocsátott pénzösszeg, illetőleg az elhasználható dolgok a társaság tagjainak közös tulajdonába, míg a gazdasági társaságok esetében a társaság tulajdonába kerülnek. Fontos hangsúlyozni, hogy a polgári jogi társaságok esetében a Ptk. alapján - ha a társasági szerződés erre vonatkozólag külön rendelkezést tartalmaz - a rendelkezésre bocsátott vagyon a tagok közös használatába is kerülhet. Mindkét társasági típusnál a társasági szerződés szabadságába tartozik, hogy a nyereség és a veszteség megosztására milyen, a törvényi normáktól eltérő szabályokat

⁵⁵² Vö. BH1999. 16. [Ptk. 568. § (2)-(3) bek., 1930. évi V. tv. 115. §].

⁵⁵³ Vö. BH.1986.275. esettel

⁵⁵⁴ Vö. Ptk. 573. §, 200. § (2) bekezdésével valamint a BH1983. 118. I. számú jogesettel

állapítanak meg a tagok. Példának okáért a polgári jogi társaság esetében a szerződésükkel mellőzhetik a közös tulajdoni törvényi szabályokat e vonatkozásban.

A polgári jogi társaság esetében kizárt, hogy a vagyoni hozzájárulás után kamatot vagy bármilyen hozzájárulást kössenek ki a társasági szerződésben. Ilyen kizáró rendelkezés a Gt.-ben nem található, sőt az Rt. alapszabálya alapján pl. kamatozó részvény is kibocsátható.

A társasági szerződés módosítása mindkét társasági típusnál lehetséges, de markáns eltéréseket is tapasztalhatunk.

A magánjogi társaságoknál a tagok részéről mindig egyhangú döntés szükséges a társasági szerződéstől való eltéréshez, a gazdasági társaságok esetében vagy egyhangú határozat (kkt. bt.) vagy legalább háromnegyedes többségű határozat (kft.) kell, sőt e társaságoknál a gazdasági társaság legfőbb szerve „ jegyzőkönyvben foglaltan „ dönthet a módosításról ha székhely, telephely, fióktelep illetőleg a tevékenységi kör megváltoztatására vonatkozik a módosítás.⁵⁵⁵ Fontos tilalom, hogy a társasági szerződések módosítására a Ptk.241.§.-ában foglaltak nem alkalmazhatók, azaz kizárt a bírósági szerződésmódosítás lehetősége. Sőt megítélésünk szerint a jogszabállyal történő szerződésmódosítás sem lehetséges, mert a Ptk.226.§.(2). bekezdés második fordulatában írt bírósági szerződésmódosítás és elállási jog biztosítására nincs lehetőség.

Mindkét társasági típusra vonatkozó felelősségi jogi rendelkezésekről elmondható, hogy azok alapvetően nem a társasági szerződés által kondicionáltak, hanem a törvény világába tartoznak. A törvény teremtette felelősségi normák kógenek, azok diszpozitív szerződési rendelkezésekkel való áttörésére szűk körben – legfeljebb a társaság tagjai közötti relációban - van csupán lehetőség. A tag és a társaság, valamint a tag és harmadik személyek viszonyában a törvény szabta felelősségi térnek van létjogosultsága. A társasági szerződés ennyiben a szerződési szabadság dimenziójában a felelősségi kérdéseket illetően korlátok között él. Végző fokon e szerződés típusnak a szigorú felelősségi rendelkezésekkel történő átszövése az üzleti-gazdasági élet stabilitásának és a közérdek védelmének fontos záloga.

⁵⁵⁵ Vö. Gt. 20.§. (2). bekezdésével

A magánjogi társaságok esetében a társasági tevékenységből eredő tartozásokért, illetőleg az ilyen tevékenységgel okozott károk megtérítéséért harmadik személyekkel szemben a tagok felelőssége egyetemleges.

Ennek alapvető magyarázata az, hogy polgári jogi társaság tagjai nem külön-külön vesznek részt a társaság tevékenységével kapcsolatosan a piaci életben, hanem a társaság egységes egészként jelentkezve köti ügyleteit és folytatja üzleti tevékenységét.⁵⁵⁶A kártérítési felelősséget megalapozó tartozás kizárólag a társaság tevékenységével lehet kapcsolatos, és okozati összefüggésnek kell fennállnia a társaság tevékenysége és az okozott kár között. Az egyetemleges kötelezettség alapján helyállt tag a társaság többi tagjától a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában a veszteségre vonatkozó elszámolás szabályai szerint követelheti az őt meghaladó rész teljesítésének visszatérítését.

A gazdasági társaságok felelősségi szabályai kógensek, az azoktól való szerződéses eltérés kifelé, harmadik személyek irányába hatálytalan, legfeljebb a tagok egymás közötti viszonyaiban lehetséges. E kérdések azonban nem az alapító társasági szerződésben nyernek rendezést, a társaságon belüli olyan felelősségi viszonyok melyeket nem rendez a társasági törvény a Polgári Törvénykönyv szerződésekre irányadó általános normái alapján alakíthatók ki.

A társasági szerződés rendelkezései általában kitérnek mindkét társaság megszűnésének szabályozására. Mind a magánjogi társaságra, mind pedig a gazdasági társaságok megszűnésére, megszüntetésére vonatkozó törvényi szabályok kizárják az elállás illetőleg a szerződés felbontásának lehetőségét. A rendes felmondás következményeként a társaság folytatásának szerződéses kimondására van lehetőség, míg az azonnali felmondás esetén ez kizárt. Az azonnali hatályú felmondás jogkövetkezménye a társaság megszűnése, ekként az ezzel ellentétben álló szerződéses kikötés jogszabályba ütközik -azaz semmis.(Ptk.574.§. (1). és (2). bekezdés.)

A tag a magánjogi társaságot illetőleg a közkereseti társaságot és a betéti társaságot azonnali hatállyal felmondhatja, ha erre bármely másik tag fontos okot szolgáltat, különösen ha a társasági szerződést súlyosan megszegi.

⁵⁵⁶ Vö. CompLex CD Jogtár 187. old. Az 1997. évi CXLIV. Törvény –A gazdasági társaságokról.

A társasági szerződés súlyos megszegése lehet az együttműködés lehetetlenné válása a másik tag hibájából, a közös tevékenységben való személyes közreműködés megtagadása, a vagyonnal való gazdálkodás szabályainak megsértése stb.

Végezetül a társasági szerződésekkel összefüggésben kell utalni arra is, hogy a gyakorlatban az ún. szándéklevelekkel és még inkább a szindikátusi szerződésekkel való kapcsolata igen szoros lehet. Különösen a gazdasági társaságok megalapításának szándékát, az alapítás lényeges feltételeit a leendő tagok szándéknyilatkozatban (*gentleman of agreement*, *Absichtserklärung*), szándéklevélben (*Letter of intent*), vagy előszerződésnek is minősülhető szindikátusi szerződésekben foglalják össze. A szándéklevelekben a felek akarata nem irányul jogi kötőerővel bíró jogviszony teremtésére, ellenkezőleg annak elkerülése a cél. Jogi relevanciáját mégis sokszor hangsúlyozzák. Példának okáért a svájci jogban a „kölcsonös bizalmi helyzet” megsértésének tartják ha a címzett elfogadja a szándéklevelet és ezzel felkelti „igénybe veszi” az elküldő bizalmát, majd az üzleti kapcsolat létesítésétől mégis visszalép. Ez egyfajta vétkesség (*culpa in contrahendo*), amely a felmerült kár következmények és költségek viselését jelenti. Ezeknek az okiratoknak a gyakorlatban legtöbbször egy későbbi társasági szerződés (alapszabály, alapító okirat) tartalma szempontjából van jelentősége. A jogirodalomban szindikátusi szerződésnek minősítik azokat a megállapodásokat amelyeket vagy a társaság megalapítását megelőzően kötnek, vagy amelyek a már megkötött társasági szerződés (alapszabály) kiegészítéseiként élnek.⁵⁵⁷ Nyomatékosan kell kihangsúlyozni, hogy a bejegyzési és publicitási elv azonban nem sérülhet azáltal, hogy a tagok olyan megállapodásai amelyek a társasági szerződésen kívül maradvá, olyan rendelkezéseknek minősülnek amelyek a társasági törvény kógens szabályai mellőzésének szándékával nem kerültek a társasági szerződésbe. E megállapodásoknak természetesen lehetnek felelősségi jogi következményei, de hangsúlyozni szükséges, hogy kógens törvényi felelősségi szabály mellőzésére nem alkalmazhatóak.

⁵⁵⁷ Vö. Sárközy Tamás : A szindikátusi szerződésről, Eörsi Gyula emlékkönyv 1922-1992 HVG- ORAC Kiadó Budapest 2002.177-178. old.

VII. Rész A társasági jogi felelősség és a házassági vagyoni jog kapcsolatáról

A házassági vagyoni joggal a társasági jog több összefüggésben is kapcsolatba kerülhet. Ennek igazán érdekes esete e két jogközösség átfedésekor jelentkezik. E helyzet akkor áll elő ha a házastársi közös vagyoni, vagy annak egy része egy gazdasági társaság tulajdonába kerül és ebbéli új dimenziójában már mint tagi(részvényesi) jogokat biztosít a házastársaknak.

Amennyiben egyszerűen polgári jogi társaság tagjaivá válnak a házastársak úgy természetesen e körülmény nem változtatja meg közös vagyoni helyzetét, mert a házastársak osztatlan közös tulajdonában marad a tagi vagyoni hozzájárulás a magánjogi társaság önálló jogalanyiségének hiányában. Témánk szempontjából tehát *a gazdasági társaságok vagyoni és a házastársak közös vagyoni összekapcsolódása lehet az a ténybeli alap amelynek vannak felelősségi metszéspontjai is.*

A házastársi közös vagyoni a magyar családjogi törvény (Csjt.27. § (1) bekezdése –eltérő házassági vagyoni szerződés hiányában- házastársaknak az életközösség alatt akár együttesen, akár külön-külön szerzett vagyontárgyakon fennálló tulajdonközösségeként határozza meg, - elkülönítve attól a házastársak különvagyoni. Napjainkban a házassági vagyoni szerződések gyakran a házassági életközösség egész idejének gazdasági tevékenységét átfogják, de különösen gyakori a gazdasági társaságokban való eltérő részvétel folytán való vagyoni elkülönítés eszközeikénti felhasználásuk.⁵⁵⁸

Karakteresen kell a bírói gyakorlatban is érvényesíteni a Csjt.-nek azt a felelősségi szempontból is fontos szabályát mely szerint a házastársak a harmadik személlyel kötött ügyleteik során kötelesek tájékoztatást adni arról, hogy a szerződéssel érintett vagyontárgyak valamelyikük külön vagyoniába tartozik. (Csjt.27.§.(4).bekezdés) Ennek az értesítési, tájékoztatási kötelezettségnek az elmulasztása a hitelező számára kártérítési igényt kell, hogy támasszon. Ez azért is fontos, mert nem kívánatos az olyan házassági vagyoni szerződések megkötésének teret adni, amelyeket fedezetelvonásra használnak fel.⁵⁵⁹

Fontos felelősségi szálak szövik át a Csjt. házastársak vagyoni helytállására vonatkozó rendelkezéseit is. Abból indulhatunk ki, hogy eltérő házassági vagyoni megállapodás

⁵⁵⁸ Vö.Csiky Ottó-Filó Erika, Családjog I. 2. átdolgozott kiadás Pécs,1999 (94-96 old.)

⁵⁵⁹ Vö. Csiky Ottó-Filó Erika, Családjog I. i.m. 99.old.

hiányában a vagyonszövetség fennállása alatt, továbbá a házassági életközösség megszűnésétől a közös vagyon megosztásáig terjedő időben csak a házastársak közös egyetértésével lehet a vagyonszövetséghez tartozó tárgyakat elidegeníteni, vagy általában olyan vagyonszövzeti rendelkezést tenni, amely nem a házastársak különvagyonára vonatkozik. (Csjt.30.§.(1).bekezdés). Bármelyik házastársnak a vagyonszövetség fennállása alatt kötött visszterhes ügyletét a másik házastárs hozzájárulásával kötött ügyletnek kell tekinteni, kivéve ha az ügyletkötő harmadik tudott, vagy a körülményekből tudnia kellett arról, hogy a másik házastárs az ügyletnek nem járult hozzá.

A másik házastárs felelőssége a házastársa által kötött ügyletért harmadik személlyel szemben a közös vagyomból reá eső rész erejéig áll fenn.

Az idézett, inkább korlátozott (pro viribus)vagyoni helytállást és nem felelősséget konstituáló szabályok érdekesen kelhetnek életre példának okáért abban az esetben, ha egy kéttagú betéti társaság alapító szerződésében vállalt betétszolgáltatási kötelezettségének az egyik tag nem tesz eleget határidőben és ezzel a másik tagnak kárt okoz, ebben az esetben a mulasztó, kárt okozó tag házastársa helytállási kötelezettsége fennáll a közös vagyomból reá eső rész erejéig.

Mind az elmélet, mind a joggyakorlat a vagyonszövetség elemének tekinti a polgári jogi értelemben vett tulajdon körén kívül szerzett, vagyoni értékű jogokat, ill. követeléseket.⁵⁶⁰ Tipikusan ebbe a körbe tartoznak a gazdasági társaságokban szerzett vagyonszövzeti részek (üzletrészek, részvények) is.

Társasági részesedés alatt azt a vagyoni értéket kell érteni, amely a tag házastársat adott pillanatban a társasággal szemben megilleti. A tagot a társaság vagyona vonatkozásában nem illetik meg a klasszikus tulajdonosi jogosultságok, hanem a vagyoni hozzájárulása, apportja fejében a tagsági jogviszonyból eredő jogokat gyakorolja, ill. kötelezettségeket teljesíti.⁵⁶¹ A gazdasági társaságba való belépés tehát a vagyon sajátos megkettőződését jelenti, ugyanis a tagok vagyoni hozzájárulása, illetve a társaság működése során szerzett vagyon a társaság, a tagoknak a társaságbeli részesedésen alapuló vagyoni jogosultságai pedig a tagok magánvagyonába kerülnek.⁵⁶² A bírói gyakorlatban többször problémaként merült fel a részesedés kapcsán a házastársi közös vagyon meghatározása. A Legfelsőbb Bíróság egyik elvi döntésében megállapította, hogy a közös vagyonnak nem a társasági aktívumok (dolgok,

⁵⁶⁰ Lásd Dr. Csúri Éva: Értékpapírok és társasági részesedések a házassági vagyonszövetségben; HVG-ORAC, Budapest, 2000. LB BH 1995/5. száma

⁵⁶¹ Lásd Dr. Kőrös András: Házastársi közös vagyon, közös lakás; HVG-ORAC, Budapest, 2002. 278. old.

⁵⁶² Vö. Csúri Éva i.m. 242. old

jogok) vagyoni hozzájárulással arányos része minősül, hanem annak az elszámolási igénynek mint vagyoni értékű jognak az értéke, amely a tag házastársat a társaságbeli részesedése alapján illeti meg.⁵⁶³ Ennek megfelelően a feltételezett elszámolási igény házastársak közötti megosztásának lehet helye.

A gazdasági társaságbeli részesedés a társaság bármely létszakában vagyoni értéket képvisel, és ezért a házastársi vagyonközösséghez tartozik. Elő társaságként működő cég esetén, amennyiben a társaság a cégbejegyzés előtt megszűnik, a tag házastárs vagyoni betétjének, törzsbetétjének értéke, ill. a részvényutalványban feltüntetett összeg tartozik a közös vagyon körébe, a cégbejegyzési kérelem bírósági elutasítása esetén pedig azon érték ill. összeg, amely az adott társasági formára irányadó szabályoknak megfelelő elszámolás folytán őt megilleti.⁵⁶⁴ A jogutód nélküli megszűnés esetén a *likvidációs hányad* jelenti a vagyoni részesedést, ha pedig a társaság jogutódlással szűnik meg, de a jogutód társaságban a házastárs nem kíván részt venni, a vele történő elszámolás folytán őt megillető összeg tartozik a vagyonközösséghez.

A működés létszakában jelentősége van annak, hogy a társasági jogok forgalomképesek-e. Amennyiben a tagsági jogok forgalomképtelenek – személyegyesítő jellegű társaságok esetén(kkt, bt.) – a tagsági jogviszony megszűnésekor a tagnak kötelmi jellegű. elszámolási igénye van a társasággal szemben, így a közös vagyonba ennek a vagyoni értékű jognak az értéke tartozik. Az üzletrész ill. részvény forgalomképesek, a házastársnak rajtuk fennálló tulajdonjoga a közös vagyon része, megosztásukra a közös tulajdon megosztásának Polgári Törvénykönyvbeli szabályai vonatkoznak.⁵⁶⁵

A részesedés értéke a gazdálkodás eredményétől függően növekedhet vagy csökkenhet, a növekedés beinvestálható a társaságba, illetve kifizethető, mindkét esetben a házastársi közös vagyon is növekszik, nem növekszik azonban abban az ún. *pótbefizetés* esetében, amelyet a társaság veszteségeinek fedezésére kell befizetni. A különvagyon hasznának tekintendő, így a Csjt. 27 § (1) alapján a közös vagyonba tartozik a házastárs különvagyonában lévő társasági részesedés alapján megszerzett nyereség, osztalék, kamat, stb., nem tartozik azonban ide a vagyoni részesedés helyébe lépett érték, pl. a törzstőke leszállítása esetén a tagnak visszafizetett összeg, vagy a likvidációs hányad, továbbá a részvény ill. az üzletrész értékesítéséből adódó árfolyamnyereség, mely a különvagyon

⁵⁶³ Vö. BH 1999/12/553., LB 209. Elvi Hat.

⁵⁶⁴ Lásd. Körös A. i.m. 280.old

⁵⁶⁵ Lásd. Körös A. i.m.282. old

értékváltozásaként fogható fel.⁵⁶⁶ A társasági vagyónrész értékének megállapítása széles körű bizonyítást igényelhet, melynek keretében vizsgálandó a társasági szerződés, a mérlegek és vagyonkimutatások, könyv-, ingatlan-, vagy tárgyszakértő véleménye, a kilépő tagokkal való elszámolásra vonatkozó dokumentumok, stb. Az üzletrész és a részvény tényleges forgalmi értékét összehasonlítható adatok alapján (ugyanazon társaság részesedéseinek forgalma alapján) kell meghatározni, amennyiben erre nincs mód, akkor az adott társaság piaci értékének meghatározása alapján lehet az adott részesedés értékére következtetni. A tőzsdén jegyzett részvények esetén a tőzsdei árat kell a vagyonmérlegbe beállítani.

A gazdasági társaságbeli részesedés megosztása az egyes gazdasági társaságokra vonatkozó speciális szabályok alapján

Általánosnak tekinthető az a nézet, hogy a tag házastársat a társaság vagyonából megillető vagyoni részesedés a házastársi közös vagyon része és ezáltal a vagyonközösség megszűnését követően annak a házastársak közti megosztása sem mellőzhető.⁵⁶⁷ A Csjt.31. § (2) mindkét házastársat feljogosítja arra, hogy a házassági életközösség megszűnésekor a házastársi közös vagyon teljes körű megosztását követelje, tekintet nélkül arra, hogy a közös vagyonhoz vagyoni értékű jogok és kötelezettségek is tartoznak-e.⁵⁶⁸

A részesedés megosztása elvileg kétféleképpen történhet: 1. a társaság tagjaiban változást nem eredményező és ezáltal a külső jogviszonyt nem érintő módon, valamint 2. tagváltozást eredményező és így a külső jogviszonyokra kiható módon.

A *közkereseti és a betéti társaságok* személyegyesítő jellegű társaságok, alapvető jellemzőjük a személyes közreműködés, illetve hogy a társaságba bevitt vagyoni érték a tag személyéhez kötött, ezért az nem forgalomképes. Mindezek miatt tagváltozást eredményező megosztásra csak a házastársaknak a társaság többi tagjával történő megállapodása esetén kerülhet sor (tehát a nem tag házastárs beléphet a társaságba). A bíróság ezért általában a részesedést az ún. kompenzációs megoldásnak megfelelően a tag házastársnak számítja be a vagyonmérlegben, aminek következtében a nem tag házastársat más vagyontárgyakból kell kielégíteni, illetve a tag házastársat megfelelő ellenérték megfizetésére kell kötelezni, amelynek keretében különvagyona is végrehajtás alá vonható, amennyiben ily módon sincs lehetőség a kielégítésre, kkt. és bt. esetén a nem tag házastárs a tag házastárs hitelezőjeként

⁵⁶⁶ Vö. Körös András i.m. 282.old-398 old

⁵⁶⁷ Vö. Körös A. i. m. . 287. o., dr. Csüri Éva i.m. . 241. o.

⁵⁶⁸ Lásd a LB Pfv.II.22.338/2000 számú döntésben kimondott – egységes vagyoni rendezés elvet-Körös András i. m. 288. o.

léphet fel (Csjt. 76. §, 99. §) és a végrehajtás során a rendes felmondás jogát gyakorolhatja (Gt.80.§), ami azzal a következménnyel jár, hogy követelését pénzben kell kielégíteni. A „házaspári” betéti társaság esetén a felek megegyezhetnek a társaság jogutódlással ill. jogutód nélkül történő megszüntetésében, vagy új beltag ill. kültag három hónapon történő belépése mellett akár a kültag, akár a beltag kiválásáról.

Családjogi értelemben a haszonnak minősül, ebből következően a közös vagyonhoz tartozik a vagyoni hozzájárulás ellenében megszerzett kkt. ill. bt.-beli részesedés minden olyan időszakos vagy rendszeres hozadéka, amely a hozzájárulás hasznosításának eredményeként keletkezik, nem tartozik viszont a haszon körébe azon hozadék, amely nem tekinthető időszakosnak vagy rendszeresnek ill. rendeltetésszerűnek, mivel egyszeri jellegű és ellenértékét képezi a társaságbeli részesedésre való jogosultság megszűnésének. Ennek megfelelően a közös vagyonhoz tartozik az adózott eredménynek a tag házastárs által az életközösség fennállása alatt megszerzett része, az adózott eredménynek az életközösség megszűnése után, de a közös vagyon megosztását megelőzően megszerzett része, kivéve, ha az a tag házastársnak az életközösség megszűnése után végzett személyes közreműködésére vezethető vissza, továbbá a személyes közreműködés díja, illetve a vegyült alvagyonok felhasználásával megszerzett társaságbeli részesedés értékének a közös vagyoni hozzájárulással arányos része.⁵⁶⁹

A *beltagi és kültagi felelősség* alapvetően eltérő volta folytán a házaspári betéti társaságok esetén természetesen a házastársak különböző mértékű felelősségét eredményezik. A beltag házastárs felelőssége a társaság vagyonát meghaladó tartozásokért korlátlan lesz, amely végrehajtási szempontból praktikusán a különvagyona tekintetében különösebb nehézséget nem okoz, de a házassági közös vagyonhoz tartozó vagyona tekintetében már okozhat. A személyre szabott korlátlan beltagi felelősség érvényesülésének a lényegében osztatlan közös tulajdont megtestesítő házastársi közös vagyon nem igazán kedvez, főleg problematikus akkor, ha vitatott egyes vagyontárgyak közös vagyoni jellege. Ebből a szempontból a házastársi közös vagyonnal szemben érvényesítendő hitelezői igények sikere kockázatokkal terhes.

A házaspári közkereseti társaságok esetében a tagi felelősség homogenitása(korlátlan és egyetemleges felelősség a társaság vagyonát meghaladó tartozásokért) miatt a fenti kérdés

⁵⁶⁹ Vö.Csüri Éva i. m. 260.-271. old.

nem igazán merülhet fel, mert a tagok vagyona mint a házastársak közös vagyona felelősségi jogi szempontból tulajdonképpen egybeesik.

Korlátolt felelősségű társaság esetén az üzletrészt kell a házastársi vagyontársaság felszámolásakor a házastársak között megosztani. Alapvető kérdés, hogy az üzletrész megosztása kizárólag tagváltást nem eredményező módon, tehát a tag házastárs által a nem tag házastárs tulajdoni hányadának magához váltásával történhet, vagy lehetséges a nem tag házastárs tulajdonszerzése és ezáltal a társaság tagjává válása.⁵⁷⁰ A jelenlegi bírói gyakorlat alapján nincs jogi akadálya annak, hogy a nem tag házastárs megszerezze a tag házastárs üzletrészt (mivel azon más vagyontárgyakhoz hasonlóan a házastársak egymás közötti, belső jogviszonyában családjogi és társasági jogi értelemben vett osztatlan közös tulajdon áll fenn). Ehhez a társaság hozzájárulása csak akkor szükséges, ha a társasági szerződés az üzletrész kívülálló személyre történő átruházását a társaság beleegyezéséhez kötötte. Az üzletrész nem tag házastárs tulajdonába adásának feltétele, hogy a nem tag házastárs abba beleegyezik (Ptk. 148. § (2), az üzletrész megszerzésének tényét a társaságnak bejelenti, egyúttal nyilatkozik, hogy a társasági szerződés rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri el (Gt.138. § (3). Nem alkalmazható a fenti megoldás, ha a tag házastárs a törzsbetét összegét nem fizette be (Gt.134. § (2), továbbá dolgozói üzletrész esetében, ha a nem tag házastárs a szerzés speciális feltételeinek nem felel meg Amennyiben mindkét házastárs rendelkezik üzletrésszel és azok különböző névértékűek, a közös tulajdon természetbeni megosztás csak az üzletrészek felosztásával és két önálló üzletrész kialakításával, és az újonnan kialakított üzletrészeknek a házastársak külön tulajdonába adásával történhet. A tulajdonközösség az említetteken túl feloldható az üzletrész közös értékesítése, vagy az árverésen történő értékesítés bíróság általi elrendelése útján is. Utóbbi esetekre irányadó a Gt.137. §-a, megemlítendő továbbá a többi tagot, a társaságot, és a taggyűlés által kijelölt személyt megillető elővásárlási jog (Gt. 134. § és 148. § (3).).⁵⁷¹

Közös vagyonnak minősül többek között a korlátolt felelősségű társaságbeli részesedésnek az életközösség fennállása alatt keletkezett haszna (akkor is, ha a részesedés a különvagyonba tartozik), családjogi értelemben haszon például a nyereséges működés folytán elért adózott eredmény nyomán a taggyűlés által elrendelt osztalékfizetés, a törzstőke – és ezzel összefüggésben a törzsbetétek értékének arányos – felemelése, a Gt.131.(2) alapján vállalt mellékkötelezettségért ellenértéke, díja (lásd fentebb). Megoszlanak a vélemények a társaság

⁵⁷⁰ Vö. Csüri Éva i.m. . 260.-271. o.

⁵⁷¹ Vö. Kőrös András i.m. 298. old.

törzstőkén felüli vagyona (osztalékként fel nem osztott és törzstőke-emelésre sem felhasznált vagyon) jogi sorsáról: egyesek szerint az a tagok törzsbetéteinek hasznaként fogható fel, rá nézvést a nem tag házastárs nem a tag házastárssal szemben, hanem közvetlenül a társasággal szemben érvényesítheti igényét a törzsbetét arányos része erejéig. Csúri Éva szerint ez az álláspont nem tartható, mivel a nem tag házastárs családjogi értelemben vett tulajdonszerzése nem terjedhet ki többre, mint ami a tag házastársat a kft.-vel szemben megilleti.⁵⁷²

Részvénytársaság esetében a részesedés tagváltozást eredményező ill. nem eredményező módon is megszűnhet a házastársak között, mivel a Ptk.94. (2) az értékpapírokra a tulajdonjog szabályait rendeli alkalmazni és sem a Polgári Törvénykönyv, sem az Értékpapír törvény, sem más jogszabályok nem zárják ki a közös tulajdon szabályainak alkalmazhatóságát. A Gt.220. § (2) pedig kifejezetten lehetővé teszi, hogy a részvénynek több tulajdonosa legyen, ilyen esetben a tulajdonosok a társasággal szemben egy tagnak számítanak, jogaikat közös képviselőjük útján gyakorolhatják, a részvényeseket terhelő kötelezettségekért egyetemlegesen felelnek. Tagváltozást eredményez, ha a nem tag házastárs tulajdonát a tag házastárs kizárólagos tulajdonában álló részvényen állapítják meg, ebben az esetben a tag házastárs tagsági viszonya megszűnik, helyette létrejön a házastársak, mint a részvénytársasággal szemben „egy részvényesnek számító társtulajdonosok” tagsági viszonya. Nem eredményez tagváltozást, ha tag házastárs harmadik személyekkel közös tulajdonú részvénye tekintetében kerül sor a nem tag házastárs tulajdonának megállapítására, ebben az esetben az eredetileg is társtulajdonos házastárs tulajdoni hányadában következik be változás. Mindkét esetben a bíróságnak hivatalból kell rendelkeznie a közös képviselő megnevezéséről, illetve arról, hogy a tagnak nem minősülő házastárs közös tulajdonosi minőségét a Gt. ill. az Épt.(1996. CXI. tv.) szabályainak megfelelően igazolni tudja.⁵⁷³

A részvényre mint értékpapírra is alkalmazandóak a Ptk.-nak a közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó szabályai (147.-148.§), ezért elsődlegesen természetbeni megosztásuk rendelendő el, amennyiben ez lehetetlen (egyetlen darab részvény esetében, kivéve az összevont címletű értékpapírokat), akkor a tulajdonközösséget értékesítéssel kell megszüntetni, melynek elsődleges módja a magához váltás, másodlagosan alkalmazott módja pedig a közös tulajdon harmadik személy részére történő értékesítése és a vételár megfelelő felosztása. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a tulajdonközösség megszüntetése során ezen polgári jogi szabályokon túl tekintettel kell lenni az értékpapírjog általános ill. különös

⁵⁷² Vö. Csúri Éva i.m. 325.-338. o.

⁵⁷³ Vö. Csúri Éva i.m.. 159. o.

szabályaira. Alapvető kérdés ennek kapcsán, hogy a házaspár és harmadik személyek közti ún. külső jogviszonyban a tulajdonközösség felszámolásának fent említett módozatai speciális értékpapírszabályok szerint átruházásnak minősülnek-e vagy sem. Amennyiben átruházásnak – azaz a tulajdonközösség megszüntetésének – nem tekinthető, az értékpapírtulajdonos házastárs terhére a vagyonszármazékban kötelező jellegű megtérítési igényt kell megjeleníteni a nem tulajdonos házastárs javára. Amennyiben ez a megoldás a másik házastárs méltányos érdekeit sérti, illetve ha a tulajdonos házastárs a megtérítési igény kielégítésére nem képes, nem kerülhető el a tulajdonközösség külső jogviszonyban is átruházásnak minősülő, a speciális jogszabályoknak megfelelő módon történő megszüntetése. A bemutatásra szóló részvény tulajdonjogának átruházása átadással, a nyomdai úton előállított névre szóló részvény átruházása forgalmi útján történik (szükséges a részvénykönyvbe való bejegyzés ill. közös tulajdonú részvény esetén a közös képviselő személyében történő megállapodás), a dematerializált részvény (mindig névre szóló) átruházására pedig az értékpapírokra vonatkozó törvényi rendelkezések szerint értékpapír számlán történő jóváírással, ill. a számla megterhelésével kerül sor. Nem adható a nem részvényes házastárs tulajdonába a részvény, ha az adott részvény a törvény erejénél fogva forgalomképtelen, ha az alapító okirat korlátozza az átruházást (zártkörű rt. esetén), és az átruházás feltételei nem állnak fenn, továbbá dolgozói részvény esetében, ha a nem tag házastárs a speciális személyi feltételeknek nem felel meg.⁵⁷⁴

Amennyiben a vagyonszármazék során nincs lehetőség arra, hogy a nem tag házastárs a társaság tagjává váljon, a bíróságnak intézkednie kell a vagyoni kielégítés vonatkozásában. Az ún. „kompenzációs megoldás” alapján a bíróság a részesedést a tag házastárs javára számolja el a vagyonszármazékban, a nem tag házastársnak pedig a társasági vagyontól rá eső értéknek megfelelő egyéb vagyontárgyakat rendel. Ha a fenti megoldás nem alkalmazható (nincs elegendő egyéb vagyon, vagy méltánytalan lenne), a bíróság a tag házastársat a megfelelő ellenérték megfizetésére kötelezi, amelynek keretében különvagyona is végrehajtás alá vonható, ha elmarad a teljesítés, alkalmazható továbbá az említett megoldások kombinációja is.⁵⁷⁵

⁵⁷⁴ Lásd. Körös András : i. m. 297. old.

⁵⁷⁵ Lásd Körös András. i.m. 298. old

A könyvhöz felhasznált fontosabb forrásmunkák bibliográfiája

1. Márai Sándor: Ég és Föld, Helikon Kiadó 2001. Budapest,191.old.
- 2.Horváth Attila:A magyar magánjog átalakítása 1848-ban Jogtudományi Közlöny 1999/7. száma.
3. Apáthy István : A magyar kereskedelmi törvény tervezete 1873 Budapest
4. Szladits Károly: Magyar Magánjog I. kötet Általános rész, Személyek joga Budapest 1941. A magyar magánjog fejlődésmenete (írta Szladits Károly)
5. Grosschmid Béni: Fejezetek kötelmi jogunk köréből, Budapest 1898
8. Bozóky Géza : Magyar kereskedelmi jog.I. Budapest 1928.
9. Marton Géza: Adalékok egy polgári törvénykönyv kártérítési fejezetéhez.Bp.(1944-45), A polgári jogi felelősség TRIORG Kft. Budapest 1993
10. Meszlényi Artúr : Kereskedelmi és hiteljog . Budapest 1914.
11. Nagy Ferenc : A Magyar kereskedelmi jog kézikönyve . 1884. Budapest. uő. A kereskedelmi társaságok jogi természete különös tekintettel a főbb európai törvényhozásokra Bp. 1878,
12. Kuncz Ödön. A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata Budapest 1922.
13. Mazeud-Tunc: Responsabilite civile I. Parizs 1955.
14. Kisfaludi András: A társasági jog helye a jogrendszerben. Polgári Jogi Kodifikáció 2000/3. szám
15. Rudolf Lóránt: Magyar kereskedelmi,váltó-és iparjog, Pécsi Egyetemi Könyvkiadó 1942
- 16.Fazekas –Harsányi – Miskolczi - Ujváriné : Magyar társasági jog Novotni Kiadó Miskolc 2000.
17. Harmathy Attila: Felelősség a közreműködőért KJK,Budapest 1974
18. Vékás Lajos: Előreláthatósági klauzula szerződészegésből eredő kártérítési igényeknél, Eörsi Gyula Emlékkönyv Budapest, 2002. HVG-ORAC Kiadó
19. Eörsi Gyula : A gazdaságirányítás új rendszerére való áttérés jogáról KJK. Budapest 1968., uő. A jogi felelősség alapproblémái. A polgári jogi felelősség AK. Bp. 1961.
- 20..Sólyom László: A felelősség korlátozása a közvetlen kárra. Állam és Jogtudomány 1969/XII/4. szám
- 21.Földi András : Kereskedelmi jogintézmények a római jogban , Akadémiai Kiadó Budapest, 1997.
- 22.Max Kaser, Das Römische Privatrecht I. München 1971 C.H.Beck
- 23.Hamza Gábor: Jog összehasonlítás és az antik jogrendszerek, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 1998
- 24.Helmut Coing, Europäisches Privatrecht Band I. Alteres Gemeines Recht (1500-1800) München 1985 C.H. 31.
25. Karsten, Schmidt : Gesellschaftsrecht Köln-München 1986.
- 26.A gazdasági társaságokról szóló törvény magyarázata KJK 2002. Budapest.(szerk: Miskolczi Bodnár Péter)
- 27.Hanno Merkt,US-amerikanisches Gesellschaftsrecht,Heidelberg 1991
- 28.M Cozian-AViander-F Deboissy: Droit des sociétés, 16. Kiadás, Litec, 2003

- 29.Lábady Tamás: A magyar magánjog(polgári jog)általános része. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs 1998., uó: Az új Ptk. Reformkoncepciója. (Kártérítési jogi könyv)
30. Kecskés László: Perelhető-e az állam. Állami immunitás és kárfelelősség KJK 1988. Budapest
31. Kiss György: Munkajog. Osiris Kiadó Budapest 2000.
- 32.Sárközy Tamás: A magyar társasági jog Európában, A társasági és a konszernjog elméleti alapjai. HVG-ORAC Kiadó 2001., Gazdasági sätutusjog Aula, Budapest 1999
- 33.Miskolczi Bodnár Péter : A vezető tisztségviselők felelőssége és ennek biztosíthatósága, Gazdaság és Jog 1997/7-8. száma uó. Fekete lyukak a hatályba léptető rendelkezésekben. Gazdaság és Jog 1998/4. száma,
34. Horváth Imre: Közigazgatási szervezés-és vezetéstan. Dialog Campus Kiadó 2002 Budapest-Pécs
- 35.Max Weber: Gazdaság és társadalom. KJK. Budapest 1969.
- 36.David H.Rosenbloom : A közigazgatás elmélete és a hatalmi ágak szétválasztása, In.Közigazgatás szerk Richard J. Stillman Századvég Bp. 1944.
- 37.Visegrády Antal: Angolszász jog és politika, Dialóg Campus Kiadó , Budapest-Pécs 1999.
- 38.Robert R. Drury, The Laibility of Directors for Corporate Acts in English Law
- 39.Molnár Gábor Lajos: Bevezetés az angol társasági jogba, Budapest 2002 .
- 40.Teubner,Corporate Fiduciary Duties, In, Hopt,K.J-Teubner,G. : Corporate Governance and Directors, Liabilities, Berlin 1985.,még ugyanezen elvet a Christie,M: The Directors Fiduciary Duty not to Compate, Modern Law Review 1992
- 41.Jacquers Dupichot, Die Haftung der Leistungsorgane von Kapitalgesellschaften in. Französischen Gesellschaftsrecht- Länderbericht, megjelent Karl Kreuzer, Die Haftung der Leistungsorgane von Kapitalgesellschaften, Baden-Baden 1991.
- 42.Peter Schlechtriem : Schadenersatzhaftung der Leitungsorgane von Kapitalgesellschaften –német nemzeti jelentés a Karl Kreuzer, Die Haftung der Leitungsorgane von Kapitalgesellschaften ,Baden-Baden 1991.
43. Hans- Joachim Mertens, Schadensfragen im Kapitalgesellschaftsrecht, Frankfurt am Main 1996. 561.
- 44.K. Larenz,Schuldrecht Bd.I. 12. Aufl. 1975 München
- 45.Wellmann György: A vezető tisztségviselők és fb.tagok felelőssége az új Gt.-ben, Gazdaság és jog 1998/9. szám 3. old.
- 46.Gadó Gábor: Javaslatok az új társasági törvény koncepciójához Magyar Jog 2004/3. szám
- 47.Csúri Éva : Értékpapírok és társasági részesedések a házassági vagyonyjogban,HVG-ORAC Kiadó, Budapest 2000.
48. Kőrös András : Házastársi közös vagyon, közös lakás, HVG-ORAC Kiadó 2002
49. Csiky Ottó-Filó Erika : Családjog I. 2. átdolgozott kiadás Pécs 1999
50. Kuncz Ödön-Nizsalovszky Endre: A kereskedelmi törvény és joggyakorlata GRILL Kiadó Budapest 1937

51. Dr. Klupaty Antal : A magyar kereskedelmi jog kézikönyve I.rész. Budapest 1894.
52. Savigny: Obligationenrecht I. Berlin 1853., System des heutigen römischen Recht VIII. 1849
53. Dr. Glückstahl Andor és Dr. Huppert Leó : A korlátolt felelősségű és a csendes társaság Budapest 1930.
54. Zweigert-Kötz: Einführung in die Rechtsvergleichung, J.C.B. Mohr Tübingen 1969.
55. J.G. Fleming, The Law of Torts. III. kiadás 1965.
56. Dieter Medicus: Id quod Interest, Köln-Graz 1962
57. Brósz-Pólay: Római jog Tankönyvkiadó Budapest 1984
58. Lange, Hermann : Schadenersatz und Privatstrafe in der Mittelalterisches Rechtstheorie, München-Köln 1955.
59. Szilágyi Antal : A kártérítési jog alapelvei, Budapest 1889
60. Kolozsvári Bálint : Magánjog, Budapest 1930
61. A. Ehrenzweig : Die Schuldhaftung im Schadenersatzrecht, Wien 1936
62. Volker Emmerich: Das recht der Leistungstörungen, C.H. Beck, München 1991
63. Larenz/Canaris: Lehrbuch des Schuldrechts Band II/2. Besonderer teil 13. Auflage, München 1994
64. F. Mommsen: Zur Lehre von dem Interesse 1855 Tübingen
65. K. Otfinger, Schweizerisches Haftpflichtrecht, Zürich 1975